

30 mars—1 april

Debatter m. m.

Onsdagen den 30 mars	Sid.
Utlämnande av s. k. rövat guld	9
Fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.	16
Anslag under tionde huvudtiteln:	
Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor	31
Statens hantverksinstitutets kursverksamhet m. m.	33
Institutet för optisk forskning	36
Hemmens forskningsinstitut	37
Avskaffande av terminsavgifterna vid handelshögskolorna	43
Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor	44
Anslag till lån till företagareföreningar m. fl.	45
Anslag under sjunde huvudtiteln:	
Anordnande av en folkräkning år 1955	46
Skatteersättning till kommunerna m. m.	57
Upplysningskampanj i rusdrycksfrågan	60
Föreningen Fruktdrycker	62
Avskaffande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola	62
Anslag till folkskoleväsendet m. m.:	
Elevintagningen vid folkskoleseminarierna	67
Folkskoleseminariernas omkostnader	69
Befordringskurser för folkskollärare	69
August Abrahamsons stiftelse för slöjdläro-utbildning	73
Gruppindelningen vid slöjdundervisningen i folkskolan m. m.	74
Vissa byggnadsarbeten vid folkskolor	75
Understöd för utbildning av folkhögskollärare	76
Anslag till utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm	77
Lån till Uppsala studentkår för byggnadsändamål	80
Ang. vissa anslag till Musikaliska akademien	81
Ang. konstnärlig utsmyckning av första kammarens plenisal	82
Översyn av abortindikationerna m. m.	83
Fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete	96

Fredagen den 1 april

Sid.

Svar på frågor:

av herr Osvald ang. ratificeringen av 1954 års oljeskyddskonvention	114
av herr Eskilsson ang. nedläggande av driften vid sockerbruket i Linköping	115
Vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget	121
Skatteplikt för vissa bostadsbidrag m. m.	132
Äkta makars förmögenhetsbeskattning m. m.	133
Överrätternas komplettering med lekmanaledamöter m. m.	139
Interpellation av herr Elfving ang. de växande ungdomsårskullarnas problem	143

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 30 mars

Första lagutskottets utlåtande nr 16, ang. utlämnande av viss kvantitet s. k. rövat guld	9
— nr 19, ang. viss ändring i aktiebolagslagstiftningen	16
Andra lagutskottets utlåtande nr 19, ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen	16
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, ang. ändrad ordning för utfärdande av röstlängdsutdrag	31
Statsutskottets utlåtande nr 10, ang. utgifterna under tionde huvudtiteln (handelsdepartementet)	31
— nr 54, ang. anslag till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl.	45
— nr 7, ang. utgifterna under sjunde huvudtiteln (finansdepartementet)	46
— nr 55, ang. anslag till Stockholms högskola	62
— nr 56, ang. anslag till folkskoleväsendet m. m.	66
— nr 57, ang. anslag å kapitalbudgeten: ecklesiastikdepartementet	77
— nr 58, ang. vissa anslag till Musikaliska akademien med musikhögskolan	81
Bankoutskottets utlåtande nr 11, ang. konstnärlig utsmyckning av första kammarens plenisal	82
— nr 12, ang. installation av ny högtalaranläggning i andra kammarens plenisal	83
— memorial nr 13, ang. användande av riksbankens vinst för år 1954	83
Första lagutskottets utlåtande nr 20, ang. översyn av abortindikationerna m. m.	83

	Sid.
Tredje lagutskottets utlåtande nr 10, ang. fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete	96
— nr 11, ang. ändring i lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna	112
— nr 12, ang. ändring i lagen om delning av jord å landet	112
Jordbruksutskottets utlåtande nr 9, ang. anslag till Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m.	112
— memorial nr 10, ang. gemensam votering i fråga om anslag till Fiskerilånefonden	112
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 11, ang. bortskaffande av sand från vägar inom tätbebyggda samhällen	112
— nr 12, ang. lekmanrepresentation i de s. k. länsråden	112

Fördagen den 1 april

Statsutskottets utlåtande nr 59, ang. stat för försvarets fastighetsfond	120
— nr 60, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.	121
— nr 61, ang. utgivande av en redogörelse på engelska språket om den svenska riksdagen	121
— nr 62, ang. pension åt vissa arvodesanställda underofficerare vid krigsmakten	121
— nr 63, ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget	121
Bevillningsutskottets betänkande nr 28, ang. möjliggörande av en omorganisation av uppborås- och indrivningsväsendet i vissa städer m. m.	132
— nr 29, ang. tillsättande av en parlamentarisk skatteutredning	132
— nr 30, ang. skatteplikt beträffande familjebostads- och bränslebidrag till egnahemsägare	132
— nr 31, ang. äkta makars förmögenhetsbeskattning m. m.	133
Första lagutskottets utlåtande nr 21, ang. överrätternas komplettering med i demokratisk ordning valda ledamöter m. m.	139
— nr 22, ang. penningvärdeförsämringens inverkan på de i gällande lagstiftning ingående fasta värdegränserna	141
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 13, ang. utredning om boxningssportens skadeverkningar	141
— nr 14, om utredning ang. upprättande av en allmän familjeråd-givning	141

Tisdagen den 29 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1955/56; och

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1950/51, m. m.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 154, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning m. m.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 155, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning m. m.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av närslutna läkarintyg får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. den 15 april 1955.

Stockholm den 29 mars 1955

A *William Ohlsson*

Till riksdagens första kammare

Härmed intygas, att ledamoten av första kammaren A. *William Ohlsson* sedan den 22 mars 1955 är intagen å serafimerlasarettet på grund av hjärtåkomma och är oförmögen till riksdagsarbete tills vidare t. o. m. den 15 april 1955.

Stockholm den 29 mars 1955

G. *Magnusson*,

Avd.-läkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 156, med förslag till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 157, angående ratifikation av konsularkonvention mellan Sverige och Frankrike.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Ohlson* m. fl. väckta motionen, nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den av herr *Danmans* m. fl. väckta motionen, nr 468, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker, m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, statsutskottets utlåtanden nr 7, 10 och 54—58, bankoutskottets utlåtanden nr 11 och 12 samt memorial nr 13, första

lagutskottets utlåtande nr 20, tredje lagutskottets utlåtanden nr 10—12, jordbruksutskottets utlåtande nr 9 och memorial nr 10 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 11 och 12.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtanden nr 10 och 54 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde i nu angiven ordning uppföras näst efter konstitutionsutskottets utlåtande nr 14.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1955/56;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 61, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1955/56 till bidrag till utgivandet av en redogörelse på engelska språket om den svenska riksdagen;

nr 62, i anledning av väckta motioner om beredande av pension åt vissa arvodestillda underofficerare vid krigsmakten; samt

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa beställningshavare i reserven m. fl. för minskning i avlöningsförmåner till följd av beslut vid 1940 års lagtima riksdag jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela dispens från vissa bestämmelser i syfte att möjliggöra en ändamålsenlig omorganisation av uppbörds- och indrivningsväsendet i vissa städer, m. m.;

nr 29, i anledning av väckta motioner om tillsättande av en parlamentarisk skatteutredning;

nr 30, i anledning av väckta motioner om skatteplikt beträffande familje-

bostads- och bränslebidrag till egna-hemsägare; samt

nr 31, i anledning av väckta motioner om höjning av skattepliktsgränsen vid förmögenhetsbeskattningen beträffande äkta makar m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckta motioner angående överrätternas komplettering med i demokratisk ordning valda ledamöter m. m.; samt

nr 22, i anledning av väckt motion angående en undersökning av den inverkan de senare årens penningvärdeförsämring haft på de i gällande lagstiftning ingående fasta värdegränserna; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion angående utredning om boxningssportens skadeverkningar; samt

nr 14, i anledning av väckta motioner om en utredning angående upprättande av en allmän familjerådgivning.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 469, av herr *Ohlson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående högertrafikfrågan;

nr 470, av herr *Bergman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad examination av tandläkare, m. m.;

nr 471, av herrar *Sunne* och *Huss*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad examination av tandläkare, m. m.;

nr 472, av herrar *Sunne* och *Huss*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vanförestalterna och Eugeniahemmet m. m.;

nr 473, av herr *Anderberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker, m. m.;

nr 474, av herr *Björnberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker, m. m.;

nr 475, av herr *Strand* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker, m. m.;

nr 476, av herr *Andersson, Birger*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker, m. m.;

nr 477, av herr *Svärd*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m.;

nr 478, av herrar *Weiland* och *Sunne*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

med förslag till lag om fokomröstning angående högertrafik; samt

nr 479, av herr *Svärd*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.07.

In fidem

Fritz af Petersens

Onsdagen den 30 mars förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1955 den 29 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse delvis riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1955—1958 efter herrar G. F. N. Kristensson och A. L. Rubbestad, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter, dels en fullmäktig i riksbanken för återstående delen av valperioden 1954—1957 efter herr M. Lemne, som från och med den 1 april 1955 erhållit entledigande från sitt uppdrag att vara fullmäktig i riksbanken, jämte en suppleant; och befunnos efter valens slut ha blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1955—1958:

herr Kristensson, Gustaf
Filip Natan, ledamot
av andra kammaren med 48 röster;
herr Rubbestad, Axel
Ludvig, ledamot av
andra kammaren .... med 48 röster;

från och med den 1 april 1955 för återstående delen av valperioden 1954—1957:

herr Åsbrink, Per Val-
frid, statssekreterare med 32 röster;
suppleant för herr Kristensson,
G. F. N.:

herr Kollberg, Gustaf
Napoleon, ledamot av
andra kammaren .... med 48 röster;
suppleant för herr Rubbestad, A. L.:

herr Elofsson, Gustaf
Sanfrid, ledamot av
första kammaren .... med 48 röster;
suppleant för herr Åsbrink, P. V.:

herr Sundén, Otto Rag-
nar, f. d. statssekrete-
rare, direktör ..... med 32 röster.

Adolv Olsson *Osc. Werner*

Per A. Johnsson *Gustaf Velandér*

År 1955 den 29 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1955—1958 efter herrar E.

H. Kling, E. R. Hagberg och B. Näsgård, vilka voro i tur att avgå, jämte tre suppleanter; och befunnos efter valens slut ha blivit utsedda till

ordförande

för valperioden 1955—1958:

herr Kling, Erik Herman, statssekreterare med 48 röster;

fullmäktige

för valperioden 1955—1958:

herr Hagberg, Erik Rudolf, ledamot av andra kammaren ..... med 47 röster;
herr Näsgård, Bernhard, ledamot av första kammaren ..... med 47 röster;

suppleant för herr Kling, E. H.:

herr Hedqvist, Anders Sven, ledamot av andra kammaren ..... med 48 röster;

suppleant för herr Hagberg, E. R.:

herr Birke, Gustaf Emanuel, ledamot av andra kammaren ..... med 47 röster;

suppleant för herr Näsgård, B.:

herr Pettersson, Anders Petter, ledamot av andra kammaren .... med 47 röster.

Adolv Olsson   Osc. Werner

Per A. Johnsson   Gustaf Velandér

På framställning av herr talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Protokollsutdrag härom justerades.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Under åberopande av bifogade läkarintyg får undertecknad härmed värd-samt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under en månad eller den tid läkarintyget utvisar.

Stockholm den 29 mars 1955

Per Olofsson

Riksdagsman *Per Olofsson*, som lider av hjärtsjukdom, är oförmögen till arbete och har av mig ordinerats 1 månads vila i hemmet.

Stockholm den 29 mars 1955

G. Lindgren

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 469, av herr *Ohlön* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående högertrafikfrågan;

nr 470, av herr *Bergman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad examination av tandläkare, m. m.;

nr 471, av herrar *Sunne* och *Huss*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad examination av tandläkare, m. m.; samt

nr 472, av herrar *Sunne* och *Huss*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vanförestalterna och Eugeniahemmet m. m.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 473, av herr *Anderberg* m. fl.,

nr 474, av herr *Björnberg* m. fl.,

nr 475, av herr *Strand* m. fl., och

nr 476, av herr *Andersson, Birger*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker, m. m.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 477, av herr *Svärd*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m.; samt

nr 478, av herrar *Weiland* och *Sunne*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning angående högertrafik.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet herr *Svärds* motion, nr 479, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 59—63, bevillningsutskottets betänkanden nr 28—31, första lagutskottets utlåtanden nr 21 och 22 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 13 och 14.

Ang. utlämnande av s. k. rövat guld

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av viss kvantitet s. k. rövat guld, dels ock i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen — med bifall till förevarande proposition, nr 221 vid 1954 års riksdag, samt med avslag å de vid 1954 års riksdag väckta motionerna I: 561 och II: 723 samt II: 720 — måtte godkänna, att vissa mot Sverige riktade krav på utlämnande av s. k. rövat guld definitivt reglerades genom en i propositionen omförmäld, med de amerikanska, brittiska och franska regeringarna träffad uppgörelse och att svenska statens härigenom uppkommande regresskrav finge utgå med förmånsrätt ur de tyska tillgångarna i Sverige;

B) att den vid 1955 års riksdag väckta motionen II: 441 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ang. utlämnande av s. k. rövat guld

I de vid 1954 års riksdag väckta likalydande motionerna I: 561 av fru *Gärde Widemar* m. fl. och II: 723 av herr *Cassel* m. fl. hade hemställts, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts föreliggande proposition i denna del ville hemställa, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt en nämnd bestående av tre medlemmar, av Kungl. Maj:t utsedda om möjligt bland ledamöterna av Konungens högsta domstol, att såsom första och sista instans pröva svenska statens anspråk att erhålla ersättning ur de tyska clearingmedlen för till Holland utlämnat s. k. rövat guld samt eventuellt förmånsrätt för denna fordran.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Björnberg*, fru *Gärde Widemar* och fröken *Karlsson* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A) dels att riksdagen med bifall till förevarande proposition, nr 221/54, i denna del måtte godkänna, att de mot Sverige riktade kraven på utlämnande av s. k. rövat guld definitivt reglerades genom den träffade uppgörelsen, dels ock att riksdagen — med avslag å propositionen såvitt nu vore i fråga samt å den vid 1954 års riksdag väckta motionen II: 720 — måtte med bifall till de vid samma års riksdag väckta motionerna I: 561 och II: 723 hemställa, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt en nämnd bestående av tre medlemmar, av Kungl. Maj:t utsedda om möjligt bland ledamöterna av Konungens högsta domstol, att såsom första och sista instans pröva såväl svenska statens anspråk att erhålla ersättning ur de tyska clearingmedlen för till Holland utlämnat s. k. rövat guld som eventuell förmånsrätt för denna fordran;

B) att den vid 1955 års riksdag väckta motionen II: 441 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fru **GÄRDE WIDEMAR** (fp):

Herr talman! Den fråga, som nu behandlats av första lagutskottet, har redan år 1950 varit föremål för en ingå-

Ang. utlämnande av s. k. rövat guld

ende principdebatt både i första och andra kammaren, och jag skall därför inte trötta kammarens ledamöter med en upprepning av de synpunkter, som då framfördes av reservanterna.

Nu gäller det utlämnande till de allierade enligt Washingtonavtalet 1946 av guld, som tyskarna rövat från Holland till ett värde av 35 miljoner kronor och som lämnats som likvid till svenska riksbanken under kriget. Dessutom gäller det svenska statens anspråk på ersättning för den förlust, som staten kommer att lida på grund av guldets utlämnande, nämligen ersättning ur de s. k. tyskmedlen och förmånsrätt för statens fordran.

Förra gången ärendet var uppe var en av huvudfrågorna ganska likartad. Då gällde det utlämnande av guld, som rövats från Belgien, och förmånsrätt ur clearingmedlen för statens fordran på grund av guldpartiets utlämnande.

Vi motionärer och reservanter är så till vida ense både med Kungl. Maj:t och utskottet, att vi anser oss böra godta det förhandlingsresultat, som föreligger, och medger alltså att vi är skyldiga att utlämna guldets till de allierade. Vad vi däremot inte utan vidare kan acceptera är att staten skall tillgodogöra sig ersättning för guldets värde med förmånsrätt ur de tyska tillgångarna i Sverige. Det är klart, att staten har ett regresskrav på grund av guldets utlämnande, men om detta krav är av beskaffenhet att kunna göras gällande i clearing och med förmånsrätt anser vi vara en alltför svårbedömlig fråga för riksdagen. Vi har därför föreslagit att det skulle tillsättas en nämnd, bestående av tre medlemmar, utsedda av Kungl. Maj:t om möjligt bland ledamöterna av högsta domstolen för att pröva rättsenligheten av statens anspråk.

Jag vill erinra om att det rätt mycket delade meningar om statens rätt att förfara på det sätt, som föreslagits i propositionen. Bland andra var det tre justitieråd, Bagge, Eklund och Vult von Steyern, som i ett yttrande över tyskmedelskommitténs betänkande bestred att Kungl. Maj:t skulle äga fritt bestämma, vilka borgenärer som skulle få er-

sättning och vilken förmånsrätt som skulle iakttas vid betalning ur clearingmedlen. De ansåg, att clearingmedlen skulle fördelas efter vanliga tillämpliga civilrättsliga grundsatsar, och de hade stöd även av professor Phillips Hult för sin uppfattning. Men gentemot deras åsikt stod utrikesministern, som ansåg, att Kungl. Maj:t ägde att i en tvångsclearing diskretionärt bestämma vilka fordringar som skulle få ersättning ur clearing och i vilken ordning olika fordringar och grupper av fordringar skulle tillgodoses.

Det är bland annat med stöd av de uttalanden, som då gjordes, som vi reservanter anser att vi inte utan vidare kan godtaga Kungl. Maj:ts föreliggande förslag. Man kanske kan säga, att frågan praktiskt taget redan är avgjord genom 1950 års beslut, som innebar att staten skulle få förmånsrätt ur clearingmedlen för det guld, som under liknande betingelser skulle utlämnas till Belgien. Det har väl också varit utrikesministerns uppfattning, ty i propositionen denna gång redovisas inte några egentligen nya skäl för förslaget. Det säges bara, att »eftersom guldets i fråga orättmätigt åtkommit av Tyskland, bör svenska staten erhålla ersättning ur den tyska egendomen i Sverige för guldets förlust».

Situationen är naturligtvis mycket likartad denna gång, men eftersom vi redan förra gången inte ville gå med på det då framlagda förslaget och vi inte ändrat uppfattning, har vi ansett oss på nytt böra framlägga våra synpunkter. En orättvisa, om det nu är en orättvisa, blir ju inte mindre därför att den upprepas. Varje gång staten på detta sätt tillgodoser sina egna intressen minskar ju de privata borgenärernas möjligheter till utdelning ur clearingmedlen i motsvarande mån.

Så till vida är situationen emellertid nu olika mot förra gången som vi då dessutom hade de tyska rättsägarnas intressen att ta hänsyn till. Enligt vad vi blivit informerade om i utskottet håller den delen av frågekomplexet emellertid på att lösas på ett tillfredsställande sätt. I Tyskland har nämligen bildats en s. k.

Ang. utlämnande av s. k. rövat guld

Ausgleichkasse, till vilken inbetalats motvärdet av de svenska fordringar, som blivit betalade genom likvidationsnämndens utdelningar. Bland annat avses tydligen att den tyska riksbanken till denna Ausgleichkasse skall inbetala motvärdet för det holländska guldparti, som nu skall utlämnas. Ur denna Ausgleichkasse skall sedan de tyska rättsägarna med egendom i Sverige få ersättning. Det betyder alltså, att de tyska rättsägarna med egendom i Sverige får motsvarande större möjlighet till utdelning, allteftersom svenska staten tar ut ersättning ur clearingmedel för sin fordran.

För dagen är det alltså inte hänsynen till de tyska rättsägarna, som bekymrar oss reservanter, utan det är utslutande hänsynen till de svenska fordringsägarna mot Tyskland, som har dikterat vår inställning. Det är dessa som får ersätta svenska staten för det guld som är avsett att utlämnas. Propositionens förslag innebär alltså ingen som helst uppoffring från svenska statens sida genom utlämnandet av guld, utan detta får betalas av de övriga borgenärerna i clearing. Även om staten har inträtt till de svenska intressenas skydd genom att över huvud taget anordna tvångsclearingen, förefaller det inte utan vidare givet att staten skall ha rätt att först tillgodose sina egna fordringar. Statens anspråk är inte heller avsedda att prövas efter samma grunder som gäller i fråga om de övriga borgenärernas fordringar.

En fråga som också kan ha nog så stort intresse i det sammanhanget är att fastställa tidpunkten för uppkomsten av statens ifrågavarande fordran. För övriga fordringar gäller att de skall ha uppkommit före den 1 januari 1945 för att komma i fråga i clearing, och det kan med hänsyn härtill vara av ett visst intresse att få fastställt från vilket datum statens fordran på grund av ifrågavarande guldpartis utlämnande härrör sig.

Här föreligger alltså en konkurrens mellan statliga och privata svenska intressen, och vi reservanter anser att detta är en intrikat fråga, alltför svår för att kunna avgöras av riksdagen. Därför

har vi föreslagit att den skall hänskjutas till en högt kvalificerad opartisk nämnd. Enligt vår uppfattning är den här konkurrensfrågan framför allt en civilrättslig fråga, och de folkrättsliga principer, som åberopades förra gången, kan knappast ha någon större relevans när det gäller konkurrensen mellan dessa fordringar. Det kan inte vara rätt att staten dömer i egen sak och tillskansar sig fördelar på de övriga borgenärernas bekostnad, och vi ifrågasätter, om det kan vara rätt att staten i en sådan situation som denna skall vara obunden av eljest gällande civilrättsliga regler.

Vi har därför i reservationen föreslagit att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en opartisk nämnd som prövar denna fråga, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Såsom fru Gärde Widemar har erinrat om debatterade vi dessa frågor år 1950, och liksom hon skall jag avstå från att gå djupare in i de många resonemang som fördes den gången.

Frågan är, som hon också har understrukit, i grund och botten en intressekonflikt mellan obligationsinnehavarna å ena sidan och svenska riksbanken å andra sidan. Fordringshavarna har ju uppbadat åtskillig juridisk expertis — de justitieråd som fru Gärde Widemar hänvisade till — för att söka göra gällande att svenska riksbanken inte borde ha förmånsrätt vid utdelning av ersättning för det rövade guld, utan att riksbanken borde vara oprioriterad borgenär, om den över huvud taget alls skulle få vara med vid utdelning ur de tyska tillgångarna.

I anledning av ett uttalande av fru Gärde Widemar om att utrikesministern tycker att regeringen kan diskretionärt bestämma vilka som bör ha företrädesrätt, vill jag påminna om att denna fråga förelades 1950 års riksdag, som gillade det förslag till förmånsordning som då framlades. Jag erinrar också om att till

Ang. utlämnande av s. k. rövat guld

grund för regeringens proposition låg ett utlåtande av en kommitté vars ordförande var professor Holmbäck, tidigare fru Gärde Widemars partivän här i kammaren, och regeringen har under hela handläggningen av dessa frågor haft den bästa juridiska expertis till sitt förfogande.

Man kan då fråga sig, om verkligen obligationsinnehavarna blir missgynnade genom att riksbanken slipper stå för det rövade guld, som nu skall lämnas tillbaka till västmakterna. Har de obligationsinnehavare, som står för huvudparten av de oprioriterade fordringarna, blivit missgynnade? Jag vill då nämna att de först och främst fått utdelning här i Sverige med 15 procent och att det vidare finns anledning att vänta att de skall få ytterligare en viss utdelning, låt oss förslagsvis säga upp till 20 procent. Detta är i och för sig ingen dålig ersättning till obligationsinnehavarna, då man vet hur starkt dessa obligations värde har fluktuerat på den allmänna marknaden. Man får nog anse att detta är en förmånlig utdelning till obligationsinnehavarna i förhållande till vad de själva hade kunnat vänta sig.

Men härtil kommer ännu ett faktum, som fru Gärde Widemar alldeles förbigick, nämligen att det, sedan vi hade debatten år 1950, har företagits en skuldreglering genom en överenskommelse i London, som innebär, att tyska staten betalar alla dessa obligationsinnehavare till fulla kapitalvärdet. Betalningen är visserligen utsträckt över ett stort antal år, men det belopp, som de svenska obligationsinnehavarna inte får ut vid utdelningen i Sverige, kan de alltså bevaka hos tyska staten, och de har utsikter att få ut hela kapitalvärdet inom en följd av år i enlighet med en särskild betalningsordning.

Jag kanske ytterligare får understryka, att tyska vederbörande har varit kritiska mot att dessa obligationsinnehavare skulle få vara med om utdelningen på två ställen. De har ansett, att i och med skuldregleringen i London borde obligationsinnehavarna vara nöjda och inte få konkurrera på en gång i de tys-

ka tillgångarna i Sverige och enligt Londonavtalet. Och det skulle ju kunna tänkas att det spörsmålet restes, huruvida dessa obligationsinnehavare över huvud taget skulle delta i utdelningen i Sverige, sedan det har visat sig att de får en reglering av sina fordringar i enlighet med överenskommelsen i London. Jag tror nog jag kan säga, att de svenska innehavarna av dessa tyska statsobligationer är bättre gynnade än kanske i något annat land, och jag menar därför, att sakligt sett har obligationsinnehavarna i Sverige ingalunda blivit illa behandlade utan alldeles tvärtom.

Varför skulle då inte riksbanken få ut det belopp som härstammar från detta rövade guld, som riksbanken måst lämna tillbaka? Ja, reservanterna är ju på det klara med att det kanske vore litet orimligt, om inte riksbanken skulle få vara med alls. De ifrågasätter dock i sin reservation, om över huvud taget någon utdelning skall utgå ur de tyska tillgångarna i Sverige för riksbankens fordran, men i stället hänvisar de till att riksbanken kan bevaka sin regressfordran hos den tyska riksbanken alldeles utanför det här clearingförfarandet.

Ja, det är ju mycket vänligt av reservanterna att ge anvisning på denna utväg. Men jag föreställer mig att den svenska riksbanken resonerar som så: Bättre en fågel i handen än tio i skogen!

Herr LINDBLÖM (fp):

Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande betänkandet har det gjorts en del framställningar under detta ärendes behandling. Jag skall be att få lämna dels en redogörelse för dessa framställningar och dels en redogörelse för hur ärendet har utvecklats till dags dato.

Vi har då först en framställning, där man har begärt att det skulle öppnas förhandlingar med den tyska förbundsregeringen, varigenom denna fråga skulle jämte en del andra frågor så att säga få tagas upp förhandlingsvägen. Nu har emellertid förhandlingar upptagits med

den tyska förbundsregeringen, och man kan säga att framställningen i det avseendet har förlorat sin aktualitet. Därför har inte heller någon från utskottet längre vidhållit det yrkandet.

För det andra har i en motion gjorts en hemställan om att svenska staten skulle utfylla ett visst belopp till de svenska rättsägare — inte obligationsinnehavare — som har lidit förluster genom kriget. Härför har staten tidigare avstått ett belopp på sex miljoner kronor av den utdelning, som beräknades tillkomma vissa statliga organ. När denna framställning gjordes, såg det ut som om det belopp man hade räknat med icke skulle komma att inflyta. Sedermera har det emellertid visat sig, att det har influtit, och dessutom har vissa fordringsägares rättsanspråk icke kunnat bevisas, varigenom detta belopp på sex miljoner ansetts tillräckligt. Därför har också denna del av spörsmålet förlorat sin aktualitet, och inte heller på den punkten har någon ledamot av utskottet hållit på motionens hemställan.

Vad sedan beträffar själva frågan om utlämnandet av det rövade guldet till Holland, så råder även i det fallet full enighet. Man har i utskottet icke haft någon erinran att göra emot att detta guld skall återlämnas i enlighet med den träffade uppgörelsen, vilken, såsom redan tidigare framhållits här, avser en summa på 35 miljoner kronor.

Vad som här skiljer, det är, som fru Gärde Widemar redan berört, frågan huruvida svenska staten skall med förmånsrätt uttaga den regressfordran som den har fått och som har uppstått genom återlämnande av detta guld. Jag vill då säga, att den frågan var uppe i riksdagen redan 1950, och för bedömande av det speciella spörsmålet bör man även gå tillbaka bland annat till det beslut som fattades av riksdagen 1946 i anledning av den då träffade överenskommelsen i Washington. Denna överenskommelse ratificerades, sedan riksdagen godkänt de då framlagda propositionerna under höstrikdagen 1946. Propositionen nr 368 innehöll då en hemställan om ett förslagsanslag till ersättning åt riks-

banken för till Belgien utlämnat guld, och därvid angavs att beloppet skulle ersättas av de tyska medlen och utgå med företrädesrätt. Någon erinran däremot gjordes inte av riksdagen.

Sedan kom alltså frågan upp 1950. Vid det tillfället förelåg samma spörsmål, och man kan säga att reservanternas nu intagna ståndpunkt var föremål för behandling redan då. De av reservanterna åberopade experterna åberopades även 1950, och riksdagen har således 1950 i princip tagit ståndpunkt till det spörsmål som här är angivet.

Jag skall emellertid, herr talman, be att få lämna en redogörelse över vad det här är fråga om och hurudan utvecklingen har blivit efter den tiden. Hans excellens utrikesministern har redan berört detta, men jag skall behandla frågan något utförligare, ty jag tror att den har ett visst intresse icke blott för riksdagens ledamöter utan också för allmänheten i stort.

Den utan varje jämförelse största posten svenska fordringar, som enligt 1950 års riksdagsbeslut skulle komma i åtnjutande av utdelning i tvångsclearingen, utgöres av innehav av tyska statsobligationer eller andra tyska obligationer. Huvudposten av de svenska obligationsinnehaven utgöres av tyska statsobligationer. Det svenska innehavet av Daweslånet uppgår till cirka 30 miljoner kronor, av Younglånet till cirka 100 miljoner kronor och av Kreugerlånet till cirka 220 miljoner kronor.

Enligt de av riksdagen fastlagda reglerna för tvångsclearingen avräknas utdelningarna på obligationsfordringarnas kapitalbelopp. Genom den i februari 1953 undertecknade överenskommelsen angående tyska utlandsskulder, det s. k. Londonavtalet, åtog sig den västtyska förbundsregeringen betalningsskyldighet för Tyska rikets utländska skulder. I avtalet fastställdes ränte- och amorteringsvillkor bland annat för Dawes-, Young- och Kreugerlånen. Beträffande privata tyska obligationslån uppdrogs vissa riktlinjer för uppgörelser mellan borgenärer och gäldenärer.

Sveriges anslutning till Londonavtalet

Ang. utlämnande av s. k. rövat guld

godkändes av värriksdagen 1953. I propositionen uttalades bland annat att »svenska borgenärer, vilkas fordringar i Tyskland icke erhållit full betalning i tvångsclearingen, är oförhindrade att sedan fordringen reducerats med de procent, som erhållits i utdelning från likvidationsnämnden, göra betalningsanspråk för den återstående delen av fordringen gällande i enlighet med Londonavtalets bestämmelser». Medan övriga länders obligationsinnehavare sålunda måste vänta till 1958 för att erhålla den första amorteringen å sina fordringar, har svenska obligationsinnehavare genom likvidationsnämndens utdelningar kommit i åtnjutande av »förtidsamortering» i icke obetydlig omfattning.

Genom 1950 års tvångsclearing tillför-säkrades de svenska obligationsinnehavarna viss, om ej tillnärmelsevis full betalning å sina fordringar, vilka vid ifrågavarande tidpunkt betraktades såsom rätt osäkra. 1953 års Londonavtal torde allmänt anses ha utgjort en för borgenärerna oväntat gynnsam reglering av de tyska förkrigsskuldena. Angelägenheten att genom interna åtgärder tillgodose de svenska obligationsinnehavarna har otvivelaktigt i hög grad minskats genom Londonavtalets tillkomst.

Såsom framgår av vad som sagts är de svenska obligationsinnehavarna för närvarande i det gynnsamma läget, att de dels åtnjuter »förtidsamorteringar» från likvidationsnämnden, dels för återstoden av sina fordringar kan tillgodogöra sig Londonavtalets regleringsbestämmelser.

Jag har velat lämna denna redogörelse, som jag tycker ganska klart och tydligt visar, att dessa obligationsinnehavare genom den träffade uppgörelsen och de vidtagna åtgärderna har kommit i en bättre ställning än andra länders fordringshavare på Tyskland. Jag kan inte finna, att det är någon anledning att här tveka om att göra statens regresskrav gällande med förmånsrätt, i synnerhet som riksdagen tidigare har fattat ståndpunkt i enlighet med denna princip när det gäller det belgiska guldets och det inte finns någon anledning att på

denna punkt ha en annan uppfattning i fråga om det holländska guldets.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag vill till hans excellens utrikesministern säga, att jag inte bestrider, att staten kan ha rätt till utdelning för sin fordran eller förmånsrätt för sin fordran, men jag vill ha denna fråga prövad av en opartisk, sakkunnig nämnd. Första lagutskottet har inte, på det material utskottet haft till sitt förfogande, kunnat göra en sådan sakkunnig prövning av frågan — materialet har varit alltför knapphändigt.

Utrikesministern omtalar, att det har hänt en del sedan debatten år 1950, bland annat uppgörelsen i London angående skuldernas reglering. Jag vill påpeka, att det inte finns ett ord i propositionen om den saken, och det har inte heller meddelats någonting till utskottet därom. För min del har jag inte känt till saken förrän nu, kanske beroende på att jag inte var ledamot av riksdagen vid tidpunkten för uppgörelsen. Jag tycker, att denna i alla fall är en så pass viktig omständighet för bedömandet av frågan, att det hade varit av intresse för utskottet att känna till den.

Dessutom vill jag säga, att jag inte har gjort gällande, att det skulle vara synd om obligationsinnehavarna eller att det skulle vara synd om de andra oprioriterade fordringsägarna i clearingen. Jag har inte ens påstått att deras utdelning har varit dålig. Här gäller det emellertid ingen humanitär fråga, utan en rättslig fråga. Frågan gäller, vem som har rätt till utdelning ur dessa medel, och vi reserverar anser, att detta bör prövas av en sakkunnig juridisk instans. Första lagutskottets prövning har varit alltför knapphändig för att den skulle vara tillfredsställande. Det är därför som vi skulle vilja ha frågan hänskjuten till opartisk prövning — framför allt för statens egen skull.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! I anledning av fru Gärde Widemars påpekande, att det i propositionen inte nämnts någonting om uppgörelsen i London år 1953, vill jag bara upplysa om, att denna uppgörelse har blivit förelagd riksdagen och godkänd av riksdagen och alltså får presumeras vara känd för första lagutskottets ledamöter. Den föreliggande propositionen hade ju som sin huvuduppgift att begära riksdagens samtycke till att acceptera uppgörelsen med västmakterna angående återlämnandet av det rövade guld. Frågan om regressrätt och rätten att få utdelning i de tyska tillgångarna ansågs i propositionen vara i princip tidigare löst, och därför lades ingen huvudvikt vid denna sida av problemet.

Herr **BJÖRNBERG** (h):

Herr talman! Naturligtvis ämnar inte jag som lekman försöka mig på några juridiska spekulationer i denna fråga. Den har betecknats som en av de mest svårlösta och komplicerade som riksdagen haft att syssla med på mången god dag, och jag förstår fullt väl, att en hel del riksdagsledamöter, även juridiskt skolade och erfarna, känner olust inför detta ärende.

Att vi skall godkänna den överenskommelse, som träffats om utlämnande av guld, råder det ingen som helst tvekan om. Om den saken har vi varit fullkomligt eniga i utskottet. Den omständigheten, att en reduktion med omkring 25 procent kunnat göras på västmakternas krav, är ju bara tillfredsställande, i all synnerhet som den inte innebär någon prutning på vår moraliska skyldighet utan grundar sig på det förhållandet, att man inte med fullständig säkerhet kunnat konstatera, att en viss mindre del av guldpartiet härrör från Holland.

Vad vi har haft delade meningar om är, såsom fru Gärde Widemar här tidigare sagt, huruvida vi med stöd av gällande rättsregler kan godkänna statens anspråk på ersättning — och ersätt-

Ang. utlämnande av s. k. rövat guld
ning med förmånsrätt — ur den tyska clearingen till förfång för andra ford-ringsägare. Det är uppenbart, att det är utomordentligt svårt att ta ställning till en sådan sak. Frågan kräver en prövning av en instans med högsta juridiska kompetens. Med hänsyn därtill har jag funnit angeläget, eftersom det är omöjligt för lekmän att överblicka de internationellt rättsliga och civilrättsliga aspekter, som detta ärende i sin helhet öppnar, att ansluta mig till de utskottsledamöter, som hävdar, att denna fråga bör prövas av en instans med högsta kompetens. Jag tror nämligen, herr talman, att ett sådant förfaringssätt skulle i viss mån fritaga vårt land från miss-tanken att vilja gynna vissa privaträttsliga intressen till förfång för andra. Jag tror att det utåt skulle ge intryck av en strävan att iakttaga objektivitet. Allt detta skulle vara till gagn för vårt land i det framtida förhållandet till våra grannländer och inte minst till det tyska folket.

Jag har, herr talman, med dessa få ord velat motivera, varför jag har under-tecknat reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Herr **LINDBLOM** (fp):

Herr talman! För att det inte skall råda någon missuppfattning ber jag att få bemöta fru Gärde Widemars påståen-de, att vi skulle ha behandlat ärendet knapphändigt i utskottet. Jag vill beto-na, att detta inte är med verkliga för-hållandet överensstämmande. Vi har be-handlat det både 1954 — frågan var ju uppe redan under höstriksdagen — och 1955. Vi har haft sakkunnig expertis till föredragning, och vi har inhämtat alla de upplysningar i ärendet som vi har an-sett behövliga. Jag tror därför att vi med all rätt kan säga, att utskottet har prö-vat detta mycket betydelsefulla problem med största omsorg.

Herr **AHLKVIST** (s):

Herr talman! För att inte något miss-förstånd skall uppkomma beträffande

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

utskottets behandling av denna fråga vill jag — utöver vad herr Lindblom redan sagt — framhålla att Lodonavtalets tillkomst inte var någon överraskning för utskottsmajoriteten. Utskottet kände med andra ord väl till att riksdagen år 1953 godkänt detta avtal. Att reservanterna inte har ansett sig böra ägna frågan så stor uppmärksamhet, att de följt utvecklingen på området, får alltså stå för deras egen räkning.

Sedan fru Gärde Widemar här erkänt, att Londonavtalet ställt hela frågan i ett annat läge, borde detta föranleda henne att ta tillbaka sitt yrkande om bifall till reservationen.

När herr Björnberg säger, att en motivering för reservanternas ståndpunkt är att det skulle kunna uppstå förvecklingar med Tyska riket, om man följde propositionen, vill jag endast framhålla, att i den mån missnöje yppats från Tyskland har det berott på att de svenska obligationsinnehavarna genom clearingbestämmelserna har kommit i en gynnsammare ställning än andra länders obligationsinnehavare. Missnöjet ligger alltså snarare på den motsatta sidan, herr Björnberg.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag har sagt att jag tyckt det vara en viktig omständighet för utskottet att ha fått kännedom om resultatet av förhandlingarna i London. Jag har däremot inte sagt att det ändrat min uppfattning i frågan, nämligen att denna sak bör bli föremål för rättsprövning. Utskottet har kanske behandlat frågan på ett vidlyftigt sätt, men inte någon del av utskottets handläggning i detta ärende har ägnats rättsenligheten av statens anspråk, och det är den frågan jag vill ha prövad.

Min uppfattning är alltså inte ändrad. Jag anser mig inte själv kompetent att bedöma om svenska statens anspråk på betalning och förmånsrätt är riktigt, utan jag vill ha det prövat av en opartisk nämnd. Majoriteten i utskottet ansåg sig kompetent att bedöma saken, och det får stå för dess räkning, men jag

frångår inte min tidigare uppfattning att jag inte är kompetent att bedöma denna fråga, och det ansåg inte heller övriga reservanter att de var.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i aktiebolagslagstiftningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 11 februari 1955 dagtecknad proposition, nr 71, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947, vilken jämlikt lag den 7 maj 1954 (nr 194) gäller till och med den 30 juni 1955, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1956.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat fyra i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

dels de likalydande motionerna nr 402 i första kammaren av herr *Svärd* och nr 499 i andra kammaren av herr *Cassel* m. fl.,

dels ock de likalydande motionerna nr 407 i första kammaren av herr *Ohlön* m. fl. och nr 504 i andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl.

I motionerna I: 402 och II: 499 hade hemställts, att riksdagen måtte

1) besluta att återkalla sitt samtycke till förordnandet av år 1947 om tillämpning av prisregleringslagens huvudbestämmelser samt

2) antaga i motionerna infört förslag till lag angående ändring av prisregleringslagen, avseende införande i 1 § av ett tillägg, enligt vilket giltighetstiden för förordnande om tillämpning av prisregleringslagens huvudbestämmelser finge vara högst ett år.

I motionerna I: 407 och II: 504 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta återkalla sitt godkännande av förordnandet av år 1947 om tillämpning av prisregleringslagens huvudbestämmelser.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 402 och II: 499, i vad de avsåge förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § prisregleringslagen den 30 juni 1947; samt

C) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 402 och II: 499, i vad däri yrkats, att riksdagen måtte besluta att återkalla sitt samtycke till förordnandet av år 1947 om tillämpning av prisregleringslagens huvudbestämmelser, ävensom motionerna I: 407 och II: 504.

Reservationer hade anförts av herr *Magnusson* och fröken *Wetterström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B) att riksdagen måtte besluta att för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303);

C) att riksdagen, med bifall till motionerna I: 402 och II: 499, så vitt nu vore i fråga, samt till motionerna I: 407 och II: 504, måtte besluta att från och med den 1 juli 1955 återkalla sitt samtycke till förordnandet av år 1947 om tillämpning av prisregleringslagens huvudbestämmelser;

2) av herr *Anders E. Johansson*, fru *Hamrin-Thorell*, fru *Sjöstrand* och herr *Rimmerfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 402 och II: 499, såvitt nu vore i fråga, samt till motionerna I: 407 och II: 504, måtte besluta att från och med den 1 juli 1955 återkalla sitt samtycke till förordnandet av år 1947 om tillämpning av prisregleringslagens huvudbestämmelser.

I det i herr *Magnussons* och fröken *Wetterströms* reservation framlagda lagförslaget hade i 1 § gjorts samma tillägg, som föreslagits i motionerna I: 402 och II: 499.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Vid andra lagutskottets utlåtande beträffande förlängning av giltighetstiden för prisregleringslagen har jag tillsammans med fröken *Wetterström* avgivit en reservation emot utskottets beslut.

Med hänsyn till den utredning, som f. n. pågår, har vi inget att invända emot att denna lag förlänges såsom en beredskapslag. För att lagen skall träda i tillämpning erfordras ett särskilt förordnande härom av riksdagen. Sådant förordnande meddelades av 1947 års riksdag och har ansetts förnyat för varje gång som denna lags giltighetstid har förlängts. Det egendomliga förhål-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

landet har då inträffat att prövning icke företagits huruvida de förutsättningar föreläggat, som har stipulerats för att lagen skall kunna sättas i kraft.

Enligt 1 § i prisregleringslagen föreskrives nämligen, att villkoret för att den skall kunna sättas i kraft är att det föreligger »krig, krigsfara eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden». Ingen torde kunna påstå att någon av dessa förutsättningar nu föreligger. Därför har vi kommit till det resultatet, att riksdagen icke utan att göra våld på bestämmelserna i lagen kan tillåta en fortsatt tillämpning.

Vårt yrkande går därför ut på att det av riksdagen år 1947 meddelade beslutet om tillämpning av prisregleringslagen återkallas från och med den 1 juli i år. Det förvånar mig att andra lagutskottet i sitt nu föreliggande utlåtande helt bortser ifrån detta allvarliga förhållande, nämligen att ett bifall till utskottets hemställan innebär ett avsteg ifrån en lag och förordning, som riksdagen själv har beslutat. Utskottet har i denna del helt lämnat motionerna obesvarade.

Jag vill särskilt framhålla, att det är synnerligen angeläget, att uppenbart maktmissbruk icke sker från majoritetsblockets sida genom ett otillbörligt utnyttjande av fullmaktslagar på icke avsett sätt, om en verklig samling skall kunna uppnås i vårt land vid kritiska tillfällen.

I motion nr I:402 och II:499 har framställts yrkande om att giltighetstiden för eventuellt förordnande om tillämpning av ifrågakvarande lag må vara högst ett år. Då vi reserverar funnit det angeläget, att förutsättningarna för en beredskapslags tillämpning blir prövade åtminstone en gång om året av riksdagen, har vi i vår reservation upptagit detta yrkande. Det skulle omöjliggöra ett sådant slentrianmässigt förfarande som riksdagen i denna fråga gjort sig skyldig till, vilket medfört, att vi med åsidosättande av lagens förutsättningar bedrivit priskontroll i vårt land.

Med hänsyn till konsumenternas intressen och till näringslivets naturliga utveckling finner jag det välmotiverat

att vi nu från och med den 1 juli låter priskontrollen försvinna. Vi kan nämligen icke dela majoritetens åsikt, att det är nödvändigt att kvarhålla detaljregleringar, som icke hör hemma i nuvarande förhållanden utan endast kan ha sitt berättigande i exceptionella, av krig förorsakade förhållanden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med I betecknade reservationen.

Herr JOHANSSON, ANDERS, (fp):

Herr talman! Då undertecknad tillsammans med övriga representanter för det parti jag tillhör i utskottet har fogat en reservation till det föreliggande utskottsutlåtandet, ber jag att få redovisa några av våra synpunkter.

Jag kan i huvudsak förena mig med föregående talares argumentering, men därutöver vill jag erinra om att denna prisregleringslag tillkom under en tid med ytterst exceptionella förhållanden på varumarknaden och under en tid då dess berättigande var långt mindre omstritt än vad fallet är för närvarande.

Under kristiden med sin varuknapphet och den ständigt stegrade efterfrågan på framför allt vissa nödvändighetsvaror låg ju frestelsen ytterst nära till hands att tillämpa oskäliga och omotiverade prisförhöjningar på vissa varor. Det är väl ingen som inte medger, att en statlig prisreglering under dylika förhållanden kan anses vara motiverad. I dag är emellertid förhållandet helt annorlunda. Det råder inte någon egentlig varuknapphet. Man kan snarare tala om motsatsen, en köparnas marknad. Vi har under senare tid haft och har alltjämt, i motsats till vad jag nysst sagt, ett prispressande varuöverskott på de allra flesta av våra produktionsområden. Vi har överskott av livsmedel, överskott av textilvaror o. s. v. Vi har ett produktionsöverskott, som i förening med en allmän konkurrens — enligt vad jag kan förstå — utgör den allra säkraste garantien för att någon prisuppskörtning inte längre kan förekomma. Jag tror också att detta varuöverskott och denna fria kon-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

kurrens är ett överlägset och mera acceptabelt alternativ än ett opåkallat samhällsngripande i prisreglerande syfte.

Att man under senare år starkt ifrågasatt prisregleringslagens behövlighet framgår ju bland annat därav, att Kungl. Maj:t på hemställan av fjolårets riksdag tillkallat särskilda sakkunniga för att närmare utreda ett fortsatt eventuellt behov eller inte av en prisreglerande verksamhet som denna. Man får väl förutsätta, att när riksdagen i fjol samlade sig kring sin skrivelse skedde detta under en känsla av att det här rörde sig om en lagstiftning och en samhällsreglerande verksamhet, för vars existens och bibehållande det inte längre fanns något reellt underlag. Därmed har man självfallet inte underkänt den betydelse som en sådan prisreglering haft i ett, som jag nyss nämnde, kritiskt läge, präglad av varuknapphet och en stigande efterfrågan.

I handelsministerns direktiv för de i december i fjol tillsatta priskontrollsak-kunniga heter det bland annat att »en prisövervakning från det allmännas sida kan visa sig vara ändamålsenlig för att ge konsumenterna intresse av en viss insyn i prissättningen».

Ja, detta intresse från konsumenternas sida saknas ingalunda redan nu, och att man på det hållet utan statliga ingripanden också skaffar sig den allmänna insyn som man här talar om, därom vittnar inte minst den snabbhet, varmed man slår ned på eventuella prisförhöjningar, vilka man tror saknar berättigat underlag.

I de uti detta ärende väckta motionerna pekar motionärerna på en sak, som enligt mitt förmenande särskilt bör uppmärksammas, nämligen att en priskontroll på längre sikt i själva verket »arbetar i strid mot de strävanden till ökning av den fria konkurrensen, som ligger bakom den häromåret antagna lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet».

Det synes mig i likhet med motionärerna som om denna lagstiftning borde kunna betraktas som ett bättre alterna-

tiv till priskontrollen och än mera att föredraga som ett medel att befrämja tillfredsställande och önskvärda marknadsförhållanden.

Ja, herr talman, jag skall inte längre uppta tiden med att argumentera. Det synes mig och reservanterna i övrigt högst opåkallat att ytterligare förlänga den fullmakt, som Kungl. Maj:t i detta avseende hittills innehaft. Vi hävdar också att förutsättningarna för prisregleringslagens fortsatta bibehållande i dagens läge inte är för handen.

Med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig med flera till detta utlåtande fogade reservationen.

Herr NORMAN (s):

Herr talman! Det har här i riksdagen rätt mycket stora motsättningar beträffande den lag som nu föreligger till handläggning. Vi har dock, tycker jag, närmast oss varandra undan för undan. I fjol var vi faktiskt eniga om att denna fråga skulle göras till föremål för ett övervägande efter en allsidig utredning, och i år är vi i utskottet allesammans eniga om att förorda en förlängning av denna lags giltighetstid.

I övrigt råder givetvis något olika uppfattningar. Oppositionen erkänner visserligen i och med att den är med om att tillstyrka en förlängning av lagens giltighetstid att det kan finnas en situation, då sådana här lagbestämmelser kan behövas, men den vill ha dem väl inlåsta i departementet, så att de inte kommer till användning i praktiken. Oppositionen syftar närmast till att priskontrollnämndens verksamhet skall upphöra i och med att lagens nu gällande giltighetstid går ut.

Majoriteten i utskottet ansluter sig i detta fall till regeringens ståndpunkt, som är den att regeringen anser, att den behöver detta verktyg såsom ett medel i strävandena att upprätthålla ekonomisk balans i samhället. Majoriteten förordar därför att prisregleringslagens giltighetstid skall förlängas och avstyrker

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

yrkandet om att det medgivande, som riksdagen en gång givit till Kungl. Maj:t att förordna om lagens tillämpning, skall tas tillbaka.

Inom oppositionen har enligt motionerna olika motiv anförts för det sistnämnda yrkandet. Högerreservanterna ägnar sig uteslutande åt den mera konstitutionella sidan av det föreliggande spörsmålet. När utskottet i fjol förordade en utredning, menade vi att första paragrafens bestämmelser om när lagen skall tillämpas inte passar nu för tiden. Vi menade att den behövde omarbetas, därest det nu i fortsättningen skall behövas en sådan här i lag reglerad verksamhet. Att från den utgångspunkten anse att det medgivande, som riksdagen givit, nödvändigtvis bör återkallas, det är dock något annat än att, såsom vi gjorde, erkänna att detta verktyg kanske inte är riktigt lämpligt konstruerat med hänsyn till de förhållanden som nu råder inom näringslivet.

Majoriteten har i sin bedömning av frågan, om Kungl. Maj:t skall få använda fullmakten i fortsättningen eller ej, menat att det är riktigast att undersöka hur Kungl. Maj:t hittills har handhaft sin fullmakt och även reflektera över hur Kungl. Maj:t kommer att använda den. Om vi då först ser på hur den använts, så är det ju ingen tvekan om att tillämpningen har skett efter de rådande förhållandena. I ett av de sista numren av »Från departement och nämnder» finns en utredning rörande priskontrollnämndens verksamhet och prisregleringslagens tillämpning. Det påvisas att vi nu är inne i det sjätte skedet av lagens tillämpning. Lagen har ändrats vid olika tillfällen, direktiven har ändrats, och den praktiska tillämpningen har undan för undan anpassat sig till utvecklingen på näringslivets område. Detta sjätte skede är alldeles påtagligt ett avvecklingsskede. Majoriteten i utskottet menar då, att i avvaktan på resultatet av den föreslagna utredningen bör det finnas möjligheter att arbeta efter de riktlinjer, som nu är uppdragna i propositionen. Skäl för misstankar att Kungl. Maj:t med de riktlinjerna för

ögonen kommer att missbruka denna fullmakt föreligger enligt majoritetens mening icke.

Priskontrollnämnden har i sin skrivelse begärt en förlängning av lagens giltighetstid och i anslutning till det redogjort för hur den tänker arbeta under den utsträckt tillämpningstiden. Såsom framgår av propositionen anför priskontrollnämnden — vilket vi också har refererat i utskottets utlåtande — att enligt priskontrollnämndens mening bör den kontrollerande verksamheten bedrivas efter nuvarande riktlinjer intill dess resultatet föreligger av den tillsatta priskontrollutredningens arbete. Det heter vidare: »Å ena sidan borde sålunda en fortsatt avveckling av den direkta prisregleringen även i fortsättningen ske på varuområden där tillgången vore tillfredsställande och där en effektiv pris-konkurrens kunde väntas göra sig gällande vid fri prisbildning.»

Använder Kungl. Maj:t fullmakten på det sättet, tycker jag att oppositionen inte borde ha någonting att invända. Det borde därför inte finnas något skäl att återkalla det medgivande som riksdagen har gjort. Priskontrollnämnden har vidare framhållit, att dess verksamhet bör bedrivas även på tjänsteområdena, där den skulle beakta möjligheterna till avveckling av prisregleringen. Sedan kommer en synpunkt, som oppositionen däremot kanske inte tycker är så särskilt bra. Nämnden säger: »Å andra sidan borde prisreglering återinföras på sådana områden där prisläget icke vore kostnadsmissigt motiverat. På områden där den direkta prisregleringen slopades borde — såsom hitintills — prisövervakning träda i stället.»

Enligt utskottsmajoritetens mening föreligger inga som helst risker för att Kungl. Maj:t skall missbruka sin fullmakt under den tid som återstår till dess att vi får se resultatet av utredningsarbetet. Det är den bärande motiveringen för att vi avslår motionernas yrkande om medgivandets återkallande.

Högerreservanterna går, som jag sade, uteslutande på den motiveringen, att 1 § inte kan tillämpas under nu rådande

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

förhållanden. Folkpartiets motion tar upp detta spörsmål ur en annan synpunkt. Den motionen innehåller nämligen en lovsång till den fria konkurrensen och dess möjligheter att tillse att en sund prispolitik tillämpas. Av folkpartiets motion förefaller det som om man inom folkpartiet strävade efter att i denna fråga vara både manchesterliberal och socialliberal, ty man anser tydligen att här skall ingenting underlåtas. Vi skall, enligt motionärerna, utnyttja den särskilda lagstiftning som finns mot konkurrensbegränsning och ge kommerskollegium större möjligheter att utöva en lämplig verksamhet på detta område. Det är väl, förmodar jag, den socialliberala synpunkten. Den manchesterliberala uppfattningen kommer till uttryck i den del av motionen, där det talas om konkurrensens värde och där det säges, att »därvid utgallras också de företag, som drives under oekonomiska förhållanden». Det skulle vara verkligen nöjsamt att få höra herr Ohlon, som här är huvudmotionär, i ett politiskt föredrag under nästa valrörelse för småföretagarna och de små shopinnehavarna i Göteborg lägga ut texten, att den fria konkurrensen har en stor uppgift att fylla genom att utgallra en del av deras småföretag.

För min del tvivlar jag, som jag sagt i annat sammanhang, på den fria konkurrensen. Den fanns och fyllde sin uppgift en gång i tiden, men jag undrar om den verkligen gör det i vårt nutida så att säga överorganiserade samhälle. Vi har ju till och med måst stifta en särskild lag som skall hindra konkurrensbegränsning, och därmed har vi ju tydligen sagt ifrån att vi inte tror på existensen av fri konkurrens.

Majoriteten inom utskottet anser nog, att den verksamhet, som priskontrollnämnden nu utövar under sitt avvecklingskede, har sitt stora värde. För att belysa det skall jag anföra ett enda exempel.

Den s. k. bilvänliga minoriteten i riksdagen har år efter år yrkat på åtgärder, varigenom priskontrollnämndens verksamhet skulle upphöra, och det yr-

kandet framställdes också i fjol. Den s. k. bilfientliga majoriteten medverkar till att priskontrollnämndens verksamhet har fått fortsätta även i år. Genom priskontrollnämndens verksamhet sänktes bilpriserna i fjol med jag vill minnas 80 miljoner kronor, bensinpriset med sammanlagt ca 25 miljoner och reparationskostnaderna med lika mycket. Där medverkade den »bilfientliga» riksdagsmajoriteten med varm hand till att bilägarna genom priskontrollnämndens verksamhet gjorde en besparing på sammanlagt 130 miljoner kronor. Jag tycker att det var vackert handlat av den s. k. bilfientliga majoriteten!

Man kan plocka fram olika områden, där priskontrollnämndens verksamhet påtagligt varit till gagn. Det är enligt min mening en sund plan för dess arbete under det kommande året att den skall följa utvecklingen på prisområdet, avveckla kontrollen där man kan räkna med att konkurrensen är tillräcklig för att en sund prispolitik skall tillämpas, övervaka prisförhållandena och vidta de åtgärder som kan befinnas lämpliga. Dessa åtgärder går ju i första hand ut på att förhandla med producenterna eller varuförmedlarna, så att man kommer överens om ett pris som kan vara skäligt ur olika synpunkter. Större delen av de prissäskningar, som jag nyss nämnde på bilmarknaden, har ju uppnåtts genom förhandlingar.

Jag tror att det är till gagn för folkhushållet, att priskontrollnämnden får fortsätta en verksamhet efter dessa riktlinjer och att Kungl. Maj:t har detta verktyg att användas där det lämpligen behövs. Jag erkänner att verktyget kanske inte är så precis lämpligt — så som lagen är formulerad — men tillämpningen finns det ingen anledning att kritisera.

Att nu kasta bort detta verktyg skulle vara ungefär detsamma som att jag behöver utföra ett litet snickeriarbete såsom villaägare och väntar med att utföra detta i och för sig nödvändiga arbete tills jag får tillfälle att skaffa den snickarsåg som är lämpligast för arbetet, fastän jag har tillgång till en vedsåg som jag

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

också skulle kunna använda. Med detta menar jag, att vi bör använda denna kanske rent lagtekniskt inte så lämpliga lagstiftning, med dess i texten formulerade förutsättningar o. s. v., till dess resultatet av den pågående utredningen föreligger.

Nu har, tror jag, bägge oppositionspartierna klankat litet grand på Kungl. Maj:t för att det dröjt innan utredningen satts i gång. Jag tycker nog att de i stället bör vara tacksamma för dröjsmålet, ty utredningen kan ju resultera i att vi under normala förhållanden inte behöver en sådan här reglerande verksamhet utöver vad vi redan har i form av kartellövervakningen och åtgärderna mot konkurrensbegränsning. Skulle vi i dagens situation ställas inför spørsmålet om en prisregleringslags vara eller inte vara i fortsättningen, måste resultatet uppenbart bli att vi skulle få en permanent lagstiftning. Opponenterna kan således, tycker jag, lugna sig litet i förhoppning att utvecklingen skall gå därhän, att det klarar sig med den lagstiftning som man i övrigt har.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **MAGNUSSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade herr ordförande har gjort gällande, att det skulle vara nödvändigt för regeringen att vid tillämpningen av sin ekonomiska politik ha ett sådant verktyg som priskontrollen utgör. Men samtidigt har herr Norman också gjort gällande, att den nu ifrågavarande prisregleringslagen har tillämpats på ett så oskyldigt sätt, att man inte skulle behöva vara rädd för att göra detta avsteg från praxis, då man beslutar tillämpning av en lag för vilken det inte finns de givna förutsättningarna.

Herr Norman har försökt göra gällande, att priskontrollens nuvarande arbetsätt utgör ett bevis för att man i stort sett följer — liksom det också säges i utskottsutlåtandet — de direktiv som en gång är lämnade till den pågående utredningen. Jag måste för min del säga,

att det väl ändå vore rätt svagt av riksdagen om man skulle låta direktiven för en utredning bli utslagsgivande för ett beslut om lagens giltighet.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! När frågan om priskontrollen nu behandlas i riksdagen, är det anledning att uppmärksamma att folkmajoriteten här i landet har krävt, att priskontrollen skall bestå och att den därtill skall skärpas. Nu finner man av utskottets utlåtande och av vad herr Norman sade, att priskontrollen successivt skall avvecklas.

Mot denna bakgrund måste man dock fastslå, att högern och folkpartiet är utrustade med ett ganska frejdigt mod, när de blankt struntar i folkmajoritetens mening och kräver att priskontrollen omedelbart skall upphöra. Det är ju ingen mätta på de attacker, som man från det hållet under senaste tiden har riktat mot priskontrollen i riksdagen, i pressen o. s. v. Man har också försökt mobilisera vetenskapen för att bl. a. leda i bevis, att priskontrollen egentligen medför högre i stället för lägre priser och en snedvridning av produktionen.

Ingen kan ju här bestrida, att priskontrollen under sin existens har spelat en viss roll, men jag vill säga att mycket mer hade kunnat göras än vad som är gjort. Upphävandet av priskontrollen på trävirke ledde ju på sin tid till en påtaglig höjning av byggnadskostnaderna. Jag vill i detta sammanhang passa på att säga, att jag för min del inte alls kunde godtaga det sätt på vilket priskontrollnämnden utnyttjades när det gällde prissättningen av tackjärnet vid Norrbottens järnverk, en sak som tidigare behandlats här i riksdagen.

Nå, vilken roll spelar priskontrollen nu? Herr Norman har här klagat om detta. Han har bland annat sagt, att den avvecklas successivt, och det är ju ett faktum, som var och en av oss har kunnat konstatera. Men denna successiva avveckling strider ju egentligen mot intentionerna från Landsorganisationen i detta land. Men trots denna avveckling

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

vänder sig högern och folkpartiet mot priskontrollen och vill ha den helt avvecklad. Man menar på det hållet att den är överflödig, och man säger också att konkurrensen är det bästa medlet. Det är emellertid mycket lätt att konstatera att trots varuöverflödet faller inte priserna, utan tendensen har ju varit att de stiger. Var har vi att söka orsaken till detta? Ja, orsaken är ju bland annat monopolpriserna. Herr Norman var även inne på den saken, fastän han inte utsade det klart och tydligt. Herr Norman tvivlade med rätta på den fria konkurrensen. Det är ju ett mycket riktigt konstaterande i det monopol-kapitalistiska land, som vi lever i. Det är väl tämligen uppenbart, att priskontrollen borde inriktas just på monopolpriserna, som upprätthålles trots det varuöverflöd vi har i landet.

Till sist några mera principiella synpunkter på priskontrollen. Jag tror nog man måste säga, att det är mycket svårt att åstadkomma en effektiv priskontroll i ett land, där storkapitalet behärskar de utslagsgivande produktionsmedlen. Därför är det nog ett riktigt konstaterande, att grundbetingelserna för att uppnå en fullt effektiv priskontroll är att samhället äger de utslagsgivande produktionsmedlen. Tag exempelvis skogsindustrin. Dess huvuddel behärskas ju av privatkapitalistiska koncerner. Nog är det väl ett faktum, att de väldiga exportpriserna fick slå igenom även på den inhemska marknaden med påföljd att de inhemska priserna steg i motsvarande utsträckning. Och om vi tar byggnadsämnesindustrin, som är mycket starkt monopoliserad, är det väl ett faktum, att monopolpriserna där utgör den främsta förklaringen till de höga byggnadskostnaderna i vårt land. Eller låt oss ta rustningsindustrin. Det finns ju ingen priskontroll, som kan göra någonting åt dessa rustningskoncerners prissättning när det gäller kanoner, flygplan etc. Deras monopolställning gör dem ju faktiskt till ekonomiska diktatorer i vårt land. Det är bland annat detta som det är viktigt att peka på i samband med en diskussion om priskontrollen. Om man

skall ha möjlighet att effektivt kontrollera priserna, måste man därför sikta på att samhället skall besitta de nödvändiga ekonomiska kommandohöjderna.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Vid förra årets riksdag behandlades den nu föreliggande frågan om behovet av och förutsättningarna för priskontrollens bibehållande mycket ingående. Samma förhållanden har berörts även i år. Jag skall inte fördjupa mig alltför mycket i dem. Jag vill bara konstatera att man efter överläggningarna i fjol kom fram till att det var nödvändigt att tillsätta en utredning för att undersöka, på vilken grund en eventuellt fortsatt priskontroll skall byggas eller om detta instrument numera är överflödigt.

Såsom redan sagts här i debatten i dag är priskontrollverksamheten grundad på en fullmaktslag, som av Kungl. Maj:t skulle få tillämpas vid krig och krigs fara eller eljest utomordentliga, av krig framkallade förhållanden. Det är nu, tio år efter krigets upphörande, ett svagt underlag för denna lagstiftning, och därför har man ju, närmast för utseendets skull, måst skaffa någon annan grund att bygga på. Och nu har som sagt en utredning igångsatts.

Jag beklagar att inte handelsministern är närvarande i kammaren. Jag hade tänkt att ta upp några principiella frågor, som det hade varit av mycket stort intresse att få höra hans inställning till. Det kunde ju ha varit ett handtag på vägen för den nu sittande utredningen vid dess ställningstagande till dessa frågor.

Handelsministern lovade i fjol att vi skulle få en förutsättningslös utredning och att vi skulle få en utredning, som tillsattes utan dröjsmål. Jag skall nu endast helt kort säga något om hur dessa löften blivit uppfyllda. Av de i andra lagutskottets utlåtande refererade utredningsdirektiven kan man ju få en viss uppfattning. Jag överlämnar åt kamma-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

rens ledamöter att själva bilda sig en mening, om utredningsdirektiven är förutsättningslösa. Med avseende på snabbheten vid tillsättandet av utredningen vill jag säga att det tog i varje fall mera än ett halvt år, innan statsrådet kunde bestämma sig för att igångsätta denna synnerligen önskvärda utredning.

I den föregående debatten liksom i år har man pekats på det mycket begränsade område, som priskontrollnämnden kan verka på. I fjol framhölls det — och det finns inte någon anledning att räkna med att någon större förändring skett — att i fråga om 9 procent av de kostnader, vilka ingår i levnadskostnadsindex, har priskontrollnämnden möjlighet att påverka prissättningen. För detta skall man upprätthålla en omfattande apparat och även ålägga företagen en utomordentligt betungande redovisnings-skyldighet.

Det har också tidigare framhållits, vilket jag bara i förbigående vill understryka, att priskontrollnämndens verksamhet och en därav föranledd fastlåsning av priserna kan medföra ogynnsamma verkningar i betydande utsträckning. Därmed uppstår lätt en stelhet på prisbildningens område. De priser, som avsetts som maximipriser, blir många gånger minimipriser, och det kan ingalunda vara önskvärt. Jag tror inte att det är en fördel för vårt land att vi har en av de statliga myndigheterna auktoriserad priskatalog på alla varor. Ju mer man tränger in i dessa problem, dess mer måste man komma till insikt om att en bestående priskontrollerande verksamhet inte kan vara välsignelsebringande.

I sitt inlägg i debatten nämnde andra lagutskottets ärade ordförande en del exempel. Han pekade på de utomordentliga vinster för köparna som erhållits genom den prissänkning som genomförts på bilismens område. Han räknade med flera tiotal miljoner kronor, som priskontrollnämnden trollat fram. Jag skulle vilja ställa en motfråga: Hur stor hade prissänkningen blivit utan priskontroll? Det kan tänkas att den hade blivit ännu större. Jag tror att de be-

lopp, som verkligen kan föras på priskontrollnämndens kreditsida, är ganska blygsamma. Vi får också tänka på att, när man går fram så stelbent som här skett, kommer det många gånger visserligen att bli lägre priser men även sämre service. Det kan man inte bortse ifrån.

Låt mig ta ett annat område, eftersom vi nu är inne på bilismen. Vi kan ta prissättningen för taxikörning här i Stockholm. Den osäkerhet som rått på detta område är häpnadsväckande. Det har varit 7 procent upp och 3 procent ned, och i den stilen har det gått. En myndighet har sagt att det är skäl att sänka priserna, en annan antyder att det i stället finns underlag för att höja dem, och vad som är det rätta är det alldeles omöjligt att få klart för sig. Jag vet inte, om det kom fram tydligt i redovisningarna, vad som verkligen behövs för dessa företagare. Vi måste tänka på att det vanligtvis är fråga om småföretagare som skall försörja sig helt och fullt på rörelsen, ordna för sin egen pensionering och se till att rörelsen kan utvecklas och drivas. Jag är inte säker på att det bäst beaktas genom priskontrollnämndens taxesättning.

Herr talman! Jag skulle sedan vilja gå över till de rent principiella synpunkter som utskottets ordförande var inne på. Vi är ändå på det klara med att i vårt samhälle och med vårt ekonomiska system borde helst den fria konkurrensen få påverka utvecklingen och alldeles särskilt utgöra grunden för prissättningen. Man borde därför söka att lägga till rätta för den fria konkurrensen. I den ekonomiska debatt, som förts här i olika sammanhang, har vi ju hört hur man har velat liberalisera importen för att därigenom få ökad konkurrens. Det är ett steg i rätt riktning, och därom råder väl ingen tveksamhet. Men se på huru vi söker bygga upp det fria konkurrenssystem vi vill ha! Vi tar som exempel en företagare, som vill börja en verksamhet. Först skall han ha nådigt tillstånd för att bygga en fabrik, och på det får han många gånger vänta i årtal. Sedan får han begära tillstånd

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

att få låna pengar för att kunna driva sin rörelse. Ett sådant tillstånd skall också prövas i särskild ordning. Kommer han sedan i gång får han inte göra sina kalkyler själv, utan dessa skall göras upp av priskontrollen. Skulle han till sist till äventyrs få något överskott på sin rörelse, så tar ju staten lejonparten. Om hans rörelse går dåligt, får han själv stå för förlusten helt och hållet. Enligt gällande bestämmelser får han inte ens balansera ett underskott till ett nytt år, och blir det sedan något över skall han av bruttot betala huvudparten till staten. Tror man att detta är ett gott underlag för att skapa ett fritt konkurrenssamhälle? Jag tror det inte, och jag har en stark känsla av att påståendet att man vill åstadkomma ett fritt konkurrenssamhälle är ett tämligen tomt tal.

Herr talman! Jag skulle kanske säga några ord om att det är ganska egendomligt att de, som mest högljutt ropar på denna kontroll och denna insyn, vill undanta näraliggande områden, som särskilt intresserar dem. Jag menar inte att vi bör vidga kontrollen till arbetsmarknadens område, men jag tycker att det är egendomligt att man, så fort vi tangerar arbetsmarknaden, inte alls vill vara med om någon insyn eller övervakning av kostnader och löner.

Herr talman! Med detta skall jag be att få instämma i det redan ställda yrkandet om bifall till den med 1) betecknade reservationen. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att det bländverk, som priskontrollen utgör, med det snaraste bringas ur världen!

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Eftersom jag tillhör reservanterna skulle jag vilja framföra några synpunkter, som utgjort motiv för mitt ställningstagande i denna fråga. Jag har sett på frågan ur konsumenternas och husmödrarnas synpunkt, i synnerhet när det gäller priserna på livsmedel. Inte annat än vad jag kan inse måste priskontrollen på längre sikt verka avtrubbande på deras prismedvetande. Det är klart att om man ser priskon-

trollen i en aktuell situation, kan den ha både fördelar och nackdelar. När det gäller livsmedlen har priserna på vissa varor, när priskontrollen har upphört, sjunkit och i andra fall stigit. Jag skulle tänka mig att inte ens priskontrollnämnden själv kan räkna ut, om det varit fifty-fifty.

Utskottets ärade ordförande talade om att den praktiska tillämpningen förefallit vara bra. Jag tycker nog att den i vissa fall varit rätt konstig, och att det varit en detaljreglering av saker och ting, som är synnerligen svårbegriplig. Det har gång på gång pekats på hur man till och med detaljreglerar bullarna i olika inköpsklasser.

Jag tror att det betänkliga med detta system, som vi vant oss vid, är en avtrubning av kundernas prismedvetande. Samtidigt förslösas — utan att detta uttryck behöver missförstås — köpmännens lust att konkurrera. Vi har allesammans blivit så invanda i systemet, att vi inte tycker att det är lönt att jämföra priserna i de olika affärerna. Såvitt jag förstår, är det bara de stora varuhusen, som kan förmå kunderna, enkannerligen husmödrarna, att göra vissa jämförelser. Vidare finns det dessa olycksaliga realisationer, som vi väl ändå inte vill ha såsom en permanent företeelse.

I diskussionen om priskontrollens vara eller inte vara under den senaste tiden har det socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande formulerat den satsen, att kunderna skulle behöva en skyddsängel i affärerna gentemot handlandena. Men om detta är fallet, kan jag inte förstå att det är alldeles säkert att Vår Herre tänkt sig att denna skyddsängel skall ha priskontrollen som ett bart huggande svärd i handen. Det skulle ju kunna gå att få igenom ett prismedvetande och en riktig inställning från kundernas sida på ett annat sätt. En effektiv konsumentupplysning anser jag skulle vara betydligt mera gagnelig. Att husmödrarnas prismedvetande tydligen är i farozonen, därom vittnar bl. a. en kampanj, som i dagarna har börjat sättas i gång av de socialdemo-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

kratiska kvinnorna själva samt LO:s kvinnoråd och Kooperativa kvinnogillet. Jag tycker att kampanjen är ytterligt berättigad och säkerligen kommer att göra stor nytta, men jag tycker att den rimmar litet dåligt med det system, som vi i alla fall har godtagit. Jag tror att det vore lyckligt om kunderna bleve mer aktivt prismedvetna och jämförde priserna i olika butiker och efter denna jämförelse gynnade de affärer, som har de lägsta priserna. Detta måste väl verka prissänkande. Det är nämligen billiga och bra varor som alla vill ha. Att handeln behöver rationaliseras, är alldeles tydligt. Denna rationalisering skulle kunderna själva kunna tänkas hjälpa till med, om de gynnade de affärer, som hade de lägre priserna, och ökade deras omsättning, vilket i sin tur skulle innebära en möjlighet för dem att rationalisera. Naturligtvis måste denna fria konkurrens, som jag för min del tror på, kombineras med en skärpt övervakning mot osunda monopol- och kartell-företeelser. Om detta skall kallas manchester- eller socialliberalism är väl tämligen likgiltigt, bara det fungerar riktigt.

Utskottets ärade ordförande och utskottets majoritet tvivlar på den fria konkurrensen. Vi tillåter oss att tro på den, och inte minst av den anledningen ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Anders E. Johansson m. fl.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Fru Hamrin-Thorells påpekande om att husmödrarna bör vara prismedvetna ger mig anledning att säga några ord.

För något över ett år sedan gjorde jag ett reportage om prisfrågan i Smålands Folkblad. Jag lät en husmoder göra inköp i fyra olika affärer. Hon köpte samma varuslag i de olika affärerna. Resultatet blev att det förelåg en prisskillnad på så mycket som 11 procent. Detta gällde livsmedelsvaror, alltså förnödenhetsartiklar. Man tycker att detta var en aning för högt, särskilt på ett område

där konkurrensen säges vara tillräcklig. Men det är väl på det sättet, att husmödrarna i regel går till den affär, som ligger närmast, och att de inte bryr sig om att fråga efter varorna och göra prisjämförelser i de affärer, som kanske ligger litet längre bort.

Eftersom den fria konkurrensen har lovsjungits så mycket här i dag och det sagts att denna konkurrens har så stor betydelse, skall jag kanske sluta med att tala om vad detta reportage ledde till för tidningen. Den avstängdes från annonser från specerihandlarnas sida, och detta visar ju att de inte var så förfärligt glada över att vi försökte väcka husmödrarna till prismedvetenhet.

I det sammanhanget kanske jag också kan tala om, att jag då stötte på att den enskilda handeln själv har prisövervakare. De hade tillsatt en köpman, som talade om för kollegerna, vilka priser de skulle ta för respektive varor. Det gäller alltså här, om vi skall överlåta kontrollen till köpmännen själva. För min del tror jag det är bäst att priskontrollen sker genom samhället.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NORMAN (s):

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell räknade nog med att prisbildningen ordnas bäst genom att var och en är sin egen priskontrollnämnd, om kunderna blir prismedvetna. Hon syftade då tydligt på att denna upplysningsverksamhet särskilt bland husmödrarna skulle vara av mycket stort värde. Vi önskar fru Hamrin-Thorell all framgång i denna upplysningsverksamhet, men jag tror inte att vi skall begränsa oss bara till husmödrarna. Jag har ett svagt minne av att jag har läst någonstans en karaktéristik av mannens och kvinnans olika mentalitet när det gäller affärer och att den lydte ungefär så här, att mannen köper vad han behöver utan att fråga efter priset och kvinnan köper vad hon inte behöver, bara hon tror att hon köper det billigt. Det sista syftar väl när-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

mast på de där realisationerna, som ju inte är så värst sunda företeelser. Men om vi nu är lagda på det sättet — och jag erkänner för min del, att karakteristiken av mannen passar alldeles utmärkt på mig själv — är det nog, i avvaktnen på att vi skall bli så upplysta och prisedvetna att vi kan utöva den behöfliga kontrollen själva, bra att vi har hjälp av ett statligt organ, som hjälper oss till rätta där vi på grund av vår läggning inte förfar riktigt lämpligt, när vi skall göra inköp och begrunda priserna.

Herr Magnusson menade, att det var inkonsekvent av mig att framhålla, hur priskontrollnämndens verksamhet hade varit, som han sade, tämligen oskyldig, att prisregleringslagen alltså i tillämpningen hade varit human, och samtidigt påpeka att den anses behöflig för att upprätthålla balansen på det ekonomiska området. Jag tycker inte att detta är inkonsekvent, ty redan att lagen finns har väl såvitt jag förstår stora värde. Att varuförmedlarna och producenterna är väldigt känsliga, det har jag läst ut av ett meddelande som jag såg för någon tid sedan om att man inom en viss bransch var ledsn över att priskontrollnämnden offentliggjorde de priser man resonerade om. Den kunde gärna få tala om, att man träffat en överenskommelse, men man ville inte att det skulle visas offentligt, vad överenskommelsen innebar i fråga om prisjämkningar och dylikt. Detta visar att de som riskerar att bli utsatta för priskontrollnämndens övervakning är så känsliga, att det har sitt värde i sig själv att det finns möjligheter till denna övervakning och kontroll på olika områden, utan att lagen behöver tillämpas med någon som helst hänsynslöshet eller brutalitet.

Beträffande det exempel som jag anförde ställde herr Wehtje den frågan, hur priserna skulle ha fluktuerat, om vi inte hade haft någon priskontroll, och han undrade om inte besparingen för konsumenterna då hade blivit ännu större. Där har vi ju var sin frågeställning, och något svar kan vi inte ge, utan hur man bedömer värdet av dessa åtgärder

beror på den allmänna inställning man har till frågan om det skall vara någon övervakning från det allmännas sida eller inte. Jag för min del tror att det har blivit en stor besparing, inte bara på några tiotal miljoner utan på över hundratalet miljoner. Herr Wehtje är närmast inställd på att det skulle ha blivit en större besparing, om vi inte haft priskontrollen, men vi kan ju inte diskutera oss fram till några fakta.

När herr Wehtje var inne på de mera principiella synpunkterna, gav han en avskräckande bild av vårt reglerings-samhälle, och jag som har en läggning, präglad av en mycket stark frihetskänsla, tyckte verkligen att det var olustigt. Men olusten varade inte så länge. Jag är ju rätt gammal nu och har varit med om åtskilligt. Jag har varit med om tider, då förhållandena var helt annorlunda och det allmänna hade mycket mindre inflytande på näringslivet än nu, och jag tycker faktiskt att vi lever lugnare och tryggare och har det i allmänhet bättre nu än vi hade det då. Det är ju klart att detta först och främst beror på teknikens utveckling och de därigenom ökade produktionsmöjligheterna, men jag kan inte komma ifrån att jag tror att just denna större inblick och översikt och i vissa fall kontroll från det allmännas sida har haft sitt stora värde och bidragit till att trygghetskänslan nu är större än förr.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Herr Wehtje sökte i sitt anförande leda i bevis att vi har en fri konkurrens här i landet. I anledning därav vill jag ställa några frågor till herr Wehtje.

Han är ju en dominerande gestalt i Skånska Cement, och Skånska Cement är ett monopolistiskt företag som bl. a. dominerar cementindustrien. Jag måste fråga herr Wehtje: Var finns den fria konkurrensen på detta område?

Vidare råder det uppenbarligen frihet här i landet så till vida att man kan bygga låt oss säga en massafabrik. Men var skall man ta råvaran ifrån? Råva-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

ran är ju monopoliserad. Jag måste därför fråga: Var finns den s. k. fria konkurrensen på det området?

Till sist vill jag göra kammaren uppmärksam på ett fall som diskuterades mycket i fjol, nämligen fallet Kapp-Ahl. Ahl sålde kappor billigare än de vanliga affärerna, och han anmälades för illojal konkurrens. Jag vill fråga herr Wehtje: Var fanns då den s. k. fria konkurrensen?

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Det finns kanske inte så stor anledning att fortsätta denna debatt ytterligare. Jag varken tillverkar eller köper kappor, och jag kan därför inte säga något om förhållandena på det området. Jag känner bättre till vad som har att göra med cement, och jag ber därför att få svara på den sista, direkta till mig ställda frågan.

Vid det senaste tillfälle, då jag hade kontakt med priskontrollnämnden, var frågeställningen den: Hur skall det kunna ordnas en priskontroll å konkurrensen på cementområdet? Det finns nämligen konkurrens i fråga om både tillverkningen och försäljningen av cement. Priskontrollnämnden gick faktiskt bet på uppgiften att lösa frågan. På det framställda kravet, att man skulle uppge priskontrollen på cement, svarades att det under nuvarande förhållanden knappast fanns några möjligheter till det. Det var emellertid mitt alternativ. Antingen måste man säga hur man ville utöva priskontrollen under den konkurrens, som förekommer på marknaden, eller också får man släppa priskontrollen. Det var nog inte tilltalande att släppa kontrollen, men så blev det i alla fall, och nu har vi frihet att sätta våra priser själva. Det hade blivit mycket svårt för priskontrollnämnden om inte helt omöjligt att övervaka prissättningen på en rörlig marknad. Hur det skolat gå till, det förstår jag inte. Man har säkert ögonen på oss, även i fortsättningen, det är jag fullt på det klara med, men det skall man inte få något ut av.

Jag skulle också vilja tillägga att för

ett par år sedan tillskapades ett organ, som skulle övervaka konkurrensbegränsande åtgärder och liknande företeelser inom näringslivet. Jag förstår inte att man nu ifrågasätter att komplettera denna verksamhet med ett så ofullkomligt och tungrott organ som en priskontroll. När monopolbyrån tillskapades, förklarades att man väntade att man därigenom skulle kunna lämna den direkta priskontrollen. Man insåg då att denna inte gav så mycket och att den kunde medföra stora olägenheter. Det förefaller som om man inte längre skulle vilja hålla fast vid denna sunda och helt säkert riktiga uppfattning. Nu tycks man ha för avsikt att behålla bådaddera, och så får man kanske olägenheterna av priskontrollen ackumulerade.

Jag vidhåller, herr talman, att om vi övervakar konkurrensbegränsningen, så bör vi nöja oss med detta. Den direkta kontrollen av prissättningen genom statens försorg vinner vi ingenting med.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Det råder, skulle jag tro, inga delade meningar om att kunde man få en verkligt fri konkurrens, så vore den en säkrare regulator på priserna än en prisregleringslag och en priskontrollnämnd kan vara. Men även om det är sant att vi inte befinner oss vare sig i krigstillstånd eller i av krig föranledda, utomordentliga förhållanden, så lider vi ju dock i ekonomiskt avseende inte bara i vårt land utan över hela världen av de förhållanden, som kriget skapade, och det råder inte ett sådant lugn på det ekonomiska området att man kan tala om ett verkligt normalt tillstånd.

När man här i debatten har uttalat sin förvåning över att vi skulle hålla fast vid prisregleringslagen ännu tio år efter det kriget upphört, vill jag invända, att man inte bör glömma att det förekommit ett verkligt allvarligt orosmoment sedan dess, nämligen Koreakriget, som ju åstadkom väldiga prisförändringar, prisförändringar som återverkade också på vårt lands ekonomiska förhållanden. Man får följaktligen inte räkna med en så lång tid som tio år.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

Under den tid, som har förflutit sedan kriget tog slut, har vi ju avvecklat den ena regleringen efter den andra på det ekonomiska området, men vi har inte velat göra det i snabbare takt än att vi kunnat vara säkra på att vi haft penningvärdet någorlunda i vår hand. Detta har ju varit och är alltså det bestämmande för alla de regleringsföreskrifter som vi ännu har kvar, jag tänker då bland annat på en sådan föreskrift som den om hyresregleringen. Man har velat avveckla denna, och detta har gjort att man också velat få en översyn över prisregleringslagen och priskontrollnämndens verksamhet, en översyn som man nu är i färd med. Man vill inte, innan denna utredning är klar och man hunnit ta ståndpunkt till den, bestämma att vi inte skall ha någon prisreglering, men man vill inte heller säga att vi under alla förhållanden skall hålla fast vid en sådan, oberoende av om vi har någon nytta av den eller inte.

Vad som egentligen uppkallade mig var emellertid att herr Wehtje talade om de mycket stora bekymmer som varje företagare har, vilken vill sätta i gång ett nytt företag. Han måste söka tillstånd för att bygga, han måste underkasta sig en hel del andra besvärligheter, och när han skall sätta i gång är det priskontrollnämnden som skall fastställa kalkylerna för honom. Men det måtte ändå finnas någonting som gör att det inte är så bekymmersamt som herr Wehtje framställde det, ty om så vore skulle vi inte behöva ha någon investeringsbegränsning här i landet. När vi har ett företagande som tar i anspråk så mycket kapital och så mycken arbetskraft, som vi har tillgång till, måste vi väl ändå säga att företagsamheten har tagit ut sig så långt som det finns utrymme för den. Vi kan ju inte producera mera än vad vi har pengar och arbetskraft till. När företagsamheten är villig att gå så långt att den utnyttjar allt detta, kan man väl inte säga att svårigheterna att företa sig någonting är så stora att de betyder att företagsamheten stryps. Så sker uppenbarligen inte, tvärtom får vi väl säga att de förhållanden, under vil-

ka företagsamheten arbetar, är så gynnsamma att den vill ta ut mer än våra resurser räcker till.

Slutligen sade herr Wehtje att vi vill ha fri konkurrens när det gäller varupriserna, men för lönerna vill vi inte ha någon fri konkurrens. Jag är tämligen säker på att om vi får en lika ingående prövning av varupriserna som vi har av arbetslönerna vid förhandlingarna, så skulle varken konsumenter eller andra ha så många invändningar att göra däremot, ty då skulle man få den verkliga vägningen. Men så är det ju inte nu.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr Wehtje inskränker sig i sitt svar på mina frågor egentligen till att säga att Skånska cement nu fått frihet att sätta priserna på cement. Jag vill därtill säga att den friheten har Skånska cement alltid haft, kanske något begränsad under vissa perioder, och bolaget har fortfarande denna frihet tack vare sin monopolställning bland annat inom cementindustrien.

Herr WEHTJE (h):

Med anledning av det sista yttrandet skall jag bara säga att under de senaste femton åren har cementfabrikerna visst inte haft någon frihet att själva sätta sina priser. Våra prislistor har fastställts på priskontrollnämndens kontor på Gärdet.

Vidare vill jag helt kort säga till herr Elowsson, att egentligen förvånar jag mig också över att företagsamheten visar sådan vilja att fortsätta på de arbetsvillkor som bjuds. Herr Elowsson förnekade inte att det förhöll sig på det sätt som jag sade, att man måste ha tillstånd till det ena, det andra och det tredje och att de villkor under vilka man sedan får arbeta bestäms av myndigheterna beträffande priser, avdrag för skatter och allt sådant. Förlustrisken får man bära hundra procentigt, men av överskottet får man bara behålla en helt liten del som vi inte behöver räkna ut här.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen m. m.

Ingen kan bestrida att staten tar lejonparten av bruttovinsten.

Vad jag med dessa ord, herr talman, vill säga är, att jag tycker att vi skall vara glada så länge företagsamheten fortsätter på detta sätt, men vi skall vara mycket aktsamma så att det inte blir ett bakslag. Jag tror att våra bekymmer här i riksdagen kommer att bli mycket värre om vi en gång tvingas försöka få företagsamheten på fötter än när vi nu anser oss kunna bromsa, och frågan är hur mycket man kan bromsa utan att det blir några skadeverkningar. Man tar förfärligt litet hänsyn till några sådana risker över huvud taget.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten A hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Magnusson och fröken Wetterström vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Magnusson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av

herr Magnusson och fröken Wetterström vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svärd* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 33.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Angående punkten C, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Magnusson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom och fröken Wetterström vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Johansson, Anders*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av honom m. fl. anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Magnusson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Magnussons yrkande.

Herr *Johansson, Anders*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och

Anslag till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor

godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten C i andra lagutskottets utlåtande nr 19 antager godkännande av det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Magnusson och fröken Wetterström vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innehålles i herr Anders E. Johanssons m. fl. vid utlåtandet anförda reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Anders E. Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Anders*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 41.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av motioner om ändrad ordning för utfärdande av röstlängdsutdrag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 13***Anslag till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56, dels ock till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 114 600 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Björnberg* m. fl. (I: 254) och den andra inom andra kammaren av herr *Dickson* (II: 260), hemställts, att riksdagen måtte till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 89 600 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 254 och II: 260,

Anslag till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

b) till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 114 600 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Svärd*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 254 och II: 260,

a) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

b) till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 89 600 kronor;

b) av herr *Karl Andersson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Man kan ju fråga sig hur länge ett ämbetsverk skall ha fungerat för att anspråken på ökade statsanslag skall komma fram. Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor har varit i verksamhet sedan början av förra året, och nu kommer de första anspråken på ökade anslag, förmodligen inte de sista.

Jag kan inte finna att dessa anspråk är så motiverade att det finns skäl för riksdagen att tillmötesgå dem, och därför yrkar jag bifall till den reservation på denna punkt, som är avgiven av herrar *Svärd*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Hjalmarson*.

Herr THUN (s):

Herr talman! Herr *Svärd* frågar hur länge egentligen ett ämbetsverk skall

fungera innan frågan om en utvidgning av detsamma bör göras aktuell. Jag utgår ifrån att i detta fall frågan är aktuell så till vida som man från departementets sida trots en hård ekonomisk tid har gått in för att begära mera pengar för verksamheten i fråga. Det har ju på alla områden strävats efter att hålla utgifterna tillbaka, och i den mån det har varit möjligt har man försökt beskära dem. Under sådana förhållanden får man utgå ifrån att det inte är utan orsak som departementschefen i detta fall begär ökade anslag för ifrågavarande verksamhet.

Vi har alldeles nyss diskuterat frågan om priskontrollnämndens vara eller icke vara. Därvid har framkommit olika skäl som talar för att man ännu inte kommit så långt att det anses möjligt med en fullständig avveckling. Frågan om näringsfrihetsrådet och dess arbete sammanhänger i viss utsträckning med priskontrollnämndens arbetsuppgifter. Jag tror att om det över huvud taget skall bli möjligt att få bort priskontrollnämnden, måste man i någon form bygga ut en annan organisation som skall göra det möjligt för samhället att hålla en viss priskontroll. Det är tänkbart att man siktar till att just den organisation, för vilken man här har begärt ökat anslag, skall på längre sikt påtaga sig en hel del av de uppgifter som den nuvarande priskontrollen har.

Om man ser på ombudsmannaämbetets totala arbetsstyrka, ser man att den är relativt liten, och det bör göra det möjligt att redan nu klart kunna avgrunda anledning föreligger att tillfälligtvis utöka denna arbetsstyrka. Som framgår bland annat av departementschefens uttalande, har ombudsmannaämbetet inte tid till övers att angripa vissa betydelsefulla frågor som tar en avsevärd tid i anspråk, utan vad som närmast kommer i fråga är det vanliga rutinarbetet. Jag tror det är all anledning för riksdagen att ansluta sig till de synpunkter som utskottet här anfört, nämligen att det nya tillskott på ca 25 000 kronor som departementschefen har velat anvisa utöver tidigare anslag, är medel som er-

Anslag till statens hantverksinstitutets kursverksamhet m. m.

fordras för att man skall kunna sköta denna verksamhet på ett tillfredsställande sätt.

Jag är på det klara med att det över huvud taget inte är möjligt att i detalj känna till hur arbetet i fortsättningen kommer att gestalta sig. En sak är dock tämligen klar, nämligen att det är en betydande arbetsbörda som detta ämbete får att bära. Det finns inte anledning att nu ytterligare gå in på detta spörsmål. Herr Svärd anförde endast de allmänna synpunkter som varit vägledande för motionärerna i deras yrkande, och dessa ger mig här anledning till att yrka bifall till utskottets förslag under denna punkt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Svärd m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 14—30

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31**Anslag till statens hantverksinstitutets kursverksamhet m. m.**

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 252 och II: 412, till Statens hantverksinstitut: Bidrag till kursverksamheten m. m. för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 270 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 252 av herr *Wehtje* m. fl. och II: 412 av herr *Nelander* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte till Statens hantverksinstitut: Bidrag till kursverksamheten för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 305 000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Ohlon*, *Boman*, *Sunne*, *Svärd*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Ståhl*, *Svensson* i *Ljungskile*, *Gustafsson* i *Skellefteå*, *Löfroth* och *Hjalmarson* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 252 och II: 412, till Statens hantverksinstitut: Bidrag till kursverksamheten m. m. för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 305 000 kronor.

Herr AASTRUP (fp):

Herr talman! Den verksamhet som bedrivs av företagarföreningarna, är i huvudsak förlagd till län, vilkas näringsliv på grund av speciella omständigheter anses behöva visst stöd från det allmännas sida. Föreningarnas verksamhet är dels rådgivande och dels långivande. Företagarföreningar har hitintills bildats i 17 län. Allt efter respektive läns speciella behov har verksamheten fått något olika inriktning i de olika länen. På grund av det rikt differentierade näringslivet och den relativt tät befolkade landsbygden i Skåne föreligger ej här samma behov av en företagarförenings långivande verksamhet som på andra håll.

Frågan om bildandet av företagarföreningar i de båda skånelänen har vid ett flertal tillfällen varit uppe till behandling i olika lokala institutioner. Såväl näringslivets egna organ som länsmyndigheterna har ansett att en sådan verksamhet ej för närvarande är behövlig. Från hantverksdistriktens sida har bl. a. anförts, att det program, efter vilket statens hantverksinstitutets skånekontor arbetar, motsvarar de önskemål, som hantverket och den mindre industrien i första hand önskar ha tillgodosedda.

För Skånes vidkommande har från näringslivets sida framhållits att tillgodosende av behovet av fortsatt utbildning måste anses som det viktigaste. Genom att näringslivet här som en följd av den stora befolkningstätheten huvud-

Anslag till statens hantverksinstituts kursverksamhet m. m.

sakligen är serviceinriktad är det synnerligen angeläget att hålla yrkesmännen å jour med den snabba tekniska utvecklingen. Detta fordrar en mycket omfattande upplysningsverksamhet, dels i form av fortbildningskurser och dels i form av rådgivning och information i tekniska och ekonomiska frågor. Skånekontoret täcker därför näringslivets aktuella behov.

Skånes hantverksdistrikt och Malmö-Lunds hantverksdistrikt representerar ca 7 000 hantverkare och småindustri-företagare. Distrikten uttalade sig vid sina årsmöten 1954 för en utbyggnad av skånekontoret i stället för bildandet av företagarföreningar. Distrikten beslöt också att hos Kungl. Maj:t göra framställning om anslag till skånekontoret för bestridande av de kostnader, som en utvidgning av kontoret skulle medföra.

Kontoret startade sin verksamhet 1950. På grund av det statsfinansiella läget med starkt begränsade anslag till hantverksinstituten har detta icke kunnat finansiera kontorets administrationskostnader, utan finansieringen har skett i första skedet genom välvilliga bidrag från näringslivet i Skåne. Från och med 1954 åtnjuter kontoret anslag från lands- ting och kommuner till ett belopp av 14 000 kronor per år samt ett årligt bidrag från Malmö industriförening å 3 000 kronor. De personella och lokala resurserna är dock icke tillräckliga, vilket i hög grad försvårat arbetet och hindrat en naturlig utveckling av en verksamhet, som visat sig ha stor betydelse för hantverket och den mindre industrien i Skåne.

För att kontoret således på ett tillfredsställande sätt skall kunna fylla sina uppgifter är en utvidgning av såväl personal som expeditiionslokaler ofrånkomlig. Utöver nuvarande kostnader tillkommer för denna utvidgning lön till konsulent och skrivbiträde, pensionsavgifter, hyreskostnader, resekostnader, expertarvoden o. s. v., totalt beräknade till 35 000 kronor.

Skånekontoret fyller en uppgift, som till största delen är direkt jämförbar med företagarföreningarnas. Det kan därför

inte anses annat än rimligt att staten i likhet med vad fallet är för föreningarna bidrager till administrationskostnaderna. Härigenom uppkommer även en avsevärd besparing i förhållande till de kostnader för det allmänna, som en företagarförening skulle medföra.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som föreligger på denna punkt, där det föreslås en ökning av bidragen till hantverksinstituten med 35 000 kronor.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! På ett lika föredömligt som uttömmande sätt har herr Aastrup anfört de skäl som kan åberopas för ett med 35 000 kronor höjt statsanslag på denna punkt. Jag instämmer med honom i hans framställning och i varje dess detalj och tillägger bara att denna anslagsökning i själva verket endast är skenbar.

Skånekontoret av Sveriges hantverks- och småindustriorganisation begär för sin rationaliseringsrådgivning 35 000 kronor. Av en promemoria framgår att det belopp, som skulle ställas till förfogande av statsmedel, för den händelse man i stället valde vägen att bilda en företagarförening, skulle uppgå till 32 300 kronor. Differensen är alltså mycket liten, och då det institut för rådgivning, som det här är fråga om, har praktisk erfarenhet av sådan verksamhet, av bygden och dess förhållanden och i övrigt förefaller att ha lagt upp sin aktivitet på ett förnuftigt och tilltalande sätt, anser jag att det begärda anslaget bör beviljas.

Jag yrkar därför bifall till reservationen på denna punkt.

Herr statsrådet ERICSSON:

Detta skånekontor har hittills sysslat med kursverksamhet och vill nu utvidga sin verksamhet till att omfatta upplysning om hantverks- och småindustri-frågor samt rådgivning. Därför vill man ha pengar från staten. Nu är detta kontor ingen självständig institution utan

Anslag till statens hantverksinstitutets kursverksamhet m. m.

en del av hantverksinstitutet, som bärs upp av lokala anslag. Det är i och för sig glädjande, att man har funnit denna form lämpad för skånelännen. Men det är därför inte så alldeles klart, att man bör bifalla yrkandet, som kom efter det att hantverksinstitutet gjort sin framställning om medel.

Det hänvisades i andra kammaren till att institutet tillstyrkt denna hantverks- och småindustriorganisations framställning. Ja, det är riktigt, men vilken institution vill inte ha mera pengar? Hur skulle det ha sett ut, om hantverksinstitutet skulle ha avstyrkt denna framställning om att få ytterligare 35 000 kronor? Det kan man inte rimligen begära att institutet skulle göra, och det skedde inte heller.

Om man nu vill utvidga, får det prövas i vanlig ordning, huruvida det går att skjuta till medel lokalt. Hantverksinstitutet har, tror jag mig veta, en del reservationer på sina anslag. Om läget är sådant att hantverksinstitutet anser, att verksamheten bör utvidgas, så kommer väl institutets styrelse att fatta beslut därom.

Jag tror också att det är felaktigt att jämföra detta kontor med en företagarförening. När företagarföreningar bildas, tillämpas i regel den ordningen, att man lokalt får skjuta till ungefär hälften av administrationskostnaderna. Jag vet inte, om det skulle bli billigare för Malmöhus län att bilda en företagarförening än att ha detta kontor. Jag vet att från Kristianstads län har man funderat på att bilda en företagarförening. Det är därför inte sagt att vi nu står inför ett avgörande, som innebär att vi sparar så och så mycket, om riksdagen beviljar detta anslag för att bygga ut skånekontoret. Jag tror att den saken får prövas i ett litet större sammanhang.

Jag vill med detta ha sagt att om hantverksinstitutets styrelse finner det berättigat att utvidga sin verksamhet, har det för närvarande resurser att genomföra en dylikt utvidgning. Inom regeringen och departementet har vi inte haft anledning att syssla med dessa ting så mycket, då institutet ju har fått det

anslag som det har begärt, vilket jag tror är det väsentliga i detta sammanhang.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Efter detta anförande av departementschefen kan jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVÅRD (h):

Herr talman! Den 28 april förra året gjorde Malmö-Lunds hantverksdistrikt och Skånes hantverksdistrikt framställning om att få det här begärda bidraget. Den 19 juli vidarebefordrades denna framställning till handelsdepartementet, och den 14 september tillstyrktes den av statens hantverksinstitut, så nog har det funnits tid att överväga denna fråga i sitt sammanhang.

Det begärdes för detta ändamål, som inte är medtaget i hantverksinstitutets petita, ett anslag på 35 000 kronor. Lokala intressenter i Skåne tillskjuter 24 000—25 000 kronor om året. Relationen mellan statens bidrag och de enskildas insatser är alltså inte alltför ofördelaktig.

Det är riktigt att man i Kristianstads län haft funderingar på att bilda en företagarförening. Men om jag inte är fel underrättad, har man vid överläggningarna härom tämligen enhälligt kommit fram till att man icke skall göra det. Man har i stället stannat för att man med hänsyn till de speciella förhållandena, som råder i dessa tätbefolkade områden, skall koncentrera sig på det informations- och rådgivningsarbete som skånekontoret av hantverksorganisationen utför. Det har i denna organisations framställning särskilt understrukits, att det behov av kreditgivning med statsmedel, som föreligger för sådana här ändamål i andra län, icke finns där nere. Jag tycker för min del att det är en omständighet att vara tacksam över.

Jag nödgas därför, herr talman, vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder fö-

Anslag till Institutet för optisk forskning
rekomma yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talman, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svärd* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utflåtande nr 10 punkten 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talman förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svärd* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 42.

Punkterna 32—39

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 40

Anslag till Institutet för optisk forskning

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna vid statsrådsprotokollet över handels-

ärenden för den 11 februari 1955 fogat avtal med Stiftelsen Svensk optikforskning;

b) till Bidrag till Institutet för optisk forskning för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 88 000 kronor.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Må det tillåtas mig att uttala min tillfredsställelse över att staten genom att stödja ett optiskt institut vid tekniska högskolan bidrar till att en vidgad optisk industri kan växa upp även i vårt land. Grundvillkoret för en sådan industris tillkomst är grundforskning av en ganska speciell och i hög grad matematisk karaktär. Vi har i vårt land på detta område legat vid sidan om, trots att vi haft en så betydande forskare som numera avlidne nobelpristagaren Alvar Gullstrand, vilken på sin tid bidrog till att utveckla denna forskningsverksamhet.

Vad som här föreslås är ju inte någonting alldeles nytt. Redan under och omedelbart efter det första världskriget sattes det i gång med föranstaltningar för att få till stånd en optisk grundforskning, som skulle kunna leda till industriell verksamhet. Det visade sig emellertid att de personella resurserna inte räckte, och företaget avvecklades. Under avspärrningen under det senaste kriget återupptogs verksamheten på nytt, då i form av en optikernämnd vid tekniska högskolan i Stockholm. Denna nämnd har verkat 14 å 15 år och skall nu få en mer fast organisation i form av det institut som Kungl. Maj:t här föreslår.

Jag nämnde att svårigheten när det gäller att starta en sådan verksamhet som denna framför allt ligger på det personella planet. Vi har inte någon tradition att tala om på detta område och inte tillräckligt med forskare. När staten nu skall ta hand om denna verksamhet, hade det varit önskvärt att den baserats på en vidare grundval, nämligen såsom ett gemensamt nordiskt institut.

Jag har här framför mig en PM av juni 1954 från norska handelsdepartementet, där en utredning verkställts rörande ekonomiskt samarbete i Norden,

inkluderande också samarbete inom olika forskningsområden. I denna PM göres gällande, att det redan skulle föreligga förslag om ett optiskt institut i Sverige, gemensamt för de nordiska länderna. Det är nu inte med verkligheten överensstämmande, men däremot är det alldeles riktigt att den nordiska kulturkommissionen har gjort vissa ansträngningar för att få till stånd ett samarbete mellan våra länder på området, och under den tid optikernämnden verkat, har i den varit anställd en dansk, varjämte forskningen har följts av en finländare och en norrman.

Anledningen till att jag begärde ordet, herr talman, var att jag skulle vilja rikta en hemställan till Kungl. Maj:t, att den nordiska samarbetstanken inte tappas bort, när Kungl. Maj:t i fortsättningen behandlar detta spörsmål. Det är visserligen sant att en del svårigheter inställer sig därigenom, att forskningsarbetet på detta område kommer att få i viss mån militär natur, men å andra sidan blir det väl inte fråga om några större hemligheter i institutets verksamhet. Det viktigaste av allt är att vi får vidast möjliga bas för personalrekryteringen. Givetvis skulle också det ekonomiska underlaget för detta optiska institut bli bättre, om vi kunde gå fram gemensamt i Norden.

Vid Nordiska rådets session i Stockholm för någon tid sedan klagades över att det förelåg så få uppslag från regeringarnas sida. Här har vi ett fall, där ett initiativ av den svenska regeringen vore lämpligt.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Sandler* (s).

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkten 41

Anslag till Hemmens forskningsinstitut

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till Hemmens forsknings-

Anslag till Hemmens forskningsinstitut institut för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 380 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* m. fl. (I: 251) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ager* och herr *Nihlfors* (II: 264), hemställts, att förevarande anslag måtte för nästa budgetår uppföras med 430 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 251 och II: 264, till Bidrag till Hemmens forskningsinstitut för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 380 000 kronor.

Reservation hade anförts av, utom annan, herrar *Sunne*, *Nihlfors* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 251 och II: 264, till Bidrag till Hemmens forskningsinstitut för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 430 000 kronor.

Herr **SUNNE** (fp):

Herr talman! I en promemoria, som har utsänts från Hemmens forskningsinstitut och som jag förmodar har kommit kammarens ledamöter till handa, lämnas en ingående skildring av institutets upplysningsverksamhet.

Denna forskningsgren är ganska ny och har väl tidigare varit tämligen försummad, men den har numera uppmärksamats och är säkerligen av mycket stor betydelse för det svenska folkushållet; man får ju betänka att ungefär en tredjedel av den vuxna svenska befolkningen är sysselsatt med husligt arbete.

Institutets varuprovningar vid sidan av det brett upplagda undersökningsarbetet har många gånger lett till att tillverkningen av dåliga varor har upphört, att mindre lämpliga varor inte importerats eller att fabrikanter inte satsat på uppfinningar som saknat praktisk betydelse.

Anslag till Hemmens forskningsinstitut

Upplysningsverksamheten sker framför allt genom spridning av skrifter bland konsumenterna. Dessa skrifter har, enligt vad som uppges i promemorian, redan nu gått ut i betydande upplagor, sammanlagt kanske omkring en miljon exemplar. Men på grund av att institutet förfogar över ganska begränsade medel har åtskilliga av skrifterna kommit att betinga ett tämligen högt pris, och det har därför varit svårt att åstadkomma den önskvärda massspridningen av dem.

Institutet vänder sig också till producenter och distributörer på konsumtionsområdet, byggmästare, arkitekter och producenter av bostadsutrustning, med informations- och rådgivningsverksamhet. Andra upplysningsformer är film, föredrag, demonstrationer och personlig rådgivning. Särskilt filmen har i detta sammanhang säkert stor betydelse, och det uppges i den nyss nämnda promemorian, att inom institutet har utarbetats förslag till ett tiotal kortfilmer. Jag tror att dessa filmer skulle fylla en stor uppgift, om inspelningen av dem kunde finansieras genom institutets försorg.

Det säges i promemorian: »Om ökade anslag kunde erhållas, hoppas institutet kunna intensifiera sitt upplysningsarbete.» Då det synes vara högst önskvärt att en sådan vidgad konsumentupplysning kommer till stånd, måste också medel finnas tillgängliga, men såvitt man förstår av institutets skrivelse, fattas medel till betydelsefulla uppgifter.

Därför skulle jag vilja föreslå, herr talman, att riksdagen beviljar det extra reservationsanslag på 50 000 kronor som begäres i motionerna I: 251 och II: 264, och eftersom detta yrkande sammanfaller med yrkandet i den vid förevarande punkt avgivna reservationen, ber jag att få hemställa om bifall till denna reservation.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Till den motion, som har väckts om ett förstärkt anslag för konsumentupplysning till Hemmens forskningsinstitut, skulle jag vilja göra

några kommentarer, eftersom jag är motionär i denna fråga.

När Hemmens forskningsinstitut grundades — och märk väl att det grundades av husmödrarna själva — knöts många förhoppningar till institutets verksamhet. Man hoppades att institutet skulle göra utredningar och undersökningar och bedriva forskning för hemmens rationalisering och för att orientera husmödrarna i fråga om den enormt stegrade varumarknad, som vi har fått under de senaste åren. Nyheterna väljer ju över hemmen och husmödrarna, och det är inte lätt för dem att orientera sig på alla dessa olika områden. Alla hoppades på både goda råd och rön från institutet och även på snabba och goda förbindelser mellan institutet och de svenska hemmen.

Jag vill visst inte påstå att dessa förhoppningar har kommit på skam. Det har gjorts ett entusiastiskt och mycket grundligt arbete inom Hemmens forskningsinstitut, som har givit positiva resultat, vilka kommit industrien till nytta och som har givit oss en hel del utmärkta varor. Naturligtvis har en del av resultatet också nått fram direkt till hemmen, men det är just denna förbindelse mellan hemmen och forskningsinstitutet, som kanske inte har varit så snabb och så god som vi skulle önska. Mycket när faktiskt aldrig fram till dem som bäst behöver få upplysningar. Det bedrivs en stor, utåtriktad upplysningsverksamhet vid institutet — det är inte fråga om annat. Man kan därvidlag räkna upp presstjänst, skrifter, radio, gruppbesök på institutet, föredrag och mycket annat i den vägen. Men det är ett faktum att de ekonomiska resurserna inte räcker till. Institutet förklarar självt, att det inte kan tillfredsställa alla dem, som vill ha föredrag och upplysningar. Man kan inte skicka ut de föredragshållare, som man skulle vilja göra, för att orientera husmödrarna i landet om resultaten vid institutet. Man kan inte heller ta emot de besök, som grupper av husmödrar och olika organisationer vill göra på institutet, därför att personalen inte räcker till och dess tid blir alltför splitt-

rad på grund av det forskningsarbete, som också måste bedrivas. Film och bildband saknas också i den utsträckning som skulle behövas.

Institutet ger också ut en hel del skrifter, som sprids genom organisationer och på annat sätt. Man kan naturligtvis säga, att de enskilda skrifterna är billiga, men lägger man ihop priserna på dem, blir det en ganska stor summa. Jag har här ett litet reklanhäfte, och lägger man ihop bara vad de skrifter kostar, som detta häfte reklamerar för, kommer man upp i betydligt över 20 kronor. Skrifterna kostar mellan 1 krona 75 öre och 4 kronor 50 öre. Det är ett faktum att husmödrarna och de, som skulle behöva dessa skrifter, inte kan köpa dem i den utsträckning som vore önskvärt. De finns att köpa i bokhandeln, men bokhandlarna är inte ett dugg intresserade av att sälja dem, av det enkla skälet att institutet inte kan göra någon reklam för dem. Därför bryr sig bokhandlarna inte om dem. Dessutom ligger skrifterna i ett sådant prisläge, att bokhandlarna inte har något intresse för dem.

Det är ganska intressant att se efter, hur många sådana skrifter som har spridits och i vilka upplagor de gått ut. Jag har en uppgift om att 800 000 skrifter har spridits under årens lopp. Antalet hushåll i landet är omkring 1 800 000. Med andra ord har till hälften av dessa hem aldrig nått en enda skrift.

Institutet saknar alltså möjligheter att bedriva en effektiv massupplysning, det kan ingen bestrida. Inte ens denna lilla reklamlapp, som jag här visat och som innehåller uppgift om de skrifter institutet vill att husmödrarna skall köpa, har institutet råd att skicka omkring utan måste vädja till olika organisationer att hjälpa dem med denna reklam.

Sedan Aktiv Hushållning sammanslogs med Hemmens forskningsinstitut har möjligheterna till upplysning till hemmen och husmödrarna, såvitt jag förstår, ytterligare försämrats. Förr hade nämligen Aktiv Hushållning tjänstebrevsrätt, alltså fritt porto, och de skrifter, som Aktiv Hushållning gav ut, belastade

Anslag till Hemmens forskningsinstitut alltså inte budgeten. Nu måste Hemmens forskningsinstitut svara för dessa kostnader, och detta innebär ytterligare en belastning. Därigenom måste denna del av konsumentupplysningen bli ännu mera inskränkt.

Institutet har inte för egen del begärt några medel, det vet jag förvisso. Det anslag, som har begärts i år och som är något högre än förra årets anslag, går i huvudsak till helt andra ändamål. Vad skälen kan vara till institutets blygsamhet och anspråkslöshet, skall jag inte gå in på, men man vågar väl påstå att det knappast kan vara omtanken om dem som institutet skall betjäna med sin verksamhet.

Såsom ledamot av fullmäktige vid institutet har jag haft vissa möjligheter att följa verksamheten. Dessutom har jag haft ett rent personligt intresse för frågan. Jag har då fått ganska klart för mig, att det finns åtskilliga uppgifter, som institutet skulle kunna ta hand om, ifall det hade mer pengar. Det finns för resten en hel önskelista, som skulle kunna studeras ur husmödrarnas och konsumenternas synpunkt. Jag tycker att det skulle kunna vara ganska nyttigt för kammarens ledamöter att höra den, eftersom ni alldeles säkert förr eller senare kommer att få gå med på ökade anslag till konsumentupplysning här i landet.

Man kan tänka sig att denna utåtriktade verksamhet från institutets sida till husmödrarna skulle kunna intensifieras, om institutet självt hade mer arbetskraft för att ha hand om förfrågningar, besök av husmödrar och organisationer, för att ta bättre kontakt med andra organisationer samt för att ta emot studiegrupper. Vidare skulle kunna skickas ut föreläsare i landet som verkligen lät husmödrarna och konsumenterna få klart för sig de resultat, som nåtts. Man skulle kunna göra fortbildningskurser och konferenser i institutets egen regi just för sådana grupper, som arbetar för konsumentfrågor och som behöver undervisning, bl. a. elever som speciellt studerar dessa områden.

Man skulle också kunna — och det är

Anslag till Hemmens forskningsinstitut

inte minst viktigt, mina herrar — lägga upp ett varuregister, och från detta varuregister skulle kunna lämnas uppgifter på de olika varugrupperna. Jag tänker då särskilt på de ytterst dyrbara maskiner, som nu används i de svenska hemmen och som många husmödrar har stora svårigheter att sköta.

Kapitalinvestering är ett mycket aktuellt ord i våra dagar, och det brukar vara någonting som även herrarna här lyssnar till. Jag vill påstå att det investeras så mycket pengar i maskiner i de svenska hemmen i våra dagar, att det är väl värt att få till stånd upplysning för att lära husmödrarna, hur de skall kunna sköta dessa dyra tekniska hjälpmedel. En sådan upplysning borde vi kunna få genom ett varuregister, varifrån också skulle kunna utgå aktuella uppgifter.

Vad filmen beträffar vill jag erinra att institutet inte har inspelat en enda långfilm, som skulle kunna tillhandahållas de kvinnoorganisationer, som vill ha en film. Dessutom skulle det kunna göras kortfilmer, och det finns många lämpliga ämnen för dessa kortfilmer. Jag skall nämna ett par, nämligen spädbarnets utrustning, en film om varukänedom, om varudeklarationsnämndens verksamhet, om standardisering och allt möjligt sådant. Man skulle vidare kunna tänka sig en film om god och billig mat.

Dessutom skulle man över huvud taget behöva intensifiera reklamen om skrifterna och materialet från institutet, och till detta behövs, som sagt, pengar.

Jag skall inte dra denna önskelista från husmödrarna vidare. Jag tror att institutet är fullt villigt att effektuera den, ifall det bara får medel. Men den utgör ett bevis för att det här saknas mycket i fråga om kontakt mellan husmödrarna och Hemmens forskningsinstitut. Denna kontakt är den första förutsättningen för att institutets arbete skall bli fruktbarande. Jag tillåter mig att upprepa vad som står i motionen, nämligen att många av undersökningarna har ett mer teoretiskt än praktiskt värde, så länge de inte når ut till husmödrarna.

Det är ungefär, som om en magister i en klass skulle räkna ut ett effektivt system, hur barnen skulle kunna lära sig att läsa läxor, men inte lät barnen få kännedom om detta system.

Härmed skall jag sluta, herr talman. Jag vill bara tillägga, att jag hoppas, att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet vill behjärta institutets framställning om clearingmedel. Då jag vidhåller min uppfattning om att husmödrarna behöver snabbare och effektivare kontakt och upplysning än de nu får och att institutet fördenskull behöver ökat anslag till massupplysning, ber jag att få instämma i herr Sunnes yrkande om bifall till den reservation, som han bland andra har fogat till utskottets utlåtande på denna punkt.

Herr NASGÅRD (bf):

Herr talman! Det är klart att det går an att väcka motioner på nästan varje anslagspunkt i en huvudtitel, och det går i allmänhet också att anföra goda skäl för de krav på anslagsökningar, som motionerna brukar innebära. Jag tvivlar inte på att fru Hamrin-Thorell har rätt i vad hon här säger om behovet av bättre kontakt mellan Hemmens forskningsinstitut och husmödrarna, även om jag misstänker att hon i någon mån överskattar svenska folkets läslust. För övrigt skulle jag såsom utskottets talesman kunna inkränka mig till att läsa upp några meningar ur utskottsutlåtandet.

Först och främst har Hemmens forskningsinstitut hemställt, att statsbidraget till institutet för nästa budgetår höjes med 50 000 kronor. På nästa sida av utskottsutlåtandet inhämtar vi, att statsrådet har tillstyrkt denna höjning av anslaget med 50 000 kronor. Det är inte på så många punkter i en huvudtitel som det råder så stor samstämmighet i fråga om de önskningar, som har framställts, mellan vederbörande verk eller institution och Kungl. Maj:t, som här. Anslaget har därför i huvudtiteln uppförts med 380 000 kronor.

Vidare framgår av referatet i utskottets utlåtande att Hemmens forsknings-

institut inte heller förut är svältfött i fråga om anslag. Utom de årliga anslagen har enligt medgivande av 1953 års riksdag av överskottsmedel i vissa clearingkassor 400 000 kronor avsatts för forsknings- och upplysningsverksamhet av betydelse för konsumenterna. Av dessa medel har Hemmens forskningsinstitut tilldelats 213 000 kronor för vissa specialundersökningar m. m. Härtill kommer, att innevarande års riksdag medgivit, att av överskottsmedlen i kolclearingkassan ett belopp av 2 000 000 kronor må överföras till handels- och sjöfartsfonden för att användas för forskningsuppgifter samt försöks- och upplysningsverksamhet rörande frågor, som är av betydelse för de stora konsumentgrupperna i vårt land. Vidare föreslår utskottet i det följande under anslaget till bidrag till standardiseringsverksamheten, att av anslaget ett belopp av 150 000 kronor skulle avses till varudeklarationsnämnden.

Jag tror, herr talman, att allt detta visar att Hemmens forskningsinstitut är ganska väl försett i fråga om resurser. Hur sedan institutet fördelar dessa resurser, kan jag inte yttra mig om, men det blir väl en fråga mellan fru Hamrin-Thorell, som tycks ha ett visst inflytande inom institutet, institutets ledning och hemministern, statsrådet fru Lindström.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag har nyss i en debatt i andra kammaren i detta ämne vitsordat, och jag upprepar det gärna här, att det intresse för Hemmens forskningsinstituts verksamhet, som motionärer och reservanter ådagalagt, är tacknämligt och att den goodwill, som institutet tydligen har i riksdagens alla partier, är glädjande. Denna goodwill är tydlig, inte minst i utskottets egen skrivning. Att utskottet inte har varit berett att tillstyrka motionens krav på ett anslag utöver det, som Kungl. Maj:t förordat, är dock ganska förklarligt, vilket herr Näs-

Anslag till Hemmens forskningsinstitut gård också framhållit här. Kungl. Maj:t har ju förordat just det anslag som Hemmens forskningsinstitut självt begärt, d. v. s. en ökning med 50 000 kronor. Bara detta är anmärkningsvärt — varje litet mer erfaren riksdagsman vet, att det är ganska sällsynt, att ett ämbetsverk eller en institution får sina anslagskrav obeskurna igenom den rigorösa finansprövning som äger rum vid budgetbehandlingen i kanslihuset. Att det lyckats denna gång, trots den stränga prutning på alla ökade anslagskrav som årets sparsamhetsbudget nödvändiggjort, beror på det mycket positiva intresse för konsumentforskning och konsumentupplysning som regeringen har och som dessutom flera av de andra anslag, vilka kommer konsumentupplysningen till godo, utgör belägg för. Fru Hamrin-Thorell har själv liksom nu även herr Näsgård erinrat om detta. För egen del vill jag ytterligare understryka att här har handelsministern lagt fram en proposition om kolclearingkassans medel, som ger Kungl. Maj:t 2 miljoner kronor att fördela på olika konsumentforsknings- och konsumentupplysningsprojekt. Dessa fondmedel torde väl även Hemmens forskningsinstitut kunna påräkna en del av för ändamål, som senare får bestämmas i särskild ordning.

Både herr Sunne och fru Hamrin-Thorell var inne särskilt på frågan om institutets upplysningsverksamhet och kostnaderna för dess publikationer. Fru Hamrin-Thorell nämnde här i debatten siffran 20 kronor, som husmödrarna skulle behöva punga ut med för att få del av dessa skrifter. Det hade varit något riktigare att samtidigt upplysa om att konsumenterna får ett dussin skrifter för den summan. Fru Hamrin-Thorell är för övrigt litet motsägelsefull, då hon säger, att priserna på skrifterna är för höga, så att husmödrarna inte har råd att köpa dem, och samtidigt säger att de är för låga för att bokhandlarna skall ha intresse av att sprida dem. Fru Hamrin-Thorell nämnde siffran 4:50 kronor för en publikation. I sin motion säger hon också, att detta är för dyrt och att man därför inte når ut med publikationerna

Anslag till Hemmens forskningsinstitut

till de husmödrar det rör sig om. Jag vill genmäla härtill att detta belopp, 4:50, utgör kostnaden för en enda av de fjorton publikationer, som nu är aktuella i Hemmens forskningsinstituts skriftserie, en rätt fullig bok om köksplanering och avsedd närmast för fackmän — arkitekter, skolkökslärarinnor och dylika — fackmän som kan ha råd att betala den summan för en sådan publikation. Den är således inte i första hand avsedd för husmödrar i gemen. De vanliga publikationerna, som går till den stora massan husmödrar, har ett pris på mellan 75 öre — vilket är det vanligaste — och upp till 3 kronor. Genomsnittspriset ligger vid 1:50 kronor, vilket understiger vad en biografbiljett kostar.

Uppgiften om att det inte skulle ha förekommit någon upplysning ens om förekomsten av dessa skrifter förefaller mig litet underlig. Det är ju så, att för dessa skrifter propageras det dels genom institutets presstjänst och dels genom de kanaler ut till konsumenterna, som de 23 organisationer utgör, som är representerade i forskningsinstitutets fullmäktige och som sammanlagt har 400 000 konsumenter till medlemmar. De hjälper till med både spridningen av vetenskap om skrifterna och spridning av skrifterna själva. Den presstjänst, som institutet inrättade förra året, har också fått en mycket god start: cirka 100 dagstidningar ger nu offentlighet åt institutets månadsrapporter.

Med detta vill jag bara ha sagt, att institutet bygger ut sin upplysningstjänst i takt med sina personella resurser — enligt min mening i ganska god takt — och att institutet ingalunda sitter isolerat i något elfenbenstorn, ointresserat för den stora massan husmödrars behov av upplysning. Institutet har tvärtom många och ivrigt sökande tentakler ut till allmänheten. Motionärerna behöver inte heller oro sig för att institutet inte skulle ha kanslihusets »öra».

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Min oerfarenhet som riksdagsledamot råder det ju ingen tvekan om, och det

är väl bl. a. på grund av denna omständighet som jag har vågat väcka en motion om ett anslag utöver vad institutet självt har begärt.

Jag vill emellertid framhålla att jag i det fallet är i utomordentligt gott sällskap. År 1953 väckte nämligen nuvarande statsrådet fru Ulla Lindström själv en motion, som gick ut på ett anslag till institutet, som detta inte självt hade begärt. Hon var då mycket ledsen över att utskottet inte delade hennes synpunkter, och det anförande hon höll i kammaren vore väl värt att citera i sin helhet. Jag skall emellertid bara göra ett litet utdrag ur det.

Fru Lindström uttryckte sin glädje över att utskottet givit en honnör åt hemhushållets och hemarbetets stora samhällsliga betydelse och inhöstade den tacksamt för institutets räkning. »Men samtidigt», sade hon, »avstyrker utskottet motionerna om ökning med 50 000 kronor av anslaget till institutets verksamhet för nästa budgetår» — det råkar vara precis samma summa som jag i år har motionerat om. »Man gör detta av tvenne skäl. Det första är att utskottet icke vill förorda större medelsanvisning än vad institutet självt föreslagit.» Det tyckte fru Lindström inte var något skäl, och däri delar jag helt och hållet hennes uppfattning. I slutet av sitt anförande beklagade hon — jag skulle vilja säga precis detsamma här i dag — den underdimensionerade upplysningsverksamheten när det gäller institutets forskningsresultat och fortsatte: »Det är ju ändå detta som tidigare har efterlysts här i riksdagen, inte minst i denna kammare, att få en spridning av konsumtionsvaruforskningens goda rön till de breda lagren av konsumenter här i landet genom populärt hållna broschyrer, genom en presstjänst, som tillhandahåller nytt kunskapsstoff på dessa områden åt dagspress och fackpress o. s. v.» Jag skulle vilja styrka under vartenda ord.

Jag vill sedan bara tillägga att vad beträffar priserna på dessa publikationer, så tror jag att jag uttryckte mig riktigt, när jag sade att de uppgick till 4 kro-

Om avskaffande av terminsavgifterna vid handelshögskolorna
 nor 50 öre för den dyraste. Man menar väl ända inte, att om en husmor köper en broschyr om matlagning och konservering, får hon lära sig något om städning. Skall hon verkligen få en ordentlig upplysning, måste hon väl skaffa åtskilliga av dessa broschyrer, ty det står ju inte detsamma i dem allihop. Därför lade jag tillsammans kostnaderna för flera broschyrer, eftersom jag ville räkna med en något så när fyllig undervisning.

Jag har inte sagt att det inte görs någon reklam, men jag har gjort gällande att reklamen genom institutets egen försorg inte kan bli så effektiv, som man skulle önska, utan att den måste ske med tillhjälp av privata organisationer.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Jag vill bara som en replik till fru Hamrin-Thorell säga, att de extra pengar, som jag begärde den gången då jag var motionär i denna fråga, har institutet senare fått och ytterligare 50 000 kronor. Ingen förtänker fru Hamrin-Thorell att motionera här, och jag finner det inte alls anmärkningsvärt, att hon begär mer anslag än institutet krävt. Men jag menar, att det skulle ha varit anmärkningsvärt, om Kungl. Maj:t hade rekommenderat riksdagen att ge institutet mer än det hade begärt. I dag råkar jag representera Kungl. Maj:t i denna lilla punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sunne m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Sunne begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given

varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sunne m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 42—57

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58

Om avskaffande av terminsavgifterna vid handelshögskolorna

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till handelshögskolan i Stockholm för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 380 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Arrhén (I: 256) och den andra inom andra kammaren av fröken Karlsson (II: 320), hemställts, att riksdagen i princip måtte tillstyrka sloandet av terminsavgifterna vid handelshögskolorna i Göteborg och Stockholm och i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening uttala, att denna åtgärd borde vidtagas vid första lägenhet, då den allmänna ekonomiska situationen så tillläte.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen måtte till Bidrag till handelshögskolan i Stockholm för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 380 000 kronor;

b) att motionerna I: 256 och II: 320 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor

Herr ARRHEN (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att för kammarens ärade ledamöter påpeka, att denna fråga även behandlas i statsutskottets utlåtande nr 55 punkt 1 och då i sammanhang med att förslag också framställts om slopande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola. Statsutskottet har både när det gäller här föreliggande motionsyrkanden under punkt 58 i utlåtandet nr 10 och under punkt 1 i utlåtandet nr 55 gjort synnerligen positiva uttalanden och därmed främjat motionärernas syfte. I det här föreliggande fallet förordas, att Kungl. Maj:t ägnar frågan »särskild uppmärksamhet», och i utlåtandet nr 55 rekommenderar utskottet Kungl. Maj:t att vid prövning av anslagsäskandena för nästa år taga denna fråga under »allvarligt övervägande».

Jag har bara, herr talman, velat understryka dessa formuleringar och liksom utskottet i föreliggande punkt velat betona, att dessa två frågor hänger samman och, trots att de tillhör olika huvudtitlar, bör bli föremål för ett gemensamt bedömande.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 59—78

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 79

Anslag till upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts under punkten 98 av tionde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 255 och II: 259, till Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 255 av herrar *Björnberg* och *Ebbe Ohlsson* samt

II: 259 av herr *Dickson* hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag under förevarande punkt.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Ohlon*, *Boman*, *Sunne*, *Svärd*, *Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl*, *Svensson* i Ljungskile, *Gustafsson* i Skellefteå, *Löfroth* och *Hjalmarson* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 255 och II: 259, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Nog skulle det ha varit mycket rationellare att använda de pengar, som här ställts till förfogande för en rätt allmän ekonomisk information, för rationaliseringsrådgivning åt hantverkare och småindustriella företagare i Skåne. Detta är nu omöjligt, eftersom framställningen om ett ökat anslag till det ändamålet är avslagen. Emellertid tillåter jag mig att uttala den dubbla förhoppningen, att hantverksrådgivningen i Skåne skall få sina pengar nästa år och att denna upplysningsverksamhet, avseende produktions- och exportfrågorna, då skall slippa några pengar.

Detta är, herr handelsminister, en vördsam vädjan, och jag begränsar mig till den, när jag yrkar bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Det råder ju egentligen inga delade meningar här mellan utskottet och reservanterna. Både utskottet och reservanterna framhåller ju, att den verksamhet som bedrivs av Ekonomisk information har sitt värde och är berättigad. Reservanterna anser emellertid, att verksamheten bör kunna överföras till andra befintliga institutioner, och departementschefen har meddelat, att han har för avsikt att föranstalta om undersökningar för att göra en sådan

Anslag till lån till företagareföreningar m. fl.

överföring. Sådana undersökningar tar ju emellertid en viss tid i anspråk, och det är klart att resultatet knappast kan vara färdigt genast. Utskottet anser då att det inte är befogat att omedelbart nedlägga denna verksamhet, utan att man bör ge det anslag som departementschefen begär för att kunna upprätthålla verksamheten, till dess det är möjligt att överföra den till andra institutioner.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagandet av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 80—85

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 86

Lades till handlingarna.

Anslag till lån till företagareföreningar m. fl.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1955/56 till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Kronstrand* (I: 98) och den andra inom

andra kammaren av herr *Gustafsson* i Skellefteå m. fl. (II: 126), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Herbert Hermansson* m. fl. (I: 347) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl. (II: 413), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 3 500 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 98 och II: 126 samt I: 347 och II: 413, till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. för budgetåret 1955/56 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor.

Reservationer hade anförts

a) av herrar *Ohlon*, *Boman*, *Sunne*, *Ståhl*, *Svensson* i Ljungskile, *Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 347 och II: 413 samt med bifall till motionerna I: 98 och II: 126, till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. för budgetåret 1955/56 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

b) av herr *Näsghård*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **ANDERSSON, GUSTAF**, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om anordnande av en folkräkning år 1955

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 34.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under sjunde huvudtiteln, avseende anlagen inom finans-

departementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11

Om anordnande av en folkräkning år 1955

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sandler* m. fl. (I: 239) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Ljungskile m. fl. (II: 373), hade hemställts, att riksdagen måtte dels besluta, att en folkräkning skulle anordnas år 1955 i huvudsaklig anslutning till ett av statistiska centralbyrån avgivet förslag men med sådana inskränkningar i omfattningen, som motionärerna i besparingssyfte föreslagit, dels bevilja för ändamålet erforderliga medel.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Birger Andersson* och *Pettersson* (I: 240) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Brämhult m. fl. (II: 374), hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att folkräkning skulle verkställas 1955, dels att till Statistiska centralbyrån för budgetåret 1955/56 anvisas de för ändamålet erforderliga medlen.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 239 och II: 373 samt I: 240 och II: 374, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Nils Theodor Larsson*, *Sunne*, *Svensson* i Ljungskile, *Widén* och *Nihlfors* samt fröken *Vinge* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 239 och II: 373 samt i anledning av motionerna I: 240 och II: 374, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

Om anordnande av en folkräkning år 1955

1. till Statistiska centralbyrån: Avlöningar till personal vid 1955 års folkräkning för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 196 000 kronor;

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda för folkräkningens genomförande erforderliga författnings- och övriga bestämmelser.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Under denna punkt rör det sig om huruvida en folkräkning skall utföras i år eller ej. I propositionen föreslås ingen sådan. Tidigare har vi ju haft folkräkning vart tionde år, men sedan 1930 har sådan skett vart femte år. Man kan säga att det är naturligt att längre tid förflyter mellan räkningarna när samhället är mera statistiskt betonat. Därmed är inte sagt att det var statistiskt under 1920-talet. I alla händelser anser motionärerna och med dem reservanterna att samhället i dagens läge är sådant, att det behövs en folkräkning vart femte år. I författningen, som är av så sent datum som den 16 december 1949 och som för resten citeras i motionerna, står att allmän folkräkning skall verkställas år 1950 och därefter vart femte år. Det har också sedan 1930 varit folkräkning vart femte år. Om det inte blir någon i år, kommer det sannolikt att dröja långt in på 1960-talet, innan statistiken från nästa folkräkning blir tillgänglig. En begränsad folkräkning, såsom föreslagits i motionerna och av reservanterna, är att föredra framför en som dröjer så länge.

Statistiska centralbyrån har ju tidigare dryftat denna fråga med en lång rad statliga och kommunala myndigheter och därtill med arbetsmarknadens och näringslivets organisationer. Av vad som där har uttalats står det klart att det föreligger ett stort behov av aktualisering av siffrorna. Jag skall inte uppta tiden med att räkna upp alla de organisationer som har varit med om detta. Det framgår av uppräkningsmotionerna, hur omfattande dessa överläggningar varit. Av s. 2 i motionerna fram-

går det att det föreligger ett starkt behov av aktualisering av 1950 års siffror. Som jag redan sagt, föreligger förslag om en mera begränsad folkräkning, och femte avdelningen i utskottet, där frågan först behandlades, sände ut motionerna på remiss till elva olika myndigheter och organisationer. Jag skall som hastigast räkna upp dem. De är statskontoret, Landstingsförbundet, statistiska centralbyrån, arbetsmarknadsstyrelsen, Industriens utredningsinstitut, Svenska landskommunernas förbund, socialstyrelsen, bostadsstyrelsen, Landsorganisationen, Svenska stadsförbundet och TCO. Endast en av dem, nämligen statskontoret, har avstyrkt och detta av skäl som vi nu känner igen, nämligen statsfinansiella skäl. Landstingsförbundet säger att ur dess synpunkter föreligger inget oavvisligt behov. I övrigt går yttrandena i positiv riktning. Man vill ha en folkräkning nu. Bostadsstyrelsen ställer sig möjligen litet tveksam. Den vill ha folkräkningen samtidigt med en bostadsräkning. En del andra organisationer vill göra utvidgningar i den ena eller andra riktningen av en sådan räkning in spe.

Jag skall inte heller, herr talman, ta upp tiden med att i alltför hög grad göra utdrag ur yttrandena. Delar av yttrandena finns återgivna i utskottsutlåtandet på s. 10—11. Men jag kan till exempel nämna, att arbetsmarknadsstyrelsen säger, att ur yrkesutbildningens synpunkt är aktuella uppgifter i olika avseenden nödvändiga och att de gamla tabellerna därvidlag är av ringa värde. En folkräkning år 1955 erfordras för industriplaneringen. Ur landskommunernas synpunkt är det, enligt vad Svenska landskommunernas förbund säger, önskvärt att folkräkningen kommer till stånd. Socialstyrelsen anser, att folkräkningen erfordras för den sociala planeringen. Landsorganisationen påpekar, att med år 1955 utlöper det ekonomiska långtidsprogrammet. Svenska stadsförbundet uttalar, att det onekligen skulle te sig egenodomligt, om staten vid en tidpunkt, då intresset för befolkningsstatistik i medvetande om dess värde blivit allmänt

Om anordnande av en folkräkning år 1955

känt bland kommunalmännen, avstode från att följa det uppgjorda tidsschemat för folkräkningarnas hållande.

Praktiskt taget alla de organ, som sysslar med lokaliserings- och planeringsarbeten, ställer sig positiva. Det skulle vara en allvarlig försämring, om inte en folkräkning nu komme till stånd. Kostnaderna skulle, såsom till exempel Stadsförbundet framhållit, ställas i relation till de kostnader, som samhällsplaneringen berör, och storleken av de förluster, som eventuella felinvsteringar draga med sig för det allmänna.

I motionen har, såsom jag redan sagt, föreslagits vissa besparingar. Den nu aktuella folkräkningen skulle komma att omfatta de nödvändiga uppgifterna beträffande befolkningens fördelning efter ålder, kön, civilstånd och yrke. En viss begränsning av yrkesstatistiken skulle ske. Slopande av statistiken över utländska undersåtar och utrikes födda skulle kunna medföra vissa besparingar. Slutligen skulle intervjuundersökningar kunna slopas.

Jämfört med 1945 och 1950 omfattar centralbyråns plan färre programpunkter, och i motionerna och reservationen har man gått ännu längre i fråga om begränsningar. I utlåtandet över motionerna säger centralbyrån, att den accepterar denna ytterligare begränsade folkräkning. Kostnaderna för den skulle bli sammanlagt 2 765 000 kronor, vilket innebär en nedskärning med 620 000 kronor. Av totalkostnaden skulle på budgetåret 1955/56 falla en kostnad av 299 000 kronor, vilket svarar mot reservationernas förslag.

I detta sammanhang vill jag betona, att det är önskvärt, inte bara att femårsintervallerna behålls, utan också att materialet bearbetas snabbare. När frågan behandlades i avdelningen, fick vi klart för oss att det har klagats över dröjsmål med publiceringen. Jag föreställer mig, att man nu skulle kunna få fram siffrorna snabbare, eftersom programmet inte skulle bli så omfattande. Centralbyrån har också planerat för en snabbare utgivning av siffrorna.

Nu säger utskottet, att det är lämpligt

med uppskov och att man kunde använda pengarna till inköp av maskiner för att snabbare få fram resultatet av 1960 års folkräkning. Det är alltså inte fråga om att spara på pengarna, såsom finansministern väl har tänkt sig, utan det är fråga om att använda dem på annat sätt, till maskiner. Vi har i avdelningen litet var försökt att få fram, hur mycket dessa maskiner eventuellt skulle kunna korta av tiden till dess statistiken kommer fram, men vi har inte kunnat få något som helst besked om den saken. Det verkar, som om man inte hade utrett frågan tillräckligt.

Jag kan till slut i förbifarten nämna att det 1955 kommer att bli folkräkning i både Norge och Danmark. Behovet av en aktuell statistik är, föreställer jag mig, i Sverige inte mindre än i dessa länder. Det är kanske inte alldeles oviktigt att vi i Sverige i omkring 200 år, under tider då vi har haft mindre ekonomiska resurser än för närvarande, trots allt haft en befolkningsstatistik, vilket också understrykes i motionerna.

Landsorganisationen, för att nu ta ännu ett exempel, hänvisar i sammanhanget — jag knyter här an till vad jag nyss sade — till det nordiska samarbetet på denna såväl som på en del andra punkter och fortsätter: »det vore därför olyckligt om Sverige ensamt avstod från genomförandet av en folkräkning av år 1955.»

Jag skall, herr talman, inte uppta tiden längre utan nöjer mig med att yrka bifall till reservationen nr 1 a vid punkt 11.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Det råder naturligtvis intet tvivel om att en folkräkning även med den begränsade räckvidd som föreslås i motionerna är av ett visst värde. När utskottsmajoriteten likväl har gått på avslagslinjen har detta sin förklaring i behovet av sparsamhet med statsutgifterna. Vi måste här i riksdagen väga det ena angelägna behovet gentemot det andra, och majoriteten inom utskottet har då kommit till den uppfattning-

Om anordnande av en folkräkning år 1955

en, att en folkräkning 1955 inte kan ges prioritet i förhållande till andra önskemål som av besparings skull har fått skjutas åt sidan.

Vi har ju haft folkräkningar i detta land med 10 års mellanrum sedan 1860, och dessutom har det, som fröken Andersson nämnde, ordnats särskilda räkningar i mitten av 1930-talet och 1940-talet. Det är emellertid värt att observera, att det då fanns alldeles särskilda skäl för att göra folkräkningar. Sådana skäl har inte kunnat återopas i dag.

Visserligen finns det en föreskrift i kungörelsen från 1949 angående befolkningsstatistik att det skall ske en allmän folkräkning vart femte år, vilket här också av fröken Andersson har använts som ett argument för att det borde komma till stånd en räkning i år, men det hör till saken att också förordningen från 1859 påbjuder en folkräkning vart femte år. Jag har letat fram förordningen i biblioteket och där kan man läsa på ett ställe: »att, i stället för de femårstabeller, vilka enligt hittills gällande föreskrifter skolat utarbetats, uppgifterna om rikets folkmängd den 31 december 1860 och sedermera för samma dag vart femte år skola för varje församling meddelas statistiska centralbyrån i form av utdrag ur den s. k. husförhörslängden.»

Det har helt enkelt gått så till att när den nya förordningen kom till, övertog man detta stadgande om att det skulle ske räkningar vart femte år. Eftersom man har kunnat sätta sig över denna bestämmelse tidigare under en lång följd av år, menar jag att det kanske inte har så stort värde som argument i dag.

Jag skulle också gärna i denna diskussion vilja erinra om vad som förekom här i kammaren när man för fem år sedan behandlade frågan om en ordinarie folkräkning — den gången gällde det således en räkning som ingick i vår obrutna serie från 1860. Det fanns vid detta tillfälle ledamöter här i kammaren, som anklagade finansministern för bristande sparsamhetsvilja då han hade förordat att en sådan ordinarie folkräkning skulle komma till stånd. Profes-

sor Holmbäck riktade sig, då efter vad jag kan finna av protokollet, till finansministern — samma finansminister som vi har i dag — med denna erinran: »Den stora besparingsfaktorn i det samlade budgetarbetet är givetvis finansministern. Men just i fråga om finansdepartementet saknar man den besparingsfaktor, som på detta vis gör sig gällande i fråga om de övriga departementscheferna.»

Jag vet inte om fröken Andersson hade samma uppfattning, men ett faktum är att fröken Andersson så sent som 1950 tillhörde dem som reserverade sig emot att en folkräkning, som ingick i vår ordinarie serie, skulle komma till stånd. När fröken Andersson därför säger, att det nu är helt andra förhållanden än vad det var på 1930-talet, så är det för fröken Anderssons vidkommande en ganska ny erfarenhet som hon har gjort. Det fanns också andra ledamöter i denna kammare, representerande de borgerliga partierna, som den gången var med om att yrka avslag på folkräkningen.

Jag har velat säga detta i kammaren för att ingen skall få den uppfattningen, att statsutskottets majoritet skulle ha mindre ambitioner att slå vakt om berättigade intressen i fråga om vår befolkningsstatistik än exempelvis reservanterna.

Det är riktigt, som det är sagt här, att en rad remissinstanser har förordat att det skall komma till stånd en folkräkning i år. Det framgår tydligt av utlåtandet. Men det är väl det vanliga om man vänder sig till styrelser och verk och frågar om de har något intresse av någon åtgärd, att de, om de har någon glädje av den, också ställer sig positiva. Därför fick man naturligtvis i detta fall tillstyrkande från alla sådana håll, där en folkräkning skulle ha ett visst värde.

Jag vill erinra om att det finns flera remissinstanser, som säger att de skulle velat ha betydligt utförligare räkning än den motionärerna föreslår, även om de tycker det är bättre att få den än ingenting alls. Socialstyrelsen vill ha familje- och hushållsstatistik, Arbetsgivareför-

Om anordnande av en folkräkning år 1955

eningen har erinrat om att det inte räcker med den uppdelning, som man tänkt göra i fråga om yrkesredovisningen, utan vill ha den mera detaljrik, och bostadsstyrelsen vill att man inte skall slopa intervjuundersökningarna och vill dessutom också helst ha det hela sammankopplat med en bostadsstatistisk undersökning. Under sådana förhållanden är det klart, att de yttranden som kommit ifrån de olika instanserna inte är uttryck för att det som här föreslås egentligen är det som de allra bäst behövde.

Givetvis skulle ett bifall till motionen ge oss uppgifter om medborgarnas ålder, kön, civilstånd och yrkestillhörighet i viss utsträckning. Det är naturligtvis i och för sig viktiga fakta, men man får alltid fundera över om detta kan vara värt de bortåt 3 miljoner som det skulle kosta att genomföra folkräkningen. Därför har vi som tillhör utskottsmajoriteten i stället velat förorda en upprustning av de maskinella hjälpmedel, som kan behövas för att på kortare tid få fram resultatet av en folkräkning 1960.

Nu går det fem till sex år innan man får veta resultatet av en genomförd undersökning, och det gör att uppgifterna ofta är ganska inaktuella när de kommer fram. Vi skall dessutom hålla i minnet att folkräkningarna inte är de enda hjälpmedlen man har, när det gäller att bilda sig en uppfattning om befolkningsförhållandena i detta land. Vi har ju de uppgifter som inhämtas årligen om befolkningsmängd o. s. v. i våra kommuner, och för många ändamål kan dessa uppgifter säkerligen vara av större betydelse, när man kan få dem färska, än de flera år gamla uppgifterna från folkräkningen. Vi tror därför att en väl förberedd folkräkning 1960, upplagd från förutsättningen att materialet skall kunna bearbetas med bättre tekniska hjälpmedel än dem vi har till vårt förfogande i dag, säkert skulle kunna ge mer valuta för pengarna och också ge bättre utbyte för dem som konsumerar statistik i detta land, än vi skulle få om vi gick på bifall till de motioner som här är väckta.

Jag vill därför, herr talman, yrka bi-

fall till utskottets yrkande på denna punkt.

Fröken ANDERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Holmqvist har exakt samma motivering som gick igen i utskottet. Det förhållandet, att vissa remissmyndigheter velat gå ett stycke längre, tar man som skäl för att inte gå något stycke alls.

Sedan vill jag påpeka — det var därför jag begärde ordet — att argumentet att det står i författningen bara var en rent parentetisk påminnelse om vad som där finns. Hela min framställning gick ut på att med stöd av vad remissorganisationerna sagt försöka i största korthet bevisa nödvändigheten — eller åtminstone den stora önskvärdheten — av en folkräkning nu.

Vad jag gjorde för fem år sedan minns jag inte. Jag har gjort så mycket galet sedan dess, att det må vara hänt! Men jag skulle vilja säga, att det ingalunda är något fel om man kan ändra sig till det bättre. Det finns säkerligen en och annan i kammaren som skulle behöva lära om på en eller annan punkt.

Och så har vi detta tal om sparsamhet med utgifterna. Herr Holmqvist får tillfälle att spara åt staten — 24 miljoner kronor, tror jag — om han vill följa mig senare i dag, då jag skall yrka på besparingar av denna storlek. Men utskottsmajoriteten vill här spara på ett mycket egendomligt sätt. Den vill inte bevilja 299 000 kronor till folkräkning i år, men dessa 299 000 kronor vill de använda för att köpa en maskin som kostar 6 miljoner. Är det sparsamhet?

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Kammaren har nyss hört skälen redovisas dels för reservanternas ståndpunkt och dels för statsutskottsmajoritetens. Det är väl i sin ordning att också en av motionärerna i denna fråga tar till orda i saken.

Jag ber först att få rikta kammarens uppmärksamhet på vad den ärade finansministern har haft att säga i denna

Om anordnande av en folkräkning år 1955

angelägenhet. Det är en mycket kort motivering som helt enkelt innehåller följande: »Efter prövning av alla de faktorer som inverkar på bedömningen av frågan om verkställandet av en folkräkning år 1955 har jag funnit mig icke kunna tillstyrka, att någon folkräkning genomföres sagda år.»

Det tillhör ett statsråds privilegier att uttrycka sig på det sättet. Samma sak-innehåll skulle kunna ha uttryckts t. o. m. ännu kortare, om finansministern begränsat sig till att säga: »Jag har icke funnit mig kunna tillstyrka att någon folkräkning genomföres år 1955» och hemställer o. s. v. Ty, ärade kammarledamöter, var gång ett statsråd säger »jag finner» eller »jag anser» eller »jag uttalar», är det självfallet att vi här i kammaren utgår ifrån att alla på saken inverkan faktorer har varit tagna i beaktande. I det avseendet anmäler jag inga som helst tvivelsmål.

Nu kan man naturligtvis inte räkna ut precis vilka de olika faktorer är, som här har tagits i beaktande. Jag tror inte ett ögonblick att finansministern bland de faktorer, som han har beaktat, har haft i tankarna den uppfattningen, att en folkräkning skulle vara värdelös, onödig och meningslös. Däremot kan jag väl föreställa mig, att finansministern i sin belägenhet har betraktat folkräkningen såsom tillhörande ett av de många önskvärda ting, som han inte har funnit kunna rymmas inom den budgetram som han vill rekommendera riksdagen att anta. Jag kan också tänka mig, att en finansminister, som går hårt fram över andra departementschefers äskanden, frågar sig — såsom det nyss antyddes här under den föregående diskussionen med ett citat från ett anförande av herr Holmbäck vid ett tidigare tillfälle — att finansministern också ställer sig den frågan: Vad kan jag själv spara in under min huvudtitel? Jag vet mycket väl, att det inte är så lätt att hitta besparingsobjekt inom sjunde huvudtiteln. Det kanske förhåller sig på det sättet, att det enda besparingsobjekt av några dimensioner, som har funnits till finansministerns disposition i

hans egen huvudtitel, har varit just folkräkningsposten.

Jag tycker att det är mycket beklagligt, att den har råkat ut för detta öde, vilket var och en säkert förstår, då jag ju har motionerat i frågan.

Jag tror inte att kammaren skall räkna med att den besparing, som man skulle göra genom att bifalla statsutskottets hemställan, är en besparing även samhällsekonomiskt sett. Den besparing, som man i så fall gör, är i första hand statsfinansiell. Våra storkommuner kommer säkerligen inte ifrån kostnader för utredningar för deras samhällsplanerande arbete, vilka hade kunnat undvikas om staten hade påtagit sig genomförandet av denna folkräkning. Samhällsekonomiskt sett — vi blir ju lärda då och då att vi alltid bör tänka samhällsekonomiskt och inte bara statsfinansiellt — lär det väl bli på det sättet, att kostnaderna vältras över på de kommuner, vilka har ett uppenbart behov av sådant utredningsmaterial som hade kunnat fyllas av folkräkningen 1955.

Jag beklagar därför mycket om resultatet nu skulle bli, att den folkräkningen helt blir inställd.

Om jag sedan får gå över från finansministerns mycket försiktiga motivering, varför han inte har tagit upp detta anslag i sin huvudtitel, till statsutskottsmajoritetens mycket mindre försiktiga sätt att behandla denna fråga, vill jag erkänna, att jag blev litet överraskad då majoritetens talesman nyss sade oss från talarstolen, att han fäster ett visst värde vid att en folkräkning över huvud taget kommer till stånd. Jag skulle ha varit glad om jag hade kunnat märka tydligare spår av det intresset i statsutskottets skrivning. Det är illa nog i mitt tycke, om det inte blir någon folkräkning 1955. Men det är ännu värre, om inställandet av den folkräkningen skall ske på basis av den motivering som statsutskottet här har presenterat.

Den ärade talesmannen för utskottet tillerkände, som vi hörde, folkräkningar ett visst värde. Då jag läser vad utskottet skriver, icke om en folkräkning

Om anordnande av en folkräkning år 1955

med femårsintervall utan om de tidigare folkräkningar som — för att använda statsutskottets formulering — pläogat »verkställas sådana år, vilkas tal kan jämnt delas med tio», och frågar mig, vad utskottet har funnit för skäl för dessa folkräkningar, finner jag att utskottet anför, att bakgrunden här är »önskemålet att vårt land icke saknades i ett sådant internationellt sammanhang». Ty det är brukligt att alla länder har folkräkning vart tionde år. Jag föreställer mig att anordnandet av en folkräkning i vårt land, vare sig det sker vart femte eller tionde år, icke beror bara på att det är internationell kutym, utan på att det motsvarar ett faktiskt föreliggande eget behov hos våra olika institutioner. Det är vi själva som behöver ha folkräkningen, och det är därför som den anställs och icke därför att vi skall vara med i den internationella ruljansen.

Det är inte alls så, att vi har lunkat efter andra länder på detta område, utan Sverige har varit ett föregångsland. Om vårt land nu skulle komma en hästlängd före med femårsintervallerna, innebär det bara att vi upprätthåller en god svensk tradition, varvid vi för övrigt, som det har påpekats, är i gott sällskap med våra närmaste grannländer.

Om jag läser vidare i statsutskottets papper, finner jag, att de avgivna remissuttalandena icke har gjort något vidare intryck på utskottsmajoriteten. Det gav ju också nyss utskottets talesman till känna för oss. Det står i betänkandet, att enligt vad som utläses ur de över motionerna avgivna remissyttrandena, skulle »det statistiska slutresultatet inte komma att motsvara de krav på materialets fullständighet, som uppställts från myndigheters, kommuners och övriga berörda organs sida». Sedan kommer, som en vidare utveckling härav, att man kan inte tillgodose samtliga önskemål om förbättrad statistik i skilda hänseenden, varefter det räknas upp en lång rad av olika statistikuppgifter. Utskottet nämner universitetsstatistik och prognosinstitut, arbetslöshetsstatistik, sysselsättningsstatistik, lönestatistik, företagsregister, la-

gerstatistik, kriminalstatistik, utrikes-handels statistik, nationalproduktberäkningar och samordning av transportstatistik.

Efter detta kommer följande förnumstiga konklusion: »Under alla förhållanden lärer således en avvägning mellan de olika önskemålen bli ofrånkomlig.»

Ja, visst blir det det! Jag vill dock fråga: Vad finns det för anledning att räkna upp hela denna långa lista i anledning av den väckta motionen, som ju inskränker sig till ett mycket avgränsat område och som ingalunda sysslar med hela den långa ramsa, som är uppräknad i statsutskottets papper? Förklaringen är väl den, att i brist på kritik av saken får man hoppa kritiska reflexioner, som inte har någonting med saken att skaffa.

Utskottet anger som ett ytterligare skäl för att inte bifalla motionen, att vi inte har något utrymme för anordnande av en bostadsräkning. Utskottet menar, att eftersom vi tyvärr inte kan åstadkomma någon bostadsräkning i år, skall vi inte heller ha någon folkräkning. Detta anföres alltså — läs i papperen — som ett ytterligare skäl för att icke anordna någon folkräkning år 1955.

Utskottet talar sedan om de tekniska synpunkter, som kan anläggas på denna fråga. Det anför att tidsintervallet mellan slutresultatet från 1950 års folkräkning och en folkräkning anordnad exempelvis år 1960 kan bli betydligt mindre än 10 år, om man söker tillgodogöra sig förbättringarna på det tekniska området. Utskottet kommer alltså där in på frågan om det inte vore bättre att investera pengar i maskinutrustning, som skulle göra det möjligt att snabbare få fram resultatet, än att anställa denna folkräkning 1955.

Men tror någon att utskottet föreslår detta? Ingalunda! Det står bara, att det vore »en välbetänkt åtgärd», om dessa pengar investerades i maskinutrustning. Men det är inte alls fråga om att föreslå detta för riksdagen, utan det är någonting som man skall tänka på senare.

Att maskinutrustning skulle göra tidsintervallerna mindre vill jag gärna hop-

Om anordnande av en folkräkning år 1955

pas och tro att vederbörande har rätt i. Jag skulle med nöje emotse förslag om att förse statistiska centralbyrån med sådan maskinutrustning, att resultaten blev färdiga tidigare. Jag vill dock fästa kammarens uppmärksamhet på att vad som här skrivits gäller bara för nästa folkräkning. Mellanrummet kanske kan förkortas från tio till åtta år, innan man får resultatet av nästa folkräkning utarbetat. Någon motsvarande minskning av tidsintervallet mellan nästa folkräkning och den därefter följande kan det ju däremot inte bli fråga om.

Jag har med det anförda velat redovisa den motivering, som finns i statsutskottets utlåtande. Jag tycker för min del att den gör saken mycket värre än om utskottet — i likhet med finansministern — hade inskränkt sig till att skriva exempelvis, att »utskottet har kommit till den uppfattningen att en folkräkning icke för närvarande bör komma till stånd». Genom statsutskottets skrivning har, som sagt, saken i mitt tycke ganska betydligt förvärrats, ty med en sådan skrivning vet man inte om statsutskottets majoritet över huvud taget sätter ett sådant värde på att det anordnas allmänna folkräkningar, att man kan vänta sig att det skall bli några sådana i framtiden.

Vårt land har, såsom kammarens ledamöter väl vet, ett mycket gammalt och solitt anseende på detta område. Det vore mycket beklagligt om vi inte i fortsättningen skulle kunna stå kvar på den nivå, som har ansetts tillkomma Sverige i detta avseende. För min del skulle jag tycka att det vore mycket beklagligt, om kammaren på den motivering, som här av mig har belysts, skulle komma att avslå motionerna och den reservation som är avgiven.

Jag hoppas alltså att kammaren kommer att ge sin anslutning till den reservation som är avgiven här och till vilken jag nu ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Birger*, (s) och herr *Anderson, Carl Albert*, (s).

Herr **HOLMQVIST** (s) kort genmäle: Herr talman! Man måste beklaga att herr Sandler inte haft några jämlingar i utskottet, som haft intresse att granska utlåtandet så inträngande som han här har gjort!

Nu tycker man nog, att även om det i utlåtandet skulle fattas ett eller annat som herr Sandler efterlyser, så borde man kunnat läsa sig till av utlåtandet, att statsutskottets majoritet visst är anhängare av folkräkningar. Det behöver väl inte dragas i tvivelsmål, att vi vill slå vakt om folkräkningarna med tioårsintervaller; detta borde ha framgått av mitt yttrande, och jag tror att våra kamrater i statsutskottet inte fått intrycket, att majoriteten skulle vara likgiltig för dessa folkräkningar.

Samtidigt som herr Sandler saknat en del i utlåtandet, har han tyckt att det på andra punkter säges alldeles för mycket.

Vi har räknat upp de föreliggande önskemålen om statistik av olika slag, och det var närmast den uppräknningen jag syftade på när jag talade om att det här gäller en avvägning mellan olika, angelägna önskemål.

Herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Man är naturligtvis litet tveksam, om man skall våga deltaga i en diskussion där argumenten utsättes för en så ingående och närgående analys som den herr Sandler här tillåtit sig att göra, och detta så mycket mera som hans slutsats blev, att argumenten bara gjorde saken värre! Nu får man väl ändå trösta sig med att herrar litteraturkritiker ofta har en relativt ensidig inställning, vilket inte sällan leder till att helt olika meningar kan tas fram ur samma text. Denna litteraturanlys från herr Sändlers sida behöver därför kanske inte tas så kolossalt allvarligt.

Detta gör att man kanske vågar säga några ord. Och det finns ju en direkt anledning för mig att göra det, eftersom herr Sandler sade, att här har reservanterna och utskottsmajoritetens re-

Om anordnande av en folkräkning år 1955

presentant talat, och herr Sandler själv har talat såsom representant för motionärerna — jag undrar om det inte var för en av motionärerna han talade — och att det då kanske vore skäl att också statsrådet yttrade sig.

Utgångspunkten måste ju vara den frågan: Är det så angeläget att anordna en folkräkning 1955, att man bör ta denna utgift på 3 miljoner kronor samtidigt som man på alla möjliga andra punkter försöker vara ekonomiskt återhållsam? Jag har kommit till den uppfattningen att folkräkningen icke är så angelägen, och det är därför jag för min del har föreslagit att vi inte skulle ta upp detta anslag i år.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga till fröken Andersson, att hon har en mycket bekväm ställning i sparsamhetsfrågan. Hon är i allmänhet med på sparsamhet när det gäller sådana frågor, där hon är tämligen säker på att det inte blir majoritet för förslaget. Men jag är mycket litet betjänt av att föra en sådan sparsamhetspolitik — jag måste se till att det verkligen blir något sparad.

Den springande punkten är alltså, om denna folkräkning är så värdefull att man skall mot den allmänna tendensen göra utgiften. Det gäller vid folkräkningen att för de olika samhällena i landet få fram uppgifter om befolkningens fördelning på kön, civilstånd och ålder, varjämte en grov uppdelning av befolkningen på yrken skall göras. Man måste väl ändå säga sig, att dessa uppgifter inte gärna kan ha någon utomordentligt stor aktuell betydelse. Naturligtvis är sådana befolkningsstatistiska uppgifter nödvändiga för att man skall kunna få fram en trend i utvecklingen — men skall de nödvändigtvis komma fram 1955, alltså fem år efter den senaste folkräkningen? Det är icke givet. Jag vill för min del säga att det är en oerhörd överdrift att tro — vilket herr Carl Albert Anderson säkert kommer att få erfara — att denna statistik skulle kunna ha någon avgörande betydelse för samhällenas planering. Den har icke någon större betydelse såsom ingående i en långtidstrend,

och såsom ett uttryck för det aktuella läget spelar den ingen som helst roll. ty jag vågar slå vad om — statistiska centralbyrån kan lova vad den vill — att de första detaljuppgifterna inte kommer att publiceras förrän 1959, och då är de redan för gamla för att spegla det aktuella läget. Man kan därför enligt min mening inte säga, att samhällena genom denna folkräkning skulle kunna göra stora besparingar.

Dessutom skulle jag vilja säga, att det här är fråga om en mycket begränsad folkräkning. Statistiska centralbyråns förslag var begränsat och — om man skall göra folkräkningen — till sin omfattning redan på gränsen av vad som är absolut nödvändigt. Reservationens förslag är enligt min mening en halvmesyr, och jag måste säga till herr Sandler, att jag inte är så alldeles säker om att ett genomförande av den folkräkningen kommer att befästa vårt internationella anseende såsom föregångsland på befolkningsstatistikens område.

I detta sammanhang skulle jag parentetiskt vilja säga, att när herr Sandler gjorde sig så löjlig över att man här påpekat att 10-årsräkningarna kommer in i ett internationellt sammanhang, men icke 5-årsräkningarna, eftersom det inte finns mer än två länder som tänker göra folkräkning år 1955, nämligen Danmark och Norge, under det att det år 1950 var 40 länder som gjorde folkräkning, får väl herr Sandler observera att detta argument kom såsom ett motargument till reservanternas understrykande av betydelsen av den internationella samhörigheten. Jag måste för min del säga, att i det avseendet är detta argument icke nägonting, som man skall vifta bort.

Jag är självfallet ytterligt intresserad av fröken Anderssons utveckling. Förra gången, år 1950, ansåg ju fröken Andersson att det inte var nödvändigt att göra en räkning, eftersom samhället vid det tillfället befann sig i ett statiskt läge. Det stod i varje fall så i motionen, men jag är ju inte säker på att fröken Andersson underströk allt vad herr Holmbäck den gången sade. I dag gäller emellertid någonting helt annat. Jag är inte alldeles

Om anordnande av en folkräkning år 1955

säker på vilken ståndpunkt fröken Andersson kommer att inta i denna fråga om fem år. Det får de se då, de som lever.

När jag hade att bedöma denna fråga — jag återknyter till det — sade jag mig, att denna folkräkning icke är så trängande nödvändig, att man i ett läge, där man anser sig böra hålla igen på statsutgifter, skall göra den. Men jag bedömde inte frågan bara utifrån den utgångspunkten. Det må verka förnumstigt, herr Sandler, men jag är i själva verket ständigt överhopad med krav på en utbyggnad av vår statistik. Det görs med mycket stort fog gällande, att det för en planläggning av den ekonomiska politiken är nödvändigt att framför allt få en bättre lönestatistik, en bättre sysselsättningsstatistik, en bättre lagerstatistik, en statistik över sparandet och en samordning av vår trafikstatistik. Men behöver väl inte ha någon rikt flödande fantasi för att kunna förstå, att det här i verkligheten är fråga om mycket angelägna krav i det samhälle vi nu lever i. Här har vi att motse betydande kostnader för en förbättrad statistik. Det är inte rimligt att vi, när vi skall försöka arbeta oss fram till en förbättring av statistiken, icke skall ha möjlighet att göra en avvägning på nytt av frågan, huruvida folkräkningar vart femte år är alldeles nödvändiga, eller om vi inte kan göra en besparing på detta konto för att så mycket bättre få råd att skapa nya tillskott i statistiken just på de områden där det bäst behövs. Detta är ett gott skäl för att man nu i år väntar och ser sig för, så att man kan göra en allmän översikt över våra statistiska behov och en avvägning beträffande dessa behov av vad som är det viktigaste. Om vi för alla de organisationer, som har tillstyrkt denna folkräkning, hade kunnat lägga fram denna synpunkt, skulle det icke ha blivit sådana enkla tillstyrkanden av en folkräkning år 1955, som det nu har blivit.

Jag anser, herr talman, att det finns de allra starkaste skäl för att följa utskottet i denna fråga.

Herr DOMÖ (h):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i den intressanta debatten mellan finansministern och herr Sandler, men jag vill framhålla några synpunkter i denna fråga, vilka enligt min mening har en viss relevans. Dessa synpunkter hänför sig till mitt sysslande med en del samhällsfrågor.

Vi har att motse en period med mycket ändrade befolkningsförhållanden. Jordbrukets rationalisering har exempelvis på vissa områden lett till att man måste försöka få annan sysselsättning i de bygder, som utsatts för en hård rationalisering. Det gäller att få annan företagsamhet, som fyller de luckor i sysselsättningen, som rationaliseringen har förorsakat.

Vad man då först behöver är ett underlag för befolkningsförändringarna i förhållande till föregående statistiska undersökning. Om det inte blir möjligt att förnya de räkningar, som förut har gjorts, så att möjlighet ges att se hur förändringarna ter sig inom olika distrikt och bygder, har man inte det erforderliga underlaget för en bedömning av dessa frågor. För storkommunerna exempelvis tror jag det skulle vara av mycket stort värde att ha färska siffror när det gäller befolkningsförhållanden, åldersklasser m. m. beträffande sådana bygder, där man planerar stora nya skolor, industriella nyanläggningar och dylikt.

Jag tror inte att ändamålet med en folkräkning, såsom finansministern ville göra gällande, främst är att visa en trend i utvecklingen, som skulle ha en stor betydelse, utan syftet med folkräkningen är att visa förändringarna beträffande sådana förhållanden, om vilka jag här talat. Jag är ingen beundrare av de omständliga publiceringsförhållanden, som råder när det gäller folkräkningarna. Ur det material, som man får i folkräkningen, kan man dock hastigt — utan att avvakta slutlig publicering — rätt få fram just vad som är önskvärt när det gäller att bedöma vilka speciella åtgärder, som bör vidtagas, och statistiska

Om anordnande av en folkräkning år 1955

centralbyrån har visat ett berömvärt intresse i fråga om att hjälpa till med att få fram vissa specialutredningar så fort som möjligt. Under de senare åren har det förekommit upprepade överläggningar mellan exempelvis landshövdingarna och statistiska centralbyrån om att få fram de siffror, som vi just nu med hänsyn till ändringen av samhällsförhållandena så väl behöver. Jag anser därför, att folkräkningen har en mycket större betydelse än att bara vara ett led i ett internationellt sammanhang eller att visa att man får en viss trend genom undersökningarna. Detta ger mig anledning, herr talman, att för min del biträda reservationen.

Till vad jag sagt vill jag lägga, att den sparsamhet, som här visas, måhända är ganska missriktad. Det gäller ju att spara, men jag vet inte, om det är ett rätt sätt att spara om man tar bort de möjligheter man har att med stöd av vissa utredningar — låt vara litet kostbara — få ett tillförlitligt underlag för bedömning av bästa sättet att vidtaga samhällsåtgärder som i sig själva medför synnerligen stora kostnader. Det är mycket viktigt att ha en så säker grund som möjligt när man skall göra dyrbara förändringar och nyordningar. En folkräkning så snart som möjligt kan bli till god vägledning.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! I anledning av vad herr Domö anförde angående storkommunerna ber jag att få erinra, att det inte ligger till på det sätt som herr Domö sade. Han nämnde t. ex. skolväsendet. Hur går det då till för en storkommun när det gäller att ordna skolväsendet med hänsyn till den nya enhetsskolan? Då måste man ha de absolut sista uppgifterna i fråga om födelsetalet, och dessa får storkommunerna själva skaffa fram från pastorsämbetena inom respektive storkommuner. De får inte vara fem år gamla. De nya uppgifter, som förelåg den 31 december 1954, är redan nu ute hos kommunerna.

Jag kommer sedan in på ett annat område. Om en kommun t. ex. vill bygga

ålderdomshem, vill socialstyrelsen numera att man skall ha befolkningsuppgifter, t. ex. intervaller om fem år o. s. v., för att få fram åldringarnas antal. Inte heller härvidlag kan kommunerna utnyttja folkräkningarnas statistiska siffror, utan dessa uppgifter får de själva inhämta från mantalslängden eller på annat sätt för att få de absolut färskaste siffror som föreligger.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Boman m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7 punkten 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Boman m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes här efter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 44.

Anslag till skatteersättning till kommunerna m. m.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 12—62

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 63**Anslag till skatteersättning till kommunerna m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Provisorisk skatteersättning till kommunerna m. m. för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 47 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Magnusson* m. fl. (I: 89) och den andra inom andra kammaren av herr *Edström* m. fl. (II: 130), i vilka yrkats, att riksdagen måtte a) antaga följande Förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 1 juni 1951 angående provisorisk skatteersättning i anledning av ortsavdragsreformen (nr 568): Härigenom förordnas att förordningen den 1 juni 1951 angående provisorisk skatteersättning i anledning av ortsavdragsreformen (nr 568) skall upphöra att gälla i och med utgången av år 1955; b) besluta att till Provisorisk skatteersättning till kommunerna m. m. anvisa ett förslagsanslag av 23 600 000 kr.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 89 och II: 130, till Provisorisk skatteersättning till kommunerna m. m. för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 47 000 000 kronor.

Reservation hade anmälts av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Döversorp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 89 och II: 130, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Provisorisk skatteersättning till kommunerna m. m. för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 23 600 000 kronor;

II. med bifall till motionerna I: 89 och II: 130, i vad de icke behandlats under I, antaga vid motionerna fogat förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 1 juni 1951, nr 568.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Här finns nu en möjlighet för staten att slippa ifrån en utgift på 23 miljoner kronor. Vad som är motivet för detta vårt förslag tycks finansministern åta sig att tyda sedan, och det kanske kommer att ske såväl på denna punkt som på den punkt som diskuterades förut. Huruvida tydningarna är riktiga eller inte tillåter jag mig inte ha någon mening om — åtminstone talar jag inte om vad jag har för mening!

För att gå över till den fråga det här gäller, nämligen provisorisk ersättning till kommunerna, var det ju så att riksdagen 1950 beslöt en höjning av de kommunala ortsavdragen, som då inte hade ändrats sedan 1928. Höjningen motsvarade i stort sett den penningvärdeförsämring som skett, och i alla händelser gäller motsvarigheten om man tar hänsyn till försämringen fram till den tidpunkt då de nya kommunala ortsavdragen började tillämpas, d. v. s. från januari 1952. Höjningen av ortsavdragen ledde ju självfallet till en minskning av det kommunala skatteunderlaget och medförde en höjning av den kommunala utdebiteringen. Denna höjning skulle enligt ortsavdragskommitténs beräkningar i vissa fall bli rätt väsentlig. Kommittén lade därför fram förslag om statsbidrag till sådana kommuner, som skulle drabbas hårdast av utdebiteringshöjningarna. Det innebar i princip, att höjningar på mer än en krona per skattekrona skulle betalas av staten. Enligt förslaget skulle detta statsbidrag utgå tills vidare med lika stora belopp årligen.

Anslag till skatteersättning till kommunerna m. m.

Enligt i statsverkspropositionen framlagda beräkningar uppgår det sammanlagda beloppet per år för denna s. k. provisoriska skatteersättning till kommunerna till 48 800 000 kronor. Det är alltså inte något litet belopp det rör sig om, och det kan i detta sammanhang ha ett visst intresse att nämna, att bidraget till skattetyngda kommuner beräknas till 5 miljoner kronor för budgetåret 1955/56. Denna jämförelse visar, såvitt jag förstår, att den provisoriska skatteersättningen inte motiveras av att kommunerna är speciellt skattetyngda. I realiteten kan det nämligen inträffa att bidrag kan utgå till kommuner med låg utdebitering, under det att kommuner med mycket hög sådan inte får något alls, och det är klart att så är förhållandet såsom bidraget är konstruerat och anledningen till detsamma. Jag vill understryka att det bidrag varom det nu är fråga var berättigat när det gällde att mildra verkningarna vid genomförandet av de nya ortsavdragen, men såsom det klart utsäges i statsverkspropositionen är det fråga om ett provisorium.

Det hade kanske varit lämpligt att redan från början diskutera, i vilken takt detta statsbidrag skulle avvecklas. Jag kan för resten parentetiskt erinra om att övergångsbidragen i samband med kommunindelningen — den kom ungefär samtidigt med ortsavdragshöjningen — är i det närmaste avvecklade. År 1954 fick sålunda 27 kommuner sådant bidrag, 1955 blir det 19 och 1956 bara 9. I statsverkspropositionen framhåller finansministern för övrigt, att kommunerna har en hög likviditet. Han dröjer relativt ingående vid den saken. Kommunerna har banktillgodohavanden på 1 700 miljoner kronor. Sedan 1946 har de ökat sina investeringar med bortåt 165 procent, medan siffran för staten är 90 procent och knappa 25 procent för det enskilda näringslivet. Sedan samma år har den kommunala konsumtionsvolymen ökat med 70 procent, men statens med endast litet över 20 procent.

I reservationen yrkar vi nu nedsättning av bidraget till hälften. Kommunerna har ju fått bidrag under tre och

ett halvt år, och vi menar att de borde ha haft tid på sig att anpassa sig till de nya ortsavdragen. Vår motivering för att stanna vid halva beloppet bygger på att kommunerna väl har räknat med bidraget i sina stater för år 1955. Det kanske inte är alldeles ur vägen att i förbifarten också påminna om att statsbidragsförfattningen här har en reservation, nämligen att bidraget skall utgå »i den mån riksdagen för ändamålet anvisat medel».

Detta är ett område, där man skulle kunna spara. Jag vet fuller väl att det är mycket ömtåligt att röra vid denna sak — alla kommunalmän kommer väl att rusa till och säga, att kommunerna har belastats med så många uppgifter, att de behöver alla bidrag av staten de kan få. Men jag vill påminna om att det här rör sig om ett relativt högt belopp vilket, som jag redan har sagt, delas ut till ett stort antal kommuner, oberoende av om behov av statsbidrag föreligger eller inte.

Jag skall inte vidare uppehålla mig vid detta, utan nöjer mig, herr talman, med att yrka bifall till reservation nr 5 vid punkt 63.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! När man från reservanternas sida här påstår, att deras förslag skulle vara ett besparingsförslag, vill jag säga, att det kanske är det i inskränkt bemärkelse, nämligen om man ser endast till statens finanser. Men i verkligheten förhåller det sig ju på det sättet, att om reservanternas förslag här bifölles, komme den summa, som staten skulle spara, att tagas ut av skattebetalarna i kommunerna, och med den beräkningsgrund, som tillämpas vid den kommunala beskattningen, skulle detta innebära att det blev de mindre inkomsttagarna som belastades hårdare. Kommunalskatten tas ju inte ut efter en progressiv skala utan efter en proportionell.

Fröken Andersson har rätt i att det vid tillkomsten av ifrågavarande statsbidrag betonades, att detsamma hade en provisorisk karaktär och att det därför

Anslag till skatteersättning till kommunerna m. m.

skulle omprövas, sedan man fått tillräcklig erfarenhet av hur ortsavdragsreformen och skatteersättningen verkat. Men nog är det väl ändå litet vågat att föreslå att statsbidraget utan vidare skall slopas, fastän man inte har verkställt någon närmare utredning om dess verkningar under den tid det utgått. Det har upplysts om att allmänna statsbidragsutredningen enligt sina nya direktiv har i uppdrag att överväga även denna fråga, och då bör man väl vänta med att taga ställning till den, till dess denna utredning framlagt sina förslag.

Det är också riktigt, såsom fröken Andersson sade, att detta statsbidrag inte utgår bara till de kommuner, som är särskilt skattetyngda, och att man därför skulle kunna säga, att fördelningen inte är rättvis. Men när statsbidraget en gång beslöts, var det ju inte meningen att det skulle vara något skatteutjämningsbidrag kommunerna emellan. I proposition nr 241 vid 1950 års riksdag uttalade departementschefen bl. a. följande: »I några yttranden uttalas, att det vore orättvist att bidrag skulle utgå även till kommuner med relativt låg utdebitering per skattekrona. Det framhålles bl. a. att det icke vore möjligt att uppnå en effektiv skatteutjämning mellan kommunerna utan att taga i anspråk den skattereserv, som det låga skatetrycket i vissa kommuner representerade.»

»Emellertid», säger departementschefen, »vill jag understryka, att den nu föreliggande frågan icke i första hand gäller att söka uppnå en rättvis skattefördelning olika kommuner emellan, utan avser att förhindra alltför stora skatteövervältringar mellan skattskyldiga inom en kommun. Att under sådana förhållanden skjuta problemet om skatteutjämning i förgrunden anser jag icke påkallat.» Mot detta hade riksdagen då ingen erinran att göra.

I en högermotion i anledning av denna proposition vid 1950 års riksdag yrkades uppskov med den föreslagna kommunala ortsavdragsreformen, men det anfördes också i motionen: »Skulle emellertid trots de av oss framförda syn-

punkterna den föreslagna regleringen av de kommunala ortsavdragen nu bringas till sin lösning, hysa vi den meningen, att statsbidraget till kommunerna resp. landstingen bör täcka *hela* den för dem uppkommande utdebiteringsökningen.»

I denna motion föreslog man alltså, att kommunerna inte skulle stå för någon del av den utdebiteringsökning som blev följden av de ändrade ortsavdragsreglerna. Det framställdes också ett yrkande härom i en reservation till statsutskottets utlåtande i anledning av den kungl. propositionen. Det var utskottets höger- och bondeförbundsrepresentanter som reserverade sig, och de vände sig mot den då föreslagna ortsavdragsreformen och sade, att fastighetsägarna i många kommuner skulle drabbas av en icke obetydlig skatteökning och att det enligt reservanternas mening inte fanns några andra möjligheter att komma till rätta med detta problem än att antingen avskaffa fastighetsbeskattningen eller ge kommunerna statsbidrag, som motsvarade hela den av ortsavdragshöjningen föranledda utdebiteringsökningen.

Efter det yrkande som nu framställes i motionen och reservationen från högerhåll undrar jag, hur man på det hållet nu ser på detta och hur det nu förhåller sig med den omtanke om fastighetsägarna, som man då angav att man hyste. Utskottsmajoriteten har sett saken så, att man bör väl ändå avvakta en utredning om hur detta statsbidrag verkar och hur ett borttagande av detsamma skulle verka, innan riksdagen fattar något beslut om att avskaffa bidraget.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WERNER (bf):

Herr talman! Såsom ofta inträffar utgör högerreservanternas och särskilt fröken Anderssons motivering för sparsamhet även i detta fall ett underligt och lättvindigt resonemang. Det är att märka, att detta belopp på 47 miljoner kronor, som tillkom genom beslut av riksdagen år 1950, utgör ersättning till kommunerna för ett skattebortfall som blev en följd av de höjda ortsavdragen.

Anslag till upplysningskampanj i rusdrycksfrågan

Det är inte riktigt när fröken Andersson påstår, att detta ersättningsbelopp kan tillfalla vilken kommun som helst, alltså även de mycket välställda. Det infördes redan då en spärregel, som utesluter kommuner med högt skatteunderlag och låg uttaxering. Följaktligen skulle denna av reservanterna förordade form av statlig besparing träffa just de sämst ställda landskommunerna. Har reservanterna gjort klart för sig, hur hårt en rubning av det kommunala skatteunderlaget träffar inte bara de sämst ställda kommunerna utan även de svagaste av kommunernas skattebetalare? Jag skulle tro att detta undandrar sig reservanternas uppfattning, men den som i åratal har sysslat med kommunala skatteutredningar vet hur snabbt det kommunala proportionella skattetrycket på den enskilde förändras, när en viss del av skatteunderlaget dras undan. Detta är inte någon form av sparsamhet, utan vad som sparas får betalas av de sämst ställda landskommunerna, och jag skulle tro att reservanterna inte har kunnat vara helt omedvetna om detta sakförhållande.

Jag begärde emellertid ordet för att vända mig till finansministern. Gång på gång dyker ju diskussionen om de kommunala ortsavdragen upp, och man kräver då, kanske med en viss rätt, en justering uppåt av det skattefria ortsavdraget. Jag skall inte ta upp någon diskussion om det berättigade i ett sådant krav, men jag vill påpeka att en sådan höjning av de skattefria kommunala ortsavdragen medför en våldsam och kännbar överflyttning från det kommunala inkomstskatteunderlaget till fastighetskatteunderlaget. Om jag inte misstar mig fördelar sig det kommunala skatteunderlaget med i medeltal ungefär 11 procent på fastigheterna och 89 procent på den beskattningsbara kommunala inkomsten. Om man ingriper och tar bort exempelvis 10 procent av inkomstskatteunderlaget, så innebär detta en våldsam överrullning på fastighetsvärdena och fastighetsägarna och man kan därför inte öka ortsavdragen utan att ta upp frågan om fastighetsskattens fort-

sätta tillvaro i det kommunala skattesystemet. Jag finner ingen möjlighet att komma förbi denna fråga vid en jämkning av de skattefria kommunala ortsavdragen.

Nu kan man säga, att kommunerna har samlat stora fonder. Men här föreligger en uppenbar rätt för kommunerna att erhålla skatteersättning för det minskade skatteunderlaget. Denna ersättning garanterades dem genom riksdagsbeslut och detta var en förutsättning för ortsavdragens höjning år 1950 — för att täcka det skattebortfall som utan kommunernas förvållande drabbade dem genom riksdagsbeslutet. Jag kan inte finna någon saklig eller rättslig grund som motiverar, att man skulle ett ögonblick fundera på att biträda de mycket godtyckliga och lättvindiga förslag från reservanterna som här föreligger.

Jag yrkar bifall till vad utskottet föreslår i ärendet.

I herr Werners yttrande instämde herr *Eliasson* (bf).

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 64—70

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 71

Anslag till upplysningskampanj i rusdrycksfrågan

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor.

Anslag till upplysningskampanj i rusdrycksfrågan

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Magnusson* och *Björnberg* (I: 238) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö m. fl. (II: 366), i vilka såvitt nu var i fråga hemställt, att riksdagen måtte till ifrågavarande kampanj för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och avslag å motionerna I: 238 och II: 366, såvitt nu vore i fråga, till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Nils Theodor Larsson*, *Skoglund* i Doverstorp, *Rubbestad*, *Staxäng* och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 238 och II: 366, såvitt nu vore i fråga, till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Fröken **ANDERSSON** (h):

Herr talman! Denna fråga om anslag till upplysningskampanj vid övergång till friare försäljning av spritdrycker har ju snart diskuterats till leda. Vissa beslut har ju redan tillkommit, och jag kan därför fatta mig rätt kort.

Såsom framgick av föredragningen är det nu fråga om ett anslag på 1 500 000 kronor. För innevarande år har redan beviljats ett anslag på 700 000 kronor. Departementschefen har visserligen gjort vissa nedprutningar i förhållande till den summa som hade äskats av ledningen för denna kampanj. Men det rör sig icke förty om ganska stora summor. Åt-

minstone anses det som stora summor i andra sammanhang, och då får jag väl säga detsamma nu också.

Anmärkningsvärt är att enbart administrationskostnaderna för den relativt korta tid, som denna kampanj skall pågå, beräknas uppgå till 355 000 kronor. Vi reserverar — och motionärerna, vilkas förslag vi bygger på — anser att det naturligtvis kan behövas en viss upplysningsverksamhet. Det är en avvägningsfråga och en smakfråga, hur långt man bör gå, men vi anser, att det bör kunna räcka med en väsentligt mindre summa än som nu föreslås av utskottet. I motionerna I: 238 och II: 366 framhålles — vilket jag ber att få understryka — att kampanjen kan komma att motverka sitt eget syfte, om man slår för hårt på trumorna. Också detta har, herr talman, upprepats flera gånger tidigare. Vi reserverar ansluter oss i viss mån till den uppfattningen, att det kan vara en risk förenad med att i alltför hög grad fixera människornas uppmärksamhet på övergången till den friare spritförsäljningen.

Jag hoppas, herr talman, att denna fråga inte återkommer alltför ofta. Nu har jag talat i frågan flera gånger. I dag nöjer jag mig med att yrka bifall till reservation nr 6 vid punkt 71.

Herr **SUNDELIN** (fp):

Ja, herr talman, jag ber att få instämma med fröken Andersson, när hon erinrar om att denna fråga har diskuterats flera gånger tidigare. Jag skall inte gå närmare in på en sakdebatt här, utan jag inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till Föreningen fruktdrycker — Om avskaffande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola

Punkten 72

Anslag till Föreningen fruktdrycker

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts under punkten 77 av sjunde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag och avslag å motionerna I: 238 och II: 366, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till Föreningen fruktdrycker för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 238 av herrar *Magnusson* och *Björnberg* samt II: 366 av herr *Hagberg* i Malmö m. fl. hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen måtte avslå vad Kungl. Maj:t föreslagit under förevarande punkt i sjunde huvudtiteln.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Rubbestad*, *Staxäng* och *Onsjö* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 238 och II: 366, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag av 25 000 kronor till Föreningen fruktdrycker.

Fröken **ANDERSSON** (h):

Herr talman! Riksdagen har ju tidigare i princip beslutat om denna punkt. Här gäller det enbart anslaget. Enligt vad jag har erfarit är det inte lämpligt att nu framställa något yrkande. Jag nöjer mig därför med att konstatera, att vi givetvis vidhåller vår tidigare uppfattning.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 73 och 74

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till Stockholms högskola jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Om avskaffande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1955/56, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Stockholms högskola, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven huvudstat för Stockholms högskola att tillämpas under budgetåret 1955/56, dels ock till Bidrag till Stockholms högskola för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 6 738 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av herrar *Helén* och *Edberg* väckt motion (II: 329);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Carl Albert Anderson* m. fl. (I: 289) och den andra inom andra kammaren av herr *Severin* i Stockholm m. fl. (II: 315), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att den av Nils Ahnlund nu innehavda personliga professuren i historia vid Stockholms högskola skulle uppföras på högskolans personalförteckning såsom ordinarie från och med den 1 juli 1955, alternativt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om förslag till nästa års riksdag om nämnda professurs återinförande från och med den 1 juli 1956;

dels en inom andra kammaren av herr *Helén* m. fl. väckt motion (II: 330);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren

Om avskaffande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola

av herrar *Mogård* och *Bergvall* (I: 290) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad* m. fl. (II: 313), i vilka hemställts, att riksdagen måtte dels besluta avskaffa terminsavgifterna för de studerande vid Stockholms högskola från och med budgetåret 1955/56, dels anvisa som Bidrag till Stockholms högskola för budgetåret 1955/56 ett förslagsanslag om 6 928 000 kronor eller, därest denna hemställan ej skulle vinna bifall, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag om avskaffande av terminsavgifterna för de studerande vid Stockholms högskola.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 329, II: 330, motionerna I: 289 och II: 315, i vad de avsåge uppförande från och med den 1 juli 1955 på ordinarie stat av den av Nils Ahnlund nu innehavda personliga professuren i historia, samt motionerna I: 290 och II: 313, i vad de avsåge avskaffande från och med budgetåret 1955/56 av terminsavgifterna för de studerande vid Stockholms högskola —

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1955/56, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Stockholms högskola, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna under punkten införd huvudstat för Stockholms högskola att tillämpas under budgetåret 1955/56;

c) till Bidrag till Stockholms högskola för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 6 738 000 kronor;

II. att motionerna I: 289 och II: 315, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t angående Ahnlunds professur, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 290 och II: 313, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t angående terminsavgifterna vid

Stockholms högskola, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av, utom annan, herrar *Sunne*, *Svensson* i Ljungkile, *Widén* och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottet bort under I b och c hemställa, att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 290 och II: 313, i vad de avsåge avskaffande från och med budgetåret 1955/56 av terminsavgifterna för de studerande vid Stockholms högskola, ävensom med avslag å motionerna II: 329, II: 330 samt I: 289 och II: 315, sistnämnda bägge motioner i vad de avsåge uppförande från och med den 1 juli 1955 på ordinarie stat av den av Nils Ahnlund nu innehavda professuren i historia —

b) godkänna i reservationen införd huvudstat för Stockholms högskola att tillämpas under budgetåret 1955/56;

c) till Bidrag till Stockholms högskola för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 6 928 000 kronor.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Detta är ju en gammal fråga. Den var aktuell redan 1948 när avtal träffades mellan staten, Stockholms stad och Stockholms högskola för att trygga högskolans framtida ställning. Redan då betonades önskvärdenheten av att terminsavgifterna för de studerande borttoges. Borgarrådet Tomson antecknade till styrelsens protokoll att han ansåg att de studerande icke i fortsättningen borde betungas med avgifter för undervisningen. Detta blev då inte beslutat, utan det kom motioner i ärendet 1949. Då framhöll statsutskottet önskvärdenheten av att terminsavgifterna upphörde. Utskottet utgick från att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på spørsmålet och efter närmare utredning, så snart den ekonomiska situationen det medgäve, skulle framlägga förslag om terminsavgifternas borttagande. Så gick tiden till 1951. Då blev terminsavgifterna nedsatta, men departementschefen förklarade att han delade en från

Om avskaffande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola

studenthåll tidigare framförd mening att en mindre formell avgift vore behövlig av organisatoriska skäl.

Nu har frågan aktualiserats i år då styrelsen för Stockholms högskola i sina anslagsäskanden för budgetåret 1955/56 tagit upp frågan om avgifternas avskaffande. Bland de skäl som anförts var att bibehållandet av organisatoriska skäl av en mindre, formell avgift, som framfördes av departementschefen då avgiften vid högskolan nedsattes 1951, tydligen inte hade tillmätts betydelse när riksdagen 1954 fattade beslut om avskaffande av terminsavgifterna vid universitetet i, som det här heter, »storstaden Göteborg», och att det därför knappast kunde åberopas som skäl för bibehållande av avgifterna i Stockholm.

I årets statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, förklarar departementschefen sig inte vara beredd att förorda någon ändring i avgifterna för de studerande vid högskolan. Det synes oss, säger de motionärer som jag här har citerat, angeläget att de studerande vid högskolan snarast erhåller likställighet i berörda avseende med de studerande vid universitetet och befrias från skyldigheten att erlagga undervisningsavgift.

Utskottet har behandlat denna fråga ganska välvilligt, det får man väl säga, men det har i likhet med departementschefen inte kunnat gå med på avskaffande av terminsavgifterna. Utskottet vill dock understryka, säges det i utlåtandet, att »utskottet finner det angeläget att studerandena vid Stockholms högskola snarast möjligt och om så ur statsfinansiella synpunkter låter sig göra redan från och med budgetåret 1956/57» befrias från terminsavgifterna. Jag skall be att här få göra en jämförelse. Precis samma skäl anfördes 1949. Då hette det: »så snart den ekonomiska situationen det medgäve.» Här heter det: »om så ur statsfinansiella synpunkter låter sig göra.» Det är sex år mellan dessa uttalanden, och det är samma motivering. Välviljan är dock mera påtaglig nu, eftersom det säges att man utgår från att Kungl. Maj:t vid prövningen av anslagsäskanden för budgetåret 1956/

57 skall ta denna fråga under allvarligt övervägande.

Här har alltså, herr talman, getts löften vid flera tillfällen när frågan har varit uppe. För min del anser jag att rättvisesynpunkten fordrar att man tar bort dessa undervisningsavgifter för Stockholms högskola, när man redan har gjort det i Göteborg, Uppsala och Lund. Då man märker att samma skäl åberopas den ena gången efter den andra, kommer man att tänka på ordspråket: Bättre en fågel i handen än tio i skogen. Så skulle säkert studenterna resonera. Man tycks ständigt skjuta på detta avgörande. Jag tror att samma skäl återfaller, om avgifterna nu avskaffas, inte skulle vara större än att man mycket väl nu skulle kunna gå med på avgifternas slopande och på så sätt skipa rättvisa emellan de olika högskolorna och universitetet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till denna punkt och som jag har biträtt tillsammans med några ledamöter av andra kammaren.

Häri instämde herr *Bergvall* (fp).

Herr **MOGÅRD** (s):

Herr talman! Som en av undertecknarna av ett par av de motioner, som statsutskottets utlåtande här behandlar och avstyrker, ber jag att få säga några ord.

Jag har i en motion tillsammans med herr Bergvall begärt att riksdagen nu skulle göra allvar av sina löften från tidigare år att avskaffa terminsavgifterna för de studerande vid Stockholms högskola. Jag har också skrivit på den motion, som har väckts av herr Carl Albert Anderson om att den nu av professor Ahnlund uppehållna personliga professuren i historia skulle vid hans avgång förvandlas till en ordinarie professorsbefattning på högskolans stat. Det är kanske inte mycket att foga till vad utskottet här har anfört i anledning av dessa motioner. Beträffande den sista punkten, som gäller professuren i historia, vill jag bara tillägga att de historie-

Om avskaffande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola
studerandes antal vid Stockholms högskola på högstadiet, där det gäller licentiatstudier och studier för doktorsgrad, är mycket större än vid någon annan högskola eller något annat universitet i riket. Det är uppenbart att det måste innebära ett avsevärt merarbete för innehavarna av de återstående professurerna i historia, när nu Ahnlundska professuren indrages.

Det kan gärna medges, att Kungl. Maj:t har beaktat detta, då Kungl. Maj:t föreslagit — ett förslag som också fått utskottets tillstyrkande — att medel för kursundervisning i historia förstärkes med 20 000 kronor om året. Om man lagt till ytterligare 4 000 kronor, hade man fått medel till en professur. Egentligen skiljer det bara på 4 000 kronor för att man skulle fått en ordentlig professorsbefattning inom detta synnerligen viktiga ämne.

Man har emellertid ifrån utskottets sida sagt — det är skäl som man får böja sig för — att denna fråga bör upptas i sammanhang med att utredningen beträffande dispositionen av högskolans nuvarande resurser föreligger klar att tas upp till behandling. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att detta förslag inte måtte dröja utan att högskolan snart förses med full arbetskraft när det gäller det mycket betydelsefulla och också av många studerande sökta ämnet historia.

Beträffande den andra punkten, frågan om avskaffande av terminsavgifterna, har ju, såsom den föregående ärade talaren anförde, utskottet skrivit synnerligen välvilligt. Jag vill bara understryka min förhoppning att vad det skrives i år om att Kungl. Maj:t redan nästa år bör uppta frågan om att jämställa Stockholms högskola med de båda statsuniversiteterna, evad det gäller terminsavgifterna, måtte gå från löfte till uppfyllelse.

Det är kanske något orättvist att vi, mestadels från stockholmsbänken, här år efter år hemsöker riksdagen med våra synpunkter beträffande Stockholms högskolas utvidgning och utrustning om vi inte samtidigt erkänner att statsmakterna gjort mycket, som man har anled-

ning att vara tacksam för beträffande utvecklingen av högskolan i riktning mot en med de båda gamla statsuniversiteterna jämställd högskola. De tre senaste olika innehavarna av ecklesiastikministerportföljen i den svenska regeringen har ju verkligen var i sin stad gjort sitt bästa. Vi har visserligen haft samme finansminister, och det har kanske i viss mån lagt en liten skugga över deras välviljas uttryck i medelsanvisningar. Det bör dock observeras, att högskolan skrider framåt år för år mera klart och tydligt till vad riksdagen redan 1949 avsåg, nämligen att den skulle bli en med Uppsala och Lunds universitet helt jämställd högskola.

Jag skulle naturligtvis gärna ha velat rösta för reservationen. Tyvärr har reservanterna nu roat sig med att dels yrka bifall till en av de av mig underskrivna motionerna och dels avslag på en annan. Jag har litet svårt för att dela håvorna därvidlag, och jag vill heller inte yrka bifall till min motion. Jag vet ju att det är utsiktslöst, och vi spilar bara tid på det. Jag skall därför nöja mig med att ha detta sagt som en deklaration.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! När i januari månad åttonde huvudtiteln kom på bänkarna här, ansåg de som var intresserade av frågorna att departementschefen lyckats riktigt bra i sin strävan att få pengar för dessa ändamål. Detta hindrar emellertid inte att det finns punkter, där vi var och en i sin stad har speciella intressen och önskat att det skulle ha varit ännu bättre ställt med departementschefens förmåga att vika pengar för vissa ändamål. Det är väl knappast någon huvudtitel, som föranleder så många motioner som just den åttonde. Även i år har vi en tjock katalog över motioner på vår avdelning, och de flesta av dem är mycket väl motiverade. Vi alla, som tillhör avdelningen och statsutskottet, är i regel mycket intresserade av dessa. De är bara det där lilla besvärliga momentet att det inte är möjligt att i ett sammanhang skaffa fram pengar till alla önskemål. Jag

Om avskaffande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola

gjorde ett litet överslag över vad ett bifall till dessa motioner skulle ha kostat, och om jag minns rätt var det i runt tal 75 miljoner kronor. Alla i denna kammare förstår, att det inte är möjligt att komma dithän på en gång.

De punkter det nu gäller är mycket viktiga, det är inte tu tal om den saken. Avdelningen och utskottet har nu också skrivit rätt långt och motiverat vårt ställningstagande. Av de anföranden som hittills hållits drar jag den slutsatsen, att man har förstått statsutskottets svårigheter och naturligtvis därmed också departementschefens svårigheter. Om man skulle skriva en rad beställningar på olika punkter utan att ens med bästa vilja ha möjlighet att realisera dem, tror jag knappast att riksdagen därmed stärkte sin position. Hur vi än resonerar här, måste det bli en avvägningsfråga med hänsyn till de medel som vi har att röra oss med.

Jag kan försäkra, att statsutskottet är mycket välvilligt till de motioner som förekommer på denna punkt, inte minst beträffande avskaffandet av terminsavgifterna, men det drar med sig en hel rad av problem. Vi har ju inte bara Stockholms högskola, vi har också andra läroanstalter här i landet, som då genast kommer in i bilden, och det blir fråga om mycket stora pengar. Det är inte möjligt att med en gång försöka ta bort alla dessa terminsavgifter.

Jag tror man fullt ärligt kan intyga, att departementet har försökt att undan för undan förbättra förhållandena, och det har statsutskottet också velat vara med på. Jag kan försäkra att vi från utskottets sida har ett mycket stort intresse för de ting som här har berörts, men vi kan inte kräva det omöjliga, utan vi måste också ta hänsyn till avvägningen.

Som kammaren kanske har märkt, har vi i år delat på åttonde huvudtiteln, så att den kommer i etapper. Det gör att vi kommer igen undan för undan, och tyvärr måste vi svara ungefär detsamma på de flesta punkter. Det är en ekonomisk avvägningsfråga, även om man hyser det varmaste intresse för den eller den detaljen i dessa omfattande förslag.

Med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Som tidigare motionär på detta område vill jag bara, som nyss, säga några ord i all korthet. Jag delar givetvis de synpunkter, som anförts av herr Sunne när det gäller borttagande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola, men som herr Näsström nyss antydde i debatten finns det också andra läroanstalter, som har full rätt att ställa likartade krav. Som jag nyss i samband med behandling av statsutskottets utlåtande nr 10 punkt 58 hade anledning att klargöra, anmäler sig därvidlag handelshögskolorna, och om vi vill lösa frågan om borttagande av terminsavgifterna vid Stockholms högskola, måste denna delfråga koordineras med handelshögskolornas motsvarande problem. Därför finner jag den rekommendation, som är gjord under punkt 58 i statsutskottets utlåtande nr 10, vara den enda framkomliga vägen såsom frågan för dagen ligger till. Därför kan jag även i dag tillstyrka utskottets skrivning på den nu föreliggande punkten.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Sunne m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo och företogs punktvist till avgörande statsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till folk-

Angående elevintagningen vid folkskoleseminarierna

skoleväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels besluta, att det provisoriska folkskoleseminariet i Hälsingborg skulle nedläggas vid utgången av budgetåret 1955/56, dels besluta, att det provisoriska småskoleseminariet i Falun skulle nedläggas vid utgången av budgetåret 1955/56, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1955/56, vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56, dels ock till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 16 650 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, bland annat, att i folkskoleseminariernas 4-åriga linje skulle på hösten 1955 intagas 19 avdelningar med 24 elever per avdelning.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom första kammaren av herr *Arrhén* väckt motion (I: 297), vari hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen vid behandling av statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln: Folkskoleseminarierna måtte besluta, att i folkskoleseminariernas 4-åriga linje skulle intagas 15 avdelningar med 30 elever, samt uppföra folkskoleseminariernas avlöningsanslag med 16 450 000 kronor;

dels en inom andra kammaren av fröken *Karlsson* och herr *Nilsson* i Svalöv väckt motion (II: 116);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eliasson* m. fl. (I: 53) och den andra inom andra kammaren av *Mellqvist* m. fl. (II: 59).

Utskottet hade i den nu föredragna punkten avfattat sin hemställan i fyra särskilda, med I—IV betecknade moment. I mom. I och IV hade utskottet hemställt,

I. att motionen I: 297, i vad den avsåge folkskoleseminarieorganisationens omfattning under läsåret 1955/56, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 297, såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1955/56, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranledes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

c) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 16 650 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Arrhén*, som ansett, att utskottet bort med tillstyrkande av motionen I: 297 förorda intagning på folkskoleseminariernas 4-åriga linje hösten 1955 av 15 avdelningar med 30 elever per avdelning ävensom minskning av medelsanvisningen under anslaget med 200 000 kronor i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag samt att utskottet till följd därav bort i mom. I samt mom. IV b och c hemställa,

I. att riksdagen måtte, i anledning av motionen I: 297, i vad den avsåge folkskoleseminarieorganisationens omfattning under läsåret 1955/56, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen I: 297, såvitt här vore i fråga,

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

Ang. elevintagningen vid folkskoleseminarierna

c) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 16 450 000 kronor.

Herr BERGH (h):

Herr talman! Under denna punkt, liksom också under nästföljande, har herr Arrhén en reservation, och de bägge reservationerna grundar sig på en motion som jag är upphov till. I motsats till flertalet andra motioner, som statsutskottets andra avdelning haft att bereda, syftar denna till en besparing, under första punkten på ungefär 200 000 kronor och under nästa punkt på ungefär 34 000 kronor. Enligt min mening skulle den besparingen kunna göras utan några påtagliga olägenheter, och pengarna skulle kunna användas, såsom jag ser det, till mera angelägna önskemål under åttonde huvudtiteln.

I folkskoleseminarierna har man 24 elever per avdelning på de 4-åriga linjerna och 30 elever per avdelning på studentlinjerna. Jag återkommer litet längre fram till frågan, huruvida denna skillnad är rimlig.

Någon gång under 1940-talet tillhörde jag en kommitté, som hade till uppgift att åstadkomma en utvidgning av folkskoleseminariernas utbildningsmöjligheter. Vi gick fram på två vägar. Dels föreslog vi — vilket sedan blev riksdagens beslut — att inrätta provisoriska seminarier, dels föreslog vi — vilket också blev riksdagens beslut — att något öka antalet elever i de olika avdelningarna. När vi övervägde olägenheterna därav, fann vi att den största olägenheten gällde den praktiska utbildningen. Vi föreslog en ökning av antalet elever från dåvarande 24 till 32, alltså med en tredjedel. Vi föreslog samtidigt — och det blev också riksdagens beslut — en ökning av antalet övningsskoleavdelningar med en tredjedel. Därigenom hade vi eliminerat den väsentliga olägenheten av det höjda elevantalet.

Nu har antalet elever på den 4-åriga linjen undan för undan bringats ned. Antalet är nu åter nere i 24, trots att antalet övningsskoleavdelningar är detsamma som riksdagen beslöt för åtskilliga

år sedan med hänsyn till det större antalet elever. Det förefaller alltså, som om det i ett läge, där det är nödvändigt att iaktta största sparsamhet, icke skulle kunna bli några särskilda olägenheter, om vi ökade ut antalet elever i de olika avdelningarna på den 4-åriga linjen till åtminstone 30, eller samma antal som finns på studentlinjen. Därigenom skulle vi behöva färre avdelningar och få minskade löneanslag. På det sättet skulle alltså besparingar kunna uppstå.

Jag vill sedan övergå till frågan om det verkligen är försvarbart med den nuvarande skillnaden i antalet elever per avdelning på den 4-åriga linjen och på den 2-åriga studentlinjen. Svårigheten gäller, som jag sade, framför allt den praktiska utbildningen, d. v. s. undervisningsövningarna. Där är schemat förhållandevis packat för studenterna, men därtill har ju tagits hänsyn genom inrättande av övningsskoleavdelningar. Att upprätthålla denna skillnad kan jag alltså inte finna vara hållbart. Jag medger naturligtvis att det är till fördel med hänsyn till laborationer o. d., att avdelningarna inte är så stora. Men det förefaller omöjligt att med framgång kunna visa, att man kan med fördel arbeta med 30 elever på studentlinjen, men måste ha 24 på den 4-åriga linjen.

Med denna motivering och med hänsyn till våra strävanden att åstadkomma besparingar och undvika utgiftsökningar, där detta är möjligt utan allvarliga olägenheter, ber jag att få yrka bifall till den under 1:o) i utskottets betänkande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr Arrhén (h).

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Till en början vill jag konstatera, att det råder ingen principiell skillnad mellan utskottsmajoriteten och den ärade reservanten. Herr Arrhén har ju själv sagt i sin motion, att han rent principiellt anser mindre klassavdelningar vara till fördel för undervisningen.

Ang. folkskoleseminariernas omkostnader — Anslag till befodringskurser för folkskollärare

Skillnaden måste alltså ligga på det rent ekonomiska planet. Det är mycket tacknämligt att reservanten vill spara 200 000 kronor åt statskassan. Men jag undrar om detta inte skulle vara missriktad sparsamhet. Vill man spara tycker jag att man kan tänka sig någon annan huvudtitel än åttonde huvudtiteln, vilken ju ofta brukar sägas vara svältfödd.

Själva sakfrågan gäller, om vi skall ha stora eller små avdelningar. Departementschefen har år efter år gått in för att bringa ned antalet elever inom avdelningarna på den 4-åriga linjen, som det här är fråga om. Jag tror också för min del, att om man behåller det nuvarande elevantalet inom dessa avdelningar, blir undervisningsresultatet bättre, än om avdelningarna blir så stora som föreslagits av reservanten och av herr Bergh. Inom andra områden av undervisningsväsendet vill man gärna få mindre undervisningsavdelningar. Jag tror nog att den principen bör tillämpas även här. Det är mycket angeläget, framför allt ur pedagogisk synpunkt, att inte skapa till alltför stora undervisningsavdelningar.

Denna fråga har ju tidigare prövats här i riksdagen. Jag tror inte att det finns någon anledning att nu gå ifrån den ståndpunkt, som vi då intagit. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Punkten 2***Ang. folkskoleseminariernas omkostnader**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall

till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å motionen I: 297, såvitt här vore i fråga, till Folkskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 1 373 900 kronor.

I motionen I: 297, av herr Arrhén, hade hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta att uppföra förevarande anslag med 1 340 000 kronor.

Reservation hade anförts av herr Arrhén, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen I: 297, såvitt här vore i fråga, till Folkskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 1 340 000 kronor.

Herr BERGH (h):

Herr talman! Under hänvisning till den motivering, som jag anförde i mitt föregående yttrande, ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 3—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 9***Anslag till befodringskurser för folkskollärare**

Med biträdande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Befodringskurser för

Anslag till befordringskurser för folkskollärare

folkskollärare för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Arrhen*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **ARRHÉN** (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att knyta några korta reflexioner till den föreliggande punkten i utskottets utlåtande.

Redan när vi vid fjolårets riksdag beslutade dessa befordringskurser för folkskollärare, hade man ett visst underlag för bedömning av det resultat, som kunde väntas av det hela. Av anmälningsstatistiken framgick, att omkring 300 sökande anmält sig till kurserna, vilket ungefär motsvarade vad man hade väntat; några kanske ändå säger, att det var mindre än väntat. När kurserna körde i gång i fjol höst infann sig emellertid bara 131 elever, därav 94 manliga och 37 kvinnliga.

Redan på våren i fjol kunde man emellertid också göra vissa nedslående iakttagelser. Kurserna startades i huvudsak med avsikt att dra till sig krafter, som skulle kunna utbildas i de naturvetenskapliga ämnena, matematik, fysik, kemi och biologi. När kurserna var organiserade, visade det sig emellertid, att man endast kunde få till stånd en tämligen mager kurs i biologi. Den anordnades i Linköping med 16 deltagare, 11 manliga och 5 kvinnliga. Men man fick *inga* deltagare i just de ämnen för vilka kurserna egentligen hade anordnats, alltså i matematik, fysik och kemi.

Kurserna i kristendom däremot samlade 20 deltagare. I modersmålet blev det 18 deltagare i den kurs, som hölls i Stockholm, och 20 i kursen i Umeå, således tillsammans 38. I historia med samhällslära blev det 20 deltagare i kursen i Karlstad, medan kursen i samhällslära i Lund samlade 17 elever. Kursen i geografi, som förlades till Luleå, fick 20 adepter. Det blev sammanlagt 115 elever i kurserna i kristendom, modersmålet, historia och samhällslära samt geografi, mot endast 16 elever i kursen i biologi.

Dessa sistnämnda 16 var hela resultatet av den naturvetenskapliga sidan av fjolårets kurser.

Detta var onekligen ganska oroande. Man hade nämligen inte något egentligt behov av de 115 lärare, som anmält sig för vidareutbildning i de rena orienteringsämnen, även om det naturligtvis kan hävdas att varje höjning av en utbildningsstandard är bra, var den än kan ske.

I samband med fjolårets kurser kunde man också göra den iakttagelsen, att det anmälde sig 41 studenter, 27 manliga och 14 kvinnliga. Det innebar att 31,3 procent av deltagarna var studenter. Studenterna representerar emellertid ett klientel, som man i detta sammanhang egentligen inte har önskat få kontakt med. Riksdagen har nämligen tidigare beslutat anordna ettbetygskurser vid universiteten för vidareutbildning av folkskollärare, som redan avlagt studentexamen.

Hur ser då motsvarande siffror ut för årets kurser vid ingången av vårterminen 1955? Jag har haft tillfälle att ta del av det materialet, och det är ganska intressant. Till årets kurser har man fått sammanlagt 220 anmälningar. De fördelar sig på de olika ämnena, tyvärr måste jag säga, ungefär på samma sätt som under fjolåret. Det är för att påpeka detta förhållande, som jag har begärt ordet.

Till kurserna i de naturvetenskapliga ämnena anmälde sig sammanlagt 57. Antalet deltagare blev i verkligheten 38. I matematik hade t. ex. anmält sig 29 stycken, men blott 24 deltog.

Resultatet av anmälningarna till årets kurser är alltså, att man som deltagare fått sammanlagt 38 naturvetare, därav 24 i matematik och 14 i biologi, men ingen enda i fysik och kemi, i vilka ämnen det ändå i fjol fanns 13 anmälda. Studenterna i årets material uppgår till 65, vilket motsvarar en procentuell andel av 39,4, sedan den ursprungliga anmälningssiffran 220 vid kurserna smält ihop till 165. Eftersom motsvarande siffror i fjol var 31,3 procent, kan man här iakttaga en stegring, något som är långt

Anslag till befodringskurser för folkskollärare

ifrån önskvärt, eftersom man, såsom jag nyss påpekade, skulle ha velat se detta elevklientel på en annan utbildningsväg.

När dessa frågor diskuterades i fjol, menade vi också, att det skulle vara önskvärt, att man kunde dra de äldre folkskollärarna till dessa befodringskurser. Undersökningen av det i fjol anmälda klientelet visade, att så inte alls blev förhållandet, och tyvärr måste man konstatera, att tendensen i år är precis densamma. Av de 220 anmälda till vårens kurser i år hade 135, eller över 61 procent, avlagt folkskolläraryxamen under åren 1947—1953, och de övriga fördelar sig med ytterst få i grupperna för åren 1924—1946.

Jag hade anledning att påpeka dessa förhållanden redan i debatten vid vårriksdagen i fjol, och under höstriksdagen återkom jag till frågan i debatten den 30 november. I årets remissdebatt påtalades saken även av herr Ohlon, och jag tycker, att det verkligen finns anledning att fästa uppmärksamheten vid dessa siffror, särskilt det låga deltagarantalet i de naturvetenskapliga ämnena. Herr Ohlon nämnde i januari, att en matematikkurs i Uppsala höstterminen 1954 hade haft 140 studenter som deltagare, och menade, att det var illa övertänkt politik att ge betydande anslag till kurser, som ingen reflekterade på, under det att studenterna, som ropar efter utbildning, inte får den. På det svarade statsrådet, att även han beklagade proportionen av eleverna vid dessa befodringskurser, men han hänvisade till årets matematikkurser, alltså de elva i Eksjö och de tretton här i Stockholm.

Sedan försökte departementschefen också urgera den ståndpunkten, att förklaringen till, att elever inte i år finns anmälda i ämnena fysik och kemi skulle vara, att det inte ges stipendier till de folkskollärare, som deltar i dessa befodringskurser. Jag skulle gentemot detta vilja påpeka, att det visserligen formellt inte utgår stipendier till folkskollärarna, men att de få behålla sin lön med ett avdrag, som måste betecknas såsom ganska fördelaktigt. Man skulle

därför kunna säga, att en stipendieverkan faktiskt redan finns.

När jag tog del av herr statsrådets anförande i januari, förvånade det mig också, att han tycktes mena, att det också var en nackdel för befodringskursernas elever, att man krävde godkänt betyg i matematik, allmätkurs, på realinjen av dem, som anmäler sig till dessa kurser i matematik och fysik. Jag förstår inte riktigt den synpunkten, ty detta måste vara det absoluta minimikravet, om eleverna över huvud taget skall kunna tillgodogöra sig undervisningen vid dessa s. k. befodringskurser.

Jag har som sagt endast velat understryka dessa fakta. Kurserna var främst avsedda att tillföra vårt undervisningsväsende de tillgångar, som eventuellt fanns att hämta, när det gällde utbildning i de naturvetenskapliga ämnena. Det resultatet har beklagligtvis inte nåtts, utan i stället hotar här en överproduktion av lärare inom ämnesgrupper, där i varje fall ett mindre behov föreligger. Detta gör, att man undrar, om dessa befodringskurser egentligen ger vad vi hade tänkt oss. Och om vi inte får det avsedda resultatet, blir frågan: Vore det inte då lämpligare att flytta över de rätt stora belopp, det här gäller, eller en del av dessa pengar till den ordinarie utbildningsvägen? Det är den frågan, herr talman, som jag för dagen skulle vilja framställa. Jag har emellertid med hänsyn till den korta tid kurserna pågått icke velat ställa något yrkande.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! När herr Arrhén i slutet av sitt anförande medgav, att dessa befodringskurser hade varit i verksamhet endast en kort tid, är det väl ett ganska klart indicium på att vi inte här skall komma med brådstörtade och alltför långtgående omdömen. All början brukar ju vara svår, när man startar någonting nytt, och så har det tydligen varit även beträffande dessa kurser. Det är naturligtvis alldeles riktigt, att det hade

Anslag till befodringskurser för folkskollärare

varit bättre om fördelningen mellan de olika ämnena hade varit mera till fördel för de naturvetenskapliga ämnena. Men att säga, såsom herr Arrhén, att vi inte har något behov av dessa kurser i de humanistiska ämnena eller i orienteringsämnena, hur det nu var han uttryckte sig, är väl ändå att gå alltför långt. Herr Arrhén känner säkert till den stora lärarbristen. Låt vara att den är ojämn, men vi har sannerligen inte något över-skott i något ämne. Om vi skulle börja att få ett sådant överskott, är det ju starka önskemål från många håll att inrätta fler klassavdelningar i både realskola och gymnasium, varigenom ett fullt utnyttjande av de väl utbildade lärarna skulle komma till stånd. Vi får självfallet försöka att utnyttja alla möjligheter vi har. Dessa befodringskurser innebär ju dock ett försök att få fram flera acceptabla realskolelärare. Om jag inte minns fel, framgick det av ett schema över nästa termins kurser, som uppgjorts inom skolöverstyrelsen och som jag tog del av häromdagen, att olika ämnen var representerade. Jag tyckte mig för övrigt skönja en övervikt för de naturvetenskapliga ämnena. Vi får väl hoppas att det blir så många anmälningar, att alla dessa kurser kan komma till stånd.

Jag förstod inte vad herr Arrhén menade när han sade att det av ett tidigare anförande av mig hade förefallit som om jag ansåg det vara en nackdel, att man krävde studentbetyg i matematik på reallinjen för att vederbörande skulle få vara med i matematikkurserna. Jag minns nu inte riktigt hur jag uttryckte mig vid det tillfället, men vad jag har avsett är ju, att det nog inte är så stor procent av våra folkskollärare, som har just det betyget, och därför är det kanske inte så lätt att få tillräckligt antal i matematikkurserna.

Inte heller blev jag på det klara med vad herr Arrhén menade med sin önskan i slutet av sitt anförande, att vi skulle taga pengar från detta anslag och i stället ge dem till, såsom han uttryckte sig, den ordinarie utbildningsvägen. Han kan naturligtvis med det mena två saker. Han kan avse de särskilda kurser,

som anordnas vid universiteten för folkskollärare. Herr Arrhén anser tydligen att det är mycket värdefullare kurser, men då vill jag upplysa honom och kam-maren om att vi ju försöker få fram pengar motsvarande behovet på detta område. Vi har ju begärt ett tilläggsanslag, och det får vi också. Om herr Arrhén däremot ansåg, att man skulle slopa alla kurser av detta slag och i stället gå på den vanliga universitetsundervisningen, skulle jag vilja säga, att herr Arrhén ju mycket väl vet att även om vi räknar med att undan för undan få ett ökat antal studenter, har vi inte nu ett sådant studentantal, att vi skulle kunna avsäga oss den medverkan från folkskollärarnas sida, som vi har avsett att erhålla genom dessa kurser och som vi nu verkligen också har fått.

Även om vissa modifikationer i och förskjutningar mellan olika kurser framdeles skulle behöva företagas, är vi tydligen överens om att vi inte än har tillräcklig erfarenhet av dessa kurser och att dessutom lärarbristen fortfarande är så stor, att vi för närvarande måste utnyttja alla till buds stående medel.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Med anledning av statsrådets uttalande ber jag att få betona, att jag icke riktat någon kritik mot det sätt varpå befodringskursverksamheten bedrives. Jag har haft tillfälle att gå igenom det material, som kan ge upplysningar därvidlag, och det har styrkt det förtroende, som jag redan tidigare haft till skolöverstyrelsens förmåga och möjligheter att på ett tillfredsställande sätt ordna dylika kurser. Det är alltså inte den saken min kritik gäller, utan frågeställningen är denna: Var det för att utbilda lärare i historia, geografi och kristendom som vi anordnade dessa kurser, eller var det för att eventuellt få fram lärare på andra ämnesområden? Jag måste, herr statsråd, besvara den senare frågan positivt. Det var i dessa ärenden, vi var ute.

Herr statsrådet frågade, om jag var benägen att slopa det anslag det här gäl-

Anslag till August Abrahamsons stiftelse för slöjdläro-utbildning

ler. Nej, inte helt, men jag skulle eventuellt kunna tänka mig en dirigerings av de s. k. befodringskurserna för att få fram just det klientel, som jag önskar skall genomgå dem. De pengar, som därigenom inbesparas, skulle jag eventuellt kunna anvisa till de ettbetygskurser vid universitetet, som herr statsrådet erinrade om. Och detta av desto större skäl som de köande ordinarie studenterna vid universitet och högskolor på så sätt kan få en släng med av slevnen.

Herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Jag har just talat om för herr Arrhén — något som han givetvis känner till förut genom riksdagens handlingar — att vi har fått anslag beviljade för att tillgodose behoven vid dessa ettbetygskurser. Under sådana förhållanden kan det inte vara någon mening med att flytta över pengar för att tillgodose detta ändamål.

Vidare tror jag inte, att herr Arrhén anser att vi har tillräckligt med lärare i historia, geografi och kristendom, ty det har vi ju inte. Det föreligger ju där en brist, och i kristendom råder det en mycket markant läraryrbrist, något som inte torde vara herr Arrhén obekant, då vi i dessa dagar söker vidta särskilda åtgärder för att göra kombinationen med ämnet kristendom i magisterexamen inte fullt så betungande som den hittills har varit.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 10 och 11

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12**Anslag till August Abrahamsons stiftelse för slöjdläro-utbildning**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till August Abrahamsons stiftelse för slöjdläro-utbildning för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 50 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* m. fl. (I: 299) samt den andra inom andra kammaren av herr *Sjölin* och fröken *Karlsson* (II: 337), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Bidrag till August Abrahamsons stiftelse för slöjdläro-utbildning för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 70 000 kronor.

Det i motionerna framställda yrkandet avsåg att möjliggöra ett bibehållande av den nuvarande friheten från undervisningsavgift för sådana deltagare i de å stiftelsens läroanstalt anordnade sommarkurserna för utbildning av lärare i manlig slöjd, som vore examinerade eller behörighetsförklarade lärare eller lärarinnor vid allmänt undervisningsverk eller seminarieelever.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 299 och II: 337, till Bidrag till August Abrahamsons stiftelse för slöjdläro-utbildning för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 90 000 kronor.

Den av utskottet förordade anslagshöjningen avsåg att möjliggöra, att undervisningsavgifterna vid kurserna för utbildning av lärare i manlig slöjd skulle kunna helt avskaffas.

Fru **SJÖSTRÖM-BENGTSSON** (s):

Herr talman! Jag ha ingenting att invända mot utskottets skrivsätt här eller mot de pengar, som här beviljas till Nääs slöjdseminarium. Jag vill bara i detta sammanhang påpeka, att den utbildning, som ges vid Nääs för slöjdlärare, ingalunda är tillfredsställande. Detta beror inte på anstalten, utan det beror helt och hållet på den korta tid, under vilken utbildningen pågår. Eftersom ecklesiastikministern nu är närvarande här i kammaren, skulle jag gärna vilja vädja till honom att snarast möjligt sätta i gång den utredning, som är behådd angående utbildning av lärare i slöjd. Vi har i synnerhet inom enhets-

Ang. gruppindelningen vid slöjdundervisningen i folkskolan m. m.

skolan och för övrigt inom hela skolväsendet behov av skickliga lärare i detta ämne, särskilt som vi nu anser att de praktiska ämnena i mångt och mycket skall jämföras med de teoretiska.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Med anledning av fru Sjöström-Bengtssons vädjan till mig vill jag säga att vi just nu inom departementet håller på att arbeta med direktiven till den av henne efterlysta utredningen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 13—19

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 20***Ang. gruppindelningen vid slöjdundervisningen i folkskolan m. m.**

I denna punkt hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt,

a) att riksdagen måtte till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 447 200 000 kronor;

b) att motionerna I: 311 och II: 339 icke måtte av riksdagen bifallas.

I de likalydande motionerna I: 311 av fröken *Ranmark* m. fl. och II: 339 av fru *Ingenäs* m. fl. hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av frågan om bidrag till folkskoleväsendet måtte besluta, att förstärkningsanordningar i den omfattning, som omnämns i en av skolöverstyrelsen den 31 augusti 1954 avlåten skrivelse till Kungl. Maj:t, skulle få införas under läsåret 1955/56.

Fröken *RANMARK* (s):

Herr talman! Den av mig vid denna punkt väckta motionen har blivit föremål för utskottets välvilliga skrivning, som jag ber att få tacka för.

I anslutning till motionen vill jag

framföra några synpunkter på slöjdundervisningen och hjälpklassundervisningen i folkskolan. Enligt nuvarande bestämmelser får en slöjdgrupp i folkskolan inte uppdelas, förrän elevantalet uppgår till 25. Sedan slöjden nu också blivit ett obligatoriskt ämne, kan man inte, som man vanligen gjort tidigare, avstånga vissa elevgrupper från slöjdundervisning för att inte slöjdgrupperna skulle bli alltför stora. Att märka är, att slöjdvadningen i läroverken, där man i regel har att göra med större barn, som följaktligen på grund därav enligt min uppfattning kan arbeta mera självständigt, uppdelas vid ett elevantal av 16. I motionen har jag yrkat på en uppdelning vid ett elevantal av 20, då den siffran enligt min uppfattning torde vara maximum för att en något så när effektiv slöjdundervisning skall kunna bedrivas.

Jag har även i motionen yrkat att hjälpklass skall få inrättas, även om barnantalet endast uppgår till 8 i stället för såsom nu är fallet 10. Som det nu är, finns det mycket små möjligheter att i våra glesbygder få hjälpklassmässiga barn överförda till särskilda avdelningar. Dessa elever måste alltså undervisas tillsammans med övriga barn, exempelvis i en avdelning av en B-skola med ett 30-tal elever. Läraren är då nödsakad att för deras skull använda mycket tid som de mer normalt begåvade barnen borde få för sin undervisning. En ändring i detta avseende skulle ha inneburit en efterlängtd och väsentlig förstärkning av särskilt landsbygdens skolväsende. Men med tanke på statsutskottets välvilliga skrivning hyser jag den förhoppningen, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på dessa och övriga i motionen berörda synpunkter.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

I detta anförande instämde fru *Sjöström-Bengtsson* (s) och herr *Grönkvist* (s).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Anslag till vissa byggnadsarbeten vid folkskolor**Punkterna 21—30**

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31**Anslag till vissa byggnadsarbeten vid folkskolor**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa byggnadsarbeten för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 59 800 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Helmer Persson* och *Norling* (I: 313) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Johansson* i Stockholm (II: 308), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa byggnadsarbeten för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 100 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 313 och II: 308, till Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa byggnadsarbeten för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 59 800 000 kronor.

Herr NORLING (k):

Herr talman! På skolbyggnadens område har faktiskt ett katastrofläge uppstått. Om det aktuella behovet av skolbyggnader skulle fyllas, beräknar skolöverstyrelsen kostnaden till 975 miljoner kronor. Då statsmakterna under många år ej gått med på att anslå tillräckliga medel till skolbyggnader för såväl utvidgning som förbättring av folkskolornas byggnadsbestånd, har läget blivit mer än bekymmersamt. I många fall har vissa byggnadsdelar i ett skolbygge fått anstå, då anslag inte funnits till dess fullföljande. Detta gäller i synnerhet gymnastiklokaler. På grund av bristen på sådana lokaler kan tusentals elever inte få gymnastikundervisning,

vilket måste betraktas som mycket otillfredsställande. Lokalbristen gör sig särskilt gällande där nya stadsdelar bygges i de större städerna, ty där får barnen inhysas i alla möjliga sorters lokaler, som i många fall är alldeles olämpliga för undervisningsändamål. På många orter i det övriga landet får undervisningen förläggas till lokaler, som är både dragiga och i övrigt olämpliga för såväl undervisning som elevernas hälsa. Därjämte har dubbling och andra anordningar måst tillgripas för att man någorlunda skall kunna tillfredsställa undervisningen.

De mest angelägna byggnadsbehoven uppskattas av skolöverstyrelsen till en sammanlagd kostnad av 340 miljoner kronor. För att kunna fullfölja detta högst angelägna byggnadsprogram har man för det kommande budgetåret begärt ett ökat anslag på 40,7 miljoner kronor. Av detta anslag har Kungl. Maj:t och utskottet endast ansett sig kunna gå med på en ökning av 500 000 kronor till 59 800 000 kronor. Enligt vår mening måste det betraktas som en oförsvarlig politik med hänsyn till lokalfrågans redan nu katastrofartade läge. Den ringa ökning av skollokaler som det ökade anslaget av 500 000 kronor innebär kan inte avhjälpa många katastrofall, utan situationen får väl betecknas som oförändrad. Till detta kommer att lokalbristen kommer att fördröja enhetskolans genomförande. Skolöverstyrelsens begäran om ett ökat anslag upp till 100 miljoner kronor måste väl anses vara mycket väl motiverad. Vi har också i motionerna I: 313 och II: 308 föreslagit, att riksdagen måtte bifalla att ett dylikt ökat anslag ställes till förfogande för skolöverstyrelsens byggnadsbehov för kommande budgetår.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till ovannämnda motioner.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag måste säga att samtliga ledamöter i denna kammare har lika stort intresse som herr Norling av att få

Ang. understöd för utbildning av folkhögskollärare

en höjning av detta anslag med mycket avsevärda belopp. Jag skulle också tro att samtliga politiska partier är överens om den saken. Men det är så att man, när man skall ta ställning till detta anslag lika väl som till andra, får ta hänsyn till att pengarna skall räcka till en mängd olika ändamål. Vi är fullt överens om att skoldistriktet runt om i landet har mycket stora svårigheter på detta område. De har fått använda provisoriska lokaler av alla slag, och man har försökt med dubbling och annat för att komma över i varje fall en viss tidsperiod.

Vi vet att just nu under de närmaste åren framåt har vi nått topparna vad gäller barnkullarna. Det gäller då att försöka komma förbi dessa toppar för att det kanske så småningom skall kunna bli en utjämning. Vi är fullt medvetna om alla dessa svårigheter, och det är nog också Kungl. Maj:t. Vi skulle inte önska något annat än att få anslå betydligt större belopp för dessa ändamål.

Det är den ena saken.

Den andra saken gäller vilka möjligheter vi har. Dessutom är det inte bara pengar det gäller, utan det är fråga om arbetskraft, materiel och mycket annat som inverkar på dessa ting. Var och en av oss har dessutom kanske sina specialintressen. Vi önskar att det skall byggas ålderdomshem, pensionärshem, hemgårdar och mycket, mycket annat. Men på det området har vi fått ålägga oss en mycket stor sparsamhet, och på samma sätt är det när det gäller detta område. Finge man bara ägna sig åt önsketänkande vore det ju inga svårigheter. Men vill man se realistiskt på förhållandena, sådana de är, tror jag att man måste instämma i vad utskottet här har skrivit: »Utskottet — som med beklagande konstaterar, att det icke heller för år 1955 befunnits möjligt att höja kvottilldelningen för skolbyggnadsändamål — biträder Kungl. Maj:ts förslag.» Vi är alltså inte alls nöjda i utskottet med detta resultat, men inför den hårda verklighetens krav har vi fått finna oss i denna återhållsamhet. Såvitt jag förstår,

är det det enda vi har att göra i nuvarande situation.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 32—49

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 50

Ang. understöd för utbildning av folkhögskollärare

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 307 och II: 323, till Folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 14 500 kronor.

I de likalydande motionerna I: 307 av herr *Weiland* m. fl. och II: 323 av herr *Hammar* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1955/56 som understöd för utbildning av lärare i folkhögskolor anvisa ett belopp av 7 500 kronor utöver vad i statsverkspropositionen föreslagits eller sammanlagt ett reservationsanslag av 22 000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrarna *Ohlson*, *Boman*, *Sunne*, *Arrhén*, *Svensson* i Ljungskile, *Staxäng*, *Widén* och *Löfroth* samt fröken *Vinge* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 307 och II: 323, till Folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 22 000 kronor.

Anslag till utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Kungl. Maj:t har för utbildningskurser för lärare vid folkhögskolor äskat ett anslag på 14 500 kronor. Detta anslag är så utmätt, att det räcker endast till en kurs, antingen för lärare i humanistiska ämnen eller för lärare i naturvetenskapliga ämnen. Nu är det allmänt omvittnat, att lärarrekyteringen vid folkhögskolorna möter vissa svårigheter, och man har ibland tvingats att anställa lärare, som saknar varje spår av pedagogisk utbildning. Det är därför önskvärt att utvidga denna kursverksamhet därhän, att det kan anordnas två utbildningskurser under nästa budgetår, en för humanister och en för naturvetare. För att detta skall kunna ske, behöver anslaget ökas från nyss nämnda 14 500 kronor till 22 000 kronor. Reservationen vid föreliggande punkt innebär alltså en ökning av det av Kungl. Maj:t äskade anslaget med 7 500 kronor.

Då jag anser att detta är en för folkhögskolorna mycket angelägen sak, vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Ohlon säger, att ifrågavarande kurser är av en viss betydelse, men jag måste säga att jag blev litet förskräckt när han sade, att dessa lärare saknade varje spår av pedagogisk erfarenhet. Det kan ju tänkas att det förhåller sig så med en eller annan, men annars har vi väl i allmänhet den uppfattningen att just de lärare, som söker sig till folkhögskolorna, oftast tillhör eliten och har ett mycket levande intresse för undervisningsfrågor på det stadium, där de undervisar. Vi har väl alltid haft den känslan att det funnits en mycket god lärarkår vid våra folkhögskolor.

Det föreliggande ärendet är ett exempel på, herr talman, hur statsutskottet kan vara tvunget att sovra bland anslagskraven. Det kan ju tyckas att 7 500 kronor inte är något stort belopp när det gäller miljonanslag. Men när man går igenom alla de olika punkterna och försöker väga det ena mot det andra, visar

det sig att även ett sådant anslag har en rätt stor betydelse.

Utskottet har inte ansett sig kunna avvika från Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, ty vi tror att man vid den omprövning, som skett, har tagit nödig hänsyn till de mest aktuella behoven och på det sättet fått fram förslag, som vi i utskottet kan ansluta oss till. Det är, som sagt, här inte fråga om något stort belopp, men de stora tingen består ju av en mängd små detaljer; detta är en sådan detalj, och vi tror att det är klokt att följa utskottet även på denna punkt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 51—72

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 9***Anslag till utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Utbyggnad av tekniska högskolan

Anslag till utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm

i Stockholm för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

För innevarande budgetår hade till ifrågavarande ändamål anvisats ett investeringsanslag av 2 500 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Utskottet har i nuvarande läge icke velat motsätta sig bifall till Kungl. Maj:ts förslag om en begränsning av förevarande investeringsanslag till 2 000 000 kronor för nästa budgetår. Med hänsyn till den betydelse för samhällsutvecklingen på skilda områden, som utbildningen av högskoleingenjörer har, vill utskottet emellertid framhålla såsom i hög grad angeläget, att utbyggnaden av ifrågavarande högskola framdeles icke ytterligare försenas utan att detta investeringsändamål beredes sådant utrymme, att utbyggnaden kan fullföljas snarast möjligt.

Utskottet hemställer, att riksdagen må till Utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.»

Reservation hade anmälts av, utom annan, herr *Ohlon*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Jag vet inte, om kamarens ledamöter har konstaterat, att utskottet här har yttrat sig på ett ganska singuljärt sätt. Utskottet har nämligen sagt, att *det inte i nuvarande läge vill motsätta sig bifall till Kungl. Maj:ts förslag* om en begränsning av förevarande investeringsanslag till två miljoner kronor för nästa budgetår, men så fortsätter utskottet: »Med hänsyn till den betydelse för samhällsutvecklingen på skilda områden, som utbildningen av högskoleingenjörer har, vill utskottet emellertid framhålla såsom i hög grad angeläget, att utbyggnaden av ifrågavarande högskola framdeles icke ytterligare försenas utan att detta investeringsändamål beredes sådant utrymme, att utbyggnaden kan fullföljas snarast möjligt.»

På grund av vissa sammanträffande omständigheter har ingen motion på denna punkt avlämnats. Eljest var det meningen att det skulle ha avgivits en motion om bifall till tekniska högskolans krav, att i enlighet med byggnadsplanen få ett anslag på 4,1 miljoner kronor i stället för 2 miljoner kronor.

Nedsättningen kommer att särskilt träffa två fack vid tekniska högskolan i Stockholm, beträffande vilka bristen på civilingenjörer är större än inom andra. Det gäller väg- och vattenbyggare samt arkitekter, byggnadsingenjörer. Enligt den fyraårsplan, som föreligger, skulle nybyggnader för avdelningarna för väg- och vattenbyggnader samt arkitekter påbörjas hösten 1955. I själva verket har redan sprängningsarbeten och andra dylika arbeten av förberedande art igångsatts, men de måste nu på grund av det reducerade anslaget inhiberas, vilket i och för sig är en allvarlig sak. Det medför nämligen, att ett ökat antal studerande icke kommer att kunna antagas vid dessa fackavdelningar nästkommande hösttermin.

Jag vill nämna, att underskottet på civilingenjörer inom väg- och vatten för närvarande uppgår till 200 personer och att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har tillkännagivit, att den under de närmaste fem åren behöver nyanställa 200—225 stycken. Statens järnvägar räknar med ett aktuellt underskott på omkring tio. Vattenfallsstyrelsen skulle omedelbart behöva anställa tjuo och anser sig om tio år behöva ytterligare fyrtio. Härtill kommer olika kommuners, entreprenörers och konsulterande ingenjörers behov. Under årens lopp kommer, såvitt inga extra föranstaltningar vidtagas, underskottet av civilingenjörer inom väg- och vattenbyggnadsfacket troligen att uppgå till flera hundra.

För närvarande kan 62 nya studenter per år antas vid tekniska högskolans avdelning för väg och vatten. Om byggnadsplanen hade fullföljts, skulle i stället ha kunnat antas 90 studenter från och med höstterminen 1955. Det är nämligen så, att de nya lokaliteterna inte behövs för de studerande förrän dessa

Anslag till utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm

kommit in i tredje och fjärde årskurserna.

Underskottet på arkitekter beräknas för närvarande uppgå till minst 100. Intagningen skulle i höst ha kunnat ökas med 20 procent, om byggnadsplanen hade fullföljts.

Sammanfattningsvis kan man säga, att om statsmakterna hade tillåtit tekniska högskolan att fullborda sitt utvidgningsprogram, skulle underskottet på civilingenjörer vara så gott som täckt inom fyra år eller något mera.

Det är klart, att utöver de byggnader, som här behövs, skulle det också erfordras en förstärkning i fråga om tillfälliga eller biträdande lärarkrafter. Men den verkliga flaskhalsen består i de alltför små lokaliteterna. När nu ecklesiastikministern är närvarande i kammaren, skulle jag vilja rikta en enträgen vädjan till honom att ta denna fråga under allvarlig omprövning. Det gäller ju inte bara ett kulturellt behov — det kanske inte alls gäller något kulturellt behov — utan det gäller vår ekonomi, såväl på lång sikt som för de närmaste åren. Jag föreställer mig, att om ecklesiastikministern under hand kunde få regeringens tillstånd att ge besked om att byggnadsprogrammet kunde fullföljas enligt den fastställda ordningen, så skulle redan från och med hösten en början till förbättring av arbetskraftssituationen i fråga om dessa ingenjörer komma till stånd.

Jag har intet yrkande, herr talman.

I herr Ohlons yttrande instämde herrar *Bergh* (h), *Lundström* (fp), *Hansson* (fp) och *Osvald* (fp).

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall be att få nämna, att jag har minst lika stor anledning som herr Ohlon att framhålla nödvändigheten av denna utbyggnad — detta beror på att jag råkar tillhöra tekniska högskolans byggnadskommitté. Jag är fullt övertygad om att vad herr Ohlon här har sagt är i stort sett riktigt och motiverar önskvärdheten av att få göra utbyggnaden så snabbt som möjligt. Jag

vet inte, om det var något av ironi i herr Ohlons ord, när han sade, att detta inte är någon kulturfråga, utan en ekonomisk fråga. Det kan ju tänkas, att även ekonomiska frågor har en viss kulturell betydelse.

Men när man som jag fått ta del av denna fråga i detalj och ändå måst vara med på en sådan här avvägning, då förstår man att det inte är lätt för utskottet att ta ställning. Bara i denna goda stad Stockholm har vi ju flera stora anläggningar, som har fått byggas så här etappvis, fastän det framförts mycket starka skäl för att just dessa borde få slutföras i en följd och inte behöva delas upp, ty detta senare förorsakar mycket besvär, ökade kostnader o. s. v. Men i den nuvarande tvångssituationen har utskottet ändå måst inta den ställning som utskottet här har intagit.

Vi har haft flera ekonomiska debatter i denna kammare under den senaste tiden. Vi har varit fullt överens om att det måste bli en avvägning av möjligheterna till investeringar. Vi kan inte gärna ha en inställning på detta område den ena veckan och en annan den andra veckan. Det skulle se ganska egenomligt ut, om riksdagen skulle förbjuda privatpersoner att bygga eller att utföra det och det arbetet, medan det när det gäller statens egna byggnationer inte skulle vara några som helst hämmningar. Jag tror inte att den svenska allmänheten skulle få större respekt för Sveriges riksdag genom ett dylikt tillvägagångssätt från vår sida. Vi är ense om att det förorsakar ökade kostnader och bekymmer av olika slag att bygga i etapper, men det hindrar ändå inte, att om vi vill vara med om att undan för undan lämna hjälp, där den bäst behövs, måste vi vandra denna väg, fastän man skulle önska att så inte behövede vara fallet.

Herr Ohlon citerade utskottets skrivning här. Jag tycker inte att det är något anmärkningsvärt i den, om man läser också ordet »emellertid», som herr Ohlon hoppade över. Då blir det genast bättre sammanhang i det hela.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. lån till Uppsala studentkår för byggnadsändamål

Herr BERGH (h):

Jag tror inte att man med rättvisans krav i ögonsikte kan i detta sammanhang rikta någon speciell anmärkning mot andra avdelningen i statsutskottet när den, såsom dess talesman nyss anförde, har funnit att man vid de avvägningar, som man där måst göra, inte har kunnat sträcka sig längre, vare sig då det gäller tekniska högskolan, när det som under föregående punkt gäller folkskolebyggena eller när det — vilket snart blir aktuellt — gäller universitet och högskolor, eller över huvud taget när det gäller de institutioner som vi behöver för att i längden inte bara utveckla utan även uppehålla vår standard på det ekonomiska och kulturella området.

Vill man här vara rättvis, måste man nog lägga skulden på annat håll. Här är uppenbarligen två faktorer de avgörande. Den ena faktorn är den, att vi icke utan fara för en accelererad försämring av vårt penningvärde kan investera mera, emedan det sparas för litet i landet, och den andra är den, att kostnaderna för all bygghusskap har stigit så ofantligt som de har gjort.

Men är vi övertygade om att dessa två faktorer är avgörande, så blir nästa fråga, vad det beror på att det har blivit så. Om den saken lär väl råda delade meningar här i kammaren. Men uppenbart är ju, att ifall vi skall kunna investera mera, måste vi spara mera, och skall vi kunna spara mera, måste vi uppmuntra sparandet och motverka den konsumtionsmentalitet som behärskar oss litet var. Och skall vi kunna hålla kostnaderna för bygghuset nere, får vi driva en politik, som har detta till syfte. Vi måste sluta med att föra en politik vilken, såsom jag bedömer det, i det första fallet leder till att sparandet blir för litet och i det andra fallet — det gäller bostadspolitik — leder till att byggnadskostnaderna drivs upp.

Det är i bristen på en sådan politik vi har att söka den yttersta orsaken, såvitt jag kan se, till det mycket bekymmersamma läge som vi befinner oss i när det gäller att skapa de institutioner vi

behöver. Resultatet av den nu förda ekonomiska politiken blir, som jag nyss uttydde, inte bara att den önskvärda utvecklingen försvåras utan också att vi har att befara en ekonomisk och kulturell stagnation.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Herr Näsström hänvisade till att vi här måste avväga våra anslag, och det är självklart. Men vid denna avvägningsprocedur är väl ändå anslagskraven inte lika angelägna. Så som vårt produktionsliv för närvarande är beskaffat, befinner sig ju de tekniska högskolorna i en nyckelställning. Vill vi nå en allt bättre och bättre produktion, måste vi gå fram via de tekniska högskolorna. Det är den synpunkten som vi bör hålla i sikte, när vi gör våra avvägningar.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr Ohlon vet att vi som regel samarbetar mycket bra i andra avdelningen. Jag måste också säga att jag inte har funnit, att man på någon annan punkt kommit med besparingsförslag som skulle ha gjort det möjligt för oss att öka detta anslag. Vi hade en besparingsfråga uppe i kammaren för någon timme sedan, men där gällde det ju ett övervältrande på kommunerna av vissa utgifter som staten eljest skulle ha haft, och detta betraktar jag inte som ett effektivt sparande utan kanske tvärtom. I övrigt har vi inte hört några förslag som skulle ha gett oss möjlighet att anvisa mera pengar för detta ändamål.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 10—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 14***Ang. lån till Uppsala studentkår för byggnadsändamål**

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Ang. vissa anslag till musikaliska akademien

Eriksson och fru Hamrin-Thorell (I: 294) samt den andra inom andra kammaren av herr *Munktell* m. fl. (II: 334) hade hemställt, att 1955 års riksdag måtte utverka, att Uppsala studentkår beviljades ett lån å 985 000 kronor för uppförande och inredning av en studentmatsal med cirka 200 platser och kafélokaler.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 294 och II: 334 icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr **ERIKSSON** (s):

Herr talman! Här har fru Hamrin-Thorell och jag motionerat om ett lån till Uppsala studentkår för att på det viset ge den möjlighet att lösa sin s. k. konviktoriefråga. Utskottet har behandlat denna framställning mycket välvilligt, och eftersom chefen för ecklesiastikdepartementet är närvarande, vill jag bara understryka vad utskottet här framhåller, nämligen att den fråga, varom framställning nu gjorts motionsvägen, alltså är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet skriver, att det synes utskottet böra ankomma på Kungl. Maj:t att pröva frågan om möjligheterna att framdeles bereda utrymme för en kapitalinvestering för ändamålet. Jag vill bara understryka vad utskottet här har hemställt och har inget yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölles vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 15

Lades till handlingarna.

Ang. vissa anslag till musikaliska akademien

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1955/56 till musikaliska akademien

med musikhögskolan jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Inredning och utrustning av nya lokaler för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

Kungl. Maj:t hade vidare i samma proposition beträffande kapitalbudgeten föreslagit riksdagen att till Nybyggnad för musikaliska akademien med musikhögskolan för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 300 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sandler* m. fl. (I: 68) och den andra inom andra kammaren av herr *Hallén* m. fl. (II: 303), i vilka hemställt, dels att riksdagen måtte besluta att i enlighet med ett av byggnadsstyrelsen framlagt förslag anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor för utförande av den andra etappen i nybyggnad för musikaliska akademien med musikhögskolan, dels ock att det av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för budgetåret 1955/56 föreslagna anslaget av 300 000 kronor till musikaliska akademien med musikhögskolan för inredning och utrustning av nya lokaler måtte höjas med 60 000 kronor till 360 000 kronor för i motionerna angivet ändamål.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 68 och II: 303, såvitt gällde kapitalbudgeten, till Nybyggnad för musikaliska akademien med musikhögskolan för budgetåret 1955/56 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 300 000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 68 och II: 303, såvitt gällde driftbudget-

Ang. konstnärlig utsmyckning av första kammarens plenisal

ten, till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Inredning och utrustning av nya lokaler för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att understryka vad utskottet anför på s. 11 i sitt betänkande: »Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t snarast möjligt till förnyad prövning upptager frågan om erforderlig kapitalinvestering för fortsättande av ifrågasvarande byggnadsföretag med andra och tredje etapperna.»

Jag vill uttala den förhoppningen, att den prövning, som väl i sinom tid kommer att äga rum från Kungl. Maj:ts sida, må kunna leda till att vad utskottet i övrigt har anfört i sitt yttrande blir realiserat.

Utskottet har tidigare sagt, att utskottet hyser full förståelse för att byggnads-komplexets utförande i etapper medför olägenheter och att det är angeläget att övergångstiden mellan första etappen och hela byggnadsföretagets fullbordande blir så kort som möjligt.

Jag beklagar för övrigt att det inte har varit möjligt för statsutskottet att biträda det mindre långtgående yrkandet i den av mig väckta motionen beträffande beställning av den orgel som en gång i tiden skall finnas i musikalska akademins nya byggnad. Det heter därom i utskottets uttalande endast, att med den ståndpunkt, utskottet intagit i fråga om investeringsanslaget, har utskottet inte heller kunnat biträda yrkandet om att nu bevilja ett belopp för beställning av den behövliga orgeln. Jag beklagar mycket att därmed en försening på ungefär ett år kommer att inträffa, men i dagens läge och då utskottets skrivning för övrigt är på det hela taget så gynnsam i förhållande till de i motionen framställda önskemålen, har jag inget yrkande att framställa.

Häri instämde herr Werner (bf) och herr Arrhén (h).

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. konstnärlig utsmyckning av första kammarens plenisal

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående konstnärlig utsmyckning av första kammarens plenisal.

I en inom första kammaren under nr 110 väckt motion, som hänvisats till bankoutskottet, hade herr Hansson hemställt, att första kammaren måtte besluta, att omedelbara åtgärder för plenisalens konstnärliga utsmyckning skulle vidtagas.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionen I: 110 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr HANSSON (fp):

Herr talman! Utskottet skriver nederst på s. 1, att det »vill understryka önskvärdheten av att nu pågående utredningar slutföres utan längre dröjsmål». I förhoppning om att utskottet med »utan längre dröjsmål» avser en krympning av utredningstiden från som hitintills halvsekel eller decennier till år eller månader, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MOGÅRD (s):

Herr talman! Då riksdagens initiativ redan ligger under riksgäldsfullmäktiges prövning, och då man förväntar att riksgäldsfullmäktige skall komma till ett resultat, inte bara beträffande utsmyckningen utan även själva omordningen av denna kammare, har utskottet nu inte funnit skäl att göra annat yrkande än att motionen inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag ber därför att få hemställa om bifall till bankoutskottets yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 12, i anledning av väckt motion om installation av ny högtalaranläggning i andra kammarens plenisal; och

nr 13, angående användande av riksbankens vinst för år 1954.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om översyn av abortindikationerna m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om en översyn av abortindikationerna m. m.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 169 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., samt motionerna i andra kammaren nr 448 av fru *Ewertöf* m. fl. och nr 449 av herr *Hoppe* m. fl.

I motionerna I: 169 och II: 449, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en översyn av nu tillämpade abortindikationer snarast möjligt, exempelvis genom sakkunniga inom departementet, verkställas».

Även motionen II: 448 utmynnade i hemställan om en snarast möjligt verkställd översyn av tillämpade abortindikationer. I denna motion hade emellertid även hemställts, att prövningsförfarandet vid ansökan om legal abort måtte ytterligare tagas under övervägande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 169 och II: 449 samt II: 448, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Lodénius, Björnberg, Gustafsson* i Borås och *Östlund*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i

Om översyn av abortindikationerna m. m.

reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 169 och II: 449 samt II: 448, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av nu tillämpade abortindikationer.

Herr andre vice talmannen **LODENIUS** (bf):

Herr talman! Till det föreliggande utlåtandet från första lagutskottet har, som synes, fogats reservation av fyra av utskottets ledamöter, däribland undertecknad. De tre motioner som behandlats i utlåtandet, och varav två är likalydande, har undertecknats av 50 ledamöter av riksdagen, representerande samtliga demokratiska partier. Gemensamt för motionerna är att däri hemställas, att en översyn av nu tillämpade abortindikationer skall verkställas.

Vår nu gällande abortlag tillkom som bekant 1938. Enligt denna lag medgavs abortframkallning på en blandad medicinsk-social indikation, varav den sociala synpunkten väl närmast avsåg utsläpade mödrar. Därjämte medgavs abort på humanitär indikation och eugenisk indikation. Genom beslut av 1946 års riksdag, i anledning av då framlagd proposition, utvidgades abortindikationerna genom införandet av en särskild social-medicinsk indikation. Denna indikation formulerades på följande sätt: »Havandeskap må avbrytas när med hänsyn till kvinnans levnadsförhållanden och omständigheter i övrigt kan antagas att hennes kroppsliga och själsliga krafter skulle allvarligt nedsättas genom barnets tillkomst och vården om barnet.»

Medan den medicinsk-sociala indikationen enligt 1938 års lag — förutom rent medicinska orsaker — syftar på förefintlig svaghet hos kvinnan, medgiver 1946 års utvidgning abortframkallning på förutsedd svaghet, alltså en svaghets-situation i framtiden, som måste förutses. Det ligger väl i sakens natur att detta är en svår bedömningsfråga, som lätt kan ge anledning till rätt subjektiva bedömningar, särskilt som lagtexten av förklarliga skäl måste bli ganska tänjbar eller kautschukartad.

Om översyn av abortindikationerna m. m.

Första lagutskottet framhåller i sitt utlåtande 1946 bl. a., att »den nya social-medicinska indikationen innebär att de medicinska kraven något avtrubbas, medan det sociala momentet understrykes starkare». Vidare säger utskottet, att »det är uppenbarligen förenat med stora svårigheter att angiva dessa olikartade förutsättningar i lagtext på ett sådant sätt att tillämpningsområdet icke blir för snävt och att möjlighet till missbruk samtidigt förebygges».

Det huvudsakliga motivet för att på i lag fastställda grunder medgiva abortfrankallning synes ha varit, att man därmed hoppades kunna hämma de kriminella aborterna. Som framgår av tabellen på s. 10 i utskottets utlåtande ökade de legala aborterna kraftigt efter 1946. Från att 1938 ha uppgått till 443 ökade de legala aborterna mycket sakta de första åren efter 1938 års lags tillkomst och uppgick 1945 till 1 623. Efter utvidgning 1946 steg antalet år från år och nådde sin hittills högsta siffra under 1951, då de legala aborternas antal utgjorde 6 328, enligt mitt förmenande en fruktansvärt hög siffra. De senaste åren har antalet legala aborter något sjunkit. Av tabellen på s. 12 i utlåtandet framgår att den medicinsk-sociala indikationen — svaghet — kommit att tillämpas i en alltmer stigande del av totalantalet. Detta förhållande påpekas av abortutredningen. Ännu har man väl inte lyckats utröna, hur stort antalet kriminella aborter är. Siffror från 5 000 till 20 000 har nämnts.

Frågan, huruvida man genom utvidgning av möjligheterna till legal abort verkligen lyckats att i större eller mindre utsträckning reducera de illegala aborterna, synes fortfarande vara obesvarad. Visserligen anser sig 1950 års abortutredning kunna påvisa att en minskning skett av de illegala aborterna. Utredningen understryker emellertid osäkerheten i de erhållna siffrorna och anser sig icke våga ett mera bestämt påstående än att övervägande sannolikhet dock talar för att en viss nedgång av antalet kriminella aborter skett. Hur stor minskningen kan vara, synes utredning-

en ovisst. Det är alltså ett mycket vagt utlåtandet.

De beräkningar abortutredningen grundar denna uppfattning på har emellertid från flera håll starkt kritiserats, bl. a. vid remissbehandlingen av utredningens betänkande. Så har exempelvis en så sakkunnig remissinstans som Sveriges läkarförbund slagit fast, att »det synes uppenbart att den utvidgade abortlagstiftningen icke mäktat åstadkomma någon säkerställd minskning av den totala abortvolymen eller ens av de illegala aborterna». En känd överläkare framhöll i ett anförande rörande abortfrågan för någon tid sedan, att inga säkra tecken på att legal abortering minskar den kriminella har hittills presterats. Han sade vidare, att mot en sådan effekt av de legala aborternas ökning talar t. ex. det förhållandet, att de kriminella aborterna till cirka 70 procent utföres på ogifta kvinnor, under det att de legala aborterna till ca 70 procent utföres på gifta eller s. k. samboende kvinnor. Ett sådant förhållande, menade han, talar starkt emot, att en ökning av de legala aborternas frekvens skulle påverka de kriminella.

Både av läkare och abortkuratorer framhålls i olika sammanhang att läget på abortfronten inger mera bekymmer än någonsin. Enligt deras åsikt har efter 1946 års utvidgning av abortindikationerna uppstått ett nytt abortklientel och en abortmentalitet i vårt samhälle, som tidigare inte funnits. Man understryker även starkt behovet av ökade abortförebyggande åtgärder och menar, att samhällets hjälpåtgärder hittills varit otillräckliga i många fall för att hjälpa en kvinna, när abortsituationen bottnar i sociala missförhållanden och svårigheter. Många av de rent medicinska aborterna bottnar, enligt vissa uttalanden, även i olösta sociala svårigheter.

Delade meningar torde väl knappast vara rådande därom, att samhället genom hjälpåtgärder av olika slag bör söka förebygga abort, där indikationen bottnar i sociala omständigheter. Förutom en allmän utbyggnad av socialvården

Om översyn av abortindikationerna m. m.

har ju statsmakterna också vidtagit särskilda abortförebyggande åtgärder, exempelvis genom statsbidrag till lands- ting och stad, som ej deltagar i lands- ting, för viss verksamhet för stöd och rådgivning åt havande kvinnor i abort- förebyggande syfte. I årets statsverks- proposition föreslår också departements- chefen en viss utbyggnad av denna verk- samhet, bl. a. att den nuvarande begräns- ningen av statsbidragsgivningen till 15 rådgivningsbyråer slopas. Även första lagutskottet har i sina utlåtanden be- träffande abortfrågan vid flera tillfällen understrukit vikten av den förebyggande verksamheten. Sålunda framhöll utskot- tet exempelvis 1946 att »huvudskälet för lagstiftningen på förevarande område och för befolkningspolitiken bör själv- fallet icke vara att utvidga möjligheter- na till abort på laglig väg utan att av- skaffa de sociala och ekonomiska miss- förhållanden, vilka ofta utgöra drivfjä- dern till kvinnans önskan att avbryta havandeskap».

Även i nu föreliggande utlåtande un- derstryker utskottet starkt nödvändig- heten av att samhället ställer tillräckliga hjälpmöjligheter till förfogande, om den abortförebyggande verksamheten skall ge de resultat som i och för sig är möj- liga att uppnå. Vad utskottet säger här- om och om nödvändigheten av utbygg- nad av rådgivningsbyråernas verksam- het är, som framgår av reservationen, hela utskottet fullt överens om. Likaså har inom utskottet rått enighet om att abort må kunna medgivas enligt de i 1938 års lag upptagna indikationerna, nämligen medicinska, med däri ingående socialt inslag enligt 1 § 1 mom., huma- nitära och eugeniska indikationer.

Reservanterna liksom motionärerna hyser emellertid tveksamhet om det lämpliga i att upprätthålla den i 1 § 2 mom. abortlagen intagna indikationen, enligt vilken abort kan beviljas på grund av förutsedd svaghet. De föreslår därför att en översyn av abortindikationerna bör göras så snart som möjligt. Det är i detta avseende som meningarna inom ut- skottet varit delade.

Det är några synpunkter på abortfrå-

gan som framföres i reservationen som jag för min del vill understryka, och jag ber därför, herr talman, att få ci- tera följande: »Frågan inrymmer en mängd svårlösta problem av humanitär, social och ekonomisk natur, på vilka kunna läggas olika synpunkter. Det är emellertid enligt utskottets» — alltså re- servanternas — »mening av vikt att i diskussionen framhäva, att prövningen av en abortansökan ytterst dock alltid måste innebära även ett etiskt stånd- punktstagande. Ställningstagandet måste sålunda i varje abortärende präglas av en etisk grundsyn och får icke avgöras av vad som må te sig mer eller mindre praktiskt lämpligt. Det måste nämligen fasthållas, att det vid varje abortansökan dock avses att utsläcka liv och att en abort därmed är ett angrepp på det dyr- baraste värde, som vår västerländska ci- vilisation erkänner.»

Mot bakgrunden av den diskussion som förts i abortfrågan under de senaste åren och de många kritiska uttalanden som gjorts beträffande de nuvarande in- dikationerna, inte minst av dem som står mitt uppe i detta arbete och av vil- kas uttalanden jag här citerat en del, kan man ifrågasätta, om inte de nu- varande abortindikationerna är för vida. I varje fall är en sådan åsikt ganska starkt utbredd, inte bara bland läkare och ku- ratorer utan också inom stora medbor- gargrupper inom vårt folk, vilket väl även det stora antalet undertecknare av årets motioner bär vittne om.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den vid utlåtan- det fogade reservationen.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades en av banko- utskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet inkom- mit framställningar dels från fullmäk- tige i riksbanken angående inrättande av vissa tjänster i riksbanken, dels ock

Om översyn av abortindikationerna m. m.

från delegerade för riksdagens verk angående obekvämhettstillägg för tjänstgöring på obekvämt arbetstid.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 161, angående befrielse från skyldighet att återbetala för mycket utbetalade lönebelopp;

nr 163, angående eftergivande av viss återbetalningsskyldighet till statsverket;

nr 164, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.; samt

nr 166, med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisning-

arna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Anmäldes och bordlades en av herr *Öhman* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom m. fl. under tecknad motion, nr 480, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökningar m. m. till främjande av varutrafiken över trondheimsområdet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.05.

In fidem

Fritz af Petersens

Onsdagen den 30 mars eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Om översyn av abortindikationerna m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om en översyn av abortindikationerna m. m.

Herr **AHLKVIST** (s):

Herr talman! Meningsskiljaktigheterna i denna fråga mellan å ena sidan utskottets majoritet och å andra sidan reservanter och motionärer är säkerligen inte så stora som tycks framgå av att utskottet icke är enhälligt.

Det råder sålunda enighet mellan majoritet och reservanter om att aborteringen bör vara en nödfallsåtgärd, som skall kunna tillgripas endast när den iråkade situationen ej kan lösas på ett mera tillfredsställande sätt. Enighet råder också om att det gives situationer,

där övervägande skäl talar för att abort skall beviljas. Från dessa utgångspunkter har inte heller reservanterna någon ting att erinra mot att abort bör kunna erhållas på medicinska, eugeniska och humanitära indikationer, liksom även på en social-medicinsk indikation av det slag som upptages i 1 § 1 mom. abortlagen.

Det är endast den social-medicinska indikationen i 1 § 2 mom. — enligt vilken abort kan beviljas på grund av förutsedd svaghet — som reservanterna inte velat vara med om. Såsom herr andre vice talmannen i sitt före middagen hållna anförande erinrade om, tillkom denna abortindikation 1946. Herr andre vice talmannen hänvisade till en tabell på s. 10 i utlåtandet, enligt vilken antalet legala aborter skulle ha ökats från 2 378 år 1946 till 6 328 år 1951. Därefter har det emellertid, såsom herr andre vice talmannen nämnde, varit en nedgång, så att den senast kända siffran är 5 117.

Om herr andre vice talmannen med

Om översyn av abortindikationerna m. m.

hänvisningen till denna statistik ville söka bevisa, att abortindikationen förutsedd svaghet, som genomfördes 1946, skulle vara orsaken till ökningen av antalet legala aborter från 1946 till 1951, så får jag säga att det saknas ett led i beviskedjan. Det finns nämligen också en tabell på s. 12 i utskottets utlåtande, och enligt den beviljades under nämnda tidsperiod på denna indikation abort i högst 4,4 procent av samtliga fall. Därtill kommer att enligt abortutredningen flertalet av de aborter, som beviljats enligt denna indikation, skulle om den inte varit genomförd ha beviljats enligt indikationen svaghet. Antalet beviljade aborter enligt den omstridda indikationen skulle alltså inte ens vara så stort som 4,4 procent under den tid, då ökningen av de legala aborterna ägde rum. Det måste därför vara andra orsaker än abortindikationernas art som har föranlett ökningen av den legala aborteringen.

Det är för övrigt fastslaget — såsom framgår av den tabell herr andre vice talmannen återopade — att ökningen av antalet legala aborter började långt innan ändringen i abortindikationerna genomfördes.

I anledning av statistiken i utskottsutlåtandet och med hänsyn till att reservanternas talesman redan har hänvisat till den skulle jag vilja säga, att vi väl har statistik beträffande den legala aborteringen, men att vi inte har lika tillförlitliga uppgifter om den illegala aborteringen. Man bör nog därför vara något försiktig, när man vill dra slutsatser av det föreliggande siffermaterialet.

I motionen heter det bland annat, att den lagliga aborteringen måste nedbringas till minsta tänkbara omfattning. Det är kanske här som en liten meningskiljaktighet föreligger mellan majoritet och reservanter, inte på det sättet att majoriteten ej skulle anse det önskvärt att den lagliga aborteringen nedbringas, utan så att utskottsmajoriteten menar, att man inte kan sticka huvudet i busken och vara tillfreds med att endast antalet legala aborter minskas. Jag näm-

de att det inte finns några tillförlitliga uppgifter om antalet illegala aborter, men även om så är fallet, kan det på goda grunder antagas, att den illegala aborteringen är ungefär dubbelt så stor som de lagligt beviljade aborterna.

Från dessa utgångspunkter har utskottsmajoriteten alltså inte kunnat nöja sig med att säga, att det är angeläget att de legala aborternas antal nedbringas. Om en minskning av de legala aborterna skulle resultera i en motsvarande ökning av de illegala aborterna, har man ju i sak inte vunnit någonting, utan tvärtom, skulle jag vilja tillägga. Och fostrets liv beröres ju såväl vid de illegala som vid de legala aborterna.

I reservationen sägs att denna fråga även måste bedömas från etiska utgångspunkter. När det gäller den illegala aborteringen vågar jag säga, att inte enbart fostrets liv utan även kvinnans liv och hälsa i större utsträckning kommer i fara än när det gäller legal abortering, och även kvinnans liv har väl ur etiska synpunkter ett värde.

Även om det inte med siffror kan bevisas att den illegala aborteringen ökar eller minskar i förhållande till de lagligt beviljade aborterna, kan det i varje fall fastslås, att sedan samhällets rådgivande verksamhet kommit till stånd och sedan rådgivningsbyråer inrättats, har genom samhällets rådgivande och stödande åtgärder ett icke oväsentligt antal abortsökande kunnat förmås att avstå från abort. Det är vidare konstaterat att de, som på det sättet avstått från abort, mycket sällan gått till illegala abortörer.

Utskottsmajoriteten anser det angeläget att samhällets rådgivande och stödande verksamhet utbygges, och den hälsar det därför med tillfredsställelse att för årets riksdag framlagts förslag om ökad statsbidragsgivning åt rådgivningsverksamheten. Därutöver uttalar majoriteten en förhoppning om att ytterligare resurser skall ställas till denna verksamhets förfogande.

Reservanterna säger sig dela majoritetens uppfattning, när det gäller den rådgivande verksamheten. Om man emellertid följer reservanternas stånd-

Om översyn av abortindikationerna m. m.

punktstagande och skärper abortindikationerna, så att de abortsökande icke tror sig ha någon möjlighet att på laglig väg erhålla abort, kommer ju inte de abortsökande i kontakt med samhällets rådgivande verksamhet.

När utskottsmajoriteten icke velat gå med på en skärpning av abortindikationerna, har den gjort detta av två skäl, dels därför att utskottsmajoriteten tror att enstaka situationer kan förekomma, där det kan vara motiverat att bevilja abort, även på indikationen förutsedd svaghet, dels och kanske framför allt för att det abortsökande klientelet skall komma i kontakt med samhällsorganen, få del av den rådgivande och stödjande verksamheten och på det sättet bringas att avstå från att fullfölja sin avsikt att söka få abort. Utskottsmajoriteten är övertygad om att man bäst stöder vår gemensamma strävan att nedbringa det samlade antalet aborter genom att ansluta sig till den uppfattning, som utskottsmajoriteten intager.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! I likhet med utskottets talesman har jag den uppfattningen, att det i sak inte är någon nämnvärd skillnad mellan utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattning. Det är närmast i fråga om metodiken och ordningsföljden mellan åtgärderna, som meningarna bryter sig.

Utskottet liksom 1950 års abortutredning och departementschefen — i den mån han i statsverkspropositionen gjort uttalanden som berör denna fråga — anser att en minskning av aborterna framför allt måste eftersträvas genom förebyggande åtgärder. Detta bör ske genom en ökad rådgivning, men också därigenom att möjligheterna betydligt utökas att ge ett ekonomiskt stöd åt gravida kvinnor, som befinner sig i ett nödställt läge.

Reservanterna förefaller att mena, att man inte behöver vänta till dess de förebyggande åtgärderna är fullt utbyggda

innan man avlägsnar den social-medicinska indikationen.

När man försöker bilda sig en uppfattning om denna fråga, bör man hålla i minnet att gränserna mellan den medicinska och den socialmedicinska abortindikationen är flytande. En kvinna, som söker läkare eller kurator i syfte att få abort, befinner sig i regel redan då i ett tillstånd, som är på gränsen till sjukdom. Oftast är hon psykiskt nere, understundom också fysiskt handikappad. Det är därför många läkare som har den uppfattningen att åtskilliga kvinnor, som i dag bedöms falla under den social-medicinska indikationen, före 1946 skulle ha behandlats såsom fall med medicinsk indikation. Läkarna fick med andra ord 1946 till sitt förfogande en fullt klar social-medicinsk indikation och en hel del gränsfall mellan medicinsk och social-medicinsk indikation legaliserades.

Min uppfattning överensstämmer kanske närmast med utskottets, att man här bör framför allt gå fram på positiva linjer och i första hand utbygga de förebyggande åtgärderna, innan man vidtar några större ändringar i lagstiftningen. Min tveksamhet inför reservanternas och motionärernas inställning ökas kanske därigenom, att deras yrkande utmynnar i ett krav på en översyn. En sådan översyn har ju gjorts så sent som för ett och ett halvt år sedan av 1950 års abortutredning. Det finns mycket litet som talar för att en ny översyn skulle bringa några fakta av större och förut icke känd betydelse i dagen.

Herr talman! Jag har inte något yrkande.

Herr NILSSON, BROR, (bf):

Herr talman! I egenskap av motionär tillsammans med tolv ledamöter av denna kammare ber jag att få säga några ord.

Till en början vill jag något korrigera utskottets ärade talesman beträffande hans sätt att läsa tabellen å sidan 12 i utlåtandet. Han sade att antalet legala aborter på grund av förutsedd svaghet

Om översyn av abortindikationerna m. m.

uppgått endast till 4,4 procent, men av tabellen framgår ju att 1950 var antalet sådana aborter mer än dubbelt så stort, nämligen 9,6 procent av samtliga beviljade aborter.

Det finns en annan intressant sak, som framgår av tabellen. Medan antalet aborter på grund av svaghet rört sig mellan 1,6 och 5,9 procent före 1946, har antalet aborter på sådan indikation stigit för år 1947 till 21,8 procent och därefter ökat varje år och 1950 utgjort 50,7 procent. Hälften av alla fall av abort under sistnämnda år redovisas under rubriken »svaghet». Jag erkänner villigt att — såsom herr Huss sade — gränserna mellan medicinsk och socialmedicinsk indikation är flytande och att många av de fall, som är redovisade under nyssnämnda rubrik, möjligen har varit sådana, där indikationen »förutsedd svaghet» kunnat tillämpas. Det skall alltså villigt erkännas, att gränserna här är flytande.

Jag får lov att ge utskottet en eloge för den grundliga behandling, som denna fråga har rönt i utskottet, och jag tackar också för det starka framhållandet av betydelsen av att samhället ställer tillräckliga hjälpmöjligheter till förfogande när det gäller de abortsökande kvinnorna, vare sig det sker i form av ekonomiskt understöd eller genom tillhandahållande av kuratorer och andra som kan hjälpa dessa olyckliga kvinnor.

Vårt beprisade välfärdssamhälle borde väl ha både förmåga och möjlighet till en annan värdering av ett kommande människoliv än vad den slitna, förtvylade gravida kvinnan i sitt nödläge är i stånd att göra. Är det därför inte — det frågar jag — ett rimligt krav, att samhället bispringer med erforderlig ekonomisk hjälp, där sådan är i stånd att rädda till livet en blivande människa och nyttig samhällsmedlem? Frågan gäller ju till sist ingenting mindre än vårt folks fortbestånd.

Skarpast avtecknar sig läget, om man tar del av föreliggande statistik över antalet aborter i Stockholms stad och län. Under ett årtionde — från 1940 till 1951 — har de legala aborternas antal här

ökat från 57 till 2 157 per år, utgörande ungefär tio procent av samtliga registrerade havandeskap och gott och väl en tredjedel av de legala aborterna i hela riket, vilka 1951 utgjorde 6 328. År 1945, då vårt födelsetal var högst, utgjorde antalet levande födda 135 573, och företogs endast 1 088 legala aborter. Sedan dess har välståndet i vårt land ständigt ökat, men samtidigt har också de legala aborterna ökat, varemot födelsetalet har sjunkit. Det är en mörk och skrämmande sida av vårt folks liv, och den måste uppmärksammas. Vi är inte försvarade med att här tiga stilla och låtsas, som om allt är som det skulle vara.

Om orsakerna till det uppkomna läget kan vi säkerligen inte enas, och om åtgärder till vad jag här skulle vilja kalla abortmentalitetens bekämpande kan vi säkerligen inte heller enas. Jag menar nämligen, att främsta orsaken till det läge, vi har kommit i, är bristen på vördnad inför livet, alltså bristande etik. Det är detta som vi strider om och som utskottet inte vill gå med på att röra vid och som vi inte heller, synes det, i allmänhet vill röra vid.

Nu vet jag att någon kan säga här i debatten: »Ja, men skall man inte också känna ansvar för den svaga och upprivna kvinnas liv, som söker abort?» Doktor Huss var också inne på den synpunkten.

Jo, det skall man göra, och denna uppfattning har funnits bland både allmänheten och läkarna ännu medan all fosterfördrivning var straffbelagd här i landet. I valet mellan moderns och barnets liv fick barnet offras. Men därifrån och till den år 1946 införda socialmedicinska indikationen är steget bra långt — enligt min och mångas mening alltför långt. Vi menar att man borde vara mera restriktiv när det gäller att bevilja abort enligt denna grund. Samhället borde i stället visa sin vördnad för det spirande livet hos modern — även den ogifta — genom att på allt sätt omgärda henne med allt det bistånd och all den trygghet, varöver det förfogar.

1950 års abortutredning hade inte, doktor Huss, i uppdrag att röra vid in-

Om översyn av abortindikationerna m. m.

dikationerna för abort. Denna fråga var uttryckligen undantagen från utredningen. De sakkunniga skulle pröva andra sidor av saken och framför allt undersöka, hur man genom åtgärder skulle kunna förbättra läget för dessa olyckliga kvinnor. Abortutredningen har givit mycket goda anvisningar härpå, men om grunderna för indikationen för abort var, som sagt, dessa sakkunniga icke anmodade att yttra sig. Vi motionärer menar att Kungl. Maj:t, i avvaktan på realiserandet av detta betänkandeförslag, skulle kunna låta verkställa en ny översyn av nu tillämpade abortindikationer och därefter bringa hela detta ömtåliga och svårbedömda komplex av frågor till den lyckligaste möjliga lösningen.

Det är vidare angeläget, att vi alla var och en i sin mån medverkar till att bygga upp en reaktion emot den skumma abortmentalitet, som spirar bland vårt folk.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON (s):

Herr talman! När reservanternas framhåller, att abortfrågan är av en sådan betydelse för samhället, att den kräver oavlåtlig uppmärksamhet från statsmakternas sida, är detta en sanning som också majoriteten inom utskottet och jag förmodar även riksdagen helt kan skriva under. Att allt skall göras från samhällets sida för att kvinnorna inte skall behöva tillgripa denna nödlösning — ty en nödlösning är det — därom råder säkert inga delade meningar.

Jag skulle emellertid vilja säga ett par ord om den förskjutning i abortklientelet, som reservanternas påvisar och som innebär att antalet ansökningar av gifta kvinnor om abort ökat, under det att en minskning i antalet ansökningar av de ogifta samtidigt kan noteras. Detta kan kanske betyda, att de åtgärder i förebyggande syfte, som redan har vidtagits, i någon mån har burit frukt. Till de ogiftas fördel talar också, tror jag, den

vänligare syn på en ogift moder, som dock så småningom tränger sig igenom — det vågar jag säga — i alla samhällsskikt.

Härtill kommer, att en ogift moder numera genom sitt yrke och sina inkomster oftare än förr anser sig kunna dra försorg om sitt barn. I hennes situation är givetvis samhällets hjälpåtgärder i form av mödrahjälp, moderskapsförsäkring, bidragsförskott och barnbidrag av stor betydelse. Med detta har jag ingalunda sagt att vad som är gjort på detta område är nog, utan jag anser att nya åtgärder alltjämt behöver vidtas i denna förebyggande verksamhet.

De gifta kvinnornas situation kan vara och är många gånger betydligt krångligare och betydligt svårare att komma till rätta med. Detta gäller i mycket hög grad de kvinnor vilka som motiv för sin ansökan om abort uppger en av läkare dokumenterad förutsedd svaghet, vilken är den indikation striden just nu står om. Det är den indikationen, som motionärerna helt och hållet vänt sig emot. Men ingen tror väl ändå att en alldeles frisk och stark kvinna, som har ett, två eller tre eller ens fem eller sex barn och som lever i ett äktenskap under något så när gynnsamma förhållanden, skulle kunna förmå en läkare att intyga att en ny graviditet skulle riskera hennes framtida nedslitning? Nej, de kvinnor det här gäller är oftast sådana, som redan har en stor barnskara och som endast med anlåtande av all den kraft de är mäktiga klarar sin nuvarande familj, men som kanske vid en ytterligare arbetsbelastning skulle digna under bördorna. De anser sig kanske i första rummet ha skyldighet mot de barn de redan har.

Nu kan man säga att samhället ger också den kvinnan ekonomiskt stöd för ett nytt barn liksom för dem hon redan har. Det är sant. Men jag tror inte att det stöd som samhället ger räcker till att ge henne den långvariga hjälp i hemmet, som hon verkligen är i behov av för att klara upp sin situation. Det är i de flesta fall också inte bara ekonomisk hjälp som behövs. Utskottet pekar här

Om översyn av abortindikationerna m. m.

på att kontakt med rådgivningsbyråer, som är väl utrustade i många sådana här fall, skulle vara kvinnorna till hjälp och stöd i situationer, som för dem kan framstå som helt olösliga. Vi har rätt att sätta stora förhoppningar till en utbyggd rådgivningsverksamhet, men det finns dock familjeproblem som icke kan påverkas. Jag tänker till exempel på alkoholiserade hem, där alkoholism hos mannen ofta gör hemmet till ett rent pinorum för både hustru och barn. Är det under sådana förhållanden underligt om hustrun, utsliten och utpinad som hon kanske är, inte vill ha ännu ett barn in i ett sådant elände? Även om man mot förmodan skulle kunna förmå en sådan make att uppsöka en rådgivningsbyrå, så tror jag att det skulle vara till föga hjälp för hustrun. Nu kan man säga att skilsmässa här vore en utväg, och det kanske skulle vara det mest radikala. Men det är inte så lätt för en hustru med fem—sex barn att skiljas, när hon har mycket små utsikter att efter skilsmässan med otillräcklig hjälp av fadern kunna försörja sina barn. Det blir helt och hållet en ekonomisk fråga för henne.

Till sist, herr talman, vill jag bara säga ett par ord om reservanternas etiska syn på dessa ting. En abort är ett utsläckande av ett nytt liv, det håller jag med om. Aktning för livet är en värdefull tillgång, därom är vi alla eniga. Men skulle vi vara konsekventa i detta fall, herr Nilsson, skulle vi exempelvis inte heller gå med på abort av t. ex. eugeniska skäl. Då skulle vi ha samma aktning för alla liv, hurudana dessa liv än ter sig — även om det gällde en form av djup imbecillitet, ty det är det man fruktar då abort medges av eugeniska skäl.

För övrigt skulle jag vilja påpeka att vi i många sammanhang fått ge avkall på vår aktning för livet. Sedan urminnes tid har under krig inte någon aktning visats för andras liv. Hur är det i dag? Har under de pågående politiska diskussionerna om krig eller fred nämnts många ord om aktningen för människors liv? Jag bara frågar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GÖRANSSON (fp):

Herr talman! Jag vill i korthet deklarerera att min ståndpunkt är utskotts-majoritetens och att jag anser mig böra ansluta mig till denna av den anledningen, att det som för mig i nuvarande läge är viktigast är att vi äntligen får till stånd en effektivisering av de abortförebyggande åtgärderna.

Frågan om indikationerna synes i jämförelse med detta vara en tämligen underordnad fråga. Jag skulle också i det sammanhanget kunna peka på att om vi toge bort till exempel den social-medicenska indikationen, så tror jag att vi hade att emotse en ökad användning av den blandat medicinsk-sociala indikationen, såsom fallet var tidigare. Ett sådant handlingsätt låter sig nog försvaras, ty jag tror att det finns tillräckligt giltiga grunder för en läkare eller en beslutande myndighet att förfara på det sättet; gränsen är flytande, har det ju sagts, mellan dessa båda indikationer. Genom att inte göra någon ändring nu i fråga om den social-medicenska indikationen har vi utsikter att kunna behålla såsom rådsökande sådana grupper som nu har trampat upp vägen och börjat komma för att få råd. Denna omständighet är av synnerlig betydelse. Många brott begås nämligen därför att vederbörande är desperat och rådvill, ur fattningen och saknar möjlighet att få tala med en vettig människa. Så var det, för att ta fall som ligger längre bort i tiden, med barnamörderskorna. Jag har träffat flera av dem för 20, 30, 40 år sedan — nu är de sällsynta på fängelserna, men då fanns de i större antal. Det beklämnande intryck man fick var att de i nödens stund och under den tid då de väntade sitt barn, särskilt under de sista månaderna, inte haft möjlighet att tala med en människa. Till följd av den sociala vanära som hotade dem hade de själva i många fall inte vågat ta steget att söka upp någon som de kunde anförtro sig åt.

Den tillgång vi har i rådgivningsbyråerna kan inte nog uppskattas. Ju flera vi får som går dit, dess bättre bör situationen så småningom kunna bli. Från

Om översyn av abortindikationerna m. m.

flera håll har det omvittnats att det finns grupper bland de abortsökande, som är väl tillgängliga för påverkan och som man med gott resultat kan genom ekonomiska hjälpåtgärder få på andra tankar.

Vad som bör göras nu är att inrikta ansträngningarna på att verkligen realisera ett abortförebyggande program, ty det har redan dröjt alltför länge. Jag kan inte ansluta mig till den mening, som jag tror att herr Bror Nilsson framförde, nämligen att medan regeringen liksom samlar krafter eller väntar på att programmet skall kunna realiseras, skulle man överväga frågan om indikationerna. Jag menar att här inte finns någon tid att förlora, ty aborten är ett samhällsont. Abortutredningen har själv betecknat denna lagstiftning såsom en negativ lösning i en nödsituation, men en lösning som understundom är nödvändig. Om reservationen blev bifallen, d. v. s. en hemställan gjordes om översyn av indikationerna, skulle väl därigenom lusten kunna mattas att nu taga positiva tag för att med rådgivning, understöd m. m. hjälpa de här människorna.

Hela anslaget i budgeten till abortförebyggande verksamhet uppgår såvitt jag förstår till 175 000 kronor, av vilka 75 000 kronor avser direkta kontantunderstöd till dem som söker kuratorerna på rådgivningsbyråerna. Dessa pengar spåds visserligen på genom att kommuner och landsting också lämnar bidrag, men utskottet har med full rätt sagt ifrån att man måste tänka sig en väsentlig höjning av anslaget. För egen del vill jag i anslutning till herr Bror Nilssons varm-hjärtade ord säga, att jag tror att detta är ofrånkomligt, och jag tror att man måste räkna med en mångdubbling av de pengar, som nu ges ut, för att råda bot på någonting som inte är som det bör vara och som skapar en hel del oro i folksjälen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen **LODENIUS** (bf):

Herr talman! Endast några ord i anledning av vad som senast har sagts här i debatten.

Första lagutskottets ärade vice ordförande förklarade att skillnaden mellan utskottets och reservanternas ståndpunkter inte var så stor, och det är vad även jag sökte framhålla. Det är ju egentligen endast på en punkt som meningarna går något isär. Vi är alla överens om att man, såsom senast herr Göransson underströk, måste försöka utvidga just den förebyggande vården. Denna uppfattning delas även av utskottsmajoriteten, som herr Göransson för övrigt tillhör. Vad reservanterna och, om jag läst motionerna rätt, även motionärerna satt i fråga är närmast, om inte vår socialvård nu har kommit så långt — och den skall väl komma ännu längre — att tiden vore inne för att göra en översyn just i fråga om 1 § 2 mom. Det är endast om den frågan som menings-skiljaktighet råder. Det är ju i detta moment det talas om den förutsedda svagheten. Lagtexten måste såvitt jag förstår med nödvändighet vara tänjbar, och momentet kan, om man så vill åtminstone, få en något subjektiv tolkning.

Det har väl hänt en del på socialvårdens område sedan 1946, och förutsättningarna bör därför vara större för samhället nu när det gäller att ta hand om dem som behöver hjälp, än den gången omedelbart efter det senaste världskriget. Jag tänker närmast på sådana, som kan behöva ett ekonomiskt handtag för tillfället, kanske i form av hjälp i hemmet eller en vistelse på vilohem, för att inte tala om det, som kanske i många fall är det allra viktigaste, nämligen att få bostadsfrågan ordnad. Skulle inte familjer i den situation, som det här är fråga om, kunna få något slags förmånsrätt till en bostad, som är så stor att familjen verkligen får rum där? Jag hörde senast under middagsrasten i dag en läkare berätta om ett sådant fall, som både han och jag tyckte var mycket upprörande. Det var en kvinna som måste gå till abort just på grund av att bostaden var utdömd av hälsovårdsnämnden, och myndigheterna kunde inte skaffa någon

bättre. Det är närmast när det gäller sådana saker som vi menar att samhället bör ha förutsättningar att gripa in och hjälpa.

Det är några uttalanden, som gjorts här, som jag skulle vilja ta upp utan att dock gå in på detaljerna.

Jag fäste mig vid att fru Sjöström-Bengtsson talade om utslitna hustrur. De fallen berörs väl knappast av 1 § 2 mom., utan de behandlas såvitt jag förstår i 1 § 1 mom., ty då är det ju fråga om svaghet som redan är tillfinnandes. Man bör inte blanda ihop detta med den förutsedda svagheten.

Reservanterna har för övrigt inte begärt att den ifrågasvarande indikationen helt och hållet bör uteslutas, ehuru det närmast är den vi syftar på. Vad vi önskar är en översyn, och jag håller fast vid att socialvården nu är utbyggd i sådan omfattning och levnadsstandarden är så hög att samhället bör ha förutsättningar att i snabb takt kunna genomföra vissa förbättringar när det gäller att ekonomiskt och på liknande sätt lämna hjälp till abortsökande.

Jag skall inte gå in på frågan om de legala aborternas inverkan på de illegala aborterna. Det är en fråga som jag inte kan reda ut. Jag vet ingenting annat därom än vad som har uppgivits från olika håll, men det råder ju mycket delade meningar om saken. Vi lär väl inte kunna få någon visshet om hur den legala aborteringen inverkar på den illegala, men man får väl hoppas att den leder till någon nedgång. Såsom jag nämnde i mitt första anförande är emellertid den saken mycket diskutabel.

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Då jag befinner mig bland reservanterna skall jag tillåta mig att säga några ord, fastän frågan har behandlats ganska grundligt hittills under debatten och det väsentliga av det som jag hade tänkt säga redan är sagt.

Jag vill emellertid, herr talman, erinra om att redan för ett par år sedan uttalade första lagutskottet att abortfrågan är ett utomordentligt allvarligt problem,

Om översyn av abortindikationerna m. m.

som kräver oavlätlig uppmärksamhet ifrån statsmakternas sida. Så vitt jag vet har ingenting inträffat sedan dess som ger anledning att ändra detta uttalande. Det betänkande som abortutredningen framlagt och som återopats flera gånger under diskussionen här visar ju ändå klart, att de legala aborterna har ökat avsevärt sedan 1946, då den lagändring kom till stånd som tillförde oss ytterligare en indikation utöver de tre förutvarande, nämligen den indikation för vilken här utförligt redogjorts av åtskilliga talare, bland andra av herr andre vice talmannen, och som brukar benämnas förutsedd svaghet.

Det har sagts i utredningen, och det har skymtat fram även under diskussionen här, att i samma mån som de legala aborterna har ökat så har de illegala minskats, men jag vill understryka vad som nyss sades av herr andre vice talmannen, nämligen att den uppfattningen har mycket skarpt kritiserats av åtskilliga myndigheter. De har inte kunnat godkänna utredningens prövning av de illegala aborternas frekvens.

Jag skall gärna erkänna, att det finns många fall då sjukdom och andra omständigheter utgör fullgoda motiv för aborter, men det är — såsom också sagts här av åtskilliga — fara värt att abortmentaliteten utbreder sig alltmer. Nog är det väl ändå fruktansvärt att vi i vårt land årligen får konstatera att 5 000 å 6 000 spirande människoliv släcks redan i moderlivet. Det sägs att vårt land i statistiken står på toppen i detta avseende, att vi har de högsta siffrorna av alla de länder där aborter är tillåtna. Det är ett förhållande som är mycket beklämmande, inte bara från etiska synpunkter, inte bara med tanke på respekten för liv, som här talats om tidigare. Detta är mycket viktiga synpunkter. Men det är beklämmande även med tanke på befolkningsutvecklingen, alltså det stigande antalet åldringar, det minskade antalet födselar, de allt talrikare skilsmässorna o. s. v. Detta är, synes det mig, också ganska viktiga synpunkter.

Jag vill också understryka, att på en mycket viktig punkt är reservanterna

Om översyn av abortindikationerna m. m.

fullkomligt ense med utskottsmajoriteten. Det gäller behovet av ökad förebyggande verksamhet. Här måste mycket effektiva och kraftiga åtgärder sättas in för att ge råd och effektiv ekonomisk hjälp samt därmed också förebygga aborterna. Det är nämligen uppenbart att många kvinnor, som tidigare aldrig skulle ha sökt abort, lockas till detta genom de vidgade abortmöjligheterna — de lockas till att utnyttja dessa, kanske av vänner och anförvanter som vill ge goda råd under de iråkade svårigheterna.

Socialstyrelsen, som ju mycket väl känner alla hithörande förhållanden, har uttalat sig för en översyn av abortindikationerna, och läkarförbundet har gjort detsamma.

Vi reserverar oss alltså i gott sällskap, synes det mig, och jag kan därför utan betänkligheter, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Fru SVENSON (bf):

Herr talman! Som ledamot av medicinalstyrelsens socialpsykiatriska nämnd har jag begärt ordet för att i korthet dels bemöta reservationerna, dels något redogöra för de erfarenheter jag har vunnit under den tid som jag har arbetat i denna nämnd.

Utskottsreservationerna vänder sig ju emot 1 § 2 mom. i abortlagen. I detta moment säges, att abortframkallning kan ske när det med hänsyn till kvinnans levnadsförhållanden och omständigheter i övrigt kan antagas, att hennes kroppsliga och själsliga krafter skulle allvarligt nedsättas genom barnets tillkomst och vårdsnaden om barnet. Detta kallas socialmedicinsk indikation. När medicinalstyrelsens socialpsykiatriska nämnd behandlar sådana ärenden som kan hänföras till denna paragraf bokas de som svaghet eller förutsedd svaghet.

Reservationerna befarar, att därför att detta moment finns intaget i lagen går det alltför lätt att få en abortansökan bifallen. Så är emellertid inte förhållandet. Varje ärende som kommer till nämnden genomgås av varenda nämndleda-

mot för sig mycket ingående innan nämnden i sin helhet tar ställning till frågan. Det händer också många gånger att ett ärende återremitteras för ytterligare utredning; det kan hända att kuratorintyget är för svagt, och ett läkarintyg kan också vara för svagt, och nämnden vill inte ta ställning. Ärendet kan även återremitteras för psykiatrisk utredning och dylikt. Jag vill bara ha sagt, att beslutet föregås av en verkligt noggrann prövning i vartenda ärende. Det är ingenting som sker på en höft.

För min del är jag övertygad om att just det förhållandet, att detta andra moment finns med i abortlagens 1 § och har en tillfredsställande utformning, medför att en hel del av de abortsökande kvinnorna kommer till kuratorer och läkare för att resonera om sina svårigheter. Jag tror också, att de många gånger låter sig övertygas om att avstå från abort när de får veta, vilka hjälpåtgärder som står till buds: att de kan få mödrahjälp och barnbidrag, att barnen kan få komma på barnhem o. s. v. Hade däremot detta moment inte funnits i lagen, tror jag att många av de här kvinnorna hade gått raka vägen till en illegal abortör.

Jag är fullkomligt ense med utskottsmajoriteten när den uttalar följande: »Genom att upprätthålla icke alltför snäva abortindikationer har man velat nå det abortsökande klientelet för att därigenom bl. a. nedbringa antalet kriminella aborter. Det är av vikt att icke detta syfte motverkas genom att möjligheterna till abort alltför mycket inskränkas. Om myndigheterna få kontakt med de abortsökande, vinnes att dessa kunna komma i åtnjutande av den rådgivande och stödjande verksamhet som samhället ställer till förfogande. På så sätt kan en sökande också bli övertygad om att hennes situation kan lösas på andra sätt än genom abort.» Jag tror i likhet med utskottet, att rådgivningsbyråerna — såsom här tidigare sagts — är av utomordentligt stor betydelse. Det är bara att hoppas, att dessa byråer skall bli utbyggda över hela vårt land så snart som möjligt.

Om översyn av abortindikationerna m. m.

Vad sedan beträffar beviljandet av abort på indikationen förutsedd svaghet vill jag säga, att denna indikation tillämpas i många fall då man vill bespara kvinnan att stämplas som sjuk. Många kvinnor är i den belägenhet, vari de befinner sig vid sådana tillfällen, oerhört känsliga. Ofta är det ju så att de har känslan av att de är på väg att bli sinnessjuka, och en sådan uppfattning bör man spara dem ifrån.

Jag skall bara med ett par ord belysa i vilken belägenhet en kvinna kan befinna sig, när nämnden har tillstyrkt hennes ansökan på indikationen svaghet eller förutsedd svaghet. Vi hade helt nyligen ett sådant ärende. Det gällde en ogift kvinna. Han var fullkomligt förbi och hade tagit en otrolig massa sömmedel. Barnafadern hade ljugit för henne. Han hade förespeglat henne äktenskap. Av en ren tillfällighet fick kvinnan veta att mannen var gift och hade tre barn. Han hade ingen tanke på att skilja sig från familjen, men han tyckte att han förde ett underbart dubbelliv. Den kvinnan fick abort på indikationen förutsedd svaghet.

I ett annat fall hade en kvinna fyra barn. Vid hembesöket var alla barnen snoriga, hade trasiga kläder och var bleka och eländiga. Kvinnan själv var djupt deprimerad. Hon visste sig ingen levande råd. Där tillstyrktes abort på samma indikation.

Jag skall ta ett fall till endast för att belysa att det inte är fråga om så enkla saker som man här gör gällande. Det var en mor med nio barn. Hon var hårt sliten och mager, hon darrade i hela kroppen och grät. Hon vädjade om hjälp och sade, att hon inte orkade längre. Det blev abort på samma indikation.

Jag skall sedan inte tala om de många fall som gäller hustrur till alkoholister eller de många otrohetsfallen. När en gift man skaffar sig barn med andra kvinnor, är det inte lätt för hustrun som sitter hemma och har stugan full av barn. Jag skulle kunna räkna upp ett otal fall, där det varit ytterst beklämmande att se hur det i verkligheten förhåller sig. Jag tycker därför att mom. 2,

som ger möjlighet till abort just på indikationen förutsedd svaghet, är behövt.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON (s):

Herr talman! Jag måste påpeka, att när herr Björnberg åberopade gott sällskap, nämligen medicinalstyrelsen och socialstyrelsen, måste det vara en dröm, herr Björnberg. Eller också har han sett dem i någon sorts vision. Såvitt jag vet har denna motion aldrig varit remitterad vare sig till medicinalstyrelsen eller till socialstyrelsen.

I övrigt beklagar jag djupt, att ordet »abortalitet» har kommit in i dagens diskussion. Jag vet inte vem som har lanserat det, men det är ett ord som absolut inte riktigt speglar bilden av vad människor tänker i dessa frågor.

Jag beklagar också djupt, att herr Björnberg, som ändå hade ett så bra anförande, på slutet gjorde gällande att de kvinnor det här gäller skulle ta så lättvindigt på dessa saker, att de kunde lockas t. ex. av en väninna att begära abort. Jag beklagar djupt, herr Björnberg, att detta kom med i diskussionen. Jag tror att vi, som känner till dessa saker litet bättre än de flesta, vet att en abort uppfattas som en mycket allvarlig sak och att ingen kvinna på så lösa bolar går och söker abort.

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Låt mig få svara fru Sjöström-Bengtsson, att jag alls inte har sagt att motionen varit remitterad för yttrande till medicinalstyrelsen och socialstyrelsen. Det är utredningen som remitterats till dessa instanser, och de har gjort de uttalanden som jag här återgav.

Vad beträffar talet om kvinnor, som låtit locka sig av de vidgade indikationsmöjligheterna, vill jag göra gällande att det ofta är så, att kvinnor under graviditeten kommer i depressionstillstånd och då har ganska lätt att följa råd från andra. De kan då lätt falla för frestelsen att begära abort. Det var detta jag åsyftade, herr talman!

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Bror*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndsvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 11 februari 1955 dagtecknad proposition, nr 75, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndsvång för byggnadsarbete.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om tillståndsvång för byggnadsarbete, vilken enligt lag den 4 juni 1954 (nr 373) gäller till och med den 30 juni 1955, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1956.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft dels två före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 218 av herr *Ewerlöf* m. fl. samt motionen i andra kammaren nr 283 av herr *Hjalmarson* m. fl., dels ock sex i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 408 av fröken *Andersson* och herr *Bergh*, nr 409 av herr *Lindblom* m. fl. och nr 410 likaledes av herr *Lindblom* m. fl. samt motionerna i andra kammaren nr 505 av herr *Gustafsson* i Borås m. fl., nr 507 av herr *Birke* m. fl. och nr 508 av herr *Ohlin* m. fl.

I motionerna I:408 och II:507, som voro likalydande, hade hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen ville anhålla hos Kungl. Maj:t, att skyndsamma åtgärder måtte vidtagas för ett slopande av byggnadsregleringen, så att regleringen i sin helhet vore avvecklad senast den 31 december 1955.

Motionerna I:410 och II:508 — även de likalydande — utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte besluta, att byggnadsregleringens tillståndsvång skulle avvecklas från och med den 1 oktober 1955 och åtgärder i säsongutjämnande syfte av i motionen angiven art i samband därmed vidtagas.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I:408 och II:507 samt I:410 och II:508 bifalla förevarande proposition;

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

B. att motionerna I:218 och II:283 samt I:409 och II:505 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Osvald, Ebbe Ohlsson, Nyberg, Carlsson* i Stockholm och *Munktell*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten A hemställa dels att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition och i samband därmed i anledning av motionerna I:408 och II:507 samt I:410 och II:508 hos Kungl. Maj:t anhålla, att åtgärder måtte vidtagas, så att tillståndsvånget för byggnadsarbete helt avskaffades från och med den 1 oktober 1955 och att därefter under en kortare övergångstid endast kvarstode befogenheter för vederbörande myndigheter att bestämma tidpunkten för byggnadsarbets påbörjande och antalet byggnadsarbetare, som finge sysselsättas däri, dels och att nyssnämnda motioner — i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna förut anfört och hemställt — icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Det är väsentligen två skäl som brukar anföras till stöd för uppfattningen att byggnadsregleringen bör bibehållas. Det ena är att byggnadsregleringen behövs för den samhällsekonomiska balansens skull, och det andra är att regleringen behövs för säsongutjämning av byggnadsarbetet.

Vad först den samhällsekonomiska balansen beträffar menar reservanterna att den bör åstadkommas genom penning- och kreditpolitiska åtgärder. I det fallet har också reservanterna ett gott stöd i de uttalanden som gjordes av 1949 års investeringskommitté, som bland annat framhöll att byggnadsregleringen inte ens som komplement till de penningpolitiska åtgärderna borde komma i fråga vare sig för att styra näringslivets lokalisering eller för att välja ut investeringsobjekt. Reservanterna menar att man genom byggnadsregleringen egent-

ligen bara skjuter problemen på framtiden. Man låser så att säga fast byggnadsverksamheten i ett läge där konstlade medel får ersätta de naturliga balansorganen.

Man har också en viss variation i fråga om motiven då det gäller den samhällsekonomiska balansen. I år säger man att investeringsviljan är så stor, att man måste hålla investeringarna tillbaka, men för två år sedan, då det var en viss avmattning i konjunkturen, menade man att det var nödvändigt att bibehålla byggnadsregleringen eftersom konjunkturläget var ovisst. Med en sådan variation i motiveringarna kan man naturligtvis alltid hävda att byggnadsregleringen bör bibehållas, ty framtiden är alltid ovisst. Vi skulle under sådana omständigheter aldrig komma bort ifrån byggnadsregleringen.

Nu förhåller det sig ju också så att sedan de i propositionen omförmälda önskemålen i fråga om investeringar har framlagts har ju investeringsavgiften genomförts vilket som vi alla vet haft till följd att åtskilliga investeringar inom näringslivet har skjutits på framtiden.

Det andra skälet är som jag sade hänsynen till säsongutjämningen eller till möjligheterna att utjämna byggnadsarbetet under hela året. Det sägs av departementschefen, och det sägs av utskottet att det är nödvändigt att ha kvar byggnadsregleringen för att kunna utjämna arbetet under hela året, alltså för att få till stånd en säsongutjämning. Vi reservanter tror emellertid inte att byggnadsregleringen har en så stor betydelse i detta avseende som här påstås. Vi menar att förhållandena numera är sådana, att många andra faktorer medverkar till en säsongutjämning. En faktor är den tekniska utvecklingen, som har medfört så stora förändringar i många avseenden, att man även utan tillståndsgivning har byggnadsverksamheten i gång året om. En stor del av byggnadsverksamheten omhänderhas ju numera av stora företag med fast anställd arbetskraft och en dyrbar maskinpark. Det är för dessa företag viktigt att kunna utnyttja arbetskraften och maskinparken året om, och

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete

även med hänsyn till administrationskostnaderna är en kontinuerlig byggnadsverksamhet önskvärd.

Det framhålles vidare av reservanterna, att även semesterlagstiftningen inverkar på samma sätt i säsongutjämnande riktning. Man kan därför, menar vi reservanter, utgå ifrån att utvecklingen alltmer leder fram till ett sådant tillstånd, att säsongvariationerna minskar, men för att ytterligare påskynda en utjämnning bör man snarast möjligt sätta i gång en utredning för att se vad som ytterligare kan göras.

Av nu anförda skäl menar reservanterna därför, att tillståndstvånget för byggnadsarbete bör avskaffas den 1 oktober i år. Under en kortare övergångstid bör man dock, menar vi, bibehålla sådana befogenheter hos de lokala myndigheterna, att åtgärder i säsongutjämnande syfte kan vidtagas.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den reservation, som är fogad till tredje lagutskottets utlåtande nr 10.

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! I den gemensamma reservation, som avgivits till tredje lagutskottets utlåtande nr 10, har vi bland annat hemställt att riksdagen måtte an hålla hos Kungl. Maj:t att åtgärder vidtages så att tillståndstvånget för byggnadsarbete helt avskaffas från den 1 oktober 1955 och att därefter under en kortare övergångstid endast kvarstår befogenheter för vederbörande myndighet att bestämma tidpunkten för byggnadsarbetets påbörjande och antalet byggnadsarbetare som får sysselsättas i företaget. Detta sista är onekligen en ganska ordentlig och effektiv hållhake för myndigheterna tills vidare, för den händelse man fruktar att vi genom ett frisläpande av byggnadsregleringen skulle komma i en situation som inte vore önskvärd.

Redan de inledande bestämmelserna till lagen om byggnadstvång är märkliga så till vida, som där förutsättes att endast vid krig eller krigsfara eller eljest

under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, i den mån det finnes erforderligt för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, förorda att lagen skall äga tillämpning.

När man läser detta snart tio år efter krigets slut har man anledning att ställa sig ganska förvånad till motiveringen i ingressen till lagen om byggnadsreglering, och man har allt större skäl att betvivla om det över huvud taget är den nuvarande regeringens avsikt att någonsin helt släppa byggnadsregleringen.

Utskottsmajoriteten delar departementschefens uppfattning att det föreligger en tendens till ökning av byggnads- och anläggningsverksamheten, i synnerhet för industriens vidkommande. Ja, det är möjligt att så är fallet, men denna tendens är, såvitt jag kan se, både naturlig och riktig, dels med hänsyn till de ökade krav som ställs på vår exportindustri ur folkhushållets synpunkt och dels med hänsyn till den ökade konkurrensen på världsmarknaden. Jag är alldeles övertygad om att även utskottsmajoriteten finner denna strävan till förnyelse och rationalisering både naturlig och följdriktig. Men då säger man — och detta är för utskottet det väsentligaste — att en sådan ökning av investeringsverksamheten kommer att rubba den samhällsekonomiska balansen. Vad har nu utskottet för bevis för att ett slopande av byggnadsregleringen kommer att rubba den samhällsekonomiska balansen? Det är såvitt jag kan se bara ett rent påstående. För övrigt har samhällsekonomen under de sista åren varit ur balans så många gånger ändå, och detta trots byggnadsregleringen.

I reservationen har vi framhållit, att den rätta vägen, då det gäller en naturlig balans i ekonomin, uppnås endast genom generellt verkande medel, främst en målmedvetet tillämpad penning- och kreditpolitik. Beträffande det sistnämnda har ju regeringen lyckats få bankernas medverkan till en kreditåtstramning, som väl inte kan lämna något övrigt att önska och som givetvis måste innebära, att

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

mängder av planerade investeringar inte kan komma till utförande. Jag har ingen som helst anledning eller ens något behov av att åberopa investeringsavgiften. Från vårt håll har vi den uppfattningen, att byggnadsregleringen kan avskaffas oavsett om investeringsavgiften finns till eller ej. Men då vi nu har den, torde man kunna åberopa den som en ytterligare hämsko på en alltför forcerad lust till ökad byggnadsverksamhet.

Vi är helt på utskottets linje beträffande önskemålet om en säsongutjämning. Det är ur såväl samhällets som den enskildes synpunkt angeläget, att arbetskraften kan fördelas någorlunda jämnt. Men då utskottet säger att denna önskan talar »med styrka för att byggnadsregleringen icke nu bör avskaffas», har utskottet enligt mitt förmenande i hög grad överdrivit betydelsen av byggnadsregleringen som ett instrument för säsongutjämning. Man bortser då från vilken betydande byggherre samhället numera är via stat och kommun. Samhället har här både makt och möjlighet att i hög grad befordra en säsongutjämning och därmed uppnå betydande resultat.

Man bör inte heller alldeles bortse från vad man ute i det praktiska livet lyckats åstadkomma under de senaste åren, då det gäller förbättringar inom byggnadsverksamheten. Denna utveckling pågår, och man kan säga att den förbättrade byggnadstekniken nästan eliminerat de olägenheter, som ett hårt klimat tidigare har åstadkommit. Ja, man kan säga att vad den förbättrade tekniken inte kan åstadkomma i detta hänseende, det kan ingen byggnadsledning i världen åstadkomma.

Det är, herr talman, dessa synpunkter som gör att vi inte tvekar utan anser oss ha tillräckligt starka skäl för att föreslå byggnadsregleringens avskaffande. Jag yrkar med det anförda bifall till reservationen.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Den fråga som vi nu behandlar är för kammaren en gammal bekant. Den återkommer varje år, det

står alltid diskussion omkring den, och alltid finns det reservanter i utskottet, som yrkar avslag på byggnadsregleringen. Det är klart att man i denna fråga liksom i andra kan ha olika uppfattningar. Men nog har man rätt att tycka, anser jag, att debatten omkring denna fråga i år är tämligen överflödig. Jag tror också att reservanterna tycker detsamma. I vart fall är tonfallen från deras sida inte denna gång så stridsglada som de brukar vara. Men jag förmodar att denna fråga är en detalj i partirustningarna, som till varje pris måste visas upp en gång om året, och då blir det så här.

Tredje lagutskottet har för sin del avslutit sig till departementschefens uppfattning, att lagen alltjämt måste finnas. Vi anser också, vilket framgår av utskottets utlåtande, att det är alldeles särskilda orsaker i år, som talar för lagens bibehållande. Även om konjunkturerna inom byggnadsbranschen under år 1953 var något dämpade, så uppvisar ju 1954 ett mycket starkt investeringstryck. Enligt vad som framgår av propositionen var investeringsbehovet under år 1954, såvitt gäller industrien, i det närmaste dubbelt så stort som under år 1953. Så pass väsentlig var alltså skillnaden inom vissa avsnitt. Det är nog också alldeles riktigt, såsom framhålles i propositionen, att den starka ökningen av handelns och industriens byggnationer kommer att under innevarande år ytterligare accentueras.

Det kan ju, såsom man också gjort, invändas, att det har vidtagits en rad åtgärder för att minska investeringstrycket. Man erinrar om investeringsavgiften och de stränga kreditrestriktionerna. Därmed skulle enligt reservanternas mening byggnadsregleringen vara överflödig efter den 1 oktober i år. Utskottsmajoriteten tror inte att dessa medel kan trygga den ekonomiska balansen och att man utan vidare kan säga att de åtgärder som redan har beslutats är av sådan styrka att byggnadsregleringen skulle vara överflödig. Kreditrestriktionerna och även investeringsavgiften spelar faktiskt en ganska underordnad roll för sådana företag och enskilda som har

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

gott om pengar. Om byggnadsregleringen inte funnes skulle för övrigt inte bara enskilda och företag av olika slag inom näringslivet utan tvekan sätta i gång med omfattande byggen, utan även kommuner och landsting skulle göra det. Det finns nämligen kommuner som har gott om pengar, och det finns landsting som har lagrat många miljoner kronor, om jag så får uttrycka mig. De har kapital men också ett ackumulerat behov av att bygga lokaler. Om byggnadsregleringen upphävdes, skulle de utan tvivel åtminstone i sådana fall, där statsbidragen inte spelar alltför stor roll, utnyttja möjligheterna att bygga och tillfredsställa sina lokalbehov.

Det vore naturligtvis mycket enklare, om alla medborgare kunde få bygga så mycket de ville. Faktum är emellertid att vi redan nu bygger så mycket som våra ekonomiska resurser tillåter och så mycket som vi har arbetskraft och material för. Utskottet anser att medborgarna då för en tid bör kunna nöja sig härmed.

Det brukar sägas att vi i vårt land bygger till siste muraren och siste snickaren. Man bör väl då åtminstone tills vidare kunna avvakta, hur utvecklingen i framtiden kommer att bli i fråga om tillgången på yrkesarbetare inom byggnadsbranschen. Vi kan räkna med att det så småningom skall bli en viss ökning av antalet yrkesarbetare inom byggnadsbranschen på de områden där arbetskraftstillgången nu faktiskt utgör en flaskhals. Enligt propositionen ökas visserligen för närvarande antalet byggnadsgrovarbetare, men antalet murare ökas ytterst sakt, och antalet byggnads-snickare rent av minskas.

Den som något känner till arbetstakten inom byggnadsbranschen vet också, att arbetstakten där är så högt uppdriven, att arbetarna knappast stoppar, när de kommer upp i den högre medelåldern, och kanske inte ens till dess. De orkar helt enkelt inte följa med i det hårda ackordsarbetet.

Utskottet tror för sin del, att ett avskaffande av byggnadsregleringen skulle kunna få oanade konsekvenser. Det är

ingen tvekan om att om den nuvarande byggnadsregleringen avskaffas, skulle man sätta i gång så många byggen, att en del av dem kanske skulle få stå ofärdiga långa tider i brist på yrkesarbetare, men varje vecka och månad som ett bygge överskrider den beräknade byggnadstiden kostar pengar, som måste betalas av någon eller några.

Reservanterna åberopar uttalanden av vissa experter, som säger att det är lika billigt att bygga på vintern som på sommaren. Men det är alltså ett faktum att byggherrarna i allra största utsträckning vill påbörja byggnadsarbetena på våren. Till och med egnahemmen, som ju har varit undantagna från byggnadsregleringen, har åter måst läggas in under en viss reglering. Egnahemsbygandet får nu ske inom en viss ram på så sätt att så och så många egnahem får påbörjas under första kvartalet, så och så många under andra kvartalet o. s. v. Detta har blivit nödvändigt för att sprida arbetstillfällena över hela året. Den regleringen sköts av länsarbetsnämnderna, som genom långivningen ger besked om när man får sätta i gång bygandet av egnahemmen.

Alla är vi väl intresserade av att trygga den fulla sysselsättningen inom byggnadsbranschen men också inom de industrier som direkt levererar sina produkter till byggena. Byggnadsregleringen har faktiskt betydelse även för den fulla sysselsättningen inom dessa industrier. I denna fråga, således när det gäller att motverka säsongarbetslösheten, trodde jag ju tidigare att det rådde fullständig enighet mellan folkpartiet och vårt parti. Jag har trots det sedan fredagen den 18 mars detta år. Då behandlades i denna kammare en motion, som var väckt i medkammaren. I den motionen begärdes en översyn av säsongarbetslösheten, och motionärerna ville där ha en grundlig uppgörelse med allt vad säsongarbetslöshet heter. Motionen emanerade från folkpartihåll, i denna kammare sträckte herr Ohlon, folkpartiets gruppleddare, välsignande sina händer över motionens syftemål och reserverade sig för densamma. I dag är

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

inte intresset så stort. Man måste därför fråga sig, om en tidrymd av inte ens fjorton dagar har kunnat förändra folkpartiets uppfattning. Den 18 mars yrkar man på det hållet bifall till kraftiga åtgärder mot säsongarbetslösheten, och den 30 mars, alltså i dag, yrkar man avslag på åtgärder för att få bukt med säsongarbetslösheten. Jag tycker ju för min del, att det kunde vara roligt att veta, vilken av dessa uppfattningar som är folkpartiets, om det är uppfattningen från den 18 mars eller uppfattningen av i dag.

Jag skall, herr talman, sluta mitt anförande. Jag har med det sökt klargöra hur utskottet ser på denna fråga, och jag ber få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Efter herr Lindahls utförliga motivering av utskottets och propositionens förslag och med hänsyn till reservanternas herr Osvalds och herr Ebbe Ohlssons mycket modesta kritik har jag självfallet inte mycket att säga. Men det var ett par invändningar i reservanternas inlägg, som jag inte riktigt kunde komma på det klara med.

Herr Osvald sade att det förelåg variationer i motiveringarna. När det är en högkonjunktur, måste man ha byggnadsreglering, och när det är en oviss konjunktur, måste man också ha byggnadsreglering. Jag finner inte någon motsägelse i denna argumentering. Om man betraktar byggnadsregleringen såsom ett nödvändigt instrument i en högkonjunktur och sedan får en oviss konjunktur, vilken ju, såsom erfarenheterna visat, relativt snabbt kan slå över i en mycket pregnant högkonjunktur, måste det väl vara ganska oriktigt att göra sig av med ett medel, som man anser erforderligt just i högkonjunkturen. Den ovissa konjunkturen bör därför inte vara något skäl för att göra sig av med instrument, som man anser vara erforderliga. Det måste föreligga ett rakt motsatt konjunkturläge, innan man kan tala om en motsättning i motiveringarna, d. v. s. under förutsättning att regering-

en fortfarande driver samma motiveringar i de båda motsatta konjunkturererna.

Herr Ebbe Ohlsson anförde — och det är möjligt att även herr Osvald underströk detta — att när man nu har investeringsavgiften, har man däri ett instrument, som gör byggnadsregleringen relativt överflödigt. När man har, tillade herr Ebbe Ohlsson, en kreditåtstramning — och jag tackar för den komplimang, som herr Ebbe Ohlsson gav åt kreditåtstramningens effekt — skulle man enligt reservanternas uppfattning inte behöva någonting därutöver. Tyvärr är driven och takten på konjunkturen trots detta så pass utpräglad, att varken kreditåtstramningen eller investeringsavgiften har visat sig vara ett tillräckligt återhållande moment. Beträffande kreditåtstramningen har man ju en väsentlig del av den svenska industrien som är självfinansierande. Det finns andra kapitalinstitut, som har mycket långt avancerade byggnadsplaner och som inte alls är berörda av kreditinvesteringarna för sin egen byggnation. Man klarar inte problemet med att hänvisa till de båda andra kompletterande åtgärderna, utan här behövs sannerligen alla tre.

Såsom en verifikation på detta kan ju anföras — jag tror att herr Lindahl i Laxå erinrade om det — att kraven på investeringar hos länsarbetsnämnderna under år 1954 var i runt tal en miljard högre än de var år 1953. Om man gör en jämförelse för det första kvartalet, d. v. s. januari, februari och mars månader, innevarande år i förhållande till motsvarande tid år 1954, visar det sig att investeringsönskemålen, trots kreditåtstramning och investeringsavgift, ligger ungefär 50 procent högre år 1955 än år 1954. Det är ett uttryck för den höga temperatur, som man har inom näringslivet, och för de förväntningar på framtiden, som näringslivet har i dag. Jag tror det vore ytterst vanskligt att i det läget göra sig av med ett instrument, som ändå har ett avgörande värde när det gäller att dämpa den överkonjunktur, som ingen av oss vill ha.

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete

I ett läge sådant som dagens finns det ju också investeringar som ur folkhushållets synpunkt är mer eller mindre värdefulla. Jag vill inte göra gällande att byggnadsberedningen — även om den består av högt förtjänta män från olika intresseområden i det svenska näringslivet — skulle besitta en sådan fullständig och riktigt kunskap och en sådan objektivitet, att dess budget är ett absolut otadligt uttryck för att var och en får sitt mot bakgrunden av folkhushållets intressen. Men det är ändå ingen tvekan om att vissa skillnader i fråga om angelägenhetsgraden finns — om jag sätter exempelvis bostäderna mot de större affärshusen, industriinvesteringar och investeringar inom handeln mot biografier och andra nöjesanläggningar, skolor mot utställningshallar och bankpalats, sjukhus mot kontorsbyggnader, eller vissa nödvändiga, valutaskapande investeringar för exporten mot investeringar i ting, som är till för konsumenternas behov och inte är alldeles outhärliga för dem.

När vi i ett trängt läge arbetar med byggnadsbudgeten, försöker vi oss ju också på någonting av en bedömning utifrån folkhushållets synpunkter. Tillgången på reala resurser är begränsad, och vi har dock vissa möjligheter att i grova drag få en uppfattning om vad som ur samhällets synpunkt är mer angeläget och mindre angeläget.

Jag vill göra herrarna uppmärksamma på att om man ersätter denna bedömning med enbart ett slags säsongutjämnande arrangemang, så blir det väl ingenting annat än en datumstämpel hos våra 24 länsarbetsnämnder som avgör vilken art av investeringar som kommer till stånd i samhället.

Jag förstår att denna argumentering kan vara ganska otäck att lyssna på för den som från dessa utgångspunkter får visioner av ett hundra procentigt reglerat näringsliv, men om man inte ser på detta med alltför mycket affekt utan så som det faktiskt är, tror jag att också den synpunkten i detta sammanhang har sin betydelse.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Herr Lindahl började med att säga, att denna debatt om byggnadsregleringen är en gammal bekant. Jag skall gärna hålla med honom om detta. I fråga om argumenteringen skulle jag också vilja säga, att den påminner om många andra debatter som vi haft om regleringar eller ransoneringar. Man har från regeringshåll utmålats i ytterst mörka färger, vilka förskräckliga följder det skulle få om ransoneringarna eller regleringarna upphävdes — och det har man fortsatt med tills ett upphävande av en eller annan orsak visat sig nödvändigt, varefter vi som regel kunnat konstatera att det gått mycket bra, trots att regleringarna blivit upphävda.

För min del tror jag att man skulle ha anledning att vänta sig en liknande, mycket gynnsam utveckling, om vi verkligen här i stället för att jämt och ständigt bara skjuta problemen på framtiden lät näringslivet få sin frihet och gav det tillfälle att helt utnyttja de tekniska möjligheter som föreligger. Även inom byggnadsindustrien kunde vi kanske då få en utveckling, som medförde att vi inte bara skulle bygga lika mycket som nu, utan måhända högst väsentligt mera.

Herr statsrådet menade att motiveringen för byggnadsregleringen i dag är densamma som tidigare och att alltså den variation som jag talade om inte skulle föreligga. Jag uttryckte mig kanske litet kortfattat, men låt mig framställa det så här: I år säger man t. ex. att konjunkturen är sådan, att vi nu faktiskt måste ha en byggnadsreglering, men för två år sedan sade man i stället — kanske inte direkt, men det kunde läsas mellan raderna — att situationen visserligen var sådan att byggnadsregleringen skulle kunna avskaffas men att den måste finnas kvar med hänsyn till det ovissa konjunkturläget. Det är något som man alltid kan säga, att ett konjunkturläge är ovisst, ty vi kan ju aldrig förutse vad som kommer att hända i framtiden. En svängning åt ena eller andra hållet kan alltid inträffa; konjunk-

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

turläget kan alltid sägas vara ovisst. Och ur den synpunkten menar jag att detta är en variation, som gör det möjligt att i varje läge argumentera för att byggnadsregleringen skall bibehållas.

Det är hos mig inte alls fråga om någon affekt, utan det är endast den uppfattning, som jag och många med mig har, nämligen att om man låter näringslivet utveckla sig fritt, kommer detta att medföra större välsignelse för vårt land och folk än dessa regleringar, genom vilka man försöker styra utvecklingen och tyvärr — det måste jag säga — ofta styr fel.

Herr Lindahl tog upp frågan om den fulla sysselsättningen, och det behöver kanske inte framhållas, att vi från vårt håll önskar och alltid har arbetat för att få en full sysselsättning. Vi menar att man alltid bör eftersträva full sysselsättning. Jag tror inte heller att den fulla sysselsättningen skulle komma att sväva i fara, om byggnadsregleringen skulle upphävas.

Vi som anser att byggnadsregleringen bör hävas är ingalunda mindre ivriga på den punkten i dag än vi varit tidigare. Herr Lindahl antydde, att vi skulle vara mindre entusiastiska för ett upphävande av regleringen nu, men vi menar alltfört, att byggnadsverksamheten bör styras med penningpolitiska och kreditpolitiska medel och inte med detaljregleringar av sådan art som byggnadsregleringen.

Herr ERIKSSON (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av att jag hörde herr Ebbe Ohlsson göra sig till tolk för den uppfattningen, att den moderna tekniken inom byggnadsverksamheten eliminerade riskerna för ojämn sysselsättning. Jag tror att det helt förbigått herr Ohlsson, vad den moderna tekniken på detta område innebär. Efter de senaste årens experimentella byggande har man mer och mer börjat gå in för den putslösa betongmetoden, som har gett utomordentliga resultat men som tyvärr har den nackdelen åtminstone i Mellansve-

rige och framför allt i de mera nordligt belägna trakterna att vara synnerligen beroende av väderleksförhållandena. För att man på bästa sätt skall kunna utnyttja denna nya byggmetodik bör man ha ett mycket jämnt klimat. Det förefaller mig därför att det ligger en betydande risk i denna metod, ty för att till fullo utnyttja den därmed förenade effekten vill man koncentrera byggandet till den gynnsammaste delen av året, allra helst som byggmetoden i och för sig också förkortar byggnadstiden.

Såsom representant för en rätt stor byggherre måste jag, herr talman, dessutom säga, att byggnadsregleringen har inte bara varit ägnad att skapa full sysselsättning inom byggnadsindustrin, utan den har även och inte minst varit ägnad att underlätta företagens planerande verksamhet. Företagen är genom byggnadsregleringen tvingade att inrikta planeringen på sådant sätt, att de själva vinnlägger sig om en säsongutjämnning inom det egna företaget. Man riskerar eljest en ryckighet i sin verksamhet, om denna inte anpassas till de planer, som den lokala arbetsmarknadsmyndigheten lägger upp.

Jag har den allra största respekt för herr Osvalds sakkunskap inom sitt fack, men jag tror inte att jag från hans sida kan tillräkna mig samma respekt för den erfarenhet som jag anser mig ha när det gäller byggnadsverksamhet. Jag sysslar med dylika ting varje dag och borde därför ha skaffat mig någon liten sakkunskap på detta område. Jag vågar därför vitsorda, att byggnadsregleringen varit synnerligen gynnsam ur både företagarsynpunkt och arbetskraftssynpunkt. Behovsprövningen beträffande byggandet på en ort kan naturligtvis diskuteras. Men denna har inte med själva byggnadsverksamheten som sådan att göra. Ingen kan förneka, att för de företag som bygger och för de människor som söker sin sysselsättning inom byggnadsindustrin har regleringen varit till uppenbar fördel. Därför tror jag att man inom samtliga byggkretsar utom de mera politiskt extrema är angelägen om att försöka bibehålla byggnadsreg-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete

leringen, inte i den gamla formen med detaljknäperi, men i en mera smidig utformning, som måhända kan tänkas.

Med hänsyn till de erfarenheter som jag själv har på det här området kommer jag att med största tillfredsställelse rösta för utskottets förslag.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Om jag först skall säga några ord med anledning av vad den siste ärade talaren anförde, så får jag utifrån mina utgångspunkter deklarerera en rakt motsatt uppfattning i fråga om möjligheterna till säsongutjämning tack vare nya byggnadsmetoder. Jag finner det helt naturligt, att byggandet med tillämpning av dessa moderna metoder kan bedrivas jämnare under hela året än man kunnat förut. Herr Eriksson nämnde, att man nu har övergått till att bygga med element. Man använder större enheter än förut men enligt herr Erikssons mening blir man till följd härav beroende av temperaturförhållanden och de klimatiska förhållandena. Det är väl dock precis tvärtom. Det är väl så att en murare inte kan stå på sin ställning och mura sten för sten, när bruket fryser för honom i backen. Däremot kan man även vintertid arbeta med element, som kommer från fabrik, och som med maskiner hissas upp i bygget och direkt infogas på plats. Min erfarenhet går som sagt i rakt motsatt riktning mot vad herr Eriksson här har gjort gällande.

Jag skulle sedan vilja säga några ord till herr Lindahl. Han sade att om vi nu avskaffade byggnadsregleringen, skulle vi naturligtvis råka ut för en katastrof på en gång — det skulle bli brist på byggnadsarbetare och även på byggnadsmaterial. Det tror jag inte alls. Herr Osvald har redan varit inne på samma fråga och bemött herr Lindahl och det är därför kanske onödigt att säga något mer om den saken. Låt mig emellertid draga en parallell. Vad sade man, när det var fråga om att upphäva kafferansoneringen, smörransoneringen och köttansoneringen? Jo, det sades, att om vi släppte ransoneringarna, skulle ingen få

vare sig det ena eller det andra. Men hur gick det? När ransoneringarna slopades, fanns det tillräckligt med både kaffe, smör och kött. Det var ren felbedömning att man upprätthöll dessa ransoneringar och nu är det en vidskepelse som gör att man upprätthåller byggnadsregleringen. Jag är alldeles övertygad om att om vi släpper byggnadsregleringen och begagnar oss av generellt verkande medel, som syftar till att skapa balans i vår ekonomi, kommer man att klara byggnationen också. Därtill kommer också, att det blir de mest lönande byggena som kommer att utföras. Nu drar sig ju knappast någon för att lägga in ansökan om byggnadstillstånd, och detta leder till att ansökningarna svämmar över alla bräddar. Detta i sin tur kan sedan återopas av socialministern såsom skäl för att byggnadsregleringen aldrig kan undvaras. Men släpp det hela loss skall ni få se att det inte blir sådana katastrofer!

Jag skulle sedan vilja ställa en fråga: Vad är herr Lindahls uppfattning om hur byggnadsregleringen verkat hittills? Har den varit så bra? Den har ju upprätthållits ganska länge. Har inte byggnadstiderna tidvis ökats och just de svårigheter trots regleringen inträffat, som vi nu varnar för? Har inte byggnadstiderna från att ha varit tio, elva månader när det gällt ett vanligt hyreshus sprungit upp till tolv, tretton och fjorton månader trots att vi hela tiden haft byggnadsreglering? Jag tycker att detta tydligt visar att det är en ren övertro, att regleringarna är så åtråvärda som medel när det gäller att söka uppnå balans.

Till socialministern skulle jag vilja säga, att det här i kammaren nästan var enda vecka talats om att investeringarna tagit så stor omfattning. De siffror, som nu återopas i dessa debatter, säger dock inte allt. Under 1953 hade vi en stark tillbakagång i de enskilda investeringarna, och det berodde väl på att vi då fortfarande hade investeringsavgifter och dessutom satt in andra återhållande krafter. Det sades att om man bara väntade till 1954 med att bygga, skulle all-

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

ting bli billigare och bättre. Jag har redan tidigare här i dag framhållit, att det är förvånansvärt, att investeringarna inte tenderat bli större än vad de blivit. Härtill kommer, att bland de ansökningar om byggnadstillstånd, som nu kommer in, finns en hel del som tagits tillbaka under de sämre tiderna. Och vad avser för övrigt ansökningarna? De, som nu gör framställningar om att få bygga för så och så många hundra tusen kronor eller mer, tänker inte förlägga byggandet under ett år, exempelvis år 1955, utan det gäller här många gånger anläggningar, som sträcker sig över flera år. De debiteras nu i sin helhet på 1955 års konto, men det rör sig kanske om investeringar, som sträcker sig över 1955, 1956 och 1957. Om det skall vara en rättvisande bokföring, borde de egentligen delas upp och föras på de olika beräknade byggnadsåren.

Jag skall inte, herr talman, förlänga debatten. Det, som skiljer oss, är tron på regleringssamhället eller på den fria företagsamhetens och de fria krafternas samhälle. Jag kan inte föreställa mig annat än att socialministern ofta finner det mycket besvärligt att välja bland dem, som nu söker tillstånd att investera. Jag skulle rent av vilja fråga, om det inte blir en lättnad, om herr statsrådet komme därefter, att det kunde anförtros åt de enskilda att själva bestämma vad som lönar sig att bygga. Jag skulle också vilja ställa den frågan: Ingår det verkligen i herr statsrådets planritning över det framtida samhället att bibehålla denna reglering? Är den ett så fulländat redskap när det gäller att avgöra vad som är önskvärt inte bara ur de enskildas synpunkter utan även ur samhällets?

Herr **ERIKSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt, att herr Wehtje och jag inte använder samma nomenklatur, när vi diskuterar dessa problem. Jag bestrider inte, att om det här vore fråga om de fabriksgjorda husen, de s. k. elementhusen, gäller herr Wehtjes bedömande, men om man skall

göra jämförelser mellan elementhus och de betonghus, som nu byggs till övervägande del, så är det den putslösa betongen som kommer till den största användningen på byggnadsplatsen. Herr Wehtje måste väl i det fallet ge mig rätt i att då spelar väderleksförhållandena en avgörande roll i fråga om kostnaderna. Om man skall bygga betonghusen på vintern, tillkommer uppvärmningskostnaderna av materialet som en mycket stor kostnadspost i jämförelse med förhållandet vid det traditionella byggnadsättet. Om man däremot tillverkar element i fabriker och sammanfogar dem på arbetsplatsen, kommer inte den kostnadsfördyrande faktorn med. Men det är ju i så utomordentligt liten utsträckning som den sortens byggen- skap förekommer. Den befinner sig ju ännu på experimentstadiet i högre grad än den metod som jag har talat om.

Herr **OSVALD** (fp):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga ett par ord till herr Einar Eriksson. Jag har en mycket stor respekt för honom såsom byggherre — jag har själv på nära håll kunnat se vad han har åstadkommit. Men när han nu säger att han inte har haft några ogynnsamma erfarenheter av byggnadsregleringen, vill jag bara erinra om att det finns andra, som har haft desto ogynnsammare erfarenheter av den. Och man får ju ta hänsyn inte bara till en utan till hela samhället. Dessutom är det väl ändå så, att olikheten i uppfattning i detta fall grundar sig också på bedömanden som ligger utanför den rent byggnadstekniska sakkunskapen.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Jag vill säga till herr Wehtje, att de jämförelser han gjorde föreföll litet underliga. Han jämförde smörransoneringen med byggnadsregleringen. Är det så, att en sådan — ursäkta mig — smalspårig uppfattning ofta gör sig gällande bland våra stora arbetsgivare, måste deras verksamhet san-

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

nerligen gå på Guds försyn. Om det var möjligt att få fram mera smör så där hastigt som herr Wehtje talade om, är det väl därför inte sagt att det skulle gå lika fort att få fram ny arbetskraft inom byggnadsfacken. Tror herr Wehtje att det skulle finnas flera murare och snickare, om bara byggnadsregleringen slopades? Den bristande tillgången på denna arbetskraft kommer alljämt att utgöra en flaskhals inom byggnadsbranschen, och det skulle absolut inte finnas fler murare och snickare, om byggnadsregleringen vore upphävd.

Till mina vänner i utskottet vill jag säga, att utskottsmajoriteten väl representerar verklighetssynen medan reservanterna skjuter hela frågan på framtiden. Vi måste väl se läget precis sådant det är i dag och inrätta oss därefter. Det är inte lönt att inbilla sig att allting skulle ordna sig i framtiden, bara vi slängde undan byggnadsregleringen. Det är verkligen alltför optimistiskt. Det var också därför som jag sade, att det förefaller som om folkpartiet i dag inte hade samma uppfattning som för fjorton dagar sedan, nämligen att säsongarbetslösheten bör avskaffas. När det enda medlet varmed man åtminstone i viss utsträckning skall kunna undvika säsongarbetslösheten — något annat som fyller den uppgiften har inte föreslagits, åtminstone ingenting som ger tillräcklig effekt — får man väl lov att acceptera byggnadsregleringen, om man inte vill att folk i ökad omfattning skall gå arbetslösa på vintern.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag skall inte ta upp den alldeles rosenrasande argumentering som herr Wehtje framförde, då han jämförde ransoneringen på kaffe, kött, bröd och smör med byggnadsregleringen. Jag råkade ju vara folkhushållningsminister när vi avvecklade alla dessa ransoneringar, och jag har inga andra synpunkter på ransoneringar i dag än jag hade 1948. Men utgångsläget är i detta fall ett helt annat, och storheterna är över huvud taget icke jämförbara. Annars borde

kanske herr Wehtje kunna tro mig, då jag säger att jag i denna fråga har samma inställning som jag hade till ransoneringarna i min egenskap av folkhushållningsminister. Nå, hela denna jämförelse är, som jag sade, rosenrasande, och det är alldeles galet att uppehålla kammarens tid med ett fortsatt meningsutbyte på den punkten.

Herr Wehtje tillät sig också att säga att byggnadsregleringen tydligen har förlängt byggnadstiderna. Jag utgår ifrån att han därvid syftade på den redovisning som lämnats för byggnadstiderna vid uppförande av bostäder. Till dessa uppgifter finns emellertid en fullt plausibel förklaring. De gamla byggnadstiderna på 8 eller 9 månader förekommer även i dag vid sådana objekt, som byggs på samma sätt som de gamla. Men numera sker ju bostadsbyggandet i stora serier. Låt mig säga att en enda företagare bygger 300 à 400 bostadslägenheter såsom ett enda objekt. Om grävskopan startar i den ena kanten på byggnadsområdet och det sist uppförda huset ligger på den andra kanten, så kan det ju mycket väl dröja 12 månader efter det att grävskopan har satts i gång, innan det sista huset blir färdigt, trots att arbetet utförts lika rationellt som förr i tiden, då man hade små enheter och beräknade byggnadstiden på isolerade byggen. Det förhåller sig inte på det sättet att byggnadstiderna nu är längre än tidigare. Jag kan anföra exempel på en rad bostadsbyggen här i Stockholm, där man för ett speciellt hus kan uppvisa byggnadstider på 6, 7 månader, och detta förekommer i flera andra städer. Men på grund av den strukturförändring inom byggnationen, som har ägt rum, har man fått fram en, jag skulle vilja kalla det statistisk villfarelse — en byggnadstid som på papperet ser längre ut än den egentligen är och som följaktligen ger ett intryck av att det byggs mindre rationellt nu än tidigare. Så förhåller det sig emellertid icke.

Herr Wehtje säger vidare att man bör ta de siffror, som statsrådet och andra anför, med en viss reservation, eftersom investeringstrycket verkar inte bara på

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete

år 1955, utan i väsentlig del också på åren 1956 och 1957, då det tar 2, 3 år innan byggena blir färdiga. Men på samma sätt förhöll det sig ju med de byggen, som startades år 1954. De gjordes inte färdiga det året, utan de pågick både 1955 och 1956. Och de byggen, som startades år 1953, gjordes inte färdiga det året, utan pågick både 1954 och 1956. Vid sidan av den investeringsbudget, som vi redovisar för riksdagen, förs även en realbudget över vad som i realiteten byggs varje år. De siffrorna är precis proportionella mot investeringssiffrorna. Genom att det här är en redovisning av hur det ena året förhåller sig till det andra blir den inte alls så tokig, som herr Wehtje gör gällande, utan man får ett uttryck för investeringsviljan varje år, och varje år är konstruerat på precis samma sätt — alla objekten får alltså sina efterverkningar två eller tre år framåt.

Till sist vill jag säga att om man inbillar sig att en säsongutjämning skall komma av sig själv, bara man släpper byggnadsregleringen, då är man inte riktigt underrättad om hur situationen är i praktiken. Ganska avsevärda avsnitt av byggnadsområdet är ju undantagna från regleringen. Hela det svenska jordbrukets ekonomibyggnader ligger icke under byggnadsregleringen. Reparationer, som utförs med tre man, ligger inte heller under reglering. Detsamma gäller småarbeten, som inte överstiger 10 000 kronor i kostnad per styck. Men vi kan aldrig utnyttja dessa småarbeten och reparationer, t. ex. på ladugårdar och loggar, som vinterarbeten. Korna måste ju stå inne i ladugården på vintern, herr Wehtje. På sommaren kan de släppas ut på klövervallen, och då kan man passa på att reparera ladugården. Det finns inga möjligheter att genomföra en säsongutjämning genom åtgärder över hela linjen. Man måste låta småarbetena utföras under sommaren, och för att åstadkomma en säsongutjämning får man spara industriernas byggen och de stora bostadsbyggena till vintern. På annat sätt är det omöjligt att få till stånd en säsongutjämning.

Anser reservanternas att det är bättre ekonomi och fördelaktigare ur folkushällets synpunkt att låta 20, 25 procent av byggnadsarbetarna gå arbetslösa under vinterhalvåret och ha en orimlig hets under sommarhalvåret, då finns det konsekvens i deras uppfattning i den här frågan. Men detta är ju en orimlig ståndpunkt. Vi har kommit ifrån den ordningen nu, och vi anser att den utvecklingen har varit riktig. Det är fåvitskt tal att påstå att säsongutjämningen ordnar sig av sig själv, bara vi blir av med byggnadsregleringen. Konsekvensen av att slopa byggnadsregleringen är, klart, kallt och naket uttryckt, att vi kommer tillbaka till en arbetslöshet under vintern och en överansträngning av arbetskraftsresurserna under sommaren.

Herr CARLSSON, GEORG, (bf):

Herr talman! Det var egentligen herr Wehtjes jämförelse med smör- och kött-ransoneringen som föranledde mig att begära ordet.

Under den värsta prisstegringsperioden tror jag inte att det var någon som ville upphäva ransoneringen av smör och kött, och jag tror att det förhåller sig precis på samma sätt med byggnadsregleringen i dag. Det finns absolut för liten tillgång på arbetskraft i förhållande till efterfrågan för att byggnadsregleringen skulle kunna slopas. Landsting, kommuner och ekonomiska föreningar har i många fall lagrat pengar för att bygga. De har inte kunnat få byggnadstillstånd, eftersom myndigheterna vid fördelningen av kvoterna ansett att andra byggnadsföretag borde gå före. Men var och en på sitt håll anser sig ha ett mycket stort behov av att bygga. Den dag vi släpper byggnadsregleringen, skulle säkerligen alla genast sätta i gång dessa företag, i synnerhet om de vore besjälade av den tankegången att allt skulle gå lika bra som då smör- och köttansoneringen upphävdes.

Jag kan tala om, att trots att vi i Västmanlands län skulle vilja bygga dubbelt så mycket som vi har fått tillstånd till, är konkurrensen om arbetskraften så

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

stor, att det är fråga om att man måste slå igen vissa byggen som redan är i gång, därför att en del arbetarkategorier inte nöjer sig med avtalsenliga löner, fastän byggnadsarbetarskrået väl har ungefär dubbelt så höga löner som genomsnittet av övriga arbetare. Släpptes byggenskapen fri, skulle det bli så, att de, som hade mest gott om pengar, komme att överbetala sina arbetare för att få byggena i gång, medan de andras byggen finge stå stilla en längre tid innan de kunde fullföljas.

Det vore naturligtvis mycket intressant att följa oppositionens linje och släppa det hela löst för att se hur det skulle gå. Men jag tror att det vore alltför riskabelt, i synnerhet som lönerna redan förut ligger så kolossalt högt på byggnadsområdet. Vare sig man är regleringsanhängare eller anhängare av ett fritt näringsliv, tror jag att detta är ett område som åtminstone tills vidare absolut måste stå under reglering på grund av de stora behov som här väntar på att bli tillfredsställda.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Låt mig med några ord först beröra det som socialministern var inne på, nämligen frågan om säsongutjämningen. Jag tror att de synpunkter som är framförda i reservationen är mycket realistiska. De är grundade på de faktiska förhållandena. Ingen tänker sig den utvecklingen, att man skulle gå in för en 20- eller 25-procentig arbetslöshet under vintern för att sedan få den fulla sysselsättningen på sommaren. Så mycket kontakt rörande just dessa frågor har jag haft nöjet att ha med socialministern, att jag tror jag kan säga att herr statsrådet mycket väl vet att detta inte alls ingår i mina beräkningar. När jag och mina kolleger varit inne på dessa problem, har den allra bästa vilja visats för att på frivillighetens väg söka ordna så att arbetskraften, särskilt inom byggnadsindustrien, blir fullt utnyttjad under vintern. Det är klart att en del arbeten inte kan utföras annat än under den varmare årstiden, men med de

förändrade byggnadsmetoderna, med den fulla sysselsättningens inverkan m. m. går tendensen emot jämnare byggnation, mot en byggnadsverksamhet över större delen av året än tidigare. Ditåt verkar också alla goda krafter.

Jag tror att om de medel som finns utnyttjas i den riktningen beträffande det allmännas egen byggnation får man ett väsentligt stöd därifrån. Blir det ett tillrättaliggande för vinterbyggen i olika avseenden, så kan man säkert få fram ett etappbyggande i önskvärd utsträckning.

Sedan några ord angående de längre byggnadstiderna. Jag vet inte riktigt vad jag skall tro. När jag läser finansplanen skänker jag alltid uppgifterna däri stor tilltro. Där har det under gångna år vid olika tillfällen redovisats att byggnadstiderna har ökats. Jag har inte de olika årgångarna tillgängliga så kan jag inte peka ut var det står, men jag tänker mig att de uppgifter som där är lämnade är så pass väl grundade att man kan godtaga dem som jämförelse från det ena året till det andra. Det kan inte vara olika storleksordning hos anläggningarna, som är förklaringen till att man har kommit till längre byggnadstider. Handen på hjärtat, herr statsråd, nog har under senare år byggnadstiderna stegrats just därför att vi har haft en ofullständig reglering och därmed fått brist på byggnadsarbetare, tidvis också på material under vissa år.

Därefter några ord om sifferuppgifterna. Dessa säger väl ändå inte hela sanningen. Under de år när konjunkturen gick tillbaka, när investeringarna pressades ned, sjönk kurvan för inlämnade byggnadsansökningar och kvarstående verkliga byggnadsplaner mycket snabbare än vad som framgick av siffror i de uppgjorda redovisningarna och tabellerna. Många tog ju tillbaka sina framställningar om byggnadstillstånd, och detta kom inte till synes förrän långt efteråt. Nu när kurvan går uppåt, verkar det som om stegringen skedde i mycket hastigare takt än man reellt behöver räkna med. Det är endast detta jag velat säga.

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete

Jag skulle också vilja yttra ett par ord till herr Eriksson. Med elementbyggen menar jag inte uteslutande sådana elementhus som tillverkas uppe i Mockfjärd. De görs av trä och förutsätter praktiskt taget ett byggande hela året om, annars skulle inte rörelsen som är fabriksmässigt ordnad kunna bedrivas enligt denna rationella metod. Jag syftade närmast på de nya metoderna att bygga med betongelement, och jag trodde verkligen att man hade hunnit med i utvecklingen så bra i Uppsala, att man också där hade börjat bygga med sådana element. Man bygger numera på det sättet på många håll i landet.

Till herr Lindahl vill jag bara säga att jag inte vet vad jag skall tro. Den ena gången sägs det att företagarna och företagsamheten är så bredspåriga, att det är de som egentligen håller på att bringa hela samhället ur balans. I kväll har vi nu fått höra att vi är smalspåriga. Jag tycker att när man talar om sina erfarenheter — och jag har inte gjort någonting annat — behöver man inte få sådana förenklade omdömen om sitt handlande och sin redovisning av förhållandena.

Herr **ERIKSSON** (s):

Herr talman! För att nu inte kammarens ledamöter skall få den uppfattningen av herr Wehtjes sista påstående, att Uppsala skulle befinna sig på efterkälken i utvecklingen när det gäller bygghuset, får jag meddela kammaren att ett sådant elementhus som herr Wehtje beskriver byggs i Uppsala, och det är ungefär så mycket som brukar förekomma i städerna, vilket man finner när man är ute och tittar. Jag gjorde en rätt omfattande studieresa i fjol, och det var i allmänhet ett eller två elementhus, som förekom i städerna. Jag hade till och med nöjet att besöka herr Wehtjes hemstad och studera de hus som han svarade för. I hela Malmö fanns emellertid bara ett sådant elementhus under byggnad. Antalet dylika hus byggs således inte i så stor omfattning, att man därav kan dra så bestämda slutsatser som herr Wehtje gjorde.

Herr **SVENSSON**, AXEL, (s):

Herr talman! I diskussionen har frågan om säsongutjämnningen kommit att bli dominerande. Reservanterna uppskattar inte värdet av den diskussion som pågått om detta spörsmål. Nu är det ju i alla fall så, att regleringen även har andra syften än att fördela arbetskraften inom detta mycket stora arbetsområde. Regleringen har framför allt till uppgift att säga, vilka arbetsobjekt som är de viktigaste med hänsyn till arbetskraftstillgången, vilka som skall få prioritetsrätt att komma till utförande. Här har vi ett mycket viktigt område som man helt har tappat bort. Reservanterna menar att om man slopar regleringen, har man ju ett instrument kvar, och det är det instrument som staten har genom att den beviljar lån till bostadsbyggandet. De säger ju själva här, att beträffande bostadsbyggandet är den statliga långivningen ett medel att förebygga, att omfattningen av byggnadsverksamheten växer över tillgängliga resurser. Jag har den uppfattningen, herr Wehtje, att det är just bostadsbyggandet som vid varje tillfälle är säkerhetsventilen, när man inom andra sektorer på investeringsområdet har överskridit de belopp som står till förfogande. Herr Wehtje vet ju alltför väl, att en svårighet som just nu står för dörren sammanhänger med att investeringsviljan inom handel och industri har varit större än man hade avsett i budgeten för ifrågavarande delar av investeringarna. Detta har ju gjort, att det blir för litet pengar till de andra, som också skall få plats inom byggnadsverksamheten. Nu menar reservanterna, att om man tar bort byggnadsregleringen, har man kvar den möjlighet att reglera som den statliga långivningen till bostäderna utgör.

Man har ju många gånger i riksdagen fått höra, att bostäderna också är ett allvarligt kapitel och att vi på den punkten har syndat genom att inte kunna skaffa fram bostäder i tillräcklig utsträckning. Men då får ju herrarna vara beredda på att samhället skapar något instrument, som håller tillbaka på de punkter där man avser att äta upp

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete

kapital som skall ställas till förfogande för bostadsbyggande.

Jag har velat säga detta, därför att man i debatten tycks helt ha utglömt denna viktiga detalj — att se till att vi har pengar också för att producera bostäder i fortsättningen. Jag menar således, att det skäl som här är anfört inte kan åberopas för att slopa byggnadsregleringen. Frågan är rentav, om det inte finns anledning att i stället skärpa byggnadsregleringen, så att vi kommer ifrån de nuvarande svårigheterna på byggnadsmarknaden, vare sig det gäller det ena eller det andra objektet.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag skall bara tillägga ett par ord till vad jag sagt tidigare. Jag har ingalunda glömt bostäderna. De är visserligen inte nämnda förut, men när jag har talat om angelägna investeringar, har jag räknat också bostäderna dit. De bostadssökande skall givetvis tillgodoses i lika stor utsträckning som övriga genom de åtgärder som vidtas på investeringsområdet. Jag vill bara ha sagt detta med anledning av herr Svenssons försök att ta bort bostäderna ur bilden.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag har här i min hand några siffror, som jag tycker rätt väl belyser hela diskussionen om säsongutjämningen. Vi vet, att innan byggnadsregleringen tillämpades här i landet, var säsongarbetslösheten bland byggnadsarbetarna mellan 50 och 60 procent. För närvarande har vi en byggnadsreglering som innebär, att vi styr över på vinterhalvåret 60 procent av årskvoten för bostäder och mellan 60 och 70 procent av årskvoten för industribyggnationer. Under fjolåret släppte vi industri- och handelsinvesteringar för 200 miljoner kronor utanför kvoteringen. Vi uppställde därvid vissa bestämda villkor, inne-

bärande att arbetet skulle pågå under vintern och avbrytas under sommarhalvåret. Trots alla dessa konsekventa åtgärder för att hålla uppe arbetet under vintern har under de senaste åren arbetslösheten under vinterhalvåret legat vid 7 å 12 procent, medan den under sommarhalvåret utgjort mellan en halv och en och en halv procent. Om vi skulle slopa byggnadsregleringen, är det därför ett försiktigt antagande att presumera, att vi skulle få en vinterarbetslöshet som ligger omkring 25 procent.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Då jag blivit apostroferad av herr Lindahl under debatten, vill jag säga ett par ord.

Herr Lindahl gjorde gällande, att byggnadsregleringen behövs för att man skall kunna avskaffa säsongarbetslösheten. I den till statsverkspropositionen fogade nationalbudgeten för år 1955 kan man utläsa, hur förhållandena har gestaltat sig inom byggnadsindustrien. I fjol, d. v. s. under 1954, utgjorde antalet arbetslösa inom byggnadsfacket i genomsnitt under första kvartalet över 19 000 personer. Antalet hade sedan föregående år ökat med över 1 000 personer — då hade vi närmare 18 000 arbetslösa inom facket. Hur man än tolkar dessa siffror, kan man väl ändå inte påstå att byggnadsregleringen har varit ägnad att avskaffa säsongarbetslösheten. Det är med tanke på dessa siffror som vi har motionerat om särskilda åtgärder för att hämma säsongarbetslösheten, men då ville herr Lindahl inte vara med.

Herr statsrådet Sträng blev mycket upprörd, när herr Wehtje talade om vilket dåligt portfölje det har varit, när man har velat avskaffa andra regleringar. Fanns det inte en gång en folkhushållningsminister, som hette Gunnar Sträng och som påstod någonstans i övre Norrland, att det var otänkbart att avskaffa smörregleringen, men fyra dagar därefter var det möjligt? Något liknande inträffade även beträffande brödregeringen. Kunde man inte vänta, herr statsråd, att ett avskaffande av byggnads-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete

regleringen skulle kunna försiggå under samma gynnsamma former som avskaffandet av de äldre regleringarna?

Herr **WEHTJE** (h):

Herr talman! Jag har kanske inte anledning att efter herr Ohlons inlägg i debatten här säga något vidare.

Jag tycker emellertid inte att man, som socialministern gör, kan skriva den gynnsamma utvecklingen för säsongsysselsättningen uteslutande på byggnadsregleringens konto. Det har ju ändå under de senaste åren hänt en del med den tekniska utvecklingen. Det har blivit andra konjunkturen, och dessutom har den ekonomiska politiken fullföljts så att vi haft full sysselsättning. Allt detta gör att man inte kan säga att det uteslutande är byggnadsregleringen som haft den verkan som dessa faktorer samfällt otvivelaktigt har åstadkommit.

Herr statsrådet **STRÅNG**:

Herr talman! Vi måste tyvärr, herr talman, talat förbi varandra här. Jag erinrade om att på 1930-talet, innan byggnadsregleringen infördes, var säsongarbetslösheten 60 procent bland byggnadsarbetarna. När vi nu har byggnadsregleringen och gör alla dessa målmedvetna ingrepp för att sätta in de stora objekten under vintern — jag tänker här på de 200 miljonerna utanför kvoterna, som innebär att arbetena får pågå under vintern och ligga nere under sommaren — har det inte varit med någon entusiasm hos de företagare som har accepterat dem, men de har sagt att det är bättre än ingenting alls. Med dessa målmedvetna ingrepp har vi pressat ned arbetslösheten till tio procent under de sämsta vintermånaderna.

Om jag då gör antagandet, att därest vi släpper byggnadsregleringen, kommer arbetslösheten att bli, låt mig säga 25 procent, så är väl detta ett mycket välvilligt hänsynstagande till den utveckling, som både herr Wehtje och jag har talat om, ty det innebär ju att utvecklingen skulle ha pressat ned arbetslös-

heten från 60 till 25 procent. Jag tror att vi får röra oss med den procentsatsen, därest vi slopar byggnadsregleringen.

Till herr Ohlon kan jag endast säga, att jag kan förstå hans anförande endast under förutsättning att han var ute i läsrummet, medan jag höll mitt förra anförande, ty jag presenterade mig vid det tillfället såsom folkhushållningsministern 1948.

Det här med smöret och norrlandsresan har Ohlon tagit ur luften. När det gäller brödet kan det finnas någon rim och reson i vad han sade, ty före valsöndagen i september månad 1948 diskuterades, om brödransoneringen skulle slopas eller inte. Jag tillät mig vid det tillfället säga, att vi först borde ta in 1948 års skörd, innan vid diskuterade, om ransoneringen skulle slopas. Vi fick in skörden och kunde uppskatta den, och efter uppskattningen slopades ransoneringen, men vi hade, vågar jag hävda, en ganska vettig motivering för återhållsamhet. Man bör ju se vad man har i ladorna, innan man ger sig på att avveckla en ransonering.

Herr **LINDAHL** (s):

Herr talman! Det förvånar mig att herr Ohlon nu också kommer in på bröd- och smörransoneringen. Det skvallrar om att han inte ser riktigt allvarligt på detta problem, ty det är väl ändå utan tvekan på det sättet, att om vi inte hade denna byggnadsreglering — som ändå i stort sett fungerar så att den sprider ut arbetstillfällena över hela året — utan de fria krafternas spel fick sköta om det hela — skulle den säsongarbetslöshet, som herr Ohlon ömmar för att avskaffa, vara större. Jag tror inte ett ögonblick, att man ifrån den s. k. oppositionens sida tror någonting annat. Jag har sagt förut — men jag tror inte herr Ohlon då var inne i kammaren — att han för någon vecka sedan, då han mycket varmt talade för att man skulle gå till rätta med säsongarbetslösheten, och att han nu heller ingenting annat har att komma med än kritiken emot byggnadsregleringen, som ändå är det enda,

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete

såvitt jag förstår, med vilket vi kan reglera arbetsmarknaden och söka hålla den fulla sysselsättningen i gång.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Osvald* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Osvald* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 39.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 april 1952 (nr 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 9, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 10, med anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Fiskerilånefonden, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av väckt motion angående bortscaffande av sand från vägar inom tätbebyggda samhällen; och

nr 12, i anledning av väckt motion angående lekmanrepresentation i de s. k. länsråden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 22.15.

In fidem

Fritz af Petersens

Fredagen den 1 april

Kammaren sammanträdde kl. 13.00.

året 1955/56 till musikaliska akademien med musikhögskolan.

Justerades protokollet för den 25 nästlidne mars.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1955/56 till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl.;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till Stockholms högskola;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till folkskoleväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budget-

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 151, till Konungen i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för utfärdande av röstlängdsutdrag.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 162, till Konungen i anledning av väckt motion om utredning av frågan om de sociala konsekvenserna av ingångna dispensäktenskap m. m.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 163, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 164, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 april 1952 (nr 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 166, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303), dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. ratificeringen av 1954 års oljeskyddskonvention

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Osvald* till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framställt en så lydande fråga: »Har herr statsrådet för avsikt att förelägga innevarande års riksdag frågan rörande ratificeringen av 1954 års oljeskyddskonvention?»

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet *ERICSSON*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr *Osvald* har frågat mig, om avsikten är att förelägga innevarande års riksdag frågan om ratificering av 1954 års oljeskyddskonvention.

Till svar härpå vill jag anföra följande.

I början av mars i år har kommerskollegium, som tidigare hemställt att Kungl. Maj:t ville föranstalta om ratificering av konventionen, till Kungl. Maj:t överlämnat förslag till de åtgärder, som erfordras i händelse av ratifikation från svensk sida. Vid beredning av ärendet har det befunnits erforderligt, att yttranden över kommerskollegii förslag inhämtas från berörda myndigheter och sammanslutningar, innan definitiv ställning toges i frågan. Detta kan inte medhinnas inom sådan tid att det är möjligt att förelägga innevarande års riksdag proposition i ärendet. Jag vill emellertid understryka, att jag är väl medveten om frågans betydelse och att jag hoppas att proposition i ämnet kommer att föreläggas 1956 års riksdag.

Herr *OSVALD* (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min fråga. Jag måste emellertid beklaga, att ärendet på detta sätt skjutits på framtiden. Detta är ju, såsom statsrådet säger, en fråga av stor betydelse. Alla som haft tillfälle att granska förhållandena exempelvis vid

den svenska västkusten och även här vid Östersjön är väl medvetna om de olägenheter, som för närvarande är förenade med oljeutsläppning av olika slag.

Såvitt jag förstår hade det väl inte varit nödvändigt att remittera frågan ytterligare. Redan i samband med den utredning, som är gjord av kommerskollegium, har ju faktiskt alla berörda parter blivit hörda. Alla har också tillstyrkt, alltså även de, som kommer att få vidkännas utgifter i samband med de åtgärder, som här skall vidtagas. Alla är eniga om att denna konvention bör ratificeras snarast möjligt. Vi vet också att för närvarande pågår lagstiftningsarbete i flera av de länder, som deltog i det stora sammanträdet i London, då förslaget till oljeskyddskonvention gjordes upp. Såvitt jag vet är frågan för närvarande under behandling i det brittiska parlamentet, och även i många andra länder pågår arbetet med denna fråga. Jag tycker därför att det är mycket beklagligt, att vi skall behöva komma ett år efter och kanske därigenom omöjliggöra att konventionen blir ratificerad i år av tillräckligt många stater. Det krävs nämligen att tio stater ansluter sig till konventionen, för att den ett år därefter skall träda i kraft.

Jag skulle emellertid i detta sammanhang vilja understryka, att även om det inte blir någon ratificering från svensk sida förrän år 1956, tycker jag att det vore angeläget att man här i vårt land vidtog en del förberedande åtgärder. Vi har ju även våra stora svenska sjöar att tänka på, framför allt Väneren; där vållas en hel del olägenheter av oljeutsläppning. Den saken skulle man kunna ordna utan att avvakta den ratificering som det nu är fråga om, även om det gäller åtgärder av samma art. Dessutom utgår kommerskollegium från att det skall tillsättas en oljeskyddsnämnd. Den borde också snarast möjligt träda i funktion, för att förbereda de arbetsuppgifter, som den sedan kommer att få ta hand om.

Det är angeläget att man i denna oljeskyddsnämnd får en representant för naturskyddsintressena. Enligt det av kommerskollegium framlagda förslaget

Ang. nedläggande av driften vid sockerbruket i Linköping

skall i nämnden finnas en representant för djurskyddet. Men naturskyddsintressena inskränker sig ingalunda till djurskyddet. Det är, skulle jag vilja säga, biologisk-ekonomiska frågor, som en naturskyddsrepresentant i främsta rummet borde vara satt att bevaka. Jag skulle därför vilja vädja till statsrådet, att då denna nämnd skall tillsättas — vilket bör ske så snart som möjligt — den i första hand får en representant för naturskyddsintressena i vidare bemärkelse än vad som föreslagits från kommerskollegium.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Det råder tydligen inga delade meningar mellan herr Osvald och mig beträffande angelägenheten av att vi får till stånd åtgärder av denna karaktär, det vill säga kommer fram till en ratificering av konventionen. Däremot kan jag inte dela herr Osvalds synpunkter, när han säger att det väl inte borde ha varit nödvändigt att skicka ut förslaget på remiss, då enligt herr Osvalds uppfattning alla parter redan är hörda. Det ligger ju så till att ett antal sakkunniga och experter här gjort en utredning och framlagt ett förslag. Det är klart att man kan säga, att eftersom dessa experter och sakkunnigas ståndpunkt sannolikt kommer att sanktioneras av deras huvudmän, skulle det inte behövas något remissförfarande. Men så förfar man väl i allmänhet inte. Det gäller ju här en lagstiftningsfråga, där staten själv inte skall betala kostnaderna. Då bör man väl bereda dem som skall betala kostnaderna, främst kommunerna, redarna och oljebolagen, tillfälle att först få yttra sig över förslaget. Om herr Osvald har en annan mening, vilket jag här måste registrera som ett faktum, kan jag bara säga, att jag för min del har en annan uppfattning om hur man bör gå till väga. Därför tvingas jag också att vänta med framläggandet av propositionen till nästa års riksdag.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag håller naturligtvis med herr statsrådet om att man bör höra

dem som kommer att få vidkännas utgifter för förslaget genomförande. Men det framgår av den utredning, som kommerskollegium framlagt, att man redan hört och fått tillstyrkande yttranden från Sveriges redareförening, Svenska hamnförbundet, Sveriges varvsindustri-förening, Svenska petroleuminstitutet och Nordiska oljeskadekommitténs svenska avdelning. De som här främst kommer att få vidkännas en del utgifter är naturligtvis hamnarna. I Sverige gäller det framför allt Stockholm, Göteborg, Malmö, Gävle, Sundsvall och Oxelösund. Representanter för alla dessa hamnar har således hörts och gett besked om att de delar kommerskollegiets uppfattning.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Jag känner det nödvändigt att säga, att herr Osvald härdrager uttrycket remissförfarande.

Faktum är att det här icke har förekommit något remissförfarande tidigare. Först nu har ärendet skickats ut på remiss för att vederbörande kommunala myndigheter, redare och andra skall få tillfälle att få framföra sina synpunkter. Saken ligger så till att i det första förslag, som kom från kommerskollegium, hade man inte berört de rent praktiska frågorna utan tog endast ställning till själva principfrågan. Kommerskollegium har sedan gjort en utredning nummer två. I den har man kommit fram till vad som i praktiken skall göras, och de åtgärderna kostar pengar. Detta förslag har nu skickats ut på remiss. Jag vidhåller att man bör förfara så, att om det gäller ett förslag till lagstiftning, där andra än staten skall betala kostnaderna, bör man ge vederbörande huvudmän tillfälle att yttra sig, om det är skäligen pålagor som drabbar vederbörande.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. nedläggande av driften vid sockerbruket i Linköping

Med stöd av § 20 av kammarrens ordningsstadga hade herr *Eskilsson* till herr

Ang. nedläggande av driften vid sockerbruket i Linköping

statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställt följande fråga: »Anser herr statsrådet, att det är riktigt att nu nedlägga driften vid sockerbruket i Linköping med huvudsaklig hänvisning till av jordbruksprisutredningen gjorda uttalanden, vilka ännu icke slutgiltigt remissbehandlats och vilka därtill icke heller varit föremål för vare sig regeringens eller riksdagens prövning?»

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet NORUP, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Eskilssons berörda fråga, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Eskilsson har frågat mig, om det är riktigt att nu nedlägga driften vid sockerbruket i Linköping med huvudsaklig hänvisning till av jordbruksprisutredningen gjorda uttalanden, vilka ännu icke slutgiltigt remissbehandlats och vilka därtill icke heller varit föremål för vare sig regeringens eller riksdagens prövning.

Vid besvarandet av denna fråga vill jag först erinra om att priset på utländskt socker sedan hösten 1951 sjunkit starkt och att det nu ligger minst 30 öre lägre än självkostnadspriset vid tillverkning av socker ur svenska betor. Denna prisskillnad, vilken inte torde vara av tillfällig natur, ligger betydligt över det skydd, som andra jordbruksprodukter i genomsnitt åtnjuter. En starkt bidragande orsak till den betydande skillnaden mellan det svenska sockerpriset och importpriset är, att betodlingen är mycket arbetskrävande och att produktionskostnaden för svenska betor med hänsyn härtill direkt påverkas av de höga arbetslöner, som gäller i vårt land. Det är naturligtvis till följd härav mycket angeläget, att alla möjligheter till rationalisering av såväl odling som sockertillverkning tillvaratas. Från den utgångspunkten bör det inte vara något att erinra mot att sockerbolaget vidtar åtgärder, som siktar till att nedbringa tillverkningskostnaderna, vilka blir särskilt höga vid sockerbruk, som har liten tillförsel av soc-

kerbetor. De fasta kostnaderna är praktiskt taget lika stora för ett sockerbruk av linköpingsbrukets kapacitet med en årstillverkning av omkring 9 000 ton strösocker som för ett s. k. normalbruk med en tillverkning av cirka 20 000 ton. Enbart detta förhållande innebär en kostnadsfördyring för det mindre bruket med omkring 9 öre per kilogram socker. I fråga om linköpingsbruket tillkommer, att även de rörliga förädlingskostnaderna liksom betfrakterna där är högre per kilogram tillverkat socker än vid de skånska normalbruket. Enligt vad jag inhämtat utgör sålunda merkostnaden vid linköpingsbruket 13—14 öre per kilogram strösocker.

För sockerbolagets del ligger möjligheten att nedbringa tillverkningskostnaderna framför allt i övergången till större brukningsenheter och därigenom ett mindre antal sockerbruk. För att driva ett normalbruk behövs en odling på minst 3 500 hektar. Trots att bolaget vid flera tillfällen under de tio senaste åren förklarat, att odlingen i Östergötland måste avsevärt öka, om sockerbruket i Linköping skulle kunna drivas någorlunda ekonomiskt, har odlingen endast vid två tillfällen under denna period överstigit 2 000 hektar. Vid båda dessa tillfällen föranleddes ökningen av bestämda uttalanden från bolagets sida, att en viss arealökning *måste* ske, för att bruket skulle hållas i gång.

Våren 1953 meddelade sockerbolaget betodlarföreningen och hushållningssällskapet i Östergötland, att bolaget till följd av de senaste årens minskning av betarealen hade för avsikt att efter 1953 års betkampanj nedlägga sockerbruket. I enlighet med önskemål från de berörda organisationerna träffades emellertid överenskommelse om att bruket skulle vara i gång även under 1954 års kampanj, trots att man icke lyckats komma upp till större teckning än 2 150 hektar. Beslutet härom fattades i medvetande om den betydelse, som sockerbetsodlingen ansågs ha i Östergötland, och i förvissning om att denna betydelse även skulle inses av jordbrukarna själva. Som

Ang. nedläggande av driften vid sockerbruket i Linköping

förutsättning för bolagets beslut gällde emellertid, att nya överväganden, avseende kommande års betkampanjer, måste göras under 1954, därvid en väsentligt högre areal än den då uppnådda måste komma att krävas.

Tidigt på hösten 1954 meddelade sockerbolaget betodlarföreningen, att driften måste nedläggas, om man inte genom förhandsteckning före årsskiftet hade kommit upp till en areal av minst 2 500 hektar. Trots en utomordentligt energisk propaganda för teckning, därvid flertalet tänkbara odlare personligen besöktes, har detta inte lyckats. Sedan försöksteckning fortsatt även under tiden efter den 1 januari, lär man ha kommit upp i en sammanlagd tecknad areal av cirka 2 350 hektar.

Det torde vara de nu angivna förhållandena, som är det huvudsakliga motivet för bolagets beslut att nedlägga driften vid Linköpings sockerbruk före instundande betkampanj. Till beslutet har väl delvis också bidragit de förslag rörande sockerbetsodlingen, som jordbruksprisutredningen lagt fram. Genom de uttalanden, som i denna utredning har gjorts, har bolaget fått belägg för just den uppfattningen beträffande linköpingsbruket, som bolaget har hävdat. Detta torde vara anledningen till att hänvisning gjorts till jordbruksutredningens betänkande.

Jag vill slutligen tillägga att, om driften i Linköping skulle ha upprätthållits under 1955 års betkampanj, det enligt sockerbolagets uppgift hade behövts en nyinvestering vid bruket på mellan 700 000 och 800 000 kronor. Man måste därför förstå bolagets tveksamhet inför en sådan investering, när intresset för betodlingen visat sig vara svagt och då dessutom jordbruksprisutredningens förslag utmynnar i att någon odling där för framtiden knappast är att räkna med. Genom erbjudande att stå för den preliminära kontraktsteckningen och att på egen bekostnad transportera i Östergötland producerade sockerbeter till bruk i Skåne har ju bolaget dessutom hållit odlarna skadeslösa.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet Norup för svaret och för att han haft vänligheten att låta mig ta del av det i förväg.

Tyvärr kan jag inte säga att jag är tillfredsställd med svarets innehåll. Det är en redovisning av de tankegångar som sockerbolaget och jordbruksprisutredningen gett uttryck åt, när de föreslagit nedläggning av sockerbruket i Linköping, och det förefaller som om statsrådet ansluter sig till deras mening. Även om det inte direkt säges ut i svaret, får jag väl tolka herr statsrådets svar på min fråga som jakande — jordbruksministern anser det riktigt, att sockerbruket i Linköping omedelbart lägges ned.

Inom Östergötland är vi bekymrade för denna utveckling. Sockerbetsodlingen har onekligen varit till stort gagn för de bygder, där den bedrivits, och den har inte bara medfört direkta fördelar. Jag skall inte hålla någon lång utläggning om detta, utan vill endast nämna sockerbetsodlingens betydelse ur växtföljdssynpunkt och sambandet mellan sockerbetsodlingen och mjölkproduktionen. Man kan befara att antalet kreaturslösa jordbruk kommer att öka, när betodlingen nu skall upphöra. Därmed ökas ytterligare svårigheterna för mjölkförsörjningen inom stockholmsområdet, till vilket Östergötland är en av de stora leverantörerna. När man försöker att genom prisbildningen stimulera mjölkproduktionen inom detta område, förefaller det inkonsekvent att samtidigt genom andra åtgärder direkt minska underlaget för produktionen inom samma område.

Det är dessa omständigheter som utgör bakgrunden till de stora ansträngningar, som man från olika håll inom Östergötland nedlagt för att få behålla sockerbruket i Linköping. Det har inte bara varit de närmast berörda, sockerbetsodlarna och betodlarföreningen, utan även hushållningssällskapet och RLF, som ägnat sina krafter åt uppgiften. Man uppnådde visserligen inte före årsskiftet den areal av minst 2 500 hek-

Ang. nedläggande av driften vid sockerbruket i Linköping

tar, som sockerbolaget krävde, men från bolagets sida manades trots detta till fortsatt teckning. I slutet av februari var också den tecknade arealen uppe i cirka 2 350 hektar, såsom statsrådet nämnde, och erfarenheten från föregående år visar, att det brukar tillkomma något hundratal hektar i samband med sådden.

Det är inte heller i första hand den otillfredsställande teckningen, som anförts såsom skäl för sockerbrukets nedläggning nu, utan såsom jag i min fråga anförde jordbruksprisutredningens förslag. Och det är detta tillvägagångssätt, att avgöra en så viktig fråga innan riksdagen haft tillfälle att ta ståndpunkt till det framlagda förslaget, som väckt så mycken undran bland Östergötlands jordbrukare. Man anser sig inte ha fått det stöd från statsmakternas sida, som hade behövts för att få ha sockerbetsodlingen kvar i länet. Nu säger visserligen statsrådet, att bolaget kommer att hålla odlarna skadeslösa genom att i alla fall göra betodlingen i Östergötland möjlig under 1955. Det är dock en klen tröst, eftersom den framtida odlingen naturligtvis blir omöjlig efter sockerbrukets nedläggning. För övrigt lär väl inte oron för sockerbetsodlingens framtid göra sig märkbar endast inom Östergötland. Den kom ju till kraftiga uttryck här i riksdagen vid årets remissdebatt, och det kanske inte är utan anledning. Vid betodlarföreningens årsstämma i Linköping i lördags yttrade nämligen en representant för sockerbolaget, att man inom de närmaste åren ämnade lägga ned ytterligare fyra sockerbruk för att förbilliga driften. Från jordbrukets sida har vi ingen anledning att motsätta oss rationaliseringssträvanden inom sockerindustrien; vi försöker ju själva rationalisera vår näring efter bästa förmåga. Men vi får akta oss, så att vi inte genom rationalisering och besparingar på ett område åstadkommer för stora skadeverkningar på ett annat.

Herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Som jordbrukare kan jag mycket väl förstå herr Eskilsson, om han

inte är tillfredsställd med det svar jag lämnat.

Det råder, såsom herr Eskilsson mycket riktigt säger, ett starkt samband mellan betodling och mjölkproduktion, men det måste väl ändå vid sådant förhållande i första hand vara jordbrukarnas intresse, att det sambandet i fortsättning- en kan bibehållas.

Herr Eskilsson säger att statsmakterna inte givit betodlingen det stöd som betodlarna har rätt att kräva, och detta är ju ett av de kritiska påståenden som förekommer i detta sammanhang. Jag tror att meningarna på den punkten kan vara delade. Själv hör jag nog till dem som menar, att betodlingen i skilda avseenden medför så stora kostnader, att denna odling som sådan inte är någon särskilt lukrativ affär. Å andra sidan bör man väl också, herr Eskilsson, tänka på att man inte ena gången skall begära statens stöd åt en viss odling, när man andra gången, och i allmänhet, talar för att staten inte skall i onödan planera och reglera för jordbruket.

Både 1947 års jordbruksutredning och det nu framlagda betänkandet från jordbruksprisutredningen tar sikte på att man här i landet skall uppehålla en sockerbetsodling motsvarande ungefär 45 000 hektar. Jag är övertygad om att sockerbolaget inte skulle haft någon som helst anledning att slå ned just på sockerbruket i Linköping, om Östergötlands jordbrukare tidigare varit lika intresserade av att teckna för betodling som de är just nu. Man kan givetvis ha olika mening om den rationalisering, som nu anses vara nödvändig. Den drives kanske något hårt, och jag tror ju att det har investerats så mycket i sockerbetsodlingen såväl hos jordbrukare som hos sockerbolaget, att man bör bibehålla sockerbetsodlingen i så stor utsträckning som möjligt även som beredskapsnäring.

Som jordbrukare beklagar jag i högsta grad att inte betodlingen har vunnit gehör hos tillräckligt antal jordbrukare i Linköping. I linköpingstrakten, med Sveriges bästa jordar, borde kunna uppehållas en betodling på i medeltal 3 500

Ang. nedläggande av driften vid sockerbruket i Linköping

hektar, som sockerbolaget fordrar. Det har under de senare åren av såväl betodlarföreningen i Östergötland som av hushållningssällskapet, det vet jag, bedrivits ett mycket energiskt arbete för att få till stånd ett ökat intresse för betodlingen, men jordbrukarna har inte velat lyssna till den paroll, som har utfärdats. Nu, när man står inför verkligheten av en sak, som det talats om under flera år, säger man att det väl ändå är fel att denna odling skall läggas ned. Ja, det är enligt min mening fel, om man ser det ur jordbrukets synpunkt. Man kan väl inte enbart skjuta skulden på statsmakterna. Jag kan försäkra herr Eskilsson och Östergötlands jordbrukare, att jag anser att det är till stort men för Östergötlands jordbruk, att man inte där har kunnat upprätthålla en odling, som ger säkerhet för att bruket skall kunna fortbestå i fortsättningen.

Herr Eskilsson säger, att både hushållningssällskapet, betodlarföreningen och även RLF ägnat sina krafter åt att få större arealer för betodling, och det tror jag är mycket riktigt. Jag hörde mig berättas häromdagen, att det skett en teckning för att stödja betodlingen. En man, som jag tror står herr Eskilsson politiskt nära och som är i framskjuten ställning inom jordbruksorganisationerna, har bidragit till möjligheterna att öka betodlingen i Östergötland med en halv hektar. Skulle man inte möjligen kunna göra litet större ansträngningar, om man verkligen vill att ett bruk skall fortsätta?

Jag måste beklaga att man inte under de årtionden, höll jag på att säga, som har gått, i Östergötland haft förståelse för vilket värde sockerbetsodlingen har, såväl när det gäller växelbruket inom jordbruket som när det gäller den förnämliga kultur på jorden, som dock betodlingen medför, utan där i stället bedrivit en mera konjunkturbetonad odling. Därvidlag har oljeväxtodlingen förmodligen i viss mån trängt tillbaka betodlingen.

När man här kräver att statsmakterna skulle ålägga sockerbolaget att driva bruket i Linköping, trots att jordbrukar-

na inte givit något gensvar på de försök att få till stånd en sådan odling, som har gjorts under flera år, skulle jag till herr Eskilsson vilja ställa motfrågan: Anser herr Eskilsson att statsmakterna hade bort gå in för en sådan sak?

Det har också sagts, att vi kommer att få nedlagda fabriker i Skåne. Ja, om så sker kommer det att bli ett försämrat ekonomiskt resultat för betodlarna i Skåne, och det är med bekymmer jag ser på hur man i fortsättningen skall kunna upprätthålla odlingen där i en utsträckning som är nödvändig. Det vill förmodligen till att man vinner förståelse för en prisbildning i fråga om sockerbetor, som skapar möjlighet att upprätthålla denna odling. Jag kan försäkra herr Eskilsson att i den ställning, som jag har, försöker jag att åstadkomma en så god prisbildning som möjligt för sockerbetorna.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Jag medger att det är riktigt som statsrådet säger, att det tidigare har varit förenat med svårigheter att få Östergötlands jordbrukare tillräckligt intresserade för sockerbetsodlingen. Detta beror framför allt på den konkurrens, som man haft med andra grödor, där det varit lättare att mekanisera driften och där man inte behövt så mycket mänsklig arbetskraft för produktionen. Men jag vill samtidigt framhålla, att man inom Östergötland nedlagt mycket stora ansträngningar för att mekanisera driften även på sockerbetsodlingens område. Under år 1954, när väderleksförhållandena på hösten var synnerligen ogynnsamma, tog man upp över 50 procent av sockerbetsarealen med maskin, och man räknar med att under normala förhållanden kunna ta upp ungefär 75 procent med maskin. Det är att förmoda att i samma mån som även sockerbetsodlingen kan mekaniseras ytterligare, skulle det finnas större möjligheter att vinna intresse för den från jordbrukarnas sida.

Sedan tycker jag ju att det är litet egendomligt att göra avbrottet just nu, när tendensen både under 1954 och un-

Ang. nedläggande av driften vid sockerbruket i Linköping

der 1955 visar ett ökat intresse för odlingen. År 1954 uppnådde man inom Östergötland en areal av 2 282 hektar. Detta är i och för sig inte så hög siffra, men vi får se den mot det förhållandet, att sockerbruket i Linköping inte har kunnat ta emot sockerbetor från hur stor areal som helst. Till Linköping har även sockerbetorna från Västergötland varit dirigerade och för att inte kampanjen skulle utsträckas för långt, har man begränsat odlingsarealen. För 1955 års odling sattes den vid 2 500 hektar. Man uppnådde den arealen vid månads-skiftet februari—mars, men samtidigt kom beskedet att bruket skulle nedläggas. Det är den omständigheten, att man inte velat hålla driften i gång trots att de givna förutsättningarna infriats, som väckt så mycken undran och oro.

Till sist frågar man sig också hemma i Östergötland, om det kan vara någon affär med att kosta på sockerbetorna de dryga fraktkostnader, som transporten på sockerbolagets bekostnad till Skåne medför. För dessa fraktkostnader skulle i stället den rationalisering av sockerbruket i Linköping kunna genomföras som det talats om i interpellationssvaret.

Herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Jag får säga, att om det föreligger så stora förutsättningar för att driva mekanisk upptagning av sockerbetor i Östergötland, är jag desto mer förvånad över att man inte där tidigare varit mera intresserad av sockerbetsodling än man nu är. På många trakter i Skåne finns det så många små odlingsenheter, att det inte finns möjlighet att använda mekaniska hjälpmedel, utan där får betorna tas upp för hand.

Vad sedan beträffar frågan, om det kan vara någon affär att frakta betor från Östergötland till Skåne i stället för att hålla bruket i Linköping i gång, torde herr Eskilsson vara vänlig att vända sig till sockerbolagets ordförande, som också är här i kammaren. Han kan nog bättre svara på sådana detaljfrågor. Att statsmakterna skulle lägga sig i, huruvida sockerbolaget vill frakta betor till

Skåne eller förädla dem i Linköping, är väl för mycket begärt, i varje fall av en högerman.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 161, angående befrielse från skyldighet att återbetala för mycket utbetalade lönebelopp; och

nr 163, angående eftergivande av viss återbetalningsskyldighet till statsverket.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 164, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 166, med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Föredrogos och lades till handlingarna den av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjorda anmälan, att till utskottet inkommit framställningar dels från fullmäktige i riksbanken angående inrättande av vissa tjänster i riksbanken, dels ock från delegerade för riksdagens verk angående obekvämetstilllägg för tjänstgöring på obekvämt arbetstid.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet den av herr *Öhman* m. fl. väckta motionen, nr 480, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökningar m. m. till främjande av varutrafiken över trondheimsområdet.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1955/56;

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 61, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1955/56 till bidrag till utgivandet av en redogörelse på engelska språket om den svenska riksdagen; och

nr 62, i anledning av väckta motioner om beredande av pension åt vissa arvodesanställda underofficerare vid krigsmakten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa beställningshavare i reserven m. fl. för minskning i avlöningsförmåner till följd av beslut vid 1940 års lagtima riksdag jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t och riksdagen hade år 1940 beslutat vissa grunder för ordinarie civila statstjänstemäns löneförmåner under inkallelse till militärtjänstgöring i egenskap av beställningshavare i reserven, vilka grunder givits giltighet även beträffande tjänstemän som redan tidigare blivit innehavare av ordinarie tjänst. Frågan om ifrågavarande grunders förenlighet med civila avlöningsreglementets bestämmelser hade sedermera bragts under allmän domstols prövning, och högsta domstolen hade den 3 augusti 1949 ogillat därvid framställda ersättningskrav med godkännande av den uppfattning, åt vilken statsutskottet vid 1940 års lagtima riksdag givit uttryck. Emellertid hade i senare anhängiggjorda mål med i sak lika förhållanden utgången blivit en annan, i det att högsta domstolen i sin helhet, med 15 röster mot 9, den 23 november 1954 bifallit framställda krav på ytter-

ligare löneförmåner åt ordinarie tjänstemän under inkallelse till militärtjänstgöring såsom beställningshavare i reserven. Anledningen härtill hade varit, att högsta domstolen funnit, att den minskning i eljest utgående avlöning och semester resp. ferier, som vissa militära beställningshavare jämlikt gällande bestämmelser fått vidkännas å sin civila statstjänst under inkallelse till militärtjänstgöring under det andra världskriget, icke varit förenlig med den rätt, som genom civila avlöningsreglementet tillförsäkrats ifrågavarande tjänstemän.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 77, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 4 februari 1955, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av vad i ämnet beslutats vid 1940 års lagtima riksdag — i huvudsaklig överensstämmelse med vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats medge ersättning i sådana fall, där förhållandena vore desamma som i nyssnämnda genom högsta domstolens dommar den 23 november 1954 avgjorda mål och preskription icke inträtt.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh* och *Alexanderson* (I: 411) och den andra inom andra kammaren av herr *Fröding* m. fl. (II: 510), i vilka hemställts, att riksdagen måtte lämna Kungl. Maj:t det med propositionen avsedda bemyndigandet jämväl för de fall, då preskription inträtt, förutsatt att vederbörande befattningshavare anmälde sitt anspråk på sätt och inom tid som av Kungl. Maj:t bestämdes;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Rubbestad* m. fl. väckt motion (II: 511), vari hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 411 och II: 510 samt II: 511, bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av vad i ämnet beslutats vid 1940 års lagtima riksdag — i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 4 februari 1955 förordats medge ersättning i sådana fall, där förhållandena vore desamma som i vissa i statsrådsprotokollet omnämnda, genom högsta domstolens domar den 23 november 1954 avgjorda mål och preskription icke inträtt.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herr *Boman*, fröken *Andersson* samt herrar *Sundelin*, *Aastrup*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Svensson* i *Ljungskile*, *Birke* och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 411 och II: 510 ävensom med avslag å motionen II: 511, bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av vad i ämnet beslutats vid 1940 års lagtima riksdag — i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 4 februari 1955 förordats och med beaktande av vad i reservationen anförts medge ersättning i sådana fall, där förhållandena vore desamma som i vissa i statsrådsprotokollet omnämnda, genom högsta domstolens domar den 23 november 1954 avgjorda mål;

2) herrar *Einar Persson*, *Thun*, *Rubbestad*, *Åkerström*, *Gustafsson* i *Stockholm*, *Hansson* i *Skegrie* och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 511 samt avslag å motionerna I: 411 och II: 510, avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 77.

Herr **SUNDELIN** (fp):

Herr talman! Jag skall försöka att i korthet redogöra för förhistorien till den fråga, som behandlas i Kungl. Maj:ts proposition nr 77 och över vilken statsutskottet här har avgivit utlåtande.

Vid utbrottet av det andra världskriget gällde ett civilt avlöningsreglemente, enligt vilket ordinarie statstjänsteman bland annat då han fullgjorde tjänstgöring, som ålåg honom som beställningshavare i reserven, å reservstat eller å övergångsstat eller såsom officer i väg- och vattenbyggnadskåren fick behålla större delen av sin civila lön. Då dylik tjänsteman under sådan beredskaps-tjänstgöring erhöll samtliga de förmåner, som utgick på grund av denna tjänstgöring, uppkom det förhållandet, att de beställningshavare i reserven och med dem likställda, som innehade stats-tjänst, under beredskapstjänstgöringen fick uppbära löneförmåner, som översteg deras inkomster i den civila befattningen och som även översteg vad motsvarande befattningshavare på aktiv stat erhöll. Detta gällde såväl ordinarie som extra ordinarie befattningshavare.

Ett sådant förhållande ansågs inte rimligt, och därför beslöt 1939 års urtima riksdag vissa inskränkningar i bestämmelserna om löneförmåner till icke ordinarie tjänstemän av ifrågavarande kategorier vid tjänstledighet för fullgörande av dem åliggande militärtjänstgöring. Inskränkningarna innebar, att om vederbörandes militära lön var högre än lönen i den civila befattningen, skulle ingen del av den civila lönen utgå; var däremot den militära lönen lägre än den civila lönen, skulle så stor del av den civila lönen utbetalas, att det sammanlagda beloppet inte understeg månadslönen i den civila befattningen. Detta gällde alltså icke ordinarie tjänstemän.

Vid 1940 års riksdag framlade Kungl. Maj:ts förslag om att denna minimiregel skulle bli tillämplig även på sådana tjänstemän, som därefter fick ordinarie anställning. Kungl. Maj:t ansåg sig inte kunna föreslå, att minimiregeln skulle

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

tillämpas även på de tjänstemän, som redan tidigare hade erhållit ordinarie anställning. Statsutskottet föreslog emellertid, att regeln skulle tillämpas också på dem, som redan innehade ordinarie tjänst, och detta blev även riksdagens beslut.

Genom beslut i november 1954 har nu högsta domstolen i två väckta mål förklarat, att den vidtagna löneregleringen inte lät sig förena med den rätt, som genom avlöningsreglementet tillförsäkrats vederbörande. Det gällde alltså här tjänstemän, som redan före kungörelsernas ikraftträdande erhållit ordinarie tjänst. Detta beslut fattades av högsta domstolen in pleno. År 1949 hade högsta domstolen genom beslut å avdelning ogillat krav av liknande innebörd, som de som domstolen tog ställning till i sitt beslut 1954. I båda fallen var besluten i domstolen icke enhälliga.

I propositionen meddelas, att det till civildepartementet inkommit ett flertal framställningar om ersättningar för löneavdrag, som gjordes under beredskapstiden med stöd av riksdagens beslut 1940, och i dessa framställningar åberopades högsta domstolens senaste utslag. Kungl. Maj:t anhåller därför i den nu föreliggande propositionen om bemyndigande att efter ansökan besluta om ersättning för sådan löneminskning, som här angivits, utan att laga dom i varje särskilt fall föreligger, detta för att undvika ett onödigt och kostsamt rättegångsförfarande. I propositionen har det räknats med att endast de tjänstemän, som genom kravframställningar gjort sig påminta, skulle ha möjlighet att erhålla ersättning, medan de som inte gjort sådana framställningar och som på grund därav fått sina krav preskriberade, skulle utestängas från denna möjlighet.

Jag har rätt svårt att förstå Kungl. Maj:ts ställningstagande i detta sista avseende. Det vilar, synes det mig, uteslutande på rent formell grund. De tjänstemän, som inte låtit sig nöja med vare sig riksdagens beslut år 1940 eller högsta domstolens utslag 1949 kan ge-

nom rättegång tvinga sig till ersättning, och därför skall de nu få den utan att behöva processa, anser Kungl. Maj:t, men de, som tigit still, kan inte tvinga sig till ersättning, och därför bör de ingen ersättning få.

Ja, jag har som sagt svårt att förstå detta Kungl. Maj:ts ställningstagande, som synes vila på rent formella grunder. Såsom jag ser saken borde man ha tagit någon hänsyn till billighet och rättvisa.

Men jag har ännu mycket svårare att förstå, hur utskottsmajoriteten kunnat biträda detta Kungl. Maj:ts ställningstagande, sedan utskottet — fullkomligt enhälligt för övrigt — uttalat en förkastelse över de tjänstemän som på rent formella grunder vill tvinga sig till dessa ersättningar. Utskottet säger bl. a.: »Det hade enligt utskottets uppfattning framstått såsom mera tilltalande om vederbörande tjänstemän hade avstått från att på formella grunder driva långtgående anspråk rörande sina löneförmåner under en tid, då stora delar av vårt folk fick under betungande militärtjänstgöring underkasta sig betydande uppoffringar i ekonomiskt hänseende.» Jag skulle vilja fråga: Är det lättare att försvara att staten anlägger enbart formella synpunkter utan att ta någon större hänsyn till vad som kan vara rimligt och enligt allmänna moraliska principer rättvist än att enskilda medborgare handlar på det sättet? Nog måste det väl anses vara stötande för allmän rättskänsla att de tjänstemän, som vägrat att foga sig i riksdagens beslut och kanske även i det tidigare beslutet av högsta domstolen, skall få ersättning, medan de, som varit lojala och inte låtit höra av sig, skall vara utestängda från alla möjligheter till ersättning.

I reservation 1) vid utskottets utlåtande tillstyrkes ett motionsvis framfört förslag att det bemyndigande Kungl. Maj:t i förevarande proposition begär bör avse jämväl de fall där preskription inträtt, förutsatt att vederbörande tjänsteman anmäler sitt anspråk på sätt och inom tid som av Kungl. Maj:t bestäms.

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Det är ju, såsom herr Sundelin har påpekat i sitt anförande, 1939 års civila avlöningsreglemente som är upprinnelsen till denna fråga. I detta reglemente bestämdes efter vilka grunder lönen skulle utgå till de statstjänstemän, som var reservofficerare och som tjänstgjorde under förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering.

Enligt reglementet kunde det bli på det sättet att vederbörande tjänsteman förtjänade betydligt mera under inkallelsen än han gjorde i sitt civila arbete. Man kan på bästa sätt belysa detta genom att citera några rader ur statskontorets yttrande. Statskontoret fann att sådana befattningshavare i vissa fall skulle under den militära tjänstgöringen komma att uppbära mer än dubbelt så hög avlöning av statsmedel som officerare på stat i motsvarande tjänsteställning och omkring 60 procent mera än om vederbörande bestritt sin civila befattning. En dylik anordning kunde, förklarade statskontoret, möjligen te sig försvarlig under normala förhållanden — då inkallelsen avsåg allenast en kortare period — med hänsyn till angelägenheten att trygga en god rekrytering av reservofficerskåren. »Att i nuvarande krisläge», hette det vidare, »då stora grupper samhällsmedborgare måste vidkännas icke obetydliga ekonomiska uppföringar för det allmänna, tillgodose i statstjänst anställda reservofficerare i denna utsträckning måste statskontoret bestämt avstyrka.» Både regering och riksdag ansåg en sådan anordning orimlig, och därför fattade riksdagen 1940 ett beslut, som inskränkte löne- och semesterförmånerna på så sätt att de statstjänstemän, som var reservofficerare eller likställda, icke skulle dra ekonomiska fördelar av inkallelsen. Med andra ord skulle den sammanlagda militära och civila inkomsten inte få överstiga den normala civila inkomsten.

Med detta lät sig emellertid en del statstjänstemän, som var reservofficerare, icke nöja utan riktade ett krav på staten och förmenade att ifrågavarande riksdagsbeslut ej vore tillämpligt på dem. De krävde därför gottgörelse för de kontanta förmåner, som tillerkänts dem i 1939 års avlöningsreglemente. Högsta domstolen ogillade i domar den 3 augusti 1949 dessa krav. Domstolens motivering innebar ett godkännande av den uppfattning som statsutskottet vid 1940 års lagtima riksdag givit uttryck åt.

I två senare anhängiggjorda mål med i sak i identiskt lika förhållanden har emellertid utgången blivit en helt annan, och högsta domstolen har därvid bifallit de från vederbörande tjänstemän framställda kraven. Högsta domstolen var emellertid ej enig, utan nio av högsta domstolens ledamöter uttalade skiljaktiga meningar. Sex av dessa anförde sålunda, att »av grunderna för civila avlöningsreglementet fick anses följa, att om riket kom i krig eller därmed jämförligt läge de jämknningar som fanns påkallade av sålunda inträdda särskilda förhållanden skulle kunna vidtagas i reglementets bestämmelser om befattningshavares avlöning samt semester och ferier efter inkallelse till tjänstgöring såsom reservofficer. Ett sådant läge måste anses ha inträtt vid tiden för ifrågavarande militärtjänstgöring. Med hänsyn härtill och då tillämpning av kungörelserna ej medförde minskning av vad som motsvarade avlöning vid tjänstgöring i den civila befattningen, var kungörelserna icke att anse såsom oförenliga med civila avlöningsreglementet».

Vad dessa sex anförde överensstämmer helt och fullt med den dom högsta domstolen avkunnade i ett liknande fall den 3 augusti 1949.

Kärnpunkten i denna fråga måste enligt mitt förmenande vara huruvida riksdagen i en krissituation, som vi hade i början på 1940-talet, har befogenhet att besluta om åtgärder, som medför ingrepp i eljest gällande förhållanden.

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

Erfarenheten visar att så varit fallet när det gällt olika befolkningsgrupper i samhället. Det är självfallet — eller borde åtminstone vara det — att vissa av statens tjänstemän därvid icke får utgöra ett undantag. Man måste nog, om man vill vara rättvis, säga att det är olustigt med de anspråk som här reses på staten från en grupp samhällsmedborgare. Låt vara att man från dessa tjänstemän kan åberopa rent formella juridiska grunder för sitt ståndpunktstagande, men ur allmänna rättvisesynpunkter kan man ej annat än reagera mot dessa obilliga krav, särskilt mot bakgrunden av att hundratusentals till beredskap inkallade fick avstå från all annan inkomst än de terminslöner och familjebidrag de erhöll.

Vad blir nu kostnaderna för staten om riksdagen skulle bifalla denna proposition? Ja, det är mycket svårt att säga. De kan nog endast gissningsvis uppskattas, men enligt departementschefen torde de komma att uppgå till bortåt en miljon kronor. Enligt den reservation, som herr Sundelin här talat för, skulle kostnaderna bli betydligt större, kanske en och en halv miljon kronor. Det finns därför enligt min mening ej tillräckligt starka skäl för riksdagen att nu frångå sitt enhälliga beslut år 1940 i denna fråga.

Jag her alltså, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är betecknad med 2).

Häri instämde herrar *Thun* (s) och *Damström* (s).

Herr **NÄSGÅRD** (bf):

Herr talman! Det är inte min sak att föra utskottsmajoritetens talan här, om man över huvud taget kan tala om någon majoritet — hälften av utskottets ledamöter har reserverat sig, fastän efter två olika linjer. Jag vill emellertid med några ord motivera, varför jag har anslutit mig till dem som tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna fråga.

Herr Sundelin har nyss refererat ett

uttalande av utskottet varom alla är eniga. Jag skall tillåta mig att läsa upp ett par rader till. Utskottet säger att resultatet av dessa tjänstemäns aktion »må vara oantastligt ur formellt juridisk synpunkt, materiellt sett är det enligt utskottets mening icke förenligt med grundtanken i 1940 års lagtima riksdags beslut, vilket låg till grund för de av Kungl. Maj:ts utfärdade bestämmelserna i ämnet». Jag tror att det är hela utskottets mening att detta rätt uttrycker avsikten med riksdagsbeslutet. Herr Sundelin fortsatte med att läsa upp utskottets ord därefter: »Det hade enligt utskottets mening framstått såsom mera tilltalande om vederbörande tjänstemän hade avstått från att på formella grunder driva långtgående anspråk rörande sina löneförmåner under en tid, då stora delar av vårt folk fick under en betungande militärtjänstgöring underkasta sig betydande uppoffringar i ekonomiskt hänseende.» Detta uttalande skriver jag naturligtvis under fullt och helt, men jag kan inte underlåta att uttrycka min förvåning över att herr Sundelin därav drog den slutsatsen att utskottet hade bort gå utöver Kungl. Maj:ts proposition och i enlighet med de väckta motionerna ge de tjänstemän, som inte hade avbrutit preskriptionen, rättighet att göra sina anspråk gällande. När vi alla är ense om att tjänstemännen fått vad som var avsett att de skulle få och vad de skäligen borde få enligt riksdagens beslut, kan väl inte ett sådant här uttalande tas till intäkt för att man skulle utvidga ramen för propositionen.

Jag skulle till detta uttalande vilja tillägga, att de som under beredskapstiden fick nöja sig med familjebidrag eller näringsbidrag sannerligen inte hade det för fett. De som, oftast med stora svårigheter, lyckades skaffa sig ett näringsbidrag — det var jordbrukare, hantverkare och andra enskilda näringsidkare — fick göra mycket stora uppoffringar, och det var mycket svårt för dessa, vilkas ekonomiska verksamhet helt och hållet berodde av deras eget arbete, att över huvud taget få be-

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

frielse från beredskapstjänst. Var det några som fick befrielse, så var det i stället tjänstemän. De kategorier, som jag nyss talat om, fick i mycket stor utsträckning lida ekonomiska förluster under beredskapstiden.

Det skulle naturligtvis vara mycket angenämt att som herr Einar Persson ansluta sig till de sju reservanter som har yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Detta skulle jag mycket gärna ha velat göra, om man hade kunnat vinna något positivt resultat därmed. Men följden skulle ju endast bli att dessa tjänstemän komme att framställa sina krav inför domstol, och då blir kostnaden kanske några hundratusen kronor utöver de bortåt en miljon kronor som statsrådet har beräknat. Vi har ett par exempel i utskottets utlåtande på vad rättegångskostnaderna har gått till. De finns på sidan 7 längst ned. Där framgår det att en av dessa tjänstemän har i ersättning för minskad lön jämte ränta under ett antal år tillerkänts sammanlagt 14 535 kronor. Samtidigt har han i ersättning för rättegångskostnader fått ett belopp av 10 700 kronor. Man kan väl säga att sedan högsta domstolen har fällt en prejudicerande dom kan det inte bli så höga rättegångskostnader, men jag föreställer mig att det ofta kan bli tvister, om fallen är fullt identiska. Jag tror därför att det även i fortsättningen ges mycket stort utrymme för rättegångar med dryga rättegångskostnader som följd.

Det har sagts inom utskottet något som inte herr Einar Persson yttrade men som väl någon annan kommer att säga, nämligen att om riksdagen nu avslår Kungl. Maj:ts proposition kommer en hel del av dessa tjänstemän, som har anmält sina krav och avbrutit preskriptionen, att dra sig för att öppna rättegång mot kronan. Jag tror inte alls på det. Jag tror att det finns organisationer som tar hand om den saken, så att varanda en som har gjort sina anspråk gällande också kommer att fullfölja sina krav.

Herr talman! Jag har med dessa ord

velat motivera, varför jag inte har kunnat ansluta mig till någon av reservationerna. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Här gäller det ju att slåss så att säga på två linjer. Jag skall från början öppet och klart erkänna, att jag personligen tycker att det inte har varit så lätt att ta ståndpunkt här. Det är klart att det rent mänskligt ligger mycket i de synpunkter som de båda senaste talarna har framfört, men jag tycker, att de i sitt resonemang går litet vid sidan om själva sakfrågan. Jag har redan deklarerat min rent personliga känsla inför denna fråga.

Vidare har man dragit fram, hur många ledamöter av högsta domstolen som var på den ena eller den andra linjen. Jag tycker inte heller att den saken hör hit. Skulle man titta på riksdagens beslut ur den synpunkten, vore det kanske inte så många beslut som man skulle vilja godkänna i efterhand. Detta sagt bara som en parentes.

Vad som för mig har varit avgörande är det faktum, att högsta domstolen år 1954 har förklarat, att de år 1940 beslutade inskränkningarna i löne- och semesterförmånerna inte var förenliga med den rätt, som genom civila avlösningsreglementet den 4 januari 1939 tillerkänts tjänstemännen, och att högsta domstolens förklaring i princip måste anses gälla för alla de fall, där förhållandena är desamma som i de senast avgjorda målen. Detta tycker jag bör ha sin giltighet alldeles oavsett huruvida preskriptionstiden utgått eller inte.

Nu ligger det ju så till, att reservanterna under reservation 1) principiellt är på samma linje som Kungl. Maj:t beträffande ersättningen. Det som skiljer är att reservanterna går ett steg längre. Jag är fullt medveten om att deras ståndpunkt också principiellt i viss mån ligger på ett annat plan, men jag skall inte analysera detta närmare. Den kategori-klyvning som det blir på grund av upp-

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

delningen — de som försökt göra gällande vad de ansett vara sin rätt får ersättning, medan de som lojalt har rättat sig efter tidigare utslag av högsta domstolen och riksdagens beslut inte får ersättning — anser jag inte vara tilltalande, ehuru jag är fullt på det klara med att det är en formellt motiverad linje. Men man kan — det har herr Sundelin redan varit inne på — låta den invändning som utskottet på sid. 10 i utlåtandet gör emot tjänstemännen gå tillbaka och gälla också Kungl. Maj:t. Jag tycker att det är rimligt, att preskriptionssynpunkten här får vika. Såsom jag redan har sagt var jag från början rätt tveksam, men efter upvaktingarna i avdelningen fick jag klart för mig, att det inte är rimligt att tillämpa den formella preskriptionssynpunkten.

Efter herr Sundelins framställning behöver jag inte tillägga så mycket. Jag bara understryker att högsta domstolen fastslagit tjänstemännens rätt att få ersättning. Vidare konstaterar jag, att om de tjänstemän, som har anmält sina krav, har rätt till ersättning, bör samma rätt principiellt gälla för dem som inte har framställt krav.

Med dessa ord instämmer jag, herr talman, i herr Sundelins yrkande om bifall till reservation nr 1.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag skall gärna medge, att det vid en första anblick nog kan förefalla, som om de två reservationerna skulle representera mera konsekventa tankegångar än som går igen i utskottets utlåtande. Men det är bara vid första anblicken. Tänker man igenom problemen närmare, skall man få klart för sig att det inte är så enkelt, att man uteslutande kan nöja sig med vad som är anfört i reservationerna.

Herr Einar Persson och de som jämte honom undertecknat reservation 2) har menat, att riksdagen borde på ett drastiskt sätt ge uttryck för att den framhårdar i sitt ställningstagande från 1940. Han anser, att även om det nu

finns ett utslag från högsta domstolen, borde riksdagen inta en sådan ställning, att man tvingade tjänstemännen att var för sig domstolsvägen försöka skaffa sig rätt gentemot kronan.

Jag medger gärna att ett sådant ställningstagande mycket väl kan sägas vara konsekvent och ge uttryck för att riksdagen vidhåller den uppfattning, som kom till uttryck här 1940. Det finns emellertid den haken — jag tror att den redan är påpekad av herr Näsghård — att man knappast kan räkna med att ett sådant ställningstagande skulle ge något annat resultat än att staten får vidkännas ökade kostnader, ty när det gäller utgången av de processer, som kommer att föras, är det väl klart att dessa kommer att utfalla i en för kronan ogynnsam riktning. Vi i utskottsmajoriteten har därför nöjt oss med att i skrivningen starkt markera, att vi vänder oss emot konsekvenserna av en sådan utgång. Hur starkt utskottet skrivit på denna punkt har redan återopats av herr Sundelin och senare också av herr Näsghård.

Jag tror därför att man kan säga, att utskottet här enhälligt har givit till känna sin mening i sådana ordalag, att det knappast kan missförstås, och därmed tror jag att man kan säga att riksdagen har hävdat sin ställning.

Vad beträffar den andra reservationen, den som herr Sundelin och fröken Andersson har talat för, förefaller också den vara konsekvent i så måtto, att den skulle ge även dem, som inte har bevakat sin rätt genom att bryta preskriptionen, möjligheter att få ersättning. Tanken är ganska sympatisk. Det är bara det att det är så väldigt svårt att komma fram till något som kan anses vara rättvist och rimligt i denna fråga. Det är ju ändå på det sättet, att genom den dom som har fällts har stora grupper av statsanställda ostridigt kommit att ställas utanför tillämpningen i detta fall. Jag kan erinra om i detta sammanhang — det är ingen som tidigare har visat på det — vad det står i propositionen: »Det kan ej göras gällande att in-

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

skränkningarna icke skulle vara giltiga beträffande extra ordinarie befattningshavare eller dem som först efter de ändrade bestämmelsernas ikraftträdande erhållit ordinarie tjänster resp. befordrats till högre ordinarie tjänster.»

Om jag har läst detta riktigt måste det tolkas på så sätt, att även en ordinarie tjänsteman, som efter 1940 flyttades upp i en högre tjänst, kommer att ställas utanför. Vad är det för rättvisa i detta? Han kan ju ha fått befordran som uttryck för att han är en särskilt duglig tjänsteman, men han kommer att ställas utanför. Hans rätt blir ingalunda tillvaratagen om riksdagen här skulle bifalla den reservation, som herr Sundelin och fröken Andersson har rekommenderat.

Det finns således anledning att säga att det ingalunda är så att reservanterna här har funnit en linje, genom vilken man skulle kunna komma förbi alla krångligheter i detta sammanhang, utan ojämnheter och s. k. orättvisor kommer utan tvivel att kvarstå.

Vidare är det ju så att ingen har kunnat upplysa om hur många tjänster det egentligen rör sig om och hur mycket pengar det skulle komma att kosta staten, därest reservationen under punkt 1 bifölles. Jag tror också att det är väsentligt att framhålla, att det knappast finns någon här i kammaren som kan gå i god för av vilken anledning vissa tjänstemän har avstått från att bryta preskriptionen. Det är kanske en så orimlig tanke, att jag knappast vågar föra fram den här, men jag tror personligen att det här i landet finns människor som menar att om de under kriget uppburit full lön är det också orättfärdigt att ställa anspråk på att staten skall ge dem stora belopp nu i efterhand. Här rör det sig ändå om tjänstemän, som hela tiden har uppburit antingen full lön i sin tjänst eller också militär lön, om denna varit högre. Enligt domstolens utslag får två sådana tjänstemän stora belopp i efterskott, den ene 12 000 och den andre 14 000 kronor. Jag undrar alltså om det inte kan finnas människor i detta

land, som säger sig, att de för sin del inte skulle vilja vara med om att på detta sätt tjäna på kriget och den ofärd som det fört med sig.

Jag menar därför att vi i dag inte vet någonting om hur de tjänstemän, som inte har bevakat sin rätt, egentligen har reagerat. I ett sådant läge bör man inte utan vidare gå med på bifall till den reservation som här är framförd. Vi vet för det första inte vilka verkningar den skulle få, vi vet för det andra inte hur många personer det rör sig om, och vi känner för det tredje inte vilka motiv de haft, som ställt sig utanför.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Herr SUNDELIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Holmqvist gjorde ett försök att jämställa de tjänstemän, som det här är fråga om, med extra ordinarie tjänstemän och tjänstemän, som senare blivit innehavare av ordinarie tjänst. Jag tycker nog att det finns en viss skillnad i detta fall. En extra ordinarie tjänsteman måste ju ha haft klart för sig, att hans anställningsvillkor innebär, att det kunde företagas ändringar i dem. Detsamma är ju förhållandet med tjänstemän, som fått ordinarie tjänst efter den här aktuella tidpunkten. Men mellan dem, som enligt Kungl. Maj:ts proposition skulle få ersättning, och dem, vilkas krav är preskriberade, finns ingen annan skillnad än att de senare uraktlätit att göra sig påmind och därmed försummat att bryta preskriptionen genom att framställa krav på ersättning.

Jag vill inte på något sätt påstå, att man då det gäller preskriptionsbestämmelser skulle anse, att de i olika sammanhang bör sättas ur spel, men här är det ju ändå på det sättet, att dessa tjänstemän måste anses vara ganska ursäktade för att de inte framställt några krav. De måste ju haft kännedom om riksdagsbeslutet 1940 och senare även

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

högsta domstolens dom 1949 och därför antagligen litat på att detta beslut och denna dom varit avgörande i frågan.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag konstaterar att herr Sundelin helt enkelt gick förbi det problem som jag talade om, de tjänstemän som varit ordinarie redan före kriget och som fått befordran efter 1940. Såvitt jag kunnat läsa rätt kommer även de att ställas utanför, men det är ett problem som Sundelin inte berörde.

Jag sade heller ingenting annat än att den lösning reservanterna anvisar inte kan sägas representera fullständig rättvisa på detta område.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag har väckt en motion som ligger till grund för den vid utlåntandet fogade reservation nr 1, och jag vill därför säga några ord i anslutning till denna.

För mig är denna fråga, i det skick den nu kommit fram, inte så mycket en skälighetsfråga, en fråga om bedömningen av det rättvisa och skäliga i de löneförmåner som dessa tjänstemän tvistar om, utan en ren rättsfråga. Vi har alla intresse för rättsväsendets helgd och integritet, vi är angelägna om att ha ett fritt domstolsväsende och att de domar som domstolarna fäller också skall följas. Det är ur den synpunkten som jag menar att denna fråga har sitt största intresse. Det gäller här hur staten handlar i en situation när den fört en process och blivit den förlorande parten. Vad skulle det få för verkningar om staten i det läget inte böjde sig för domstolens beslut i det berörda fallet och i fall som är likartade med det avdömda?

Här har sagts, att staten skulle åberopa preskription för att ställa sig avvisande till krav i vissa fall. Jag vill då framhålla att grunden för preskriptionsinstitutet inte är att vissa krav på grund av ålder skall så att säga avskäras, utan det är att gäldenären skall beredas en

viss lättnad i fråga om bevisning när det kommer till tvist. Jag hade för någon tid sedan ett mål att bedöma, där tysk rätt skulle tillämpas, och det framhölls då om preskription, att det i den tyska rätten finns en bestämmelse om att preskription inte får åberopas om det skulle strida mot tro och heder. Som man kan förstå var detta inte tysk rätt av nyare datum, utan en regel från den gamla Bürgerliches Gesetzbuch, som tillkom vid sekelskiftet. Preskription tillämpades så, att en skuld, som gäldenären har varit medveten om och som är klar och otvistig, inte skall få preskriberas även om det skulle ha dröjt lång tid innan fordringen aktualiserats.

Här i Sverige har man i praxis i ganska stor utsträckning följt den principen, fastän vi inte har en sådan regel inskriven i vår rätt. Man vet att banker, när krav ställs mot dem, inte brukar åberopa preskription när fordran är klar, och jag tror staten i många fall har handlat på samma sätt.

I detta fall har man emellertid velat åberopa preskription, trots att fordringen blivit klarlagd och borde betraktas som ostridig. I det fall som här föreligger tycker jag det finns alldeles särskilda skäl att inte åberopa preskription. När en grupp människor har särskilda anspråk att ställa var för sig och frågan skall tas under domstols prövning, brukar man alltid välja ut ett eller ett par av de fall det är fråga om och driva dem intill dess att målen blir avgjorda. Så har skett också i detta fall, och tankegången hos de agerande har givetvis varit, att domstolsutslaget skulle bli prejudicerande för alla de övriga fallen. Olyckliga omständigheter gjorde, att dessa mål drog alldeles särskilt långt ut på tiden, innan de blev avgjorda i sista instans — de måste drivas genom instanserna två gånger. Men när slutresultatet har kommit, är det ju också den mest kvalificerade domstolsinstans vi äger, högsta domstolen in pleno, som sagt sitt ord. Det skulle därför enligt mitt förmenande vara en enkel renlighetsåtgärd att fullfölja det domslut som har fällt.

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

I propositionen åberopas ett uttalande i domen om att förordningen om ändring av löneförfattningarna icke hade civillags karaktär. Det har uttalats den förmodan, att om förordningen hade haft den karaktären, skulle utgången ha blivit en annan. Jag tror att det är en förhastad slutsats. I domstolens dom är bara utsagt, att denna förordning icke har civillags karaktär. Men därmed har domstolen säkerligen icke menat att pröva, hur det skulle ha gått, om så hade varit fallet, utan man har velat lämna den frågan öppen. Den frågan innefattar ju för övrigt rätt intrikata spörsmål angående förhållandet mellan allmän lag och grundlag. Det fanns inte anledning att ta upp den frågan till prövning i detta fall.

En gång tidigare har det stiftats en lag som har haft avseende på statstjänstemännens löner. Det var den lag som medförde begränsning av det rörliga tillägget. Den föranledde ju också åtskilliga diskussioner. Det hade varit en helt annan affär att stifta en lag i den riktningen än att genomföra det beslut, som nu har fattats här på riksdagens initiativ och mot den intention som finansministern på den tiden hade givit i sin proposition.

Denna lag om begränsning av dyrtidstilläggen blev aldrig föremål för domstols prövning, ehuru det skulle ha varit av stort intresse kanske ur rent rättslig synpunkt, om så hade blivit fallet.

Jag skall till sist bara instämma i de synpunkter som här förut är anförda till stöd för reservation nr 1. Det skulle se synnerligen egendomligt ut om de, som har underlåtit att rent formellt bevaka sin rätt i förlitan på att utgången av de mål, som hade dragits fram för att prövas av domstol, skulle bli avgörande även för prövningen av deras sak, nu skulle se sina förhoppningar komma på skam.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1.

I detta anförande instämde herrar *Herlitz* (h) och *Osvald* (fp).

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! Det har här nämnts att det skulle vara stötande för rättskänslan, om de tjänstemän som inte gjort sin rätt gällande i laga tid inte skulle bli delaktiga av denna ersättning. För mig är det ännu mer stötande för rättskänslan att de, som har bevakat sin rätt, skall få dubbel lön mot de andra, som var ute och fullgjorde militärtjänst under samma tid.

När det gäller problemet, huruvida även de som inte har bevakat sin rätt skall få ersättning, får vi inte glömma, att det här är fråga om formella ting. När tjänstgöringsreglementet trädde i kraft strax före kriget, hade man infört denna bestämmelse för att stimulera lusten hos tjänstemännen att bli reservofficerare. Men man gick inte ut ifrån att det skulle bli fråga om några längre tjänstgöringstider — man räknade med en månad eller så. Nu blev det i alla fall fråga om mycket längre tider, som vederbörande var borta från sina tjänster. Så länge det gällde förhållandevis små utgifter för staten ansåg man lämpligt att ge denna uppmuntran, men man hade ju då, som sagt, icke tänkt sig att tjänstgöringen skulle räcka i årtal.

Under sådana förhållanden kan jag på intet sätt rekommendera riksdagen att följa reservation nr 1, vari förordas att staten inte bara skall betala vad den är piskad till utan också kasta goda pengar efter dem, vilka icke har bevakat sin rätt.

Lika litet kan jag tänka mig att det är många här i kammaren, som är beredda att ansluta sig till reservation nr 2, enligt vilken staten skall betala icke bara till dem, vilka nu med lagens hjälp tvingar sig till det, utan att staten därutöver skall ta på sig rättegångskostnaderna. Det är naturligtvis bekvämt att skära breda remmar ur annan mans läder, men jag vill fråga hur många av kammarens ledamöter vilka ämnade sätta en process i gång och var säkra på att förlora den skulle bara för nöjet att retas med fordringsägaren förlora den och dessutom betala rättegångskostna-

Ang. vissa statstjänstemäns förmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget

derna? Jag tror inte att många av er skulle ha lust därtill. Vi bör då inte handla på annat sätt med statens pengar heller.

Herr HEÜMAN (s):

Herr talman! Under krigsåren fanns det här i landet hundratusentals människor — det var lönearbetare, tjänstemän, företagare och andra — som fick göra ganska betydande uppoffringar. Jag vill peka på särskilt en grupp, nämligen hemvärnet, dit hundratusentals människor anslöt sig. De offrade var och varannan söndag på att utbilda sig på det militära området för att kunna göra samhället en tjänst om det skulle behövas, och hela folket över huvud taget. Människorna var vid den tiden beredda till stora uppoffringar för att gardera sig i händelse av behov i framtiden.

Jag tycker därför att det verkar ganska underligt att staten nu, när så många människor gjort uppoffringar, skall utan vidare överkompensera den grupp av medborgare, som det här är tal om. Dessa skulle ju fått en betydligt högre levnadsstandard under den tid, då de var inne och tjänstgjorde, än vad de hade i sin civila verksamhet. Riksdagen har ju också 1940 i sitt beslut uttalat att detta icke alls var meningen. Nu stöder sig dessa människor på helt formella grunder. Jag vill då fråga: Kan det vara riksdagen värdigt att icke vidhålla sitt beslut från 1940 och därmed visa dessa människor att de vägar, som de är ute på, är allt annat än moraliska? Om riksdagen skulle göra en sådan demonstration vid detta tillfälle, tror jag att den är värd de utgifter, som herr Elowsson talade om och som kommer som en följd av att staten kan få betala ut vissa rättegångskostnader.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågakommande utlåtandet

yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Sundelin*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i herr Bomans m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; samt 3:o), av herr *Persson, Einar*, att kammaren skulle godkänna den av honom m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställda vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundelin* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställda, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Sundelins* yrkande.

Herr *Persson, Einar*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 63, antager det förslag, som innefattas i den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av den av herr *Einar Persson* m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans

Om skatteplikt för vissa bostadsbidrag m. m.

uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Sundelin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 36;
Nej — 87.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Einar Persson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;
Nej — 53.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela dispens från vissa bestämmelser i syfte att möjliggöra en ändamålsenlig omorganisation av uppborås- och indrivningsväsendet i vissa städer, m. m.; samt

nr 29, i anledning av väckta motioner om tillsättande av en parlamentarisk skatteutredning.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om skatteplikt för vissa bostadsbidrag m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av väckta motioner om skatteplikt beträffande familjebostads- och bränslebidrag till egnahemsägare.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 353 av herrar *Gustaf Elofsson* och *Herbert Hermansson* samt II: 169 av herr *Persson* i Norrby m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att sådana statliga och kommunala bidrag för nedbringande av bostadskostnaderna, som avsåges i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 79/1953, vid tillämpningen av kommunalskattelagen och förordningen om statlig inkomstskatt skulle betraktas som skattepliktigt inkomst.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 353 av herrar *Gustaf Elofsson* och *Herbert Hermansson* samt II: 169 av herr *Persson* i Norrby m. fl. om skatteplikt beträffande familjebostads- och bränslebidrag till egnahemsägare icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **ELOFSSON, GUSTAF** (bf):

Herr talman! Jag hade inte tillfälle att närvara i bevillningsutskottet då detta ärende behandlades, eljest skulle jag ha avgivit en reservation i frågan.

Enligt gällande föreskrifter kan man få familjebostads- och bränslebidrag då man bygger egna hem, och beroende på antalet barn kan man få hela amorteringen och räntan betald av detta bidrag. Det är inte i något avseende beskattningsbart, utan är ett socialt bidrag som alla får. På senare tiden har man emellertid utvidgat detta så — och det har fastställts i samband med överklagande av deklaraionsmål — att avdrag i deklaraionen får göras för räntan,

Ang. äkta makars förmögenhetsbeskattning m. m.

trots att vederbörande inte betalt densamma. Jag anser för min del, att dessa bidrag bör tas upp till beskattning och att man sedan skall få göra de avdrag man har för ränteutgifter. För närvarande är det faktiskt många som bygger egna hem utan att betala någonting själva. De får alla kostnader täckta av staten och därutöver ibland pengar för att amortera av på de lån de erhållit.

Om inkomstförhållandena är sådana att dessa bostads- och bränslebidrag beviljas, får man sedan inte röra vid detta på två år, oavsett vilken inkomst egna hembyggen kommit upp i.

Jag finner att frågan är av sådan räckvidd, att man faktiskt borde komma med ett förslag som går ut på att rätten till skatteavdrag skall bortfalla åtminstone då vederbörande inte betalar någonting.

Nu skall jag inte, herr talman, demonstera mot ett enhälligt utskott, men då jag ser socialministern här inne i kammaren, skulle jag vilja vädja till honom att göra en översyn av denna fråga. Det måste väl ändå vara orimligt i tider då sparsamhet på alla områden är angelägen, att först alla kostnader betalas med statsmedel och att man sedan skall kunna göra avdrag för en utgift som man aldrig har haft.

Jag skall i dag inte framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag vädjar till socialministern att göra en översyn av detta till ett kommande år.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Ang. äkta makars förmögenhetsbeskattning m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av väckta motioner om höjning av skattepliktsgränsen vid förmögenhetsbeskattningen beträffande äkta makar m. m.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydan-

de motionerna I:104 av fröken *Andersson* och herr *Ebbe Ohlsson* samt II:131 av herr *Edström* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte antaga i motionerna införda förslag till

1) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

2) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt.

De av motionärerna framlagda förordningsförslagen inneburo dels att skattepliktsgränsen för äkta makar skulle höjas till 75 000 kronor och dels att vid taxering till statlig inkomstskatt skattskyldig skulle få åtnjuta avdrag för förmögenhetsskatten. I anslutning till sistnämnda yrkande hade tillika föreslagits en viss skärpning av förmögenhetsskatteskalen.

Utskottet hade i det nu ifrågakommande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I:104 av fröken *Andersson* och herr *Ebbe Ohlsson* samt II:131 av herr *Edström* m. fl. om höjning av skattepliktsgränsen vid förmögenhetsbeskattningen beträffande äkta makar m. m. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

I) av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv, vilka under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I:104 av fröken *Andersson* och herr *Ebbe Ohlsson* samt II:131 av herr *Edström* m. fl. ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till sagda motioner,

1) antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt; samt

2) antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

II) av herrar *Söderquist*, *Danmaus*, *Sjölin*, *Strandh* och *Andersson* i Sundsvall, vilka ansett, att utskottets moti-

Ang. äkta makars förmögenhetsbeskattning m. m.

vering bort erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Den av sistnämnda reservanter föreslagna motiveringen avslutades med följande uttalande:

»I principiellt hänseende anser utskottet således de i motionerna framlagda förslagen välmotiverade. Det statsfinansiella utrymmet för skattesänkningar är emellertid begränsat. Med hänsyn härtill anser utskottet att de föreslagna lättnaderna i förmögenhetsbeskattningen bör tills vidare anstå. En lättnad i den statliga inkomstbeskattningen bör komma i första rummet.»

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Till utskottsbetänkandet finnes fogade tvenne reservationer, den ena av högerns representanter inom utskottet och den andra av folkpartiets representanter. I den förra hemställas om bifall till de föreliggande motionerna, och i den senare deklarerar i princip full anslutning till motionärernas såväl tankegångar som hemställan. Läget är alltså detsamma som vid behandlingen nästlidet år av de då väckta högermotionerna i ämnet.

Högern och folkpartiet hävdar sålunda den uppfattningen att, då äkta makar samtaxeras vid förmögenhetsbeskattningen, konsekvensen kräver, att skattepliktsgränsen sättes högre för äkta makar än för ensamstående, i likhet med vad som gäller vid inkomstbeskattningen, samt att avvägningen uppåt enligt motionerna av denna skattepliktsgräns med 50 procent kan godtagas.

De båda borgerliga partierna är också eniga i den uppfattningen, att det måste vara principiellt riktigt att vid den statliga inkomsttaxeringen avdrag medges för förmögenhetsskatten; det belopp, som erlagts i förmögenhetsskatt, betraktas med andra ord såsom saknade skattekraft.

På en punkt har dock folkpartiet närmast sig en med regeringspartiernas sammanfallande uppfattning. Den uttryckes i folkpartireservationen så: »Det stats-

finansiella utrymmet för skattesänkningar är emellertid begränsat. Med hänsyn härtill anser utskottet att de föreslagna lättnaderna i förmögenhetsbeskattningen bör tills vidare anstå.» Och i utskottsbetänkandet heter det: »Avslutningsvis vill utskottet understryka föregående års bevillningsutskotts uttalande, att en skattesänkning icke i första hand kan komma att avse förmögenhetsskatten.»

Det anmärkningsvärda i sammanhanget är emellertid, att man icke på någotdera hållet sökt på minsta sätt belysa, hur man uppfattar angelägenhetsgraden beträffande exempelvis förmögenhetsskatteavdragets genomförande. Det ligger dock så till, att det inte möter någon svårighet att peka på fall, där summan av den skattskyldige påförda skatter överstiger hela hans beskattningsbara inkomst och att den s. k. 80-procentsspärren sålunda inte räddar någonting därav åt den skattskyldige. Jag vill gärna utgå ifrån att folkpartiet icke är benäget att tolerera en sådan ordning, även om regeringspartierna slår vakt därom, och att det därför måste tillskrivas, låt mig säga, något slags obetänksamhet, att folkpartiet inte vill vara med om dess omedelbara avlösning. Att till stöd för sin ovillighet därutinnan falla tillbaka på det begränsade utrymmet för skattesänkningar statsfinansiellt sett låter sig knappast göra, då bland annat den av motionärerna föreslagna ändringen av förmögenhetsskatteskalen reducerar skattebortfallet i väsentlig utsträckning.

Talet om det bristande statsfinansiella utrymmet för skattesänkningar utlöser inte så sällan tveksamhet. Ett exempel, ett drastiskt exempel härpå, vill jag säga, föreligger från förra fredagen, då riksdagen accepterade propositionen nr 59 med dess olika förslag till, såsom det hette, förenkling av deklara-tions- och taxeringsförfarandet, med ett beräknat skattebortfall för det allmänna av cirka 213 miljoner kronor. Det synes åtminstone mig uteslutet att kunna ur sakliga synpunkter hävda, att icke något av dessa förslag bort stå tillbaka för ett eliminerande av de inadvartenser, milt uttryckt,

Ang. äkta makars förmögenhetsbeskattning m. m.

beträffande skattesystemet, som vi här diskuterar.

Att utskottet funnit sig böra särskilt hänvisa till att det tillstyrkt bifall till propositionen nr 59, bekräftar blott mina under fredagsdebatten uttalade farhågor för att propositionens godtagande i dess helhet av riksdagen kunde komma att medföra svårigheter för genomförande av andra och mera angelägna reformer på beskattningens område. De av utskottet åberopade skälen för dess avstyrkande av bifall till motionerna är i övrigt desamma som vid den tidigare behandlingen av det därmed avsedda ämnet. Jag har förut karakteriserat dessa skäl såsom svepskäl eller såsom inga skäl alls, och jag har alltjämt den inställningen. Det tyngst vägande av dessa s. k. skäl är väl, att man genom förmögenhetsskattens frigörande från inkomstbeskattningen ansett »sig kunna åstadkomma en bättre avvägning av tyngden av inkomst- och förmögenhetsbeskattningen var för sig». Vad menas emellertid med detta? Markeras därigenom något förnuftigt syfte vid uppbyggandet eller reformerandet av vårt skattesystem? Skall inte enligt städse vedertagen uppfattning detta betraktas såsom en enhet? Det är uppenbart, att så är fallet och att det därmed också måste framstå såsom självklart, att det är det sammanlagda eller totala trycket av de olika leden i skattesystemet, som skall bilda utgångspunkt för ett bedömande av huruvida detta tryck bör tolereras eller om det är för högt eller om det är för lågt; den sistnämnda eventualiteten är dock med vår erfarenhet icke tänkbar.

Hur negativ eller steril utskottsständpunkten i själva verket är illustreras av utskottets jämväl i förevarande sammanhang upprepade uttalande, att önskvärdheten av att nedbringa den i vissa lägen alltför höga marginskatten kunde ernås inom förmögenhetsbeskattningens egen ram genom en sänkning av förmögenhetsskatteskalen. Om verkligen utskottet tidigare menat och alltjämt menar någonting alls med detta uttalande, varför antyder icke utskottet då på nå-

got sätt, att den vägen lämpligen bör beträdas?

Nej, utskottet vill ingenting, det har ingenting att komma med, och det blir därför icke heller någonting annat, som kommer till uttryck från utskottets sida, än ord, jag vågar säga, utan mening.

Från högerhåll kommer kravet på en ändring i vad som för närvarande gäller på detta avsnitt av beskattningssamrådet att upprepas, intill dess man funnit sig böra ingå på en saklig diskussion rörande sättet för vinnande av en förnuftig lösning av det spörsmål, som vi här diskuterar.

För dagen skall jag, herr talman, under hänvisning till den debatt i ämnet, som fördes här i kammaren den 10 november förra året, begränsa mig till det sagda och hemställer i anslutning därtill om bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade, med I) betecknade reservationen.

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Det är nu det tredje året i följd som denna fråga debatteras i riksdagen. Såvitt jag kan finna, inbjuder inte dagens läge till annat ståndpunktstagande än det vi i folkpartiet motiverat i tidigare uttalanden och i den vid utskottets betänkande avgivna, med II) betecknade reservationen, som utmynnar i att en lättnad i inkomstbeskattningen bör komma i fråga i första rummet vid en skattesänkning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den med II) betecknade reservationen.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Här föreligger för kammaren från högerens sida två förslag, i vilkas tankegångar folkpartiet instämmer, även om det inte nu framställer något yrkande.

Det ena förslaget innebär att man för äkta makar skall införa en skattefri förmögenhet, som är 25 000 kronor högre än nu, så att skattepliktsgränsen för ensamstående liksom nu skall vara 50 000

Ang. äkta makars förmögenhetsbeskattning m. m.

kronor och för äkta makar höjas till 75 000 kronor. Reservanterna har sökt motivera förslaget med att ortsavdragen är större för äkta makar än för ensamstående. Men med ortsavdragen förhåller det sig på det sättet, att de avser elementära levnadskostnader, som inte bör beskattas. I detta fall är det fråga om att ge en lindring för sådana, som har förmögenheter överstigande 50 000 kronor.

I folkpartiets reservation talas om att folkpartiet anser att en sådan skattelättnad skulle betyda en stimulerande effekt på sparandet, särskilt i de lägre förmögenhetsskikten. Men till de lägre förmögenhetsskikten måste väl räknas sådana som har förmögenheter på upp till 50 000 kronor. För dem spelar detta ingen roll alls, ty dessa förmögenheter är ju skattefria, och detta lägre förmögenhetsskikt kan ju inte stimuleras till ökat sparande genom folkpartiets och högerns förslag. Jag gissar, att det finns innehavare av förmögenheter under 30 000 kronor till ett antal överstigande en miljon och att vi har innehavare av mellan 30 000 och 50 000 kronors förmögenhet till ett antal av ungefär 150 000. Dessa, låt oss säga en och en halv miljon mindre förmögenhetsägare skulle inte stimuleras ett dugg, och när det gäller förmögenheter över 50 000 kronor skulle sparandet för ett belopp på upp till 60 000 kronor stimuleras med 50 kronor, mellan 60 000 och 70 000 kronor med 100 kronor, mellan 70 000 och 75 000 kronor med sammanlagt 125 kronor och beträffande alla förmögenheter över 75 000 kronor med över 125 kronor. Folkpartiets yttrande om att denna höjning av förmögenhetsskattegränsen skulle vara till hjälp för de lägre förmögenhetsklasserna hör till det som närmast måste betraktas såsom obegripliga ting, antagligen också för folkpartiet.

Det andra förslaget går ut på att man skulle få göra avdrag vid den statliga inkomsttaxeringen för den förmögenhetsskatt man betalar. Detta avdrag skulle man få göra, därför att man får göra avdrag för kommunalskatt. Men vi får här erinra oss att vi i vår skattelag-

stiftning velat helt skilja inkomstbeskattningen från förmögenhetsbeskattningen och att vi således inte vill ha någon sammanblandning av dem. Denna gränsdragning genomfördes 1947 för att man skulle veta, i vilken utsträckning skatten drabbade förmögenheterna och i vilken utsträckning den drabbade inkomsterna. Nu vill högern och folkpartiet sätta ut gränserna, och det får de göra om de vill. Att göra avdrag för kommunalskatten vid den statliga inkomsttaxeringen kan vara rimligt. Det är där fråga om två inkomstskatter, visserligen inte grundade på precis samma skatteunderlag men i varje fall grundade på skatteunderlag som är jämförliga, men detta kan inte motivera att man skulle få göra avdrag för en alldeles speciell skatt, som avser att drabba enbart förmögenheter.

Det säges, att utskottet anfört att om man vill ha någon ändring i förmögenhetsbeskattningen, bör man inte gå denna väg, utan då bör man i stället ändra de principer, efter vilka förmögenhetsskatten uttages. Herr Velander påstår att detta är ord utan mening, därför att vi inte lägger fram något förslag. Nej, utskottets majoritet anser inte att det erfordras någon sänkning av förmögenhetsskatten. För bara något år sedan höjdes beskattningsgränsen och procentuttaget sänktes. Att nu göra ett nytt ingrepp anser vi icke erforderligt, och därför kommer vi inte med något förslag på denna punkt.

Det förslag, som högern framlagt och som har folkpartiets välsignelse, har dessutom ytterligare en olägenhet. För att belysa det skall jag anföra ett enda exempel. Om en person har en förmögenhet på cirka 800 000 kronor och 10 000 kronor i förmögenhetsskatt och man skulle minska hans inkomst med dessa 10 000 kronor, hur skulle det då verka? Om han har en relativt låg inkomst — låt oss säga en marginalskatt på 30 procent — skulle det betyda, att hans effektiva förmögenhetsskatt inte uppgick till 10 000 kronor utan stannade vid 7 000 kronor. Om han däremot hade mycket stora inkomster — låt oss

Ang. äkta makars förmögenhetsbeskattning m. m.

säga en marginalskatt på 75 procent — skulle hans effektiva förmögenhetsskatt inte bli 10 000 kronor utan 2 500 kronor. Det måste därför betraktas såsom ett egendomligt sätt att införa rättvisa i beskattningen, då man gynnar den som har en förmögenhet förenad med en relativt stor inkomst i förhållande till den som har samma förmögenhet förenad med en relativt liten inkomst. Högern anser det vara rättvist, och folketpartiet välsignar det. Vi i utskottsmajoriteten anser det vara en fullständigt klar skatteorättvisa.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Endast några ord i anledning av den siste ärade talarens anförande.

Herr Sjödahl menade, att jag hade fallit tillbaka på regleringen av ortsavdragen för att få en bakgrund för yrkandet om en högre skattepliktsgräns för äkta makar än för ensamstående. Jag rörde mig inte på något sätt på det planet. Jag vet dock, att den synpunkten berörts i motioner tidigare, och det är möjligt, att så är fallet även nu. Men jag vill i sammanhanget erinra om att man så sent som 1952 anammade den s. k. tudelningsprincipen vid inkomstbeskattningen av äkta makar intill ett inkomstbelopp av 15 å 16 tusen kronor. Jag kan också erinra om att så sent som förra fredagen gick man i fråga om schablonavdragen enligt propositionen nr 59 in för ett avdrag vid t. ex. inkomst av kapital som var dubbelt så högt för äkta makar som för ensamstående. Högerståndpunkten nu bygger alltså på principer, som riksdagen tidigare i olika sammanhang har fallit tillbaka på.

Vidare anförde herr Sjödahl, att utskottet inte vill ha något samröre mellan inkomstskatten och förmögenhetsskatten. Det är ett mycket lättvindigt resonemang. Jag förstår dock att herr Sjödahl gärna vill ha det på det sättet. Eljest skulle han ha det ännu svårare att argumentera till förmån för utskottsständ-

punkten. För egen del hävdar jag — jag skulle tänka mig att knappast någon på allvar vill gå in för en annan mening — att det är skattesystemet som helhet, som skall tagas i betraktande, när det gäller att avgöra, huruvida beskattningen är för tung eller ej. Det innebär, att man inte bör såsom herr Sjödahl söka inbilla kammarens ärade ledamöter att man skall betrakta förmögenhetsskatten oberoende av inkomstskatten och den senare skatten oberoende av förmögenhetsskatten. Gör man det, mina damer och herrar, blir resultatet det som här påtalas, nämligen att icke så få inkomsttagare i dagens läge betalar en större sammanlagd skatt än den totala beskattningsbara inkomsten. Jag tycker verkligen, att herr Sjödahl borde vara benägen till en diskussion, hur man skall komma till rätta därmed.

Mot detta invänder herr Sjödahl, att man inte behöver gå in för något förmögenhetsskatteavdrag vid inkomstskattbeskattningen, ty det kan ordnas genom en reglering av förmögenhetsskatteskalen. Bevillningsutskottet har emellertid varken i tidigare sammanhang, när denna fråga varit aktuell, eller nu vågat rekommendera ett övervägande av en sådan lösning. Det har blivit endast ett abstrakt omnämnande. För egen del vill jag också säga, att jag inte tror att man kommer fram på den vägen. Däremot har man alltsedan år 1947 rört sig med vissa utredningar på detta område, och såvitt jag har förstått, har dessa givit stöd för den uppfattningen, att det skulle vara en mycket förnuftig ordning att medge ett belopp, som disponerats för förmögenhetsskatten, finge såsom icke representerande någon skattekraft avdragas vid bestämmande av den beskattningsbara inkomsten. När man någon gång inom bevillningsutskottet ställt den frågan om icke med den ordningen resultatet skulle bli fullt tillfredsställande även ur rent fiskaliska synpunkter, har man aldrig fått det beskedet, att så inte skulle vara fallet.

När det gäller en sådan sak som att en skattskyldig kan få betala mera i skatt än sin totala beskattningsbara inkomst,

Ang. äkta makars förmögenhetsbeskattning m. m.

anmäler sig något av en tankeställare vid kontakten med dagens tidningar, där det talas om att en skattskyldig eventuellt skall få nöjet att låna pengar till staten till ett belopp motsvarande 10 procent av sin inkomst. Var skall han ta de pengarna ifrån? Det bekymrar inte herr Sjö Dahl, ty för honom är huvudsaken att han kan hålla isär frågan om inkomstbeskattning och frågan om förmögenhetsbeskattning och på det sättet inte behöver uppmärksamma, att den ena skatteformen staplad på den andra konsumerar hela inkomsten.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Skillnaden mellan herr Velanders och mitt sätt att se på den här saken har nog rätt väl belysts redan av herr Velander.

Jag skulle bara vilja tillägga att det ju förhåller sig på det sättet att man i fråga om den statliga inkomstkatten har genomfört ett system som är till fördel för lägre inkomsttagare. Här vill man nu genomföra ett system när det gäller förmögenhetsskatten, som inte spelar den bittersta roll för upp emot en och en halv miljon små förmögenhetsägare, men spelar en viss roll för stora förmögenhetsägare. Man vill dessutom att systemet skall vara sådant, att det blir särskilt förmånligt för dem, som med en stor förmögenhet förenar en stor inkomst.

Därmed vare tillräckligt sagt om högers skattepolitik!

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Herr Sjö Dahl förbisåg i sitt uttalande beträffande den av folkpartireservanterna förmodade stimulerande effekten på sparandet av en höjning av skattepliktsgränsen vid förmögenhetsbeskattning för äkta makar, att motionärernas förslag avsåg just äkta makar och två sammanslagna smärre förmögenheter. Såvitt jag förstår talade herr Sjö Dahl hela tiden om en förmögenhet på 50 000 kronor, men det kan ju i dessa fall vara fråga om två förmö-

genheter på 25 000 kronor, som vardera maken äger, och de blir ju i beskattningshänseende sammanslagna till 50 000 kronor. Gäller det då i verkligheten inte förmögenheter, som även herr Sjö Dahl skulle kunna kalla små?

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Med anledning av herr Sjö Dahls senaste anförande vill jag säga, att det näppeligen kan vara någon bärande synpunkt, när han säger, att vad som här föreslås gynnar icke de mindre förmögenhetsägarna utan de större, att det berör inte en och en halv miljon av de skattskyldiga utan andra. Kan herr Sjö Dahl själv verkligen finna det argumentet bärande, att ett förslag som siktar till ett eliminera en orimlighet, en inadvertens i vårt skattesystem — en inadvertens som herr Sjö Dahl väl ändå inte vågar försvara — bör avvisas därför att det inte blir alla till nytta eller fördel?

Jag tror vidare, att herr Sjö Dahls resonemang haltar även i ett annat avseende. Höjningen av skattepliktsgränsen innebär icke ett gynnande utslutande av de större förmögenhetsägarna, utan den berör väl också de mindre och de medelstora förmögenhetsägarna. Jag tycker därför, att herr Sjö Dahl inte bör resonera så hårt som han gör på denna punkt. Jag anser därtill, att, när det gäller att skapa garantier för att skattskyldig inte skall betala mera i skatt än sin beskattningsbara inkomst, kan det inte räcka som motiv för att motsätta sig detta, att säga såsom herr Sjö Dahl nu att de mindre förmögenhetsägarna har inte något gagn därav.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Den sista fråga, som herr Velander berörde, är ju inte alls uppe till behandling i förevarande sammanhang.

Till herr Söderquist vill jag bara säga att jag finner det något överraskande, att en framstående ordinarie ledamot av bevillningsutskottet gör gällande att hö-

Om överrätternas komplettering med lekmanaledamöter m. m.

gers och folkpartiets förslag skulle gynna de makar, som genom äktenskapet har slagit ihop var sin förmögenhet på 25 000 kronor. Kom ihåg, herr Söderquist, att på förmögenheter upp till 50 000 kronor utgår ingen skatt alls!

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Mitt resonemang, herr Sjö-dahl, gällde frågan om effekten på sparandet av en höjning av skattepliktsgränsen i detta fall. Jag föreställer mig att det kan ha en viss betydelse för lusten att spara, om man vet att skattepliktsgränsen ligger högre än den nu gör.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på det nu föredragna betänkandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Velander och herr Nilsson i Svalöv vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Beträffande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den motivering, som förordats i herr Söderquists m. fl. vid betänkandet anförda reservation.

Vid därefter enligt berörda yrkanden gjorda propositioner godkändes utskottets uttalanden.

Om överrätternas komplettering med lekmanaledamöter m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner angående överrätternas komplettering med i demokratisk ordning valda ledamöter m. m.

tering med i demokratisk ordning valda ledamöter m. m.

Första lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta motioner, nr 116 i första kammaren av herr Öhman och herr Persson, Helmer, samt nr 146 i andra kammaren av herr Johansson i Stockholm m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till sådan ändring av gällande lag, att dels i demokratisk ordning valda ledamöter med individuell rösträtt skulle ingå i hovrätterna och högsta domstolen, dels att nämndledamöternas inflytande skulle på motsvarande sätt förstärkas i första instans.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 116 och II: 146, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Vi har i motion hemställt dels om en utredning i syfte att åstadkomma ett ökat inflytande för nämndsledamöterna i härads- och rådhusrätterna, dels om att i demokratisk ordning valda ledamöter skall ingå i hovrätterna och högsta domstolen.

Utskottet meddelar nu att en reform i den riktning vi avser är under övervägande för underrätternas del, vilket jag vill notera som ett positivt faktum. Men i övrigt måste nog konstateras, att utskottet intagit en alltför negativ hållning till de viktiga spörsmål som finns i vår motion. Detta bekräftas av att utskottet anser det icke vara aktuellt med en utredning om frågan om lekmanadeltagande i överrätterna.

Frågan om lekmannainflytandet i hovrätterna är ju inte ny. Om jag inte är fel underrättad behandlades den frågan av 1942 års riksdag, och dåvarande justie-ministern hade i en proposition föreslagit ett visst lekmannainflytande även i hovrätterna. Riksdagsmajoriteten vän-

Om överrätternas komplettering med lekmanaledamöter m. m.

de sig mot departementschefens förslag — eller mera korrekt uttryckt: första kammaren avslag regeringsförslaget, medan andra kammaren anslöt sig till de reservationer som i stort sett anslöt sig till departementschefens förslag.

Nämndens inflytande vid underrätt är i verkligheten inte mycket att skryta över. Nämndens ledamöter saknar som bekant individuell rösträtt. I princip betraktas nämnden som en kollektiv röst gentemot domaren. Den nuvarande ordningen föreskriver, att sju ledamöter av nämnden måste vara eniga för att deras uppfattning skall bli avgörande för domslutet. Men även om det skulle vara så att nämndens ledamöter hade individuell rösträtt, skulle detta inte ha så värst stor betydelse så länge överrätterna saknar lekmannainflytande. Ett domslut i underrätt, baserat på ett avgörande ord av nämnden, kan ju överklagas och handläggas vidare av överrätterna, som saknar lekmannainflytande.

Det finns en passus i utskottets utlåtande, som jag i kortset vill kommentera. Utskottet skriver på följande sätt: »Gentemot den i motionerna uttalade uppfattningen om domstolarna är det utskottet angeläget att även framhålla, att dessa synas av allmänheten omfattas med fullt förtroende och jämväl visat sig helt motsvara detta.»

Så särdeles dialektiskt har inte utskottsledamöterna funderat i denna sak. För överrätternas del anmäler utskottet, att man överväger åtgärder för att stärka lekmannainflytandet, d. v. s. förvandla det till en realitet. Däremot vill inte utskottet höra talas om att hovrätterna och högsta domstolen kompletteras med i demokratisk ordning valda ledamöter. Man kan verkligen komma till den uppfattningen, att utskottet visserligen hyser åsikten att lekmannainflytandet i underrätterna är befogat för att inge förtroende hos allmänheten, men att någon sådan åtgärd inte behövs beträffande hovrätterna och högsta domstolen, enligt utskottets mening. Jag tror nog, att om vi skall tala om allmänhetens förtroende till domstolarna

så är det på det sättet, att det rubbade förtroendet mera berör överrätterna än underrätterna.

På den punkten önskar jag verkligen en förklaring. Var det inte och är det inte på det sättet, att ett ökat lekmannainflytande i underrätterna avsåg att demokratisera rättsväsendet, att öka allmänhetens förtroende till detsamma? Men varför då stanna vid underrätterna? Varför inte fortsätta med överrätterna? Menar utskottet att det fanns och finns skäl att stärka förtroendet till underrätterna, men inte till överrätterna? Haltar manne inte åtskilligt i utskottets motivering och här intagna attityd?

Ja, det är sannerligen på tiden att snabbt göra någonting för att i verkligheten demokratisera domstolsväsendet i vårt land. När t. o. m. Dagens Nyheter gång efter annan uttryckt mening- en, att något måste göras för att skapa ett lekmannainflytande i överrätterna, då förstår väl vem som helst att det anses vara mycket angeläget med åtgärder i syfte att öka domstolsväsendets anseende.

Herr talman! Men det sagda har jag i korthet motiverat vår inställning till denna fråga. Jag ber att få yrka bifall till motionerna nr 116 i första kammaren och nr 146 i andra kammaren.

Herr AHLKVIST (s):

Herr talman! Jag skall inte i anledning av herr Perssons anförande ingå på någon debatt om lekmannainflytandet i våra domstolar. Jag vill nöja mig med att helt kort säga att när motionärerna inleder sin motion med att påstå att allmänhetens misstroende mot de dömande myndigheterna i dagens Sverige är starkt, så är detta en uppfattning som inte delas av utskottet. Vi har tvärtom den åsikten att det svenska rättsväsendet står på en hög nivå och att allmänhetens förtroende för våra domstolar är starkt. Därmed är emellertid inte sagt att någonting kan vara så bra, att det inte kan bli bättre. Därför hänvisar utskottet också i sitt utlåtande till att de sakkunniga, som tillsatts för att utreda frågan om rådhusrätternas förstatligande, i si-

Om överrätternas komplettering med lekmanaledamöter m. m.

na direktiv även fått i uppgift att undersöka lekmannainflytandet i underrätterna och därmed även den individuella rösträtten. I detta avsnitt kan man alltså säga att motionärernas yrkande är bifallet redan innan saken behandlas här i kammaren.

När herr Helmer Persson gör gällande att utskottet skulle ha tagit avstånd från tanken på lekmannainflytande i överrätterna, är denna tolkning av utskottsutlåtandet icke riktig. Utskottet har endast underlåtit att ingå på diskussion av dessa problem, därför att utskottet menar, att om man skall reformera här, skall man börja i rätt ände, d. v. s. med underrätterna.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion angående en undersökning av den inverkan de senare årens penningvärdeförsämring haft på de i gällande lagstiftning ingående fasta värdegränserna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion angående utredning om boxningssportens skadeverkningar; och

nr 14, i anledning av väckta motioner om en utredning angående upprättande av en allmän familjerådgivning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmälde och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 161, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av viss kvantitet s. k. rövat guld.

Anmälde statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1955/56;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.; och

nr 169, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1955/56 till bidrag till utgivandet av en redogörelse på engelska språket om den svenska riksdagen.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälde bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 172, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela dispens från vissa bestämmelser i syfte att möjliggöra en ändamålsenlig omorganisation av uppboräds- och indrivningsväsendet i vissa städer, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 28 bifölls även av andra kammaren.

Anmälde och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 160, med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m.;

nr 162, med förslag till lag med sär-

skilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.;

nr 169, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;

nr 170, angående Sveriges anslutning till deklaration om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT);

nr 172, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648); samt

nr 174, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § 1 mom. och 8 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisliväsendet i riket.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av de kungl. propositioner, som bordlagts vid kammarens sammanträden onsdagen den 30 mars och denna dag, måtte med hänsyn till infallande helg utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 15 dagar från det propositionerna kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades en av herr *Norling* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom och herr *Persson, Helmer*, undertecknad motion, nr 481, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av motion om ändrad ordning för beräkning av antalet elektroer vid förstakammarval;

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning

av väckt motion om ett särskilt resningsinstitut för omprövning av avdömda mål;

statsutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal om fortsatt drift av Svenska textilforskningsinstitutet m. m.;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, m. m.;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till lärarhögskolan i Stockholm;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt anstånd för Stockholms stadsmision med skyldigheten att inlösa vissa lån;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende inrikesdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 70, i anledning av väckt motion om åtgärder för en förbättrad kameral revision inom statsförvaltningen;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 14 i anledning av väckta motioner angående näringslivets lokalisering;

nr 15 i anledning av väckta motioner om upptagande av förhandlingar angående igångsättande av tändsticksproduktionen vid fabriksanläggningen i Torps hammar; samt

nr 16 i anledning av väckta motioner angående utredning och förslag om nyanläggning av industri i Byske;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckta motioner om lagfästande av rätten till arbete;

nr 23, i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen om kollektivavtal;

nr 24, i anledning av väckt motion om

Interpellation ang. de växande ungdomsårs­kullarnas problem

viss ändring i 12 § lagen om semester; samt

nr 25, i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av 12 § lagen om semester; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 11, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar;

nr 12, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 13, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom;

nr 14, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård jämte i ämnet väckta motioner;

nr 15, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till lappfogdarna m. fl. jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 16, med anledning av väckta motioner angående uppförande av en fiskodlingsanstalt i Tornedalen.

Interpellation ang. de växande ungdoms­års­kullarnas problem

Ordet lämnades på begäran till herr ELFVING (s), som anförde:

Herr talman! Frågan om de växande ungdomskullarnas inverkan på samhällsplaneringen har på senaste tiden då och då varit uppe i den offentliga diskussionen och även givit eko här i riksdagen.

Läget innebär att på en 10-årsperiod de ungdomsåldrar, som måste få utbildning och inträde på arbetsmarknaden, ökar med 50 % från omkring 115 000 år 1951 till 630 000 1961, då vi har den s. k. ungdomsvågens topp. Jag tillåter mig att återge hela sifferserien.

Beräknat antal personer i åldrarna 13—18 år vid slutet av vidstående år:	
Kalenderår	Summa
1951	415 000
1952	440 207
1953	450 710
1954	461 980
1955	485 993
1956	516 855
1957	551 508
1958	587 939
1959	619 720
1960	633 738
1961	635 008
1962	623 522
1963	606 058
1964	583 910
1965	565 144

Det framgår av denna serie att ungdomsåldrarna under de första fem åren av 10-årsperioden ökar med 50 000, under det att den andra femårsperioden tillför denna grupp av unga människor 150 000. Det innebär att det vi hittills erfarit av ungdomsvågens verkningar endast är ett relativt svagt förbud.

Redan ungdomsvårdskommittén fäste uppmärksamheten på att denna ansvällning av ungdomsåldrarna skulle ställa samhället inför svårbemästrade problem, och jag tror att man numera är beredd erkänna, att dess förslag om planeringsåtgärder i god tid var berättigade.

På senaste tiden har problemet särskilt aktualiserats för skolans del, och en stor oro har uppstått inför en del meddelanden i pressen att tillträdet till utbildning på realskolestadiet synes försvåras alltmera. Skolöverstyrelsen har offentliggjort uppgifter om att 12 000 inträdesberättigade sökande avvisats från realskolorna förra året. Om denna siffra jämförs med siffran för intagna, 34 000, måste man erkänna, att den visar på en allvarlig brist i skolväsendet. Det har meddelats att avvisningen i år förmodligen kommer att uppgå till 17 000, nästa år 20 000 och 1957 minst 22 000.

Interpellation ang. de växande ungdomsårskillarnas problem

Liknande synes förhållandet bli för gymnasiet, då ungdomsvågen når upp där i början på 60-talet. Enligt de ofentliggjorda uppgifterna måste man räkna med en fördubbling av gymnasiernas kapacitet, om de skall kunna ta emot den ström av sökande som då anmäler sig.

Emellertid är problemet inte endast eller ens huvudsakligen ett problem för skolan. Den största ungdomsgruppen går direkt från grundskolan ut i arbetslivet. Och man frågar sig med oro, om arbetsmarknaden, arbetsmarknadsorganen och yrkesvägledningen är rustade att ta emot den väldiga ökningen av ungdomar. Vi hoppas alla att de goda tiderna skall fortsätta. Men det vore oförsvärligt att inte ta med i bilden möjligheten av ett konjunkturomslag. Även vid oförändrad konjunktur torde det uppstå betydande svårigheter, och kommer en aldrig så liten nedgång, visar erfarenheten att den omedelbart ger utslag på ungdomens arbetsmarknad. Den, som har personliga minnen av vilka följer för stora ungdomsgenerationer som samhällets bristande beredskap att ta emot ungdomsarbetslösheten i början på 30-talet medförde, måste värja sig inför risken av något som ens avläggset liknar vad som hände den gången och som medförde moraliska skadeverkningar och politisk oro för lång tid framåt.

Även på många andra områden kommer de stora ungdomskullarnas problem att skönjas. Ungdomens bostadsmöjligheter är ett, den allmänna ungdomsvården ett annat. Där träder både offentliga myndigheter, frivilliga ungdomsorganisationer och folkbildningsorganisationer i blickfältet.

Jag vågar tro att det skulle vara av intresse för denna kammare att få en sammanhängande redogörelse för vad som planeras på olika samhällsområden för att möta den stora ungdomsvågen.

Till det akuta problem, som jag i det föregående antytt, sällar sig problem av mera långsiktig beskaffenhet. De sammanhänger med hela vårt samhälles strukturutveckling och ungdomens plats i denna. Dessa frågor behandlades av

ungdomsvårdskommittén, som ju så småningom fick uppgiften att överväga möjligheten av en förbättrad ungdomsvård över huvud taget. Det växande frestelsestrycket, den stegrade rörligheten, anpassningssvårigheterna vid övergång från skola till arbetsliv och bristen på lämpliga fritidssysselsättningar var några av de problem som kommittén belyste.

Åtgärder, som vi skall hoppas blir verkningsfulla, har möjliggjorts genom riksdagens beslut förra våren i anledning av den s. k. Lundska kommitténs förslag. Men vi behövde ha en översikt över vilka problem som återstår och i vilken utsträckning åtgärder är möjliga.

Karaktéristiskt för vårt samhälle är ju de ständigt pågående kraftiga förändringarna av den sociala och ekonomiska strukturen, ändringar som så oväntat och snabbt kan förändra samhällsbilden att endast några år gamla analyser av samhällsproblem förlorar giltighet. Detta öde har givetvis drabbat även ungdomsvårdskommitténs analyser. Vi är nu på väg in i en tidsperiod, då ungdomsfrågorna kommer att kräva samhällets uppmärksamhet, även oberoende av den akuta anledning som jag tidigare anförde. Vi har t. ex. de årliga inrikes flyttningarna, som gör att — enligt en undersökning 1948 — av ungdomar i 17—26-årsåldern i några av våra storstäder 52 % av de unga männen och 63 % av de unga kvinnorna hörde till kategorien inflyttade. Endast en liten del av dessa hade flyttat till storstaden med sina föräldrar. Siffrorna ger belysning åt den risk för andlig isolering och social urspårning som föreligger för dessa ungdomar. Hur pass riktig den bilden är i dag, vet vi emellertid ingenting om. Vi skulle nu behöva en aktuell, på vetenskapliga undersökningar grundad kunskap om ungdomens förhållanden. En sådan är måhända ej så svår att åstadkomma som man möjligen skulle kunna föreställa sig.

Jag har i det föregående endast antytt några av de frågor som sammanhänger med de växande ungdomsårskul-

Interpellation ang. de växande ungdomsårs­kullarnas problem

larna och över huvud taget med ungdomens situation i dagens samhälle. Det rör sig om problem av betydande storlek, och de berör flera departements, ämbetsverks och institutioners verksamhetsområden.

I ett anförande inför andra kammaren framförde statsministern i följd vår — det var i samband med den stora nykterhetsreformen — en rad värdefulla och av riksdagens ledamöter säkerligen uppskattade synpunkter på ungdomsfrågorna. Det skulle säkerligen vara betydelsefullt för denna kammare att, innan vårriksdagen avslutas, få tillfälle att ta del av statsministerns syn på dessa spörsmål i belysningen av den allmänna utveckling — särskilt accentuerad genom vad som framkommit sedan i våras — som jag här försökt antyda.

Jag anhåller därför, herr talman, om kammarens tillstånd att till statsministern få framställa följande frågor:

1) Anser statsministern en allmän aktivisering och samordning av samhällets åtgärder önskvärd i syfte att möta

de problem som uppstår eller accentueras genom de unga års­kullarnas starka tillväxt under den närmast kommande perioden?

2) Vilka synpunkter på de aktuella ungdomsfrågorna är statsministern i övrigt beredd att framlägga för kammaren?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrå­gavarande spörsmål finge framställas.

Ledighet från riksdags­göromålen beviljades herr *Fahlander* för tiden den 14 —den 21 innevarande månad för deltagande i ett av Europarådet anordnat kommittésammanträde i Rom.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.47.

In fidem
Per Bergsten